

**ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ
TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA SANATI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Metin ERBAY

Yüksek Lisans Tezi

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Dr.Öğr.Üyesi Muhammet Lütfü KINDIĞILI

2018

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

Metin ERBAY

**ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA
SANATI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Lütfü KINDİĞİLİ**

ERZURUM - 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA SANATI ARASINDAKİ İLİŞKİ " adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gerçeğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.05.2018

Metin ERBAY

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Dr.Öğr.Ü. Muhammet Lütfü KINDİĞILI danışmanlığında, Metin ERBAY tarafından hazırlanan bu çalışma 14/05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Sanat Kuramı ve Eleştiri Anabilim / Anasanat Dal'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yunus BERKLİ İmza :
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ İmza :
Jüri Üyesi : Dr. Öğr.Ü. Muhammet Lütfü KINDİĞILI İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. /../2018

Doç. Dr. Ahmet Selim Doğan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XX
ÖNSÖZ.....	XLI

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI, AMACI VE KAPSAMI.....	1
II. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ SÜSLEMELERİ**

1.1. CAMİLER	3
1.1.1. Afyonkarahisar Ulu Camii (Hoca Bey Camii).....	3
1.1.2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Camii.....	5
1.1.3. Amasya Burmalı Minare (Pervane) Camii.....	7
1.1.4. Amasya Gök Medrese (Torumtay) Camii	10
1.1.5. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii	14
1.1.6. Bitlis Ulu Camii	16
1.1.7. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii (Eski Camii).....	18
1.1.8. Bitlis Ahlat Ulu Camii.....	21
1.1.9. Diyarbakır Ulu Camii.....	23
1.1.10. Diyarbakır Silvan Ulu Camii.....	29
1.1.11. Elazığ Harput Ulu Camii.....	35
1.1.12. Erzurum Ulu (Atabey) Camii	37
1.1.13. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii.....	39
1.1.14. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii.....	42
1.1.15. Kars Anı Ebu'l Manuçehr Camii (Ulu Camii).....	44
1.1.16. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii.....	47
1.1.17. Kayseri Hacı Kılıç Camii	54

1.1.18. Kayseri Huand Hatun Camii	65
1.1.19. Kayseri Lala Muslihiddin Camii	73
1.1.20. Kayseri K�l�k (G�l�k) Camii	75
1.1.21. Kayseri Yazır Köyü Camii	79
1.1.22. Konya Al�eddin Camii.....	83
1.1.23. Konya Sahip Ata (L�rende) Camii.....	87
1.1.24. Malatya Arapgir Ulu Camii.....	94
1.1.25. Malatya (Battalgazi) Ulu Camii	98
1.1.26. Mardin Abdull�tif (L�tifiye) Camii.....	101
1.1.27. Mardin Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii	107
1.1.28. Mardin Melik Mahmud (B�b es S�r-Melik Ahmed) Camii.....	112
1.1.29. Mardin Molla Hari (Molla Halil-Süleyman Paşa) Camii.....	116
1.1.30. Mardin Ulu Camii	118
1.1.31. Niğde Alaaddin Camii.....	124
1.1.32. Sivas Divriği � Kale (Şahinşah) Camii	132
1.1.33. Sivas Divriği Ulu Camii.....	138
1.1.34. Tokat Niksar Cin Camii	156
1.1.35. Tokat Niksar Ulu (Melik Gazi-Yağıbasan) Camii	158
1.2. MESCİTLER.....	163
1.2.1. Afyonkarahisar Sultandağı (İŐhaklı) Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi .	163
1.2.2. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ)	167
1.2.3. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescidi	171
1.2.4. Erzurum Kâbe Mescidi.....	174
1.2.5. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan ArŐlan Mescidi (Türbesi).....	176
1.2.6. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi.....	181
1.2.7. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi.....	185
1.2.8. Kayseri �nesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi	187
1.2.9. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescidi.....	189
1.2.10. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Mescidi	192
1.2.11. Konya Hacı Ferruh (Taş-AkŐe Gizlenmez) Mescidi.....	197
1.2.12. Konya Kızılören Hanı Mescidi	203
1.2.13. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi Mescidi	206

1.2.14. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi.....	209
1.2.15. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi	212
1.3. KERVANSARAYLAR	216
1.3.1. Ağzıkara Han.....	216
1.3.2. Alay Han	220
1.3.3. Aksaray Sultan Hanı.....	225
1.3.4. Avanos Sarı Han.....	229
1.3.5. Denizli Çardak Han	235
1.3.6. Eğirdir Han.....	239
1.3.7. Evdir Han	243
1.3.8. Iğdır Şerafeddin Ejder Kervansarayı.....	246
1.3.9. İncir Han.....	248
1.3.10. Konya Kızılören Hanı	252
1.3.11. Tuzhisar Sultan Han	257
1.3.12. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı).....	259
1.4. MİNARELER.....	262
1.4.1. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare	262
1.4.2. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Camii Minaresi	264
1.5. MEZAR ANITLARI.....	265
1.5.1. Afyon Kureyş Baba Türbesi.....	265
1.5.2. Afyon-Çay Yusuf Bin Yakub Türbesi	267
1.5.3. Aksaray Kılıç Arslan Türbesi.....	270
1.5.4. Amasya Gök Medrese Camii Türbesi	272
1.5.5. Amasya Halifet Gazi Türbesi.....	274
1.5.6. Bitlis Ahlat Buğatay Aka Türbesi	277
1.5.7. Bitlis Ahlat Hasan Padişah Türbesinin Kuzeyindeki Yıkık Türbe	279
1.5.8. Bitlis Ahlat Usta Şakirt Türbesi	281
1.5.9. Bitlis Ahlat Yarım Kümbet	284
1.5.10. Erzincan Tercan Mama Hatun Türbesi	285
1.5.11. Erzurum Emir Saltuk Türbesi	289
1.5.12. Erzurum Padişah Hatun Türbesi	293
1.5.13. Isparta-Atabey Mübarizüddin Ertokuş Türbesi.....	296

1.5.14. Kastamonu Âşıklı Sultan Türbesi	298
1.5.15. Kayseri II. Anonim Türbe	300
1.5.16. Kayseri Alaca Kümbet	303
1.5.17. Kayseri Çifte Kümbet.....	311
1.5.18. Kayseri Develi Dev Ali Türbesi.....	317
1.5.19. Kayseri Develi Seyit Şerif Türbesi.....	320
1.5.20. Kayseri Döner kümbet	325
1.5.21. Kayseri Gevher Nesibe Hatun Türbesi.....	332
1.5.22. Kayseri Hunad Hatun (Mâh-Peri Hatun) Türbesi	337
1.5.23. Kırşehir Melikgazi Türbesi	340
1.5.24. Konya I. İzzettin Keykavus Türbesi.....	344
1.5.25. Konya İlgin Şeyh Bedreddin Türbesi.....	347
1.5.26. Konya Ulaş Baba Türbesi.....	350
1.5.27. Niğde Hüdavent Hatun Türbesi.....	352
1.5.28. Sivas Divriği Sittte Melik Türbesi	354
1.5.29. Tokat Nured-din İbni Sentimur Türbesi.....	357
1.6. MEDRESELER.....	359
1.6.1. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi	359
1.6.2. Erzurum Yakutiye Medresesi	367
1.6.3. Kayseri Sahibiye Medresesi	372
1.6.4. Sivas Buruciye Medresesi	376

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ DOKUMA SÜSLEMELERİ

2.1. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARI	382
2.2. KONYA'DA BULUNAN HALILAR.....	382
2.2.1. 1. Halı	383
2.2.2. 2. Halı	384
2.2.3. 3. Halı	386
2.2.4. 4. Halı	388
2.2.5. 5. Halı	390
2.2.6. 6. Halı	391

2.2.7. 7. Halı	393
2.3. BEYŞEHİR'DE BULUNAN HALILAR.....	394
2.3.1. 1. Halı	394
2.3.2. 2. Halı	396
2.3.3. 3. Halı	397
2.4. FUSTAT'TA BULUNAN HALILAR.....	399
2.4.1. 1. Halı	400
2.4.2. 2. Halı	400
2.4.3. 3. Halı	401
2.4.4. 4. Halı	402
2.4.5. 5. Halı	403
2.4.6. 6. Halı	404
2.4.7. 7. Halı	405
2.5. HAYVAN FİĞÜRLÜ HALILAR.....	406
2.6. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ KUMAŞLARI.....	411

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ SÜSLEMELERİ VE DOKUMA

SANATINI KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

3.1. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA SANATI ARASINDAKİ İLİŞKİ	416
SONUÇ.....	433
KAYNAKÇA	436
ÖZGEÇMİŞ.....	466

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA SANATI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Metin ERBAY

2018, 466 Sayfa

Tez Danışmanı: Dr. Öğr.Üyesi Muhammet Lütfü KINDIĞILI
Doç. Dr. Yunus BERKLİ
Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

Anadolu'da 1071'den 1308 yılına kadar hüküm sürmüş Türklerin bu coğrafyada tarihi, sosyal, kültürel ve ticari faaliyetlerinin etkisi günümüze kadar süre gelmiştir.

Bu zaman aralığı içerisinde Anadolu Selçukluları ve Beylikleri bu topraklarda hüküm sürmüş ve birçok geleceğe ışık tutan ve örnek olan eserler bırakmışlardır. Bu eserler içerisinde cami, mescit, kervansaray, medrese, zaviye (tekke), hanikah, köşk ve dokumalar yer almaktadır.

Bu çalışmada yer alan mimari eserlerin taş işçiliği ile dokumaları arasındaki ilişki incelenmiş; içerikleri, kullanım alanları ve yorumları ile ilgili kapsamlı bilgi vermek amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri çağdaş kaynaklar, arşiv belgeleri, fotoğraf ve çizimlerle desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Mimarisi, El sanatları, El Dokumaları

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN ANATOLIAN SELJUKS PERIOD STONE
WORK AND WEAVING ART**

Metin ERBAY

2018, 466 Pages

Advisor: Assit. Prof. Dr. Muhammet Lütfü KINDİĞİLİ

Assoc. Prof. Dr. Yunus BERKLİ

Assoc. Prof. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

The influence of the historical, social, cultural and commercial activities of the Turks who ruled from 1071 to 1308 in Anatolia has lasted until today.

During this time period, the Anatolian Seljuks and Principalities ruled over these lands and left many works that shed light on the future. Among these works are mosque, prayer room, caravanserai, madrasa, Islamic monastery (dervish lodge), hanikah, pavilion and textiles.

The relationship between the stone works and the weavings of the architectural works in this study was examined; the information about the content, usage areas and comments on the subject were given. The data of the work was supported by contemporary sources, archival documents, photographs and drawings.

Keywords: Anatolian Architecture, Handicrafts, Hand Woven

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Afyonkarahisar Ulu Camii Planı (K. OttoDorn'dan Yeniden Çizilerek)	4
Çizim 2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Planı (Bekir Deniz'den Yeniden Çizilerek)	5
Çizim 3. Amasya Burmalı Minare Camii Planı (A. Gabriel'den Yeniden Çizilerek).....	8
Çizim 4. Amasya Gök Medrese Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	11
Çizim 5. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Harim Planı.....	15
Çizim 6. Bitlis Ulu Camii Planı (A. Uluçam'dan Yeniden Çizilerek-VÇAM Arşivi)...	16
Çizim 7. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Planı (Şahabettin Öztürk'ten Yeniden Çizilerek)	19
Çizim 8. Diyarbakır Ulu Camii Külliyesi Planı (O. Aslanapa'dan Yeniden Çizilerek)	25
Çizim 9. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Planı	30
Çizim 10. Elazığ Harput Ulu Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	36
Çizim 11. Erzurum Ulu Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	38
Çizim 13. Kayseri Hacı Kılıç Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	56
Çizim 14. Kayseri Huand Hatun Camii Planı (Mahmut Akok'tan Yeniden Çizilerek)	67
Çizim 15. Kayseri Lala Muslihiddin Camii Planı (Erol Yurdakul'dan Yeniden Çizilerek).....	74
Çizim 16. Kayseri Kölük Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	77
Çizim 17. Kayseri Yazır Köyü Camii Planı	80
Çizim 18. Konya Alâeddin Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)	84
Çizim 19. Konya Sahip Ata Camii Planı (Haluk Karamağaralı'dan Yeniden Çizilerek).....	89
Çizim 20. Malatya Arapgir Ulu Camii Planı (Rahmi Hüseyin Ünal'dan Yeniden Çizilerek).....	95
Çizim 21. Malatya Ulu Camii Planı (Zeki Sönmez'den Yeniden Çizilerek)	99
Çizim 22. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek).....	102
Çizim 23. Mardin Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek).....	108
Çizim 24. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek)	113

Çizim 25. Mardin Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek).....	117
Çizim 26. Mardin Ulu Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan Yeniden Çizilerek)	119
Çizim 27. Niğde Alâeddin Camii Planı (Albert Gabriel'den yeniden çizilerek).....	126
Çizim 28. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Planı (Ali Boran'dan Yeniden Çizilerek).....	134
Çizim 29. Sivas Divriği Ulu Camii Planı (Zeki Sönmez'den Yeniden Çizilerek)	140
Çizim 30. Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi.....	141
Çizim 31. Tokat Niksar Cin Camii Planı (N. Seçgin'den Yeniden Çizilerek).....	157
Çizim 32. Niksar Ulu Camii Planı (C. Esad Arseven'den yeniden çizilerek).....	159
Çizim 33. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Alt ve Üst Kat Planı (M. Akok'tan Yeniden Çizilerek)	165
Çizim 34. Antalya Karatay Medresesi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Planı (Leyla Yılmaz'dan Yeniden Çizilerek)	168
Çizim 35. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Güney Kanat Planı-1962 (Metin Sözen'den Yeniden Çizilerek)	172
Çizim 36. Erzurum Kâbe Mescidi Rölöve Planı (Nusret Çam'dan Yeniden Çizilerek).....	175
Çizim 37. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) Planı (N. Çağatay'dan Yeniden Çizilerek).....	177
Çizim 38. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Planı (Nermin Şaman Doğan'dan Yeniden Çizilerek)	182
Çizim 39. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi	183
Çizim 40. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Planı (T. Bozkurt-Haşim Karpuz'dan Yeniden Çizilerek).....	185
Çizim 41. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Planı (Mehmet Çayırdağ'dan Yeniden Çizilerek)	188
Çizim 42. Kırşehir Cacabey Medresesi Planı (Metin Sözen'den Yeniden Çizilerek) .	190
Çizim 43. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Planı (T. Özgüç-M. Akok'tan Yeniden Çizilerek)	193
Çizim 44. Konya Hacı Ferruh Mescidi Planı (Turgut Baş'tan Yeniden Çizilerek)	198
Çizim 45. Konya Kızılören Hanı Planı (Kurt Erdmann'dan Yeniden Çizilerek)	203

Çizim 46. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi Plan Krokisi (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek).....	206
Çizim 47. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Planı (Albert Gabriel'den Yeniden Çizilerek).....	210
Çizim 48. Nevşehir Avanos Sarı Han Planı (Abdullah Karaçağ'dan Yeniden Çizilerek).....	213
Çizim 49. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Planı (Tahsin Özgüç-Mahmut Akok'tan Yeniden Çizilerek)	213
Çizim 50. Ağzıkara Han planı (Bekir Deniz'den yeniden çizilerek).....	218
Çizim 51. Alay Han Planı (K.Erdmann'dan yeniden çizilerek).....	221
Çizim 52. Aksaray Sultan Hanı Rölöve Planı	226
Çizim 53. Nevşehir/Avanos Sarı Han.....	231
Çizim 54. Denizli Çardak Han, Kazı Sonrası Planı (Cem Bilginperk'den yeniden çizilerek).....	237
Çizim 55. Denizli Çardak Han Restitüsyon Planı	237
Çizim 56. Emdir Han Planı (Osman Eravşar'dan yeniden çizilerek).....	244
Çizim 57. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı (Hamza Gündoğdu'dan yeniden çizilerek).....	247
Çizim 58. İncir Hanı 2000 Yılında Yapılan Kazı Sonuçlarının Işığında Restitüsyon Planı.....	250
Çizim 59. Konya Kızılören Hanı Planı (K. Erdmann'dan yeniden çizilerek).....	253
Çizim 60. Konya Kızılören Hanı Planı (Z. Karaoğlu'dan)	253
Çizim 60a. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) 'ın Planı (M. Önge arşivinden yeniden çizilerek)	259
Çizim 61. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare Planı.....	263
Çizim 62. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi Planı (Bülent Nuri Kılavuz'dan Yeniden Çizilerek)	264
Çizim 63. Afyon Boyalı Köyü-Sincanlı, Kureyş Baba Türbesi Üst Kat Planı.....	266
Çizim 64. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakub Türbesi Üst Kat Plânı	268
Çizim 65. Aksaray, Kılıç Arslan Türbesi Plânı	271
Çizim 66. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Üst Kat Planı	273
Çizim 67. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Alt Kat Planı.....	273

Çizim 68. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Plânı	275
Çizim 69. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Alt Kat Planı	277
Çizim 70. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Üst Kat Planı.....	278
Çizim 71. Ahlat, Yıkık Türbe Alt Kat Plânı.....	280
Çizim 72. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Üst Kat Planı	282
Çizim 73. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Alt Kat Planı	282
Çizim 74. Ahlat, Yarım Kümbet, Üst Kat Plânı	284
Çizim 75. Tercan, Mama Hatun Türbesi Planı	287
Çizim 76. Emir Saltuk Türbesi Üst Kat Planı.....	291
Çizim 77. Erzurum Padişah Hatun Türbesi Üst kat Planı	294
Çizim 78. Erzurum Padişah Hatun Türbesi Alt kat Planı.....	294
Çizim 79. Atabey Ertokuş Türbesi Plânı	297
Çizim 80. Kastamonu, Aşıklı Sultan Türbesi Alt Kat Plânı.....	299
Çizim 81. Kastamonu, Âşıklı Sultan Türbesi Üst Kat Plânı.....	299
Çizim 82. Kayseri, II. Anonim Türbe Plânı.....	301
Çizim 83. Kayseri, Alaca Kümbet Plânı.....	304
Çizim 84. Kayseri Çifte Kümbet Üst Kat Planı.....	313
Çizim 85. Kayseri, Çifte Kümbet Alt Kat Plânı	313
Çizim 86. Develi, Dev Ali Türbesi Üst Kat Planı	318
Çizim 87. Develi, Seyid Şerif Türbesi Plânı.....	322
Çizim 88. Kayseri, Döner Kümbet Planı	328
Çizim 89. Kayseri, Gevher Nesibe Hatun Türbesi Üst Kat Plânı.....	333
Çizim 90. Kayseri, Gevher Nesibe Hatun Türbesi Alt Kat Plânı	333
Çizim 91. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Planı	338
Çizim 92. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi Üst Kat Plânı.....	341
Çizim 93. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Üst Kat Plânı (V. G. M. Arşivinden yeniden çizilerek)	345
Çizim 94. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Plânı	348
Çizim 95. Konya, Ulaş Baba Türbesi Plânı	351
Çizim 96. Niğde, Hüdavend Hatun Türbesi Planı	353
Çizim 97. Divriği Sittte Melik Türbesi Planı	355
Çizim 98. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Plânı	357

Çizim 99. Erzurum Çifte Minareli Medrese Planı (H.Rahmi Ünal'dan yeniden çizilerek)	361
Çizim 100. Yakutiye Medresesi planı (H.Rahmi Ünal'dan yeniden çizilerek).....	368
Çizim 101. Sahibiye Medresesi Planı (Doğan Kuban'dan yeniden çizilerek)	373
Çizim 102. Buruciye Medresesi Planı (Doğan Kuban'dan yeniden çizilerek).....	377

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi Detay.....	6
Şekil 2. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapı Süsleme Detayı	8
Şekil 3. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapı Süsleme Detayı	8
Şekil 4. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Rozet Detayı.9	
Şekil 5-6-7. Amasya/ Gökmedrese Camii Cephe Duvarındaki Rozet Örnekleri.....	12
Şekil 8. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süsleme Detayı.....	17
Şekil 9. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süsleme Detayı.....	17
Şekil 10. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapısı Detay	19
Şekil 11. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapı Süsleme Detayı.....	22
Şekil 12. Bitlis Ahlat Ulu Camii Bezemeli Taşlar Detayı	22
Şekil 13. Diyarbakır/ Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi Detay	25
Şekil 14. Diyarbakır/ Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi Detay	25
Şekil 15. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Kemer Konsollarındaki Bezeme Detayı.....	30
Şekil 16. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephedeki Konsol Yüzeyindeki Rozet Detayı.....	31
Şekil 17. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeydoğu Cephesindeki Bitkisel Bezeme Detayı	31
Şekil 18. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap Bordür Detayı	31
Şekil 19. Elazığ Harput Ulu Camii Ana Mekan Mihrap Bordür Detayı.....	36
Şekil 20-21-22-23-24-25. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Minare Taçkapısında Devşirme Malzemeler	40
Şekil 26. Kars Anı Ebu'ı Manuçehr Camii Tonoz Süslemesi Detay	45
Şekil 27. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı.....	49
Şekil 28. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı Rozet	49
Şekil 29-30. Kayseri Develi Ulu Cami Kavsaranın Köşeliklerinde Rumi, Palmet ve Kıvrık Dallı Bitkisel Bezeme Motifleri.....	49
Şekil 31. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrabında Bulunan Bezeme Detayı.....	50
Şekil 32. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	56
Şekil 33. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	57

Şekil 34. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	57
Şekil 35. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	57
Şekil 36. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	57
Şekil 37. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	58
Şekil 38. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı.....	58
Şekil 39. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı	58
Şekil 40. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı	58
Şekil 41. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detay	59
Şekil 42. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bezeme Motifi	67
Şekil 43. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Taçkapı Bezeme Detayı.....	67
Şekil 44. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Taçkapı Bezeme Detayı.....	68
Şekil 45. Kayseri, Huand Hatun Türbesi Mihrap Bezeme Detayı	68
Şekil 46. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Ana Eyvandaki Mihrap Detayı.....	68
Şekil 47. Kayseri, Kölük Camii Niş Kemerinde Palmet ve Rumili Bezemeler.....	77
Şekil 48. Kayseri, Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Geometrik Bezeme	77
Şekil 49. Kayseri, Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Taş Kabartma	78
Şekil 50. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı.....	80
Şekil 51. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı.....	81
Şekil 52. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı.....	81
Şekil 53. Konya Alaaddin Camii Esas Taçkapıda Alınlık.....	85
Şekil 53. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Kitabe Nişi Detay	85
Şekil 54. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Detayı	89
Şekil 55. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Taş Kabartma Detayı.....	89
Şekil 56. Konya Sahip Ata Camii Bitkisel Desenli Rumi ve Palmetli Motifler	89
Şekil 57. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Detayı	90
Şekil 58. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı. Alt Bölüm, Taş Kabartma Detayı.....	90
Şekil 59. Konya Sahip Ata Camii. Taçkapı Detayı	90
Şekil 60. Konya Sahip Ata Camii Sütünce Başlıkları Bitkisel Motifleri.....	90
Şekil 61. Malatya Ulu Camii Taçkapı Üzeri Rumi ve Palmet Motifleri	99
Şekil 62. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçinde Birinci Bordür	102
Şekil 63. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür.....	102
Şekil 64. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür.....	103

Şekil 65. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Giriş Kapısı Üzerindeki Bezeme Detayı	103
Şekil 66. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân Ortasındaki Giriş Bezemesi	103
Şekil 67. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma	109
Şekil 68. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma	109
Şekil 69. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma	109
Şekil 70. Melik Mahmud Camii Taçkapı Sütüncesi Üstündeki Bezeme.....	113
Şekil 71. MardinMelik Mahmud Camii Taçkapı Bordürü Bezeme Detayı.....	114
Şekil 72. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mekân Giriş Kapısı Üstü Bezeme Detayı	114
Şekil 73. Mardin Ulu Camii Mihrap İç Kademe Bordürü	120
Şekil 74. Mardin Ulu Camii Minaresi İkinci Kuşak	120
Şekil 75. Mardin Ulu Camii Minaresi Üçüncü Kuşak.....	120
Şekil 76. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı Bordürü	120
Şekil 77. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı Sütünce Başlığı	120
Şekil 78. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Motif Detayı.....	126
Şekil 79. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri	126
Şekil 80. Niğde Alaeddin Camii Taş Mihrapta Kabartma.....	127
Şekil 81. Niğde Alaeddin Camii Mihrap Taş Kabartma.....	127
Şekil 83. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Usta Kitabesi Üstündeki Bezeme	134
Şekil 84. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Bordür Süslemesi	134
Şekil 85. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Altlık Detay	135
Şekil 86. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taç Kapısı Silme Bordür Üzerindeki Yıldız, İçi Rumi Deseni.....	141
Şekil 87. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taç Kapısı Levha Kompozisyonları (Doğan Kuban'dan).....	141
Şekil 87a, 87b,87c,87d,87e: Sivas Divriği Ulu Camii Bitkisel Bezeme Örnekleri	142
Şekil 88. Sivas Divriği Ulu Camii Bitkisel Bezeme Kompozisyon	142
Şekil 89. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Kapısındaki Yüksek Kabartmalı Desenlerden Bir Detay	142

Şekil 90. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Girişin Üzerindeki Alan Detayı ..	142
Şekil 91. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taç Kapısının Giriş Kapısı Üstündeki Bitkisel Bezemeler	143
Şekil 92. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taç Kapısının Üstündeki Bordür Süslemesi.....	143
Şekil 93. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Pencere Niş Bordür Süslemesi	143
Şekil 94- 95. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Bordür Süslemesi	144
Şekil 96. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Bordür Süslemesi.....	144
Şekil 97- 98. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Mihrabiye Nişi Bitkisel Bezeme Kemer ve Tepelik	144
Şekil 99, 99a: Sivas Divriği Ulu Camii Batı Giriş Kapısı Üstünde Bulunan Tepelik..	145
Şekil 100. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Yanında Bulunan Pano	145
Şekil 101. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrap Kemerinde Bulunan Bezeme	145
Şekil 102. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrap Nişi Bezemesi	145
Şekil 103. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri	159
Şekil 104. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri	159
Şekil 105. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Sütunce Başlıkları	160
Şekil 106. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Kuzey Cephesi Detay	165
Şekil 107. Antalya, Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrapta Taş Kabartma.....	168
Şekil 108. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı Bordür Süslemeleri.....	169
Şekil 109-110. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı	169
Şekil 111-112. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mihrap Nişi Bezeli Bordürler	173
Şekil 113. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi Kapı Çevresinde Taş Kabartma	178
Şekil 114-115-116-117-118-119. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Geometrik Rozetler.....	178

Şekil 120. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı	178
Şekil 121. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescit Mihrabı Kemer Köşeliklerinden Bir Rozet	183
Şekil 122. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Mihrabı Süsleme Detayı	186
Şekil 123. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi Mihrap Süslemesi.....	188
Şekil 124. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi Bezeme.....	194
Şekil 125-126. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrap Süslemeleri.....	194
Şekil 127. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi İçteki Nişi Bezeme	194
Şekil 128-129-130. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapı Bordür Süslemeleri.....	199
Şekil 131. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabının İçteki Nişi.....	199
Şekil 132. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Bordür Süslemesi	199
Şekil 133. Konya Kızılören Hanı Mescit Giriş Kapısı Motif Detayı.....	204
Şekil 134. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı-Onarım Öncesi Motif Detayı.....	204
Şekil 135. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı Süslemeleri...	207
Şekil 136. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapı Kavсарası Detayı	213
Şekil 137. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Mihrabı Bezeme Detayı	213
Şekil 138. Ağzıkara Han-Avlu Kısmı, Taçkapı Birinci Kuşak Süslemesi.	218
Şekil 139. Ağzıkara Han Avlu Kısmı, Taçkapı Süslemesi, İkinci Kuşak Süslemesi ...	218
Şekil 140. Alay Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Detayı.....	222
Şekil 141. Alay Hanı Taçkapı Geniş Kenar İkinci Kuşak Süsleme.....	222
Şekil 142. Alay Hanı Taçkapı Üçüncü Kuşak Süsleme.....	222
Şekil 143. Alay Hanı Taçkapı Kavсарa Kemeri Süslemesi.....	222
Şekil 144. Alay Hanı Taçkapı Gülbezek, Çizim.....	223
Şekil 145. Alay Hanı Taçkapı Tek Başlı İki Gövdeli Aslan Figürü	223
Şekil 146. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Rozet	227
Şekil 147. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Rozet	227
Şekil 148. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapı, Taş Kabartma.....	231
Şekil 149. Avanos Sarı Han Taçkapı Çerçevesi Taş Kabartma.....	231
Şekil 150. Avanos Sarı Han Taş kabartma Avluda Kapı Kemeri.....	231
Şekil 151. Avanos Sarı Han Taç Kapı Bordür.....	232

Şekil 152. Avanos Sarı Han Taş kabartma Avluda Kapı Kemerı.....	232
Şekil 153. Avanos Sarı Han Taçkapı, Taş Kabartma.....	232
Şekil 154. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölüm Kapısının İki Yanındaki Geometrik Kompozisyonlar	237
Şekil 155. Eğridir Hanı Dış Taçkapıdaki Geniş Bordür Taş Kabartma.....	240
Şekil 156. Eğridir Hanı Dünder Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürü....	241
Şekil 157. Eğridir Hanı Dünder Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı Niş Süslemesi.....	241
Şekil 158-159-160. Evdir Hanı Taçkapı Üzerindeki Geometrik Süslemeleri	245
Şekil 161. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı Taçkapı Çerçevesindeki Süslemeler	247
Şekil 162. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı Taçkapı Çerçevesindeki Süslemeler	247
Şekil 163. İncir Hanı Taçkapı Taş Kabartma.....	250
Şekil 164. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı Süslemeleri.....	254
Şekil 165. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı Süslemeleri.....	254
Şekil 166. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Taçkapıda Taş Kabartma ...	260
Şekil 167. Afyon Boyalı Köyü-Sincanlı, Kureyş Baba Türbesi Taçkapı Bordür Süslemesi.....	266
Şekil 168-169-170. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Taçkapı Süslemeleri.....	275
Şekil 171. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Bordür Süslemesi.....	278
Şekil 172. Ahlat, Yıkık Türbesi Cephe Rozeti	280
Şekil 173. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Bordür Süslemesi.....	282
Şekil 174. Ahlat, Yarım Kümbet, Cephe Süslemesi.....	285
Şekil 175. Tercan, Mama Hatun Türbesi Bordür Süslemesi	287
Şekil 176. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı Taş Süsleme.....	287
Şekil 177. Kayseri, Alaca Kümbet Batı Cephe Kenarındaki İç Bordür.....	305
Şekil 178. Kayseri, Alaca Kümbet Batı Cephe Kenarındaki Dış Bordür	305
Şekil 179. Çifte Kümbet, Taçkapı, Orta Bordür	314
Şekil 180. Çifte Kümbet, Taçkapı, İç Bordür	314
Şekil 181. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Dış Bordürü	322
Şekil 182. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Kapı Açıklığı Üzerindeki Palmetler	322
Şekil 183. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Bordür Süsleme Detayı Çizim.....	338

Şekil 184. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi Süslemesi.....	341
Şekil 185. Iğın, Şeyh Bedreddin Türbesi Süsleme Çizimi	348
Şekil 186. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi Süslemeleri Çizimi.....	355
Şekil 187. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Süsleme.....	358
Şekil 188. Tokat Nurettin Sentimur Türbesi Taçkapı Taş Kabartma	358
Şekil 189. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bordür Süslemeleri.....	362
Şekil 190. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Kemer Süslemeleri.....	362
Şekil 191. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Bordürlerinden Ayrıntı	369
Şekil 192. Kayseri Sahibiye Medresesi Taçkapıyı Çeviren Bordürler süslemesi.....	373
Şekil 193. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Bordürleri	377
Şekil 194. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Cephesindeki Yuvarlak rozet bezemesi	378
Şekil 195. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Kavsara Köşelikleri.....	378
Şekil 196. Sivas Buruciye Medresesi Yan Cephedeki Pencere bezemesi	379
Şekil 197. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	384
Şekil 198. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	385
Şekil 199. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi.	387
Şekil 200. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	389
Şekil 201. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	390
Şekil 202. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	391
Şekil 203. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	392
Şekil 204. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi	393
Şekil 205. 13. Yüzyıl, Beyşehir Selçuklu Halısının Çizimi.....	395
Şekil 206. 13. Yüzyıl, Beyşehir Selçuklu Halısının Bordür Çizimi.	397
Şekil 207. 13. Yüzyıl Sonu, Beyşehir Selçuklu Halısının Çizimi.	398

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Foto. 1. Afyonkarahisar Ulu Camii Aslan Başı Şeklindeki Çörtlen.....	4
Foto. 2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrabı.....	6
Foto. 3. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi.....	6
Foto. 4. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi Detay	6
Foto. 5-6. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısı ve Süslemeleri ...	9
Foto. 7-8. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Rozet.....	9
Foto. 9-10. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Mihrabiyeler	10
Foto. 11. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Sütunce Başlığı.....	10
Foto. 12. Amasya Gökmedrese Camii Eyvan Şeklinde Giriş Kapısı	12
Foto. 13. Amasya Gökmedrese Camii Ön Cephesindeki Pencere.....	13
Foto. 14. Amasya Gökmedrese Camii Cephe Duvarındaki Bezemeler.....	13
Foto. 15. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Güney Cephesi	15
Foto. 16. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Mihrap Süslemesi	15
Foto. 17. Bitlis Ulu Camii Mihrabı Genel Görünüm.....	17
Foto. 18. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süslemeleri	18
Foto. 19. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapısı.....	19
Foto. 20. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapı Süslemeleri	20
Foto. 21. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Süslemeleri	20
Foto. 22. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Pencere Tavanında Kufi Hatlı Süsleme.....	20
Foto. 23. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapısı	22
Foto. 24. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapı Süslemesi.....	23
Foto. 25. Bitlis Ahlat Ulu Camii Kazı Alanında Bezemeli Taşlar	23
Foto. 26. Diyarbakır Ulu Camii Avlu Batı Revakları.....	26
Foto. 27. Diyarbakır Ulu Camii Avlu Batı Revak Ayrıntısı.....	26
Foto. 28. Diyarbakır Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi	26
Foto. 29. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı.....	27
Foto. 30. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Nişi ve Kitabe	27
Foto. 31. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephesinde Devşirme Malzeme	27
Foto. 32. Diyarbakır Ulu Camii Minaresi.....	28

Foto. 33. Diyarbakır Ulu Camii Minare Gövdesindeki Kitabesi.....	28
Foto. 34-35-36-37. Diyarbakır Ulu Camii Minare Gövdesindeki Süsleme Panoları	28
Foto. 38. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Genel Görünüm.....	32
Foto. 39. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Cephesi	32
Foto. 40. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı	32
Foto. 41. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Kemer Konsolları.....	33
Foto. 42. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Konsol Yüzeyindeki Rozet.....	33
Foto. 43. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap.....	33
Foto. 44. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap Bordür Detayı	34
Foto. 45. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kubbe Altı Mihrap Nişi	34
Foto. 46. Elazığ Harput Ulu Camii Ana Mihrap Detayı.....	37
Foto. 47. Erzurum Ulu (Atabey) Camii Ana Mihrap Nişi.....	38
Foto. 48. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Güney Cephesi	40
Foto. 49. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Kuzey Cephesi ve Taçkapısı.....	41
Foto. 50-51-52-53-54-55-56. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Minare Taçkapısında Devşirme Malzemeler	41
Foto. 57. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapısı	43
Foto. 58. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapıdaki İnşâ Kitabesi	43
Foto. 59-60. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapı Sütunce Başlıkları	44
Foto. 61. Kars Anı Ebu'1 Manuçehr Camii Tonoz Süslemeleri	46
Foto. 62. Kars Anı Ebu'1 Manuçehr Camii Tonoz Süslemeleri	46
Foto. 63. Kars Anı Ebu'1 Manuçehr Camii Tonoz Süslemeleri	46
Foto. 64. Kayseri Develi Ulu Camii Taçkapı	50
Foto. 65-66. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii Taçkapı Mihrabiye Nişleri	50
Foto. 67-68. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii Taçkapısı ve Bordür Süslemeleri.....	51
Foto. 69. Kayseri Develi Ulu Camii Taçkapı Detayı.....	51
Foto. 70. Kayseri Develi Ulu Camii Taçkapı Detayı.....	51
Foto. 71. Kayseri Develi Ulu Camii Taçkapı Üzerindeki Detay	52
Foto. 72. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap	52

Foto. 73. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Bordürleri.....	52
Foto. 74. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay.....	53
Foto. 75. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay.....	53
Foto. 76. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay.....	53
Foto. 77. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Kavsara Köşeliği.....	54
Foto. 78. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı	59
Foto. 79. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	60
Foto. 80. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	60
Foto. 81. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	61
Foto. 82. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	61
Foto. 83. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	62
Foto. 84. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	62
Foto. 85. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı	63
Foto. 86. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap	63
Foto. 87. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı.....	64
Foto. 88. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı.....	64
Foto. 89. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı.....	65
Foto. 89. Kayseri Huand Hatun Külliyesi	68
Foto. 90. Kayseri Huand Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bezeme	69
Foto. 91. Kayseri Huand Hatun Medresesi Taçkapısı Mihrabiye Alınlığı	69
Foto. 92. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı	69
Foto. 93. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemesi	70
Foto. 94-95. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri ..	70
Foto. 96. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı.....	70
Foto. 97-98. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri	71
Foto. 99. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapı Kitabesi	71
Foto. 100-101. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri	71
Foto. 102. Kayseri Huand Hatun Medresesi Ana Eyvan Kemerindeki Bezeme	72
Foto. 103. Kayseri Huand Hatun Medresesi Ana Eyvandaki Mihrap Detayı	72
Foto. 104. Kayseri Huand Hatun Camii Mihrabı	72
Foto. 105. Kayseri Huand Hatun Türbesi. Mihrap Bezeme Detayı.....	73

Foto. 106. Kayseri Lala Muslihiddin Camii ve Türbesi Genel Görünüm	74
Foto. 107-108. Kayseri Lala Muslihiddin Camii Batı Cephe Giriş Kapısı Orijinal Süsleme Parçaları	75
Foto. 109. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzeydoğu Köşe Taçkapısı	78
Foto. 110-111. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzeydoğu Köşe Taçkapısı Mihrabiye Nişler	78
Foto. 112-113. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzey Cephe Harim ve Medrese Kapısı	79
Foto. 114. Kayseri Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Taş Kabartma Detayı	79
Foto. 115. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap	81
Foto. 116. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay	82
Foto. 117. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay	82
Foto. 118. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay	83
Foto. 119. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi	85
Foto. 120. Konya Alaaddin Camii. Esas Portalde Alınlık	85
Foto. 121-122. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapısı	86
Foto. 123. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Giriş Kapısı	86
Foto. 124-125-126. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Kitabe Nişleri	86
Foto. 127-128. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapı Sütunceleri	87
Foto. 129. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapı Süslemeleri	87
Foto. 130. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı	91
Foto. 131. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Doğu Selsebili	91
Foto. 132. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Taş Kabartma	91
Foto. 133-134. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Bordür Süslemeleri	92
Foto. 135. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Bezeme	92
Foto. 136. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Alt Bölüm, Taş Kabartma	92
Foto. 137-138. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Mihrabiye Nişleri	93
Foto. 139-140. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Batı Selsebili	93
Foto. 141. Malatya Arapgir Ulu Camii Genel Görünüm	95
Foto. 142. Malatya Arapgir Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı	96
Foto. 143-144. Malatya Arapgir Ulu Camii Taçkapı Bordür Süslemeleri, Sütunceleri ve Mihrabiye Nişi	96

Foto. 145-146. Malatya Arapgir Ulu Camii Doğu Cephe Pencere Rozetleri	96
Foto. 147. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı	97
Foto. 148-149. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri	97
Foto. 150. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı Sütunce Başlıkları	97
Foto. 151. Malatya Ulu Camii Doğu Taçkapısı	99
Foto. 152. Malatya Ulu Camii Giriş Kapısı Yay Kemerli	100
Foto. 153. Malatya Ulu Camii Doğu Taçkapı Mihrabiye Nişi	100
Foto. 154. Malatya Ulu Camii Batı Cephe Taçkapısı	100
Foto. 155. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Doğu Cephesi	104
Foto. 156. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapısı (Doğu Cephe)	104
Foto. 157. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemesi	105
Foto. 158. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçinde Birinci Bordür ...	105
Foto. 159. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür .	105
Foto. 160. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemesi	105
Foto. 161. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapısı Sütunce Detayı	106
Foto. 162. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân Ortasındaki Giriş Bezemesi	106
Foto. 163. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân İkinci Giriş Bezemesi	106
Foto. 164. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Genel Görünüm.....	109
Foto. 165. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephesi Giriş Kapıları	110
Foto. 166. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı	110
Foto. 167-168. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephe Mihrabiye Nişleri	111
Foto. 169. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı	111
Foto. 170-171. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı İnşâ ve Bâni Kitabesi	111
Foto. 172. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi, Taş Kabartma.....	112
Foto. 173. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma.....	112
Foto. 174. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Doğu Cephe Avlu Taçkapısı	114
Foto. 175. MardinMelik Mahmud Camii Taçkapı Sütüncesi	114
Foto. 176. MardinMelik Mahmud Camii Taç kapı Kemer Alınlıktaki Bordür	115
Foto. 177. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mekan Giriş Kapısı Üstü Detayı	115
Foto. 178. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Mihrabı	115

Foto. 179. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mihrap Detayı	116
Foto. 180. Mardin Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii Mihrabı.....	117
Foto. 181. Mardin Ulu Camii Genel Görünüm	121
Foto. 182. Mardin Ulu Camii Avlu Doğu Cephesindeki Kitabe	121
Foto. 183. Mardin Ulu Camii Ana Mihrabı Detayı	121
Foto. 184. Mardin Ulu Camii Silindirik Gövdenin Alt Kısmı	122
Foto. 185. Mardin Ulu Camii Minaresi Birinci Kuşak ve Damla Motifleri	122
Foto. 186. Mardin Ulu Camii Minaresi İkinci Kuşak Üstündeki Rozetler	122
Foto. 187. Mardin Ulu Camii Minaresi Üçüncü Kuşak	123
Foto. 188. Mardin Ulu Camii Minaresi Dördüncü Kuşak	123
Foto. 189. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı	123
Foto. 190. Niğde Alaaddin Camii Genel Görünüm.....	127
Foto. 191-192. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Taçkapısı ve Bordür Süslemeleri	128
Foto. 193. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Taçkapı Kavsarası	128
Foto. 194. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Çörtene	128
Foto. 195. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephesi	129
Foto. 196. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Motif Detayı	129
Foto. 197. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri	129
Foto. 198. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapı Kavsarası	130
Foto. 199. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısında Kadın Başı Figürü	130
Foto. 200-201. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri	130
Foto. 202. Niğde Alaaddin Camii. Taş Mihrapta Kabartma	131
Foto. 203. Niğde Alaaddin Camii Mihrap Taş Kabartma	131
Foto. 204. Niğde Alaaddin Camii Taş Mihrap, Alçak Kabartma	131
Foto. 205. Niğde Alaaddin Camii Mihrabı	131
Foto. 206. Niğde Alaaddin Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri	132
Foto. 207-208. Niğde Alaaddin Camii Mihrap Kitabeleri	132
Foto. 209. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Kuzey Cephesi Genel Görünüm (Nusret Algan).....	135
Foto. 210. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı	135
Foto. 211. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Usta Kitabesi.....	136

Foto. 212. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Bordür Süslemesi	136
Foto. 213. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı İnşâ ve Bâni Kitabesi ..	136
Foto. 214. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapı Sütuncesi	137
Foto. 215-216. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Altlık ve Başlıkları	137
Foto. 217. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Mihrabı	137
Foto. 218. Sivas Divriği Ulu Camii Arşiv Foto.....	146
Foto. 219. Sivas Divriği Ulu Camii Genel Görünüm	146
Foto. 220. Sivas Divriği Ulu Camii Arşiv Foto.....	146
Foto. 221. Sivas Divriği Ulu Camii Arşiv Foto.....	147
Foto. 222. Sivas Divriği Ulu Camii Arşiv Foto.....	147
Foto. 223. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Cephesi.....	147
Foto. 224. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taçkapı Bloğu	148
Foto. 225. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı	148
Foto. 226. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı	148
Foto. 227. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı	149
Foto. 228. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taçkapı Girişin Üzerindeki Alan	149
Foto. 229. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taçkapı Mukarnas Kavsarası	149
Foto. 230. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taçkapı Giriş Atkı Taşındaki Bezeme	150
Foto. 231. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taçkapı Bordürleri	150
Foto. 232. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Görünüm	150
Foto. 233. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Bloğunun Yan Yüzeyi	151
Foto. 234. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Bordürleri	151
Foto. 235. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Yanındaki Gülbezek	151
Foto. 236. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Kavsara Köşelikleri	152
Foto. 237. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taçkapı Giriş Atkı Taşı	152
Foto. 238. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Yanında Buluban Pano.....	152
Foto. 239. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrabı	153
Foto. 240. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrabın Etrafındaki Bezemedden Ayrıntı	153
Foto. 241. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrap Nişi	153
Foto. 242. Sivas Divriği Şifahane Taçkapı	154
Foto. 243. Sivas Divriği Şifahane Taçkapı Yuvarlak Pano	154

Foto. 244. Sivas Divriği Şifahane Taçkapı Silme Takımları	155
Foto. 245. Sivas Divriği Şifahane Taçkapı Alınlık Kısmı	155
Foto. 246. Sivas Divriği Şifahane Taçkapıdaki Pencere	155
Foto. 247. Sivas Divriği Şifahane Taçkapı Girişin Üzerindeki Bezeme	156
Foto. 248. Tokat Niksar Cin Camii Batı Cephesi	157
Foto. 249. Tokat Niksar Cin Camii Batı Cephe Giriş Kapısı	157
Foto. 250. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı	160
Foto. 251. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri.....	161
Foto. 252. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı	161
Foto. 253. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri	162
Foto. 254. Tokat Niksar Ulu Camii Nişin İç Kısmı.....	162
Foto. 255. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Sütunce Başlıkları.....	163
Foto. 256. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı 2003 Restorasyonundan Önce	165
Foto. 257. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Restorasyon Sonrası.....	165
Foto. 258. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi 2003 Rest. Öncesi.....	166
Foto. 259. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Restorasyon Sonrası	166
Foto. 260. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Kuzey Cephesi	166
Foto. 261. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Mihrabı	167
Foto. 262. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Ana Eyvan-Mescit Bölümü.....	169
Foto. 265. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı	170
Foto. 266. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı Bordür Süslemeleri	170
Foto. 267. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı	171

Foto. 268. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Güney Cephesi-1975	173
Foto. 269. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescit Bölümü (Mehmet Latif Demir)	173
Foto. 270-271. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescidi Doğu-Batı Pencereleri	174
Foto. 272. Erzurum Kâbe Mescidi Giriş Kapısı	176
Foto. 273. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Taçkapısı	179
Foto. 274. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Taçkapısı	179
Foto. 274a. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi Kapı Çevresinde Taş Kabartma	179
Foto. 275. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Trompları	180
Foto. 276-277-278-279-280-281. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Geometrik Rozetler	180
Foto. 282. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı	180
Foto. 283. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı	181
Foto. 284. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Kuzeybatı Cephesi	183
Foto. 285. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi	184
Foto. 286-287. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi Doğu Cephe Korkulukları	184
Foto. 288. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescit Mihrabı	184
Foto. 289. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Kuzey Cephesi	186
Foto. 290. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Mihrabı	186
Foto. 291. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Doğu Cephesi	188
Foto. 292. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi Mihrap Süslemesi	189
Foto. 293. Kırşehir Cacabey Medresesi Genel Görünüm	190
Foto. 294. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Genel Görünüm	191

Foto. 295. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Detay	191
Foto. 296. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Sütunçe Süslemesi	192
Foto. 297. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Genel Görünüm	195
Foto. 298. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi	195
Foto. 299. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi	196
Foto. 300. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrabı.....	196
Foto. 301-302. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrap Süslemeleri.....	196
Foto. 303. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi İçteki Nişi.....	197
Foto. 304. Konya Hacı Ferruh Mescidi Doğu Cephesi Genel Görünüm.....	200
Foto. 305. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapısı.....	200
Foto. 306-307-308. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapı Bordür Süslemeleri	201
Foto. 309-310. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapısı Mihrabiye Nişleri.....	201
Foto. 311. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı	201
Foto. 312. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Detay.....	202
Foto. 313. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabının İçteki Nişi	202
Foto. 314. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Bordür Süslemesi.....	202
Foto. 315. Konya Kızılören Hanı Genel Görünüm.....	204
Foto. 316. Konya Kızılören Hanı Mescit Bölümü Kapısı	204
Foto. 317. Konya Kızılören Hanı Mescit Giriş Kapısı	205
Foto. 318. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı.....	205
Foto. 319. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı-Onarım Öncesi	205
Foto. 320. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı	207
Foto. 321-322-323. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı Süslemeleri	208
Foto. 324. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Giriş Kapısı (İçten Görünüm)	210
Foto. 325. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Mihrabı.....	211
Foto. 326-327. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Mihrap Süslemeleri	211
Foto. 328. Nevşehir Avanos Sarı Han Genel Görünüm	214
Foto. 329. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi	214
Foto. 330. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi Taçkapısı.....	214

Foto. 331. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi Taçkapısı-Onarım Öncesi	215
Foto. 332. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapısı Bordür Süslemeleri	215
Foto. 333. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapı Kavsarası.....	215
Foto. 334. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Mihrabı	216
Foto. 335. Ağzıkara Han, Üstü Açık Kısmın Taçkapısı, Detay	219
Foto. 336. Ağzıkara Han, Avlu Kısmı Taç Kapısı, Birinci Kuşak	219
Foto. 337. Ağzıkara Han, Üstü Açık Kısmın Taç Kapısı, Kitabe	220
Foto. 338. Alayhan - Güneybatı'dan Görünüşü	223
Foto. 339. Alay Hanı, Cephe Görünüşü, Kazı Hazırlık Çalışmaları	224
Foto. 340. Alay Hanı, Avlu Taçkapısından Detay.....	224
Foto. 341. Alay Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma	224
Foto. 342. Alay Han Taçkapı Kemer, Taş Kabartma	224
Foto. 343. Alay Han Taçkapı Tek Başlı İki Gövdeli Aslan Figürü.....	225
Foto. 344. Aksaray Sultan Hanı Doğu Cephe (1961).....	227
Foto. 345. Aksaray Sultan Hanı.....	227
Foto. 346. Aksaray Sultan Hanı, avlu taçkapısı (1961)).....	228
Foto. 347. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı, Taş Kabartma Rozet.....	228
Foto. 348. Aksaray Sultan Hanı. Avlu Taçkapı, Taş Kabartma Rozet.....	228
Foto. 349. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı (A. Karaçağ)	232
Foto. 350. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı Taş Kabartma.....	233
Foto. 351. Avanos Sarı Han Taçkapı Çerçevesi Taş Kabartma	233
Foto. 352. Avanos Sarı Han Taş Kabartma Avluda Kapı Kemer.....	233
Foto. 353. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı Yan Yüzünde Yer Alan Niş.....	233
Foto. 354. Sekizgenler ve Altıgenlerin Meydana Getirdiği Yıldız ve Çokgenlerden Oluşan Kompozisyon	233
Foto. 355. Avanos Sarı Han Avluya Açılan Mekânların Kapısı	234
Foto. 356. Avanos Sarı Han Taç Kapı Süsleme Detay	234
Foto. 357. Avanos Sarı Han Taş Kabartma Avluda Kapı Kemer.....	234
Foto. 358. Avanos Sarı Han Taçkapıda Taş Kabartma	234
Foto. 359. Avanos Sarı Han Taçkapıda Taş Kabartma	234
Foto. 360. Avanos San Han Avluya Açılan Mekânın Kapısından Detay.....	235
Foto. 361. Denizli Çardak Han, Avlu ve Kapalı Bölüm.....	238

Foto. 362. Denizli Çardak Han, Güney Cephe	238
Foto. 363. Denizli Çardak Han, Avlunun Güneydoğu Köşesinden Kapalı Bölüm Giriş Cephesine Bakış).....	238
Foto. 364. Denizli Çardak Han, Giriş Kapısı Üzerinde Kitabe ve Aslan Heykelleri ...	238
Foto. 366. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölümdeki Payeler Üzerindeki Balık Kabartmaları	239
Foto. 367. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölüm Kapısının İki Yanındaki Geometrik Kompozisyonlar	239
Foto. 368. Eğirdir Han Genel Görünüm	241
Foto. 369. Eğirdir Han'ın DüNDAR Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı	242
Foto. 370. Eğirdir Han'ın DüNDAR Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı	242
Foto. 371. Eğirdir Han'ın DüNDAR Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürleri	242
Foto. 372. Eğirdir Han'ın DüNDAR Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürleri	243
Foto. 373. Eğirdir Han'ın DüNDAR Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı Niş	243
Foto. 374. Evdir Hanı Taçkapı Detayı.....	245
Foto. 375. Evdir Hanı Taçkapı Üzerindeki Geometrik Süslemeler.....	245
Foto. 376. Evdir Hanı Taçkapı Mihrabiye Nişi	246
Foto. 377. Iğdır Şerafeddin Ejder Kervansarayı Giriş Kapısının Çerçevesindeki Geometrik Bezeme	248
Foto. 378. İncir Hanı Ahırın Güneydoğudan Görünüşü.	250
Foto. 379. İncir Hanı (1238-39) Taçkapı Taş Kabartma	251
Foto. 380. İncir Hanı Ahır Taçkapısının Sol Kanadı Üzerindeki Aslan ve Güneş Figürü	251
Foto. 381. İncir Hanı Ahır Taçkapısı Cephesindeki Bitkisel Bezemeli İki Gülbezekten.....	251
Foto. 382. İncir Han Ahır Taçkapısı Cephesinde Geometrik Örnekli Bezeme Şeridi .	251
Foto. 383. Konya Kızılören Hanı'nın Hava Fotoğrafı, Arkasında Küçük Han	254
Foto. 384. Konya Kızılören Hanı Barınak Bölümü Yıkılmış Orta Sahın	255
Foto. 385. Konya Kızılören Hanı'nın Genel Görünüşü	255
Foto. 386. Konya Kızılören Hanı Avludan Batıya Bakış	255

Foto. 387. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı	256
Foto 388. Konya Kızılören Hanı Mihrabın Eski Hali	256
Foto. 389. Konya Kızılören Hanı Mihrabı.....	256
Foto. 390. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısının Genel Görünüşü	258
Foto. 391. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısının Genel Görünüşü	258
Foto. 392. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısı Kavsara Köşeliğinde Bitkisel Bezeme Bakiyesi	258
Foto. 393. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)'a Güneyden Bakış	260
Foto. 394. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Avlunun İçinden Kuzeydoğuya Bakış (M. Önge arşivi).....	260
Foto. 395. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Doğu Kanadının Çatısından Avluya Bakış	260
Foto. 396. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Güney Cephesinde Yer Alan, Avlu ve Servisler Kısmı Taçkapısı.....	261
Foto. 397. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Barınak Kısmı Taçkapısı...	261
Foto. 398. Zazadin Hanı Taçkapıda Taş Kabartma	261
Foto. 399. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare	263
Foto. 400. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi.....	265
Foto. 401. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi Ayet Kitabesi	265
Foto. 402. Afyon Kureyş Baba Türbesi Genel Görünüm.....	267
Foto. 403. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakup Türbesi Genel Görünüş.....	269
Foto. 404. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakup Türbesi, Pencere Süslemesi	269
Foto. 405. Aksaray, Kılıç Arslan Türbesi Genel Görünüş, Giriş Kapısı ve Üstündeki Rozetler.....	271
Foto. 406. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Genel Görünüş.....	273
Foto. 407. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Taçkapısı.....	274
Foto. 408. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Genel Görünüş.....	276
Foto. 409. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Mukarnas Kavsaralı Giriş Kapısı	276
Foto. 410. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Genel Görünüm.....	278
Foto. 411. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Pencere Süslemeleri	279
Foto. 412. Ahlat, Yıkık Türbe Mazgal Süslemeleri.....	280
Foto. 413. Ahlat, Usta Şagird Şekil Türbesi Genel Görünüm.....	283

Foto. 414. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Bordür Süslemeleri.....	283
Foto. 415. Ahlat, Yarım Kümbet, Genel Görünüm ve Süslemeleri	285
Foto. 416. Tercan, Mama Hatun Türbesi Genel Görünüm.....	288
Foto. 417. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı ve Kümbet Görüntüsü	288
Foto. 418. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı ve Giriş Kapısı.....	289
Foto. 419. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı Taş Süsleme	289
Foto. 420. Emir Saltuk Kümbeti Genel Görünüm.....	292
Foto. 421. Emir Saltuk Kümbetinde Yer Alan Boğa Figürü	292
Foto. 422. Emir Saltuk Kümbetinde Yer Alan Tavşan Figürü	292
Foto. 423. Emir Saltuk Kümbetinde Yer Alan Yılan Figürü.....	293
Foto. 424. Erzurum Padişah Hatun Türbesi.....	295
Foto. 425. Erzurum Padişah Hatun Türbesi.....	295
Foto. 426. Atabey Ertokuş Türbesi, Cephe Görüntüleri.....	297
Foto. 427. Kastamonu, Âşıklı Sultan Türbesi Genel Görünüm.....	299
Foto. 428. Kastamonu, Âşıklı Sultan Türbesi Giriş Kapısı	299
Foto. 429. Anonim Kümbet II, Genel Görünüş	301
Foto. 430. Anonim II Türbe (İkiz Kümbeter I), Saçaktaki Yazı Kuşağı.....	302
Foto. 431. Anonim Kümbet II, Saçak ve Saçak Altı Yazı Kuşağı	302
Foto. 432. Anonim Kümbet II, Saçak ve Saçak Altı Yazı Kuşağı	302
Foto. 433. Anonim Kümbet II, Güneybatı Cephe Pencere.....	303
Foto. 434. Alaca Kümbet, Genel Görünüş	305
Foto. 435. Alaca Kümbet, Giriş Cephesinden (Kuzey) Görünüş.	306
Foto. 436. Alaca Kümbet, Batı Cepheden Görünüş	306
Foto. 437. Alaca Kümbet, Taçkapıdan Görünüş.	307
Foto. 438. Alaca Kümbet, Taçkapısı	307
Foto. 439. Alaca Kümbet, Taçkapı Bordürü	308
Foto. 440. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsara Kuşatma Kemerı	308
Foto. 441. Alaca Kümbet, Taçkapı Mukarnaslı Kavsara	308
Foto. 442. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme	309
Foto. 443. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme	309
Foto. 444. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Rumi	309
Foto. 445. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme	310

Foto. 446. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavсарasının Sol Köşeliğindeki Rozet	310
Foto. 447. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavсарasının Sağ Köşeliğindeki Rozet	310
Foto. 448. Alaca Kümbet, Batı Cephe, Pencere Kenarındaki Dış Bordür	311
Foto. 449. Alaca Kümbet, Batı Cephe, Pencere Kenarındaki İç Bordür	311
Foto. 450. Çifte Kümbet, Genel Görünüş	314
Foto. 451. Çifte Kümbet, Taçkapı	315
Foto. 452. Çifte Kümbet, Taçkapı, Dış ve Orta Bordür	315
Foto. 453. Çifte Kümbet, Taçkapı, İç Bordür	316
Foto. 454. Çifte Kümbet, Kitabe	316
Foto. 455. Çifte Kümbet, Taçkapı, Kavсарadaki Gülbezek	317
Foto. 456. Çifte Kümbet, Taçkapı, Kavсara Köşeliğindeki Gülbezek	317
Foto. 457. Develi, Dev Ali Türbesi Genel Görünüm	319
Foto. 458. Develi, Dev Ali Türbesi Genel Görünüş	319
Foto. 459. Develi, Dev Ali Türbesi, Giriş Kapısı Kenarındaki Bordür	320
Foto. 460. Develi, Dev Ali Türbesi, Saçak Altı	320
Foto. 461. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Genel Görünüş	323
Foto. 462. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Giriş Kapısı	323
Foto. 463. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Dış Bordürü	324
Foto. 464. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı İç Bordürü	324
Foto. 465. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Kapı Açıklığı Üzerindeki Palmetler	324
Foto. 466. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Üzerindeki Pano, Detay	325
Foto. 467. Döner Kümbet Genel Görünüş	328
Foto. 468. Döner Kümbet, Kuzeybatı Cephe	329
Foto. 469. Döner Kümbet, Taçkapı	329
Foto. 470. Döner Kümbet, Taçkapı Bordürü ve Sütuncesi	330
Foto. 471. Döner Kümbet, Taçkapı, Kitabe ve Figürler	330
Foto. 472. Döner Kümbet, Cephe	330
Foto. 473. Döner Kümbet, Düşey Dikdörtgen Pano	331
Foto. 474. Döner Kümbet, Hayat Ağacı ve Figürler	331
Foto. 475. Döner Kümbet, Külâh	331
Foto. 476. Gevher Nesibe Hatun Medresesi (Çifte Medrese) Genel Görünüş	333
Foto. 477. Gevher Nesibe Hatun Türbesi Üsten Görünüşü	334

Foto. 478-479. Gevher Nesibe Hatun Türbesi Yan ve Üst Görünümü	334
Foto. 480. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, Saçak Altı	335
Foto. 481. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, Saçak Altı Yazı Kuşağı	335
Foto. 482. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, şifaiye'ye Ait Kitabe.....	335
Foto. 483. Gevher Nesibe Türbesi'nden görünüş.....	336
Foto. 484. Gevher Nesibe Türbesi, Giriş Cephesi	336
Foto. 485. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Genel Görünüm	339
Foto. 486. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Bordür Süsleme Detayı	339
Foto. 487. Kayseri Hunad Hatun Türbesi, Mukarnaslı Kaide	339
Foto. 488. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Gövde Süslemeleri	340
Foto. 489. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Genel Görünüm.....	342
Foto. 490. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Giriş Kapısı	342
Foto. 491. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Kitabesi	343
Foto. 492. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Girişten Detay	343
Foto. 493. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Giriş Cephesi	345
Foto. 494. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Taçkapıdan Detay.....	346
Foto. 495. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Mihrap	346
Foto. 497. Iğın, Şeyh Bedreddin Türbesi Giriş Kapısı	349
Foto. 498. Iğın, Şeyh Bedreddin Türbesi Süslemeleri.....	349
Foto. 499. Konya, Ulaş Baba Türbesi Genel Görünüm.....	351
Foto. 500. Niğde, Hüdavend Hatun Türbesi.....	353
Foto. 501. Divriği Sittte Melik Türbesi Genel Görünüş.....	355
Foto. 502. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi	356
Foto. 503. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi Süslemeleri	356
Foto. 504. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Genel Görünüm.....	358
Foto. 505. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Kitabesi.....	358
Foto. 506. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Detay	359
Foto. 507. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Genel Görünümü.....	363
Foto. 508. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Cephe Görünümü.....	363
Foto. 509. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Taçkapı.....	363
Foto. 510. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bordür Süslemesi.....	363
Foto. 511. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Mihrabiye Niş	364

Foto. 512. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Pano	364
Foto. 513. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Yan Pano.....	364
Foto. 514. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Giriş Eyvan Avlusu.....	365
Foto. 515. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Pencere.....	365
Foto. 516. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Eyvan Sütunları.....	365
Foto. 517. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Kemer Süslemeleri.....	366
Foto. 518. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bezeli Sütun.....	366
Foto. 519. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Öğrenci Odaları.....	366
Foto. 520. Erzurum Yakutiye Medresesi Genel Görünüm.....	369
Foto. 521. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Ön Yüzündeki Bezemeler.....	369
Foto. 522. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Bordürlerinden Ayrıntı	370
Foto. 523. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Mukarnas Kavsarası	370
Foto. 524. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Mihrabiyesi.....	370
Foto. 525. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Nişi Kitabe Kuşağı	371
Foto. 526. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Sağ Yan Yüzdeki Pano ...	371
Foto. 257. Erzurum Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Sol Yan Yüzdeki Pano....	371
Foto. 528. Kayseri Sahibiye Medresesi Taçkapı	374
Foto. 529. Kayseri Sahibiye Medresesi Taçkapı Ayrıntı.....	374
Foto. 530. Kayseri Sahibiye Medresesi Taçkapı Ayrıntı.....	374
Foto. 531. Kayseri Sahibiye Medresesi Kavsara Kemer Köşeliği.....	375
Foto. 532. Kayseri Sahibiye Medresesi Giriş Nişindeki Bezemeler	375
Foto. 533. Kayseri Sahibiye Medresesi Mihrabiye	375
Foto. 534. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı	379
Foto. 535. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Bordürleri.....	379
Foto. 536. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Cephesindeki rozet.....	380
Foto. 537. Sivas Buruciye Medresesi Taçkapı Kavsara Köşelikleri	380
Foto. 538. Sivas Buruciye Medresesi Kavsara Köşeliğindeki Rûmî Formları.....	380
Foto. 539. Sivas Buruciye Medresesi Yan Mihrabiye	381
Foto. 540. Sivas Buruciye Medresesi Yan Cephe Pencere.....	381
Foto. 541. Sivas Buruciye Medresesi Yan Cephe Pencere Etrafındaki Bordürler	381

- Foto. 542.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (2.85 x5.50 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 681 384
- Foto. 543.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (3.20 x 2.40 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 685. 386
- Foto. 544.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl (6.08x2.46 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 689. 387
- Foto. 545.** Konya Selçuklu Halısından Detay 388
- Foto. 546.** Konya Selçuklu halısı 13. yüzyıl, (2.30x1.14 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env: 688. 389
- Foto. 547.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (2.26 x 1.23 m.) Env: 683, yıpranmış olan eşi, (0.87x1.66m.) Env:692, (1.32 x 1 .23 m.) Env: 693, iki-parça, İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. 391
- Foto 548.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (0.90 x 0.74 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 684. 392
- Foto. 549.** Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (0.77 x 0.17 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 678. 394
- Foto. 550.** Beyşehir Selçuklu Halısı, 13. yüzyıl, (1.70 x 2.54 m.) Konya, Etnografya Müzesi, Env. 867..... 396
- Foto. 551.** Beyşehir Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (1.16 x 0.49 m.) Konya, Etnografya Müzesi, Env. 867..... 397
- Foto. 552.** Beyşehir Selçuklu Halısının Diğer Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, Özel Koleksiyon, Almanya..... 399
- Foto. 553.** Fustat Selçuklu hah parçası, 13. yüzyıl, (0.14 x 0.16,5 m.) Stockholm, Nationalmuseum..... 400
- Foto. 554.** Fustat'dan Selçuklu Hah Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, (zemin 0.26 x 0.17 m.) Stockholm, Nationalmuseum 401
- Foto. 555.** 'Fustat'da Selçuklu Halı Parçası, (zemin ve bordürden 0.31,5 x 0.18· m.) 13. Yüzyıl Sonu, Stockholm, Nationalmuseum 402
- Foto. 556.** Fustat'dan Çiçekli Halı Parçası, 14. Yüzyıl Başı, (33 x·9,5 cm.) Stockholm, Nationalmuesum 403
- Foto. 557.** Fustat'dan Kufi Bordürlü Halı Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, 14. Yüzyıl Başı (0.40 x 0.14 m.) Stockholm, Nationalmuseum 403

Foto. 558. Fustat'dan Halı Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, 14. Yüzyıl Başı, (0.27,5 x 0.10,5 m.) Stockholm, Nationalmuseum.....	404
Foto. 559. Fustat'dan Parça Halı, 14. yüzyıl (31,5 x 25,5 cm.) Göteborg, Röhsska Konstløjdmuseum.....	405
Foto. 560. Oktay Aslanapa'ya göre; Eski Hayvan Halısı, Anadolu 12-14.yy. (3.10x1.73 m.) Kischheim Koleksiyonu	407
Foto. 561. Yine Oktay Aslanapa'ya Göre; Eskenazi Eski Hayvan Halısı. 12.14.yy. Karbon Testi (1190- 1300 cm.) Orient Stars Koleksiyonu.	408
Foto. 562. Çağan Eski Hayvan Halısı, 12-14.yy. (126-153 cm.) New York Metropolitan Müzesi	409
Foto. 563. İnsan Yüzlü Hayvan Halısı, Anadolu 13.-14.yy. (235-170 cm.) Kirchheim Koleksiyonu	410
Foto. 564. Sultan I. Alâeddin Keykubad İçin Dokunmuş Aslanlı Kumaş (XIII. yy. ilk yarısı)	412
Foto. 565. Çift Başlı Kartal Figürü Bulunan XIII. yy. Selçuklu Kumaşı	413
Foto. 566. Altın ve İpekle Dokunmuş 12-XIII yy. Selçuklu Kemhası.....	414
Foto. 567. XII. yy. Konya Kökenli Brokar Kumaş	414
Foto. 568. XI-XII. yy. Selçuklu İpek Kumaşı (O.Aslanapa).....	415
Foto. 569. Kayseri Hunat Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapı Bordürü.....	421
Foto. 570. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrap Bordürü,	421
Foto. 571. Mardin Kızıltepe Ulu camii Kuzey Cephe Kapı, Pencere Bordürleri,	421
Foto. 572. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taç Kapı Mihrabiye Niş Bordürü, ...	422
Foto. 573. Antalya Karatay Medresesi Mescidi Mihrap Bordürü,	422
Foto. 574. Diyarbakır Hani Hatuniye Medresesi Mescidi Pencere Bordürü,	422
Foto. 575. Kırşehir Kesikköprü Han Mescidi Duvar Nişi Bordürü,.....	423
Foto. 576. Ağzıkarahan Üstü Açık Kısımın Taçkapı Bordürü,	423
Foto. 577. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapı Yan Yüz Niş Bordürü,.....	423
Foto. 578. Amasya Gök Medrese Camii Türbesi Taçkapı Bordürü ,	424
Foto. 579. Alaca Kümbet, Batı Cephede Yer Alan Pencere Bordürü	424
Foto. 580. Elazığ Harputlu Cami Ana mihrap Bordüründe Baklava Dilimli Motifi, ...	425
Foto. 581. Kars Anı Ebu'l Manuçehr Camii Tonoz Süslemelerinde Altıgen ve Yıldız Motifi.....	425

- Foto. 582.** Hacı Kılıç Cami Cami Taçkapı Bordür Detayında Çok Köşeli Yıldız Motifi425
- Foto. 583.** Konya Alâeddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Giriş Kapısı Üstü Kitabe
Levhasında Sekiz Köşeli Yıldız Motifi.....426
- Foto. 584.** Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrap Bordür Süslemelerinde Sekiz Köşeli
Yıldız Motifi.....426
- Foto. 585.** Mardin Abdullatif (Latifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemelerinde Sekiz
Köşeli Yıldız ve Altı Köşeli Yıldız Motifi.....426
- Foto. 586.** Niğde Alâeddin Camii Kuzey Cephe Taçkapısı ve Bordür Süslemelerinde
Okbaşı, Kare, Üçgen, Baklava Dilimi, Kazayağı ve Yıldız Motifi.....427
- Foto. 587.** Divriği Ulu Camii Şifahane Taçkapı Giriş Üzerindeki Bezemelerde;
Altıgen, Devetabanı,.....427
- Foto. 588.** Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapı Bordür Süslemelerinde;
Okuçları ve Çengele Benzer Şekiller,427
- Foto. 589.** Yazır Köyü Camii Mihrabı Sütuncelerinde “V”lerden Oluşmuş Motifler..428
- Foto. 590.** Diyarbakır Ulu Camii Doğu Revak Bitkisel Bezemeleri428
- Foto. 591.** Silvan Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı Konsol, Silme ve
Rozetteki Bitkisel bezemeler,.....428
- Foto. 592.** Kayseri Hunat Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bitkisel Bezemler,
.....429
- Foto. 593.** İncir Han Ahır Taçkapısı Cephesinde Bulunan Rozetteki Bitkisel Bezeme,
.....429
- Foto. 594.** Kayseri-Sivas Sultan Hanı Avlu Taçkapısı Kavsara Köşeliğindeki Bitkisel
Bezemelerdeki Rumi, Palmet ve Kıvrık Dallar.....429
- Foto. 595.** Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Pencere Tavanı.....430
- Foto. 596.** Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Nişi Üzerindeki Kitabe Kuşağı,.....430
- Foto. 597.** Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Mihrabiye Nişi İçerisindeki Kitabe
Kuşağı.....430
- Foto. 598.** Sivas Divriği İç Kale Camii Taçkapı Usta Kitabesi,.....431
- Foto. 599.** Mardin Şehidiye Medresesi Mescidinin Kuzey Cephesindeki Panolarda
Yer Alan Kufi yazılar431

- Foto. 600.** Emir Saltuk Kumbetinin Pencere Lentonlarında Tavşan, Yılan, Öküz Başı Motifi,.....431
- Foto. 601.** Yakutiye Medresesi Cephe Süslemelerinde Aslan ve Kartal Motifi,.....432
- Foto. 602.** Erzurum Çifte Minareli Medrese de Taçkapı ve Yan Cephe Süslemelerinde Ejder, Kartal ve Kuş motifi432

ÖNSÖZ

Tez çalışması esnasında Anadolu’da inşa edilmiş cami, mescit, kervansaray, medrese, zaviye (tekke), hanikah, köşk ve tersane gibi mimari yapılar ile Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kadar gelmiş olan dokuma örneklerinden halı ve kumaşlar araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Böylece Anadolu 1071’den 1308 yılına kadar hüküm sürmüş olan Selçuklu Devleti ve Beylikler dönemindeki tez içeriğinde bulunan eserler birçok yönüyle incelenmiştir. Bu kapsamda 2017 tarihi ile 2018 yıllar arasında tez araştırması yapılmış içlerinden taş işçiliği ve dokuma özellikleri olan 35 cami, 15 mescit, 4 medrese, 12 kervansaray, 29 türbe, halı ve kumaş parçaları incelenmiştir.

Tez araştırmasını yaptığım dönemde elde edilen veriler tasnif edilmiş, fotoğraflar düzenlenmiş, çizimleri yapılmış, çağdaş ve arşiv kaynakları taranmış ve her bir eserin birçok yönüyle ele alındığı katalog bölümü hazırlanmıştır.

“Anadolu Selçuklu Döneminde Taş İşçiliği ve Dokuma Sanatı Arasındaki İlişki” adlı tez çalışmamda büyük emeği bulunan ve benim çok sıkıntılı günlerimde bile bilgi, beceri ve desteği ile ilerlememde yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Lütfi KINDİĞİLİ beyefendiye ve bu çalışma esnasında yanımda bulunup bana destek olan eşim ve oğluma sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Umarım bu çalışmam; şimdi ve gelecek günlerde hem kendime hem de okuyanlara hayırlı ve faydalı olması dileğiyle herkese saygılarımı sunuyorum.

Erzurum – 2018 Metin ERBAY

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI, AMACI VE KAPSAMI

Tanımı

Tez çalışmamın konusu “Anadolu Selçuklu Dönemi Taş İşçiliği ve Dokuma Sanatı Arasındaki İlişki”yi belirlemektir. Bu anlamda birçok cami, mescit, medrese, kervansaray, türbe, minare; halı ve kumaş örnekleri incelenmiştir.

Amacı

Anadolu Selçuklu dönemi mimari taş işçiliği ile dokuma arasında süsleme, kompozisyon gibi benzer özellikleri ilişkilendirmek mimaride ve dokumalarda kullanılan özelliklerin bu sanatlar arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaktır.

Sınırları

Anadolu Selçuklu dönemi olduğu için bu dönem içindeki coğrafya ve tarihi kapsamaktadırlar. Tezin içerisinde mimari yapılar olarak taş işçiliğinin bulunduğu camiler, mescitler, kervansaraylar ve türbeler yer almaktadır. Dokuma olarakta günümüze kadar gelebilmiş halı ve kumaşlar incelenmiştir. Bunların dışındaki eserler ayrılmıştır.

II. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırma literatür taraması yöntemi ile yapılmıştır. Literatür taraması; araştırılan konu ile alakalı daha önceden hazırlanmış kaynakları detaylı bir şekilde inceleme ve elde edilen bilgilerin sistemli bir şekilde bir araya getirilmesi sürecidir.

Araştırmada kullanılan bilgileri toplamak için Hakkı Önkıl'ın “Anadolu Selçuklu Türbeleri”, Oktay Alanapa'nın “Türk Sanatı”, “Türk Halı Sanatınının Bin Yılı”, Semra Ögel'in “Anadolu'nun Selçuklu Çehresi”, Gönül Öney'in “Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları”, Yunus Berklı'nın “Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri”, Doğan Kuban'ın “Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı”, Şerare Yetkin'in “Türk Halı Sanatı” adlı eserler, Atatürk Üniversitesindeki çeşitli kitaplar, dergiler, ansiklopediler, Muhammet Arslan'ın tezinden ve benzer konularda yazılmış tez

çalışmalarından ve internette yayımlanmış kaynaklar ile kaynakçada verilen diğer eserler taranmıştır.

Bu bilgilerin ışığında Birinci Bölüm başlığı altında Anadolu Selçuklu Dünyasındaki Taş işçiliği bulunan 35 camii, 15 mescit, 12 kervansaray, 2 minare, 29 mezar anıtı ve 4 medresenin yerleri belirtilmiştir. Daha sonra tarihleri, plan özellikleri yazıldıktan sonra konumuz itibariyle yapıların süslemeleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra bu eserlerin alınacak kısımlar belirlenmiştir ve süsleme unsurları AUTO CAD adlı programda çizilmiştir.

İkinci bölüme gelindiğinde Anadolu Selçuklu halılarından Konya'daki 7 halı, Beyşehir'deki 3 halı, Fustat'taki 7 halı ve hayvan figürlü halılardan ve süslemelerinden bahsedilmiştir. Bölümün sonunda dokumalara örnek teşkil eden Anadolu Selçuklu kumaşları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Anadolu Selçuklu taş işçiliği konusunda ele geçen bulgular ile dokumalar bölümündeki bulgular karşılaştırılarak birbirleriyle olan ilişkileri anlatılmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise araştırma kapsamındaki gerek taş işçiliği olan yerleri gerek dokumalarda süslemeleriyle dikkat çeken eserlerin hakkında varılan sonuç anlatılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ SÜSLEMELERİ

1.1. CAMİLER

1.1.1. Afyonkarahisar Ulu Camii (Hoca Bey Camii)¹

Bulunduğu Yer: Afyonkarahisar şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Afyonkarahisar Ulu Camii 671 H. / 1272 M. tarihinde yaptırılmış, tamir kitabesine göre 672 H. / 1273 M. onarılmıştır². Sahip Ata Nusrediddün Hasan tarafından yaptırılmıştır. Caminin mimari kitabesinde ismi geçen Emir Hacı Bey'dir³.

Planı: Afyonkarahisar Ulu Camii mihrap duvarına dikey dokuz sahnın oluşturduğu dikdörtgen bir plana sahiptir⁴ (Çizim 1).

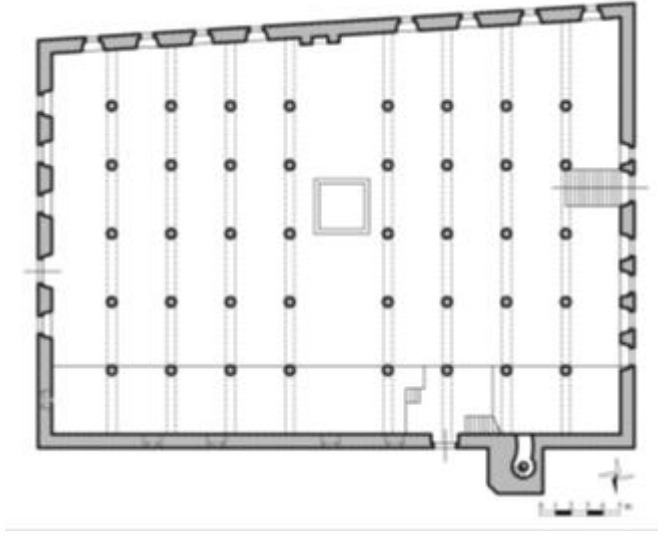
Taş Süslemeleri: Afyonkarahisar Ulu Camii'de yapı üzerinde çörttenler yer alır. bu çörttenler aslan başı şeklindedir (Foto. 1).

¹ Afyonkarahisar Ulu Camii (Hoca Bey Camii) için Bknz. Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı:34, Ankara 1991, 63; İlyas Demirci ve İbrahim Terzioğlu, "Türk Dünyası ve Şehircilik Abideleri; Türk Dünyası Mühendislik", *Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı*, Trabzon 2012, 446; Muhammet Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Erzurum 2017, 66; Ömer Fevzi Atabek, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon 1997, 155; Yusuf İlgar-Mustafa Karazeybek, "Afyonkarahisar'da Cami ve Mescitler", *Afyonkarahisar Kütüğü*, Afyon 2001, I, 305; Atanur Meriç, "Afyonkarahisar Eski Eserlerinde Üslup ve Süsleme Unsurları", 3. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 22-24 Ekim 1993/Afyonkarahisar, Afyonkarahisar 1994, 5; Zeynep Hatice Kurtbil, "Ulucami (Afyon Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXII, 82; Orhan Altuğ, *Afyonkarahisar Yapı Kitabelerinde Hat Sanatı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2006, 29; Mehmet Saadettin Aygen, *Afyonkarahisar Camileri*, Ankara 1973, 68; Yusuf İlgar, "Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz Umur Bey Külliyesi", 1. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 10-11 Mayıs 1990/Afyonkarahisar, Afyonkarahisar 1990, 104.

² Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 63

³ Demirci ve Terzioğlu, 446

⁴ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 66.

Çizim 1. Afyonkarahisar Ulu Camii Planı (K. OttoDorn'dan Yeniden Çizilerek)

Foto. 1. Afyonkarahisar Ulu Camii Aslan Başı Şeklindeki Çörtten (M. Arslan'dan)

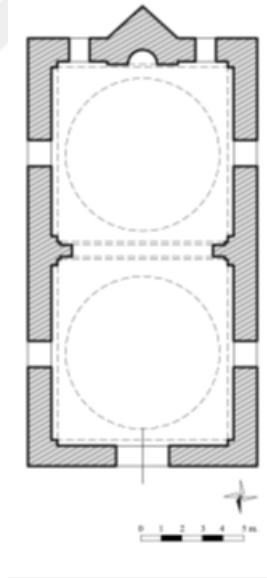
1.1.2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Camii⁵

Bulunduğu Yer: Aksaray il merkezine bağlı Susadı Köyünde bulunmaktadır.

Tarihi: Halk arasında Eski Camii ve bazı kaynaklarda ise Hacı Bektaş Zaviyesi⁶ adlarıyla anılan yapıya ait herhangi bir inşa kitabesi yoktur. Bu nedenle yapının tarihlendirilmesi özellikle bugün ştuk malzemeden yapılmış ikinci bir mihrap nişinin altında kalan özgün nişten yola çıkılarak yapılmaktadır. Nişte görülen geometrik örgülü motifler yapının 13. yüzyıl gibi geniş bir tarih aralığında yaptırılmış olabileceğini düşündürmektedir⁷.

Planı: Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır (Çizim 2).

Taş Süslemeleri: Hacı Bektaş Camii’de mihrap bölümünde yer almaktadır. (Foto. 2) Üzerine daha sonraları ştuk ya da alçı malzemelerden süsleme yapılmışsa da bu malzemelerin dökülmesi sonucu alttaki taş işlemler ortaya çıkmıştır. (Foto. 3) Süsleme geometrik bezemeden oluşmuş bir form mevcuttur. Bu form içerisinde birbiriyle bağlantılı altıgenler yer alarak mihrabın süslemesini oluşturmuştur. (Şekil 1) (Foto. 4)

Çizim 2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Planı (Bekir Deniz“den Yeniden Çizilerek)

⁵ Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Camii için Bknz İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi*, İstanbul 1974, II, 2076; M. Akif Erdoğan, “Karaman Vilayeti Zâviyeleri”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, İzmir 1994, 104; Erdoğan, 92; Bekir Deniz, “Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zâviyesi”, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler, I, Konya 2001, 240; Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi*, 2075.

⁶ Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi*, 2076; Erdoğan, 104.

⁷ Erdoğan, 92; Deniz, “Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zâviyesi”, 240.

Şekil 1. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi Detay

Foto. 2. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrabı
(<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=4832148>,E.T10.11.2016)

Foto. 3. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi

Foto. 4. Aksaray Susadı Köyü Hacı Bektaş Zaviye Camii Mihrap Süslemesi Detay

1.1.3. Amasya Burmalı Minare (Pervane) Camii⁸

Bulunduğu Yer: Amasya şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Amasya Burmalı Minare (Pervane) Camii derince hafif sivri kemerli bir eyvan biçiminde açılan taçkapı nişi içinde giriş kapısının üstüne gelen alınlıkta bir pencere vardır. Bu alınlığın etrafını çeviren sivri kemer biçiminde kitabe kuşağı, tarihsiz olarak bu eserin II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Vezir Ferruh ve kardeşi Haznedar Yusuf tarafından yaptırıldığını bildirmektedir ki bu tarihlendirme 634-644 H. / 1237-1247 M. tarihleri arasındadır⁹.

Plan: Amasya Burmalı Minare (Pervane) Camii dikdörtgen şeklinde, avlusuz ve müstakil bir plana sahiptir¹⁰(Çizim 3).

Taş Süslemeleri: Camide süsleme programı taçkapıda görülmektedir. Taçkapı dışta dikdörtgen çerçeveli olup dar bir eyvan şeklindedir. Bordürlerle çevrili olan taçkapıda en dıştaki bordür düz, ortadaki bordür üç kollu yarım yıldız şeklinde sıralanmıştır. (Foto. 5) (Şekil 2) Diğer bordür ise birbirinin içinden geçen örgüye benzer bir motif yer alır. (Foto. 6) (Şekil 3)

Giriş kapısı sivri kemerli olup eyvan içindedir. Kapı kemerinin sol köşesinde rozet bulunur. İçerisinde birbirini kesen on kollu yıldızlar vardır. (Şekil 4) (Foto. 7-8)

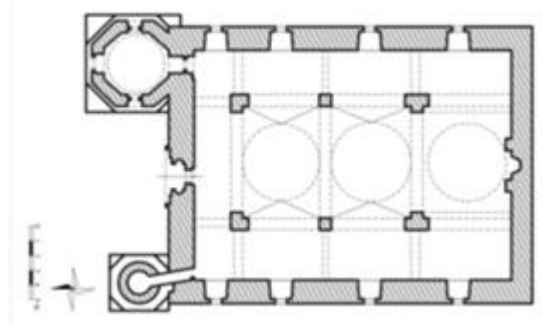
Giriş kapısının eyvan olan iç tarafında mihrabiye nişleri vardır. Mihrabiye nişleri dikdörtgen şeklinde çerçevelerle çevrelenmiştir. Nişin üst tarafında rumi ve palmetlerin

⁸ Amasya Burmalı Minare (Pervane) Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 63; Celal Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1954, 106; Ali Yardım, *Amasya Burmalı Minâre Câmii Kitâbeleri (Kapı, Mihrap, Minber)*, Ankara 2004, 13-15; M. K. Şahin, *Anadolu'da Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışına Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, İzmir 2004, 95; Doğan Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Editör: Doğan Kuban, İstanbul 2008, 153; İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler*, I, İstanbul 1927, 99; Hakkı Önkal, "Selçuklular Devri Amasya Türbeleri", *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, IV, Ankara 1980, 208; Anonim, Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, 201-202; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri-Selçuklu Dönemi*, I, Ankara 1986, 58; İlhan Şahin-Feridun Emecen, "Amasya", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, III, 3; Semavi Eyice, "Burmali Minare Camii ve Türbesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, VI, 444.

⁹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 49-50

¹⁰ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 106

meydana getirdiği kıvrık dallı bezemeler mevcuttur. Taç kapı iki taraftan sütüncelerle sınırlanmış olup başlıkları salyangoz şeklindedir. (Foto. 9-10) (Foto. 11)

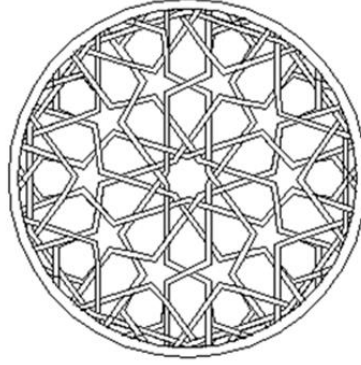
Çizim 3. Amasya Burmalı Minare Camii Planı (A. Gabriel'den Yeniden Çizilerek)

Şekil 2. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapı Süsleme Detayı

Şekil 3. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapı Süsleme Detayı

Şekil 4. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Rozet Detayı

Foto. 5-6. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısı ve Süslemeleri
(Fazilet Koçyiğit, “Amasya Gökmedrese Camii Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII/XXXV, 2014)

Foto. 7-8. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Rozet
(F.Koçyiğit'den)

Foto. 9-10. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Mihrabiyeler (M. Arslan'dan)

Foto. 11. Amasya Burmalı Minare Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısındaki Sütunçe Başlığı (M. Arslan'dan)

1.1.4. Amasya Gök Medrese (Torumtay) Camii¹¹

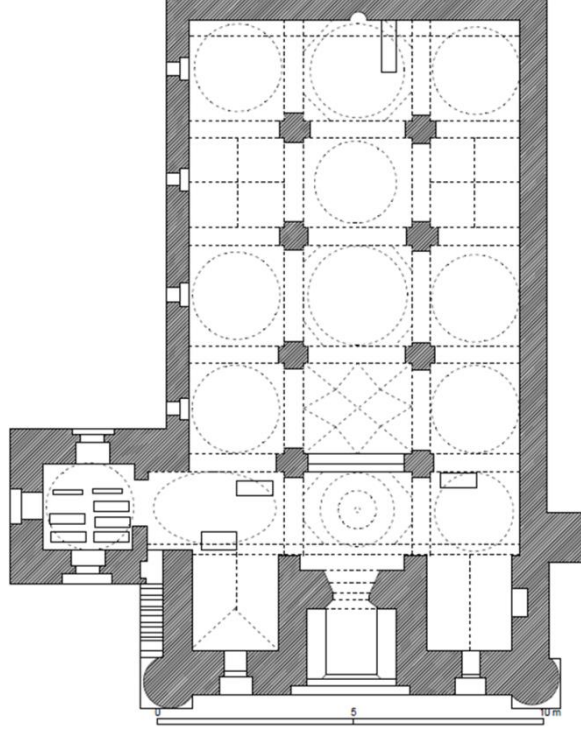
Bulunduğu Yer: Amasya şehir merkezinde bulunmaktadır.

¹¹ Amasya Gök Medrese (Torumtay) Camii için Bknz Selda Ertuğrul, "Gökmedrese Camii", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1996, XIV, 140; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, 44; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatları*, 106; Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler*, 95; İsmet Kayaoğlu, "Turumtay Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, XII, Ankara 1978, 94; Gediz Uruk, *Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1994, 43; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 154; Fazilet Koçyiğit, "Amasya Gökmedrese Camii Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII/XXXV, 2014, 431; Rüstem Bozer, *15. Yüzyılın Ortasına Kadar Anadolu Türk Sanatında Ahşap Kapılar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, 113.

Tarihi: Kuzeydeki eyvan biçimli taç kapısında olması muhtemel kitabe bugün mevcut değildir¹². Bu yüzden eserin tarihlendirilmesi yapının üzerindeki bezeme programına ve yapı üslubuna bağlı olarak 13. yy. ikinci yarısına atfedilir¹³.

Planı: Caminin planı uzun dikdörtgen şeklindedir¹⁴(Çizim. 4).

Taş Süslemeleri: Caminin taçkapısında ve pencere açıklığında bulunmaktadır. (Foto. 12) Giriş kapısının kemeri basık yay şeklinde olup; etrafında da ince geometrik bir bordür yer almaktadır. Taç kapının sol yan cephesinde pencere açıklığı var olup bu pencere açıklığında mukarnas kavsaraya sahip bir pencere nişi bulunmaktadır. (Foto. 13) Yine kapı üzerinde kemer köşeliklerinde kabaralar mevcut olup, taçkapı ve pencere açıklığı arasında içerileri bezemeli rozetler görülmektedir. (Foto. 14) (Şekil 5-6-7)

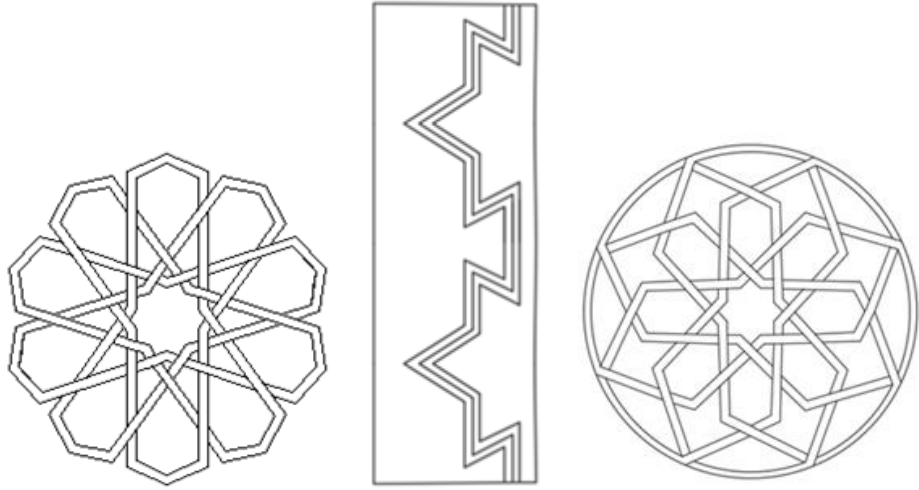

Çizim 4. Amasya Gök Medrese Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

¹² Ertuğrul, XIV, 140.

¹³ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 44

¹⁴ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 106

Şekil 5-6-7. Amasya/ Gökmedrese Camii Cephe Duvarındaki Rozet Örnekleri

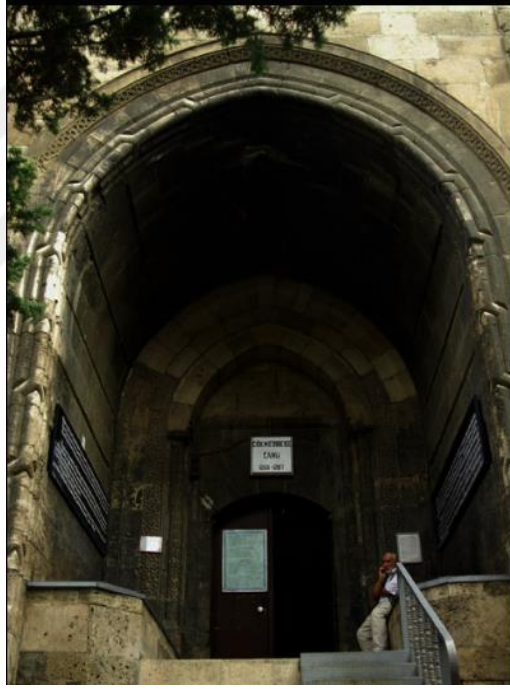

Foto. 12. Amasya/ Gökmedrese Camii Eyvan Şeklinde Giriş Kapısı
(http://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=10820 ,E.T.11.12.2017)

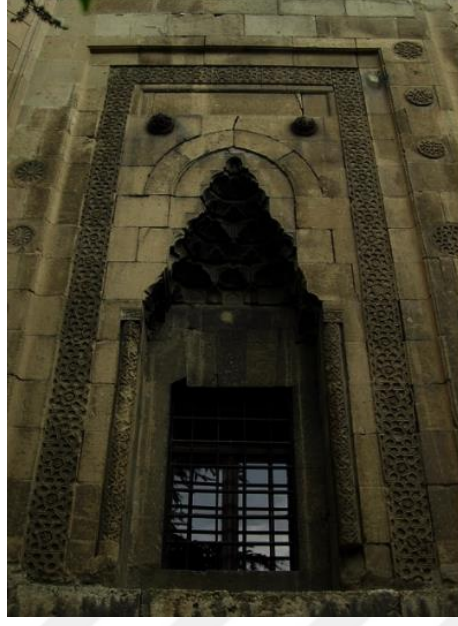

Foto. 13. Amasya/ Gökmedrese Camii Ön Cephesindeki Pencere
(https://www.google.com.tr/search?q=amasya+g%C3%B6k+medrese&source=lnms&tbm=-Z-v3a_bAhUoiKYKHcsiDZYQ_AUICigB&biw=930&bih=947#imgdii=RAh0EV5hZl4JJM:&imgc=9Q22h4BVU2SRuM; E.T.02.01.2018)

Foto. 14. Amasya Gökmedrese Camii Cephe Duvarındaki Bezemeler

1.1.5. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii¹⁵

Bulunduğu Yer: Batman ili Hasankeyf ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Üzerindeki hafriyatla birlikte kalıntı halinde bulunan eser ilk kez Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam ve ekibi tarafından 2006 yılında yapılan kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılmıştır¹⁶. Uluçam'a göre yapı sırasıyla Antik, Roma, Artuklu, Eyyubi ve Osmanlı dönemlerine ait üst üste beş dönemin katmanlar halinde yaşadığı bir kompleks şeklindedir¹⁷. Söz konusu cami ise plan düzeni itibariyle 13. yüzyıl Artuklu mimarisine¹⁸ mâl edilir.

Plan: Şâb Camii mihrap önüne paralel beşik tonoz ile örtülü tek sahından ibaret dikdörtgen şeklindedir¹⁹ (Çizim 5).

Taş Süsleme: Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii yapı temel hizasında olduğu için nasıl bir mimari düzene sahip olduğu pek anlaşılamamaktadır. (Foto. 15) Ancak taçkapısı (Foto. 16), pencere söveleri ve mihrabında düzgün kaliteli kesme taş malzemenin kullanıldığı görülür. Kazılardan ele geçen parçalara göre geometrik ve bitkisel bezemeli taşlar ve alçı süslemeli panolar yapının çeşitli yerlerinde kullanılmış²⁰ ve kullanılan malzemeler bezemeler hakkında bilgi vermektedir.

¹⁵ Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii için Bknz Abdüsselam Uluçam, "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma", *Kazı ve Kurtarma Projesi 2008-2009 Çalışmaları*, Ankara, 15; Abdüsselam Uluçam, "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", *I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (15-17 Nisan 2008/Batman)*, İstanbul 2009, 438; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 236.

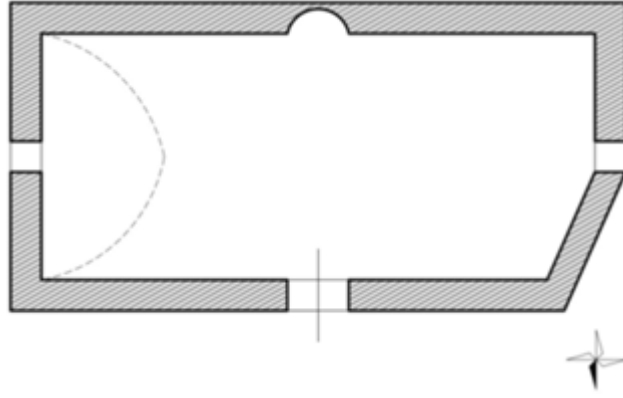
¹⁶ Abdüsselam Uluçam, "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi 2008-2009 Çalışmaları", 15.

¹⁷ Uluçam, "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi 2008-2009 Çalışmaları", 15; Abdüsselam Uluçam, "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", *I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (15-17 Nisan 2008/Batman)*, İstanbul 2009, 438.

¹⁸ Uluçam, "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi 2008-2009 Çalışmaları", 15; Uluçam, "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", 438.

¹⁹ Uluçam, "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", 438.

²⁰ Uluçam, "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", 438.

Çizim. 5. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Harim Planı (M.Arslan'dan)

Foto. 15. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Güney Cephesi (M. Arslan'dan)

Foto. 16. Batman Hasankeyf Şâb (Molla Halil) Camii Mihrap Süslemesi (M. Arslan'dan)

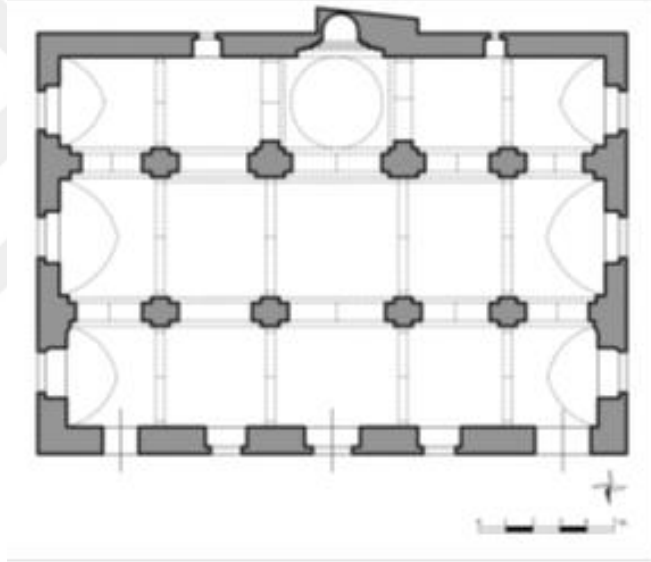
1.1.6. Bitlis Ulu Camii²¹

Bulunduğu Yer: Bitlis şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Bitlis Ulu Camii, cephesinde payeye gömülü kufi kitabeye göre 455H. / 1150 M. tarihlidir²².

Planı: Bitlis Ulu Camii mihrap duvarına paralel üç sahınlı dikdörtgen plan şemasındadır²³ (Çizim 6).

Taş Süslemeleri: Bitlis Ulu Camii mihrabında görülmektedir. Mihrap dikdörtgen çerçeve içerisinde yuvarlak kemerli ve nişlidir. (Foto. 17) Mihrap nişinin üst kemerinde yan “8” şeklinde desenler bulunurken (Şekil 8) bir alt kemerde palmetler yer alır. (Foto. 18) (Şekil 9)

Çizim 6. Bitlis Ulu Camii Planı (A. Uluçam'dan Yeniden Çizilerek-VÇAM Arşivi)

²¹ Bitlis Ulu Camii için Bknz Demirci ve Terzioğlu, 412; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 266; Mükrimin Halil Yinanç, “Bitlis”, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, II, 662; Necla Verel, “Bitlis Camileri”, *Vakıflar Bülteni*, I, İstanbul 1970, 131; M. Oluş Arık, *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı*, Ankara 1971, 13; Recep Yaşa, *Bitlis'te Türk İskânı (XII.-XIII. Yüzyıl)*, Ankara 1992, 39; Gönül Cantay, “Bitlis Türk Mimarisinde Süsleme Değerlendirmesi”, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu, Bitlis/04-07 Eylül 2006*, Ankara 2007, 188; Abdüsselam Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, Ankara 2002, 21; Burhanettin Güneş, *Van Gölü Havzası Türk Mimarisinde Yazı Sanatı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2003, 41; Hüseyin Yurttaş, “Bitlis Camilerinin Plan, Mimari ve Süsleme Açısından İrdelenmesi”, *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu, Van/08-10 Eylül 2004*, İstanbul 2006, 217; Gülsen Baş, “Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, XI, İzmir 2001, 36.

²² Demirci ve Terzioğlu, 412.

²³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 266

Şekil 8. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süsleme Detayı

Şekil 9. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süsleme Detayı

Foto. 17. Bitlis Ulu Camii Mihrabı Genel Görünüm

Foto. 18. Bitlis Ulu Camii Mihrap Süslemeleri

1.1.7. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii (Eski Camii)²⁴

Bulunduğu Yer: Bitlis iline bağlı Adilcevaz ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin kesin inşâ tarihi bilinmemektedir. Ancak kuzeydeki mihrap çıkıntısında²⁵ yer alan kitabesine göre 750 H. / 1349-50 M. yılında Mevlana İbrahim ve İsmail tarafından yenilediği yazılıdır. Aynı kitabede tarih kısmı okunmayan “... oğlu Ebubekir yaptırdı” şeklinde başka bir ibare daha bulunmaktadır²⁶.

Planı: Adilcevaz Ulu Camii doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir plan şemasındadır²⁷ (Çizim 7).

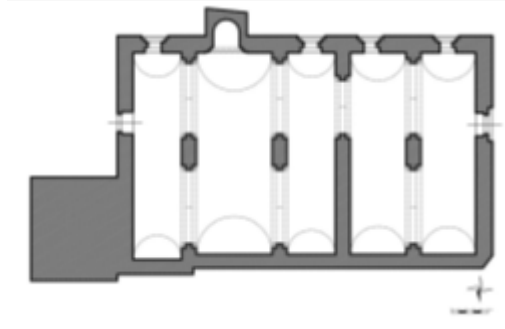
Taş Süslemeleri: Taçkapı, giriş kapısı ve iç mekân tavanında bulunmaktadır. Taçkapı dikdörtgen çerçeveli olup sivri kemere sahiptir. Kemer üzerinde ters “U” şeklinde sıralanmış palmetler yer almaktadır. Giriş kapısı üzerindeki lentoda yuvarlak bir rozet bulunur. Rozet içerisinde rumi ve palmetlerle oluşan kıvrık dalların yer aldığı bezeme görülür. (Foto. 19) (Şekil 10) Giriş kapısının kenarlarında taş üzerine işlenmiş bezemeler vardır. Birinde rozet diğesinde damla motifi vardır. (Foto. 20-21) İç mekânda ise tavanda kufi hatlı bir süsleme yer almaktadır. (Foto. 22)

²⁴ Bitlis Adilcevaz Ulu Camii (Eski Camii) için Bknz Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, 164; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 278; Orhan Cezmi Tuncer, “Bitlis Adilcevaz Eski Camii”, *Önasya*, VII/73, Ankara (Eylül) 1971, 7; Şahabettin Öztürk, *Van-Ahlat ve Adilcevaz'daki Tarihi Camilerin Rölöve Proje Çalışmaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1996, 47-50; Orhan Cezmi Tuncer, “Selçuklu Yapılarında Restorasyon Problemleri”, *IV. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 26-26 Nisan 1994, Konya 1995, 50.

²⁵ Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, 164.

²⁶ Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, 164.

²⁷ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 278

Çizim. 7. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Planı (Şahabettin Öztürk'ten Yeniden Çizilerek)

Şekil 10. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapısı Detay

Foto. 19. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapısı

Foto. 20. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Taçkapı Süslemeleri

Foto. 21. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Doğu Cephe Süslemeleri

Foto. 22. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Pencere Tavanında Kufi Hatlı Süsleme

1.1.8. Bitlis Ahlat Ulu Camii²⁸

Bulunduğu Yer: Bitlis iline bağlı Ahlat ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Prof. Dr. Haluk Karamağaralı ekibiyle birlikte yaptığı arkeolojik kazı sayesinde caminin herhangi bir kitabesi bulunmadığından ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. Haluk Karamağaralı yapının İlhanlılar dönemine ait olduğunu savunurken²⁹ Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam ise gün yüzüne çıkan mimari dokudan hareketle Ahlatşahlar döneminde inşa edilmiş olabileceğini belirtir³⁰. Ahlat şehri en parlak devrini (1100-1208 M.) Ahlatşahlar zamanında geçirmiş³¹ ve şehirde birçok imâr çalışmaları yapılmıştır. Ahlat Ulu Camii'nin de bu devirde yapıldığı söylenebilir. Ahlatşahlar zamanında yaptırılan caminin savaşlar sonucu birçok kez tahrip olduğu da muhtemeldir³².

Planı: Vaktiyle caminin bir bölümünde Bayındır İlkokulu bulunmaktaydı. Okulun başka yere taşınmasıyla başlanan kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılan caminin beden duvarlarının bir bölümü temel hizasında olduğu için nasıl bir plan şemasına sahip olduğu bilinmemektedir³³.

Taş Süslemeleri: Günümüze taçkapıdan kaldığı düşünülen birkaç parça taş üzerindeki bezemelerden söz edebiliriz. (Foto. 23) Bu taşların üzerinde taçkapı bordürlerinden kalan geometrik bezemeler mevcuttur. (Foto. 24) (Şekil 11) Geometrik bezemelerde sekiz kollu yıldız ve etrafında gelişen sekizgenler devam etmektedir. (Foto. 25) (Şekil 12)

²⁸ Ahlat Ulu Camii için Bknz Haluk Karamağaralı, "Ahlat Kazıları (1967-1991)" II. *Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis/04-07 Eylül 2006, Ankara 2007, 91; Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, 189; Faruk Sümer, "Ahlat", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1989, II, 22; Yaşa, 42; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 288; Tufan Gündüz, "Tahmasb", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2010, XXXIX, 414; Karamağaralı, "Ahlat Kazıları (1967-1991)", 90-91; Nakış Karamağaralı, "Eski Ahlat Şehri Kazısı 2008-2009 Çalışmaları", *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 20-22 Ekim 2010 Konya, Konya 2011, 366.

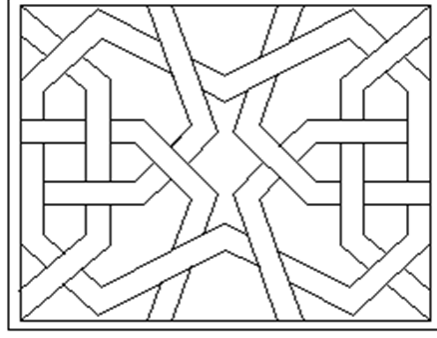
²⁹ Karamağaralı, "Ahlat Kazıları (1967-1991)", 91.

³⁰ Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, 189.

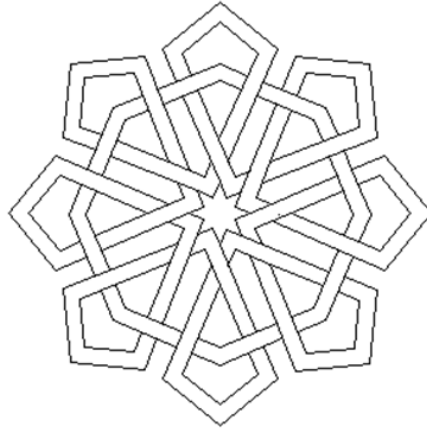
³¹ Faruk Sümer, "Ahlat", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1989, II, 22.

³² Yaşa, 42.

³³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 288.

Şekil 11. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapı Süsleme Detayı

Şekil 12. Bitlis Ahlat Ulu Camii Bezemeli Taşlar Detayı

Foto. 23. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapısı
(M. Arslan'dan)

Foto. 24. Bitlis Ahlat Ulu Camii Taçkapı Süslemesi
(M. Arslan'dan)

Foto. 25. Bitlis Ahlat Ulu Camii Kazı Alanında Bezemeli Taşlar
(M. Arslan'dan

1.1.9. Diyarbakır Ulu Camii³⁴

Bulunduğu Yer: Diyarbakır iline bağlı Sur ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Büyük Selçukluların Atabey'i İnanoğullarından Ebu Mansur Elaldı tarafından yaptırılmıştır. 511 H. / 1117-18 M. tarihli kitabe Melikşah'ın oğlu Sultan Ebu Şüca Muhammedi'in adı yazılıdır³⁵.

³⁴ Diyarbakır Ulu Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 2; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 342; Ahmet Çakmak, "Ulucami (Diyarbakır Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXXII, 9; Şevket Beysanoğlu, *Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi Başlangıçtan Akkoyunlular'a Kadar*, I, Kültür ve Sanat Yayınları, 1996, 272; Mahmut Akok, "Diyarbakır Ulucami Mimarî Manzumesi", *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969, 132; Besim Darkot, "Diyarbakır", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, III, 603; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 97.

Planı: Yaklaşık 77.00 x 31.50 m. boyutlarındaki doğu-batı doğrultulu dikdörtgen bir avlunun etrafında şekillenen Ulu Camii'ne avlunun doğu, batı ve kuzey cephelerinde açılmış olan kapılardan ulaşılmaktadır³⁶ (Çizim 8).

Taş Süslemeleri: Avlu revaklarında, pencere nişlerinde minaresinde ve cephenin geniş kemerinde taş süsleme görülür. Batıda bulunan iki katlı revak sütunlarında ve başlıklarında akantüs yaprakları mevcuttur. (Foto. 26-27).Başlıklar arasında boydan boya bezeme bordürleri vardır. İlk sırayı kufi sıralı bordür oluşturur. Üzerinde yumurta ve boncuk desenli ince bir şerit vardır. Diğer sıradaki bordürde ise vazodan çıkan her iki tarafa doğru uzanan dalların oluşturduğu kıvrımlardır. (Şekil 13) Kıvrımlarda üzüm yaprağı ve üzüm salkımı bulunur.

Revakların üst katında aynı bordürler devam etmektedir. Doğu revağında da aynı tür düzenleme mevcuttur. İlk bordür kufi yazı şeridi, diğer bordürde ise yan yana gelmiş tepelik bezemeleri yer alır. Yazının üzerindeki üzüm salkımı batı revağındakinin aynısıdır. (Foto. 28) (Şekil 14) Pencereilerin alt kısımlarında bulunan çerçeveler kare şeklinde üst kısımda bulunanlar ise sivri kemerlidir. Ortada olan pencerenin yanlarında birer niş vardır. Yarım daire olan bu niş iki yandan zikzak ve çokgen sütunceler ile sınırlanmıştır. (Foto. 29-30-31) Pencere yanındaki niş istiridye şeklinde kavsaraya sahiptir. İkinci kat pencerelerin üzerinde bitkisel bezemelerle oluşan bir kufi yazı kuşağı vardır.

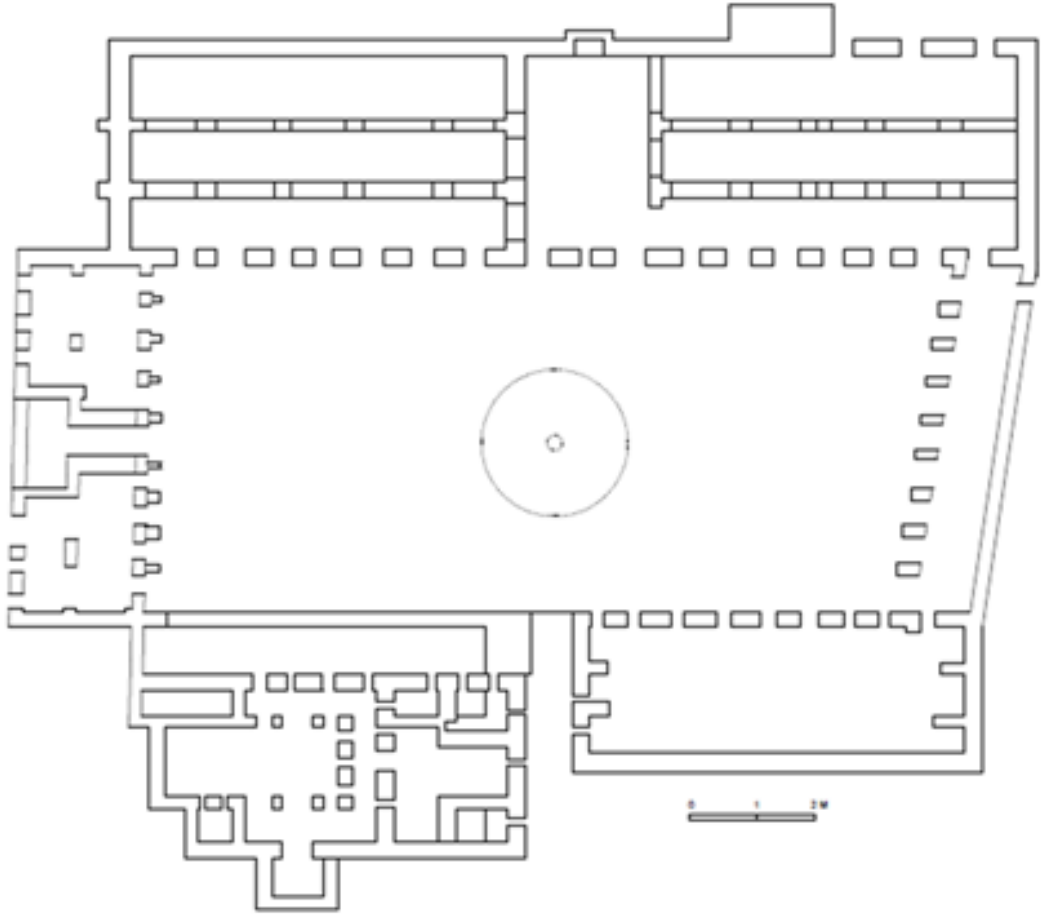
Dış cephede giriş kemerinin iki tarafında birer aslan-boğa mücadelesini, içerde de aslan ve boğa başlarını canlandıran kabartmalar vardır³⁷.

Minarede kufi hatlı kitabe kuşağı vardır. (Foto. 32-33) Aynı zamanda dört cephede kare çerçeveler içerisine alınmış yazı ve süsleme panoları bulunur. (Foto. 34-35-36-37)

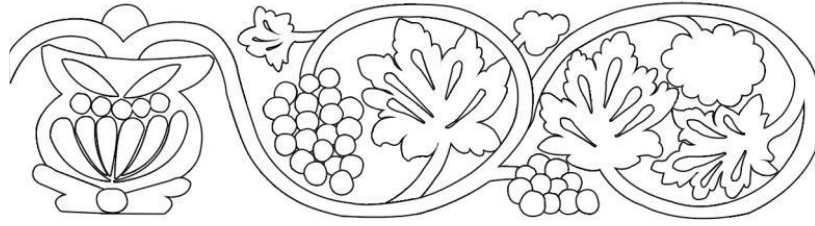
³⁵ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 2.

³⁶ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 342

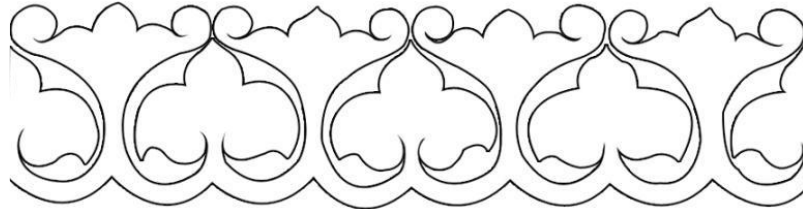
³⁷ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 2.

Çizim 8. Diyarbakır Ulu Camii Külliyesi Planı (O. Aslanapa'dan Yeniden Çizilerek)

Şekil 13. Diyarbakır/ Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi Detay

Şekil 14. Diyarbakır/ Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi Detay

Foto. 26. Diyarbakır/ Ulu Camii Avlu Batı Revakları

Foto. 27. Diyarbakır/ Ulu Camii Avlu Batı Revak Ayrıntısı

Foto. 28. Diyarbakır/ Ulu Camii Doğu Revak Bezemesi

Foto. 29. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı

Foto. 30. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Nişi ve Kitabe

Foto. 31. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephesinde Devşirme Malzeme

Foto. 32. Diyarbakır Ulu Camii Minaresi

Foto. 33. Diyarbakır Ulu Camii Minare Gövdesindeki Kitabesi

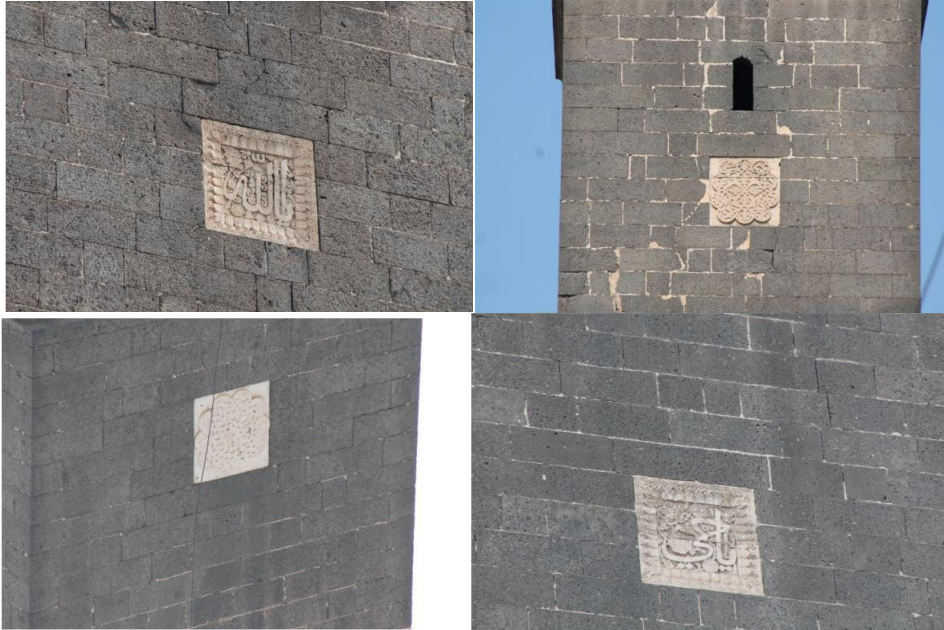

Foto. 34-35-36-37. Diyarbakır Ulu Camii Minare Gövdesindeki Süsleme Panoları

1.1.10. Diyarbakır Silvan Ulu Camii³⁸

Bulunduğu Yer: Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kubbenin kaidesinde, Artuklulardan Timurtaş'ın oğlu Necmeddin Alpi'nin 1152-1176 M. kitabesi vardır ve bu bir tamir kitabesi değildir. Kubbeyi taşıyan sekiz payeye bitişik olarak, köşelerde ikişer, yanlarda birer sütun eklenmiştir. Bunlar, 1913'deki tamirde kaldırılmıştır. Sütunlar belki de, payeleri takviye için sonradan yerleştirilmişlerdir. Silvan'da 1031'de bir cami yapıldığı tarihi kaynaklardan bilinir³⁹.

Planı: Artuklu mimarisinin muhteşem üslubu başlar. Burada, Melikşah'ın İsfahan Mescid-i Cuması'ndaki kubbesi aynı plan şekli ile bir mihrap önü kubbesi olarak değerlendirilmiştir. Kubbe mukarnaslı tromplarla yerine oturtulmuş olup, üç nef boyunca paralel nefleri kesmektedir. Üç taraftan üçer kemerle camiye açılan 13.50 m. çapındaki kubbe dıştan tamamıyla yapıya hâkim olarak kuvvetle belirtilmiştir⁴⁰ ve dikdörtgen bir plana sahiptir. (Çizim 9, Foto. 38)

Taş Süslemeleri: Doğu ve batı köşelerinde günümüze ulaşabilen pencerelerin üstündeki kemerli niş dizininin orijinal olduğu anlaşılmaktadır. Eski fotoğraflardan bu kemer dizesinin kuzey cephenin tamamında yer aldığı görülmektedir. (Foto. 39) Bu kemerler köşeleri pahlı, mukarnaslı başlıkları olan çokgen sütunlara dayanan sivri kemer formundadır. Kemerlerin üzerinde bitkisel bezemeler bulunur. (Foto. 40) Kemerlerin üst tarafında silmeler, silmelerin üzerinde konsollar bulunmaktadır. Yüzeyleri rumi desenlerle oluşturulan konsolların ortasında rozetler, etrafında ise tepelikler görülür. (Foto. 41-42) (Şekil 15-16-17) Rozetlerin içerisi rumi ve palmetlerle oluşmuş kıvrık dallar mevcuttur.

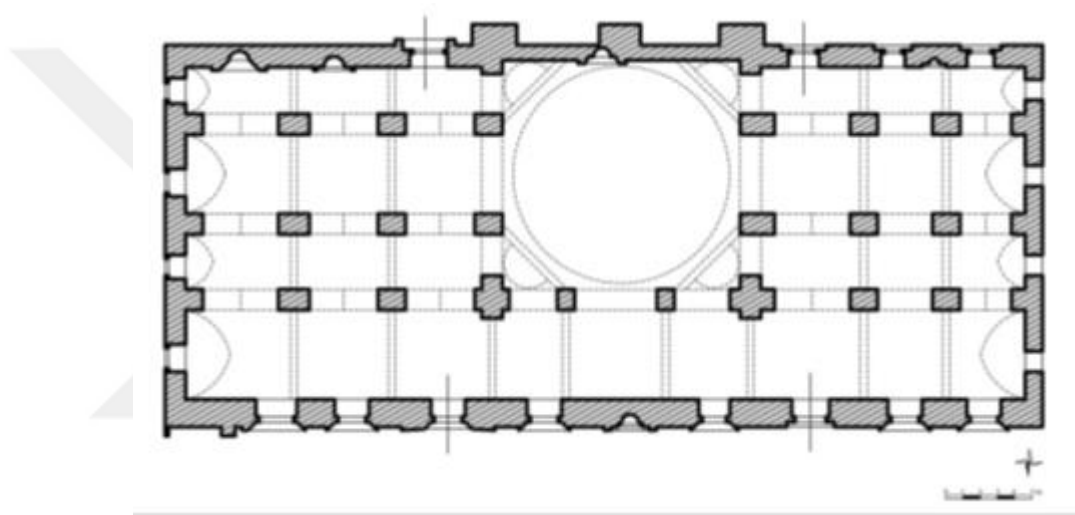
³⁸ Silvan Ulu Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 7; Demirci ve Terzioğlu, 412; Orhan Cezmi Tuncer, "Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri", *Vakıflar Dergisi*, XII, Ankara 1978, 146; Hatice Perihanoğlu, *Silvan ve Hazro'daki Mimari Eserler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2004, 28; G. Baş, *Diyarbakır'daki İslami Dönem Mimarisinde Süsleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, Van 2006. I, 61; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 100; Yusuf Çetin, "Silvan Ulu Camii'nin Plan Bakımından Bir Değerlendirmesi ve Anadolu Türk Cami Mimarisine Katkıları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXX, Erzurum 2008, 22; Ayşe Denkhalbant, "Ulucami (Silvan Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXII, 114; Gülsen Baş, "Silvan Ulu Camii Mimari Süslemeleri", *X. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Prof. Dr. H. Örcün Barışta'ya Armağan, 03-06 Mayıs 2006, Ankara 2009, 31.

³⁹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 7

⁴⁰ Demirci ve Terzioğlu, 412

Camide ana mihrap dışında doğu tarafında bir mihrap daha mevcuttur. Doğu tarafındaki mihrap dikdörtgen formda sade bir bordürle çevrelenmiş, mihrap nişi yivlerle hareket kazanmıştır. Mihrap nişinin etrafı ise burma şeklinde silme ile sınırlandırılmıştır. (Foto. 43) Mihrabın ana bordüründe kırık çizgilerin birbiriyle kesişmesiyle yıldız motifleri meydana gelmiştir. Yıldızların ortası bitkisel formla zenginleştirilmiştir. (Foto. 44) (Şekil 18)

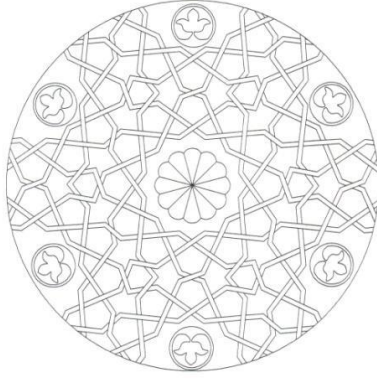
Ana mihrap dikdörtgen çerçeveli sivri kemere sahip mukarnas kavsaralıdır. Bordür ve kemer yüzeyleri ile kemer köşeliklerinde bitkisel motifler yer almaktadır. (Foto. 45)

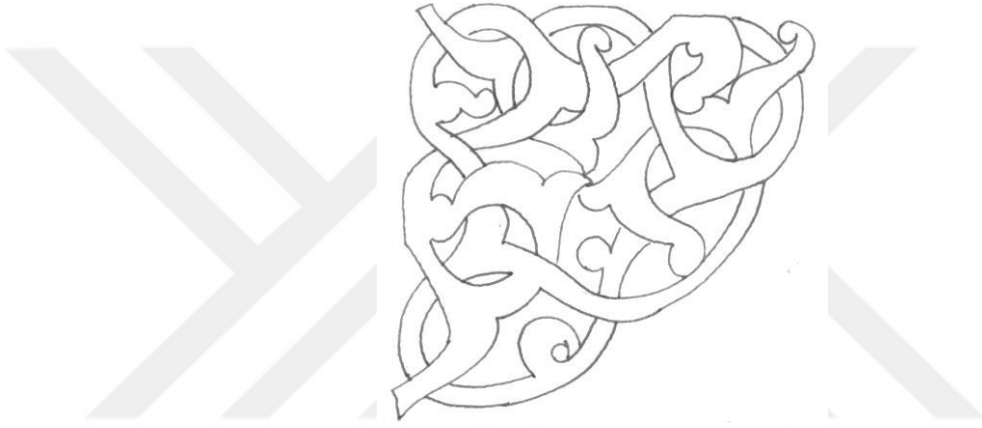
Çizim. 9. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Planı (Aslanapa,O., *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*)

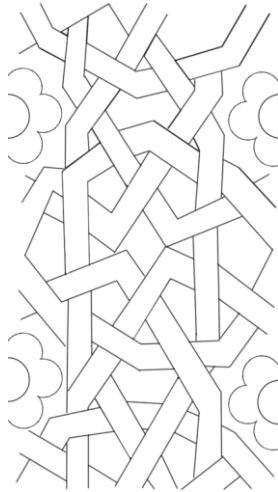
Şekil 15. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Kemer Konsollarındaki Bezeme Detayı

Şekil 16. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephedeki Konsol Yüzeyindeki Rozet Detayı

Şekil 17. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeydoğu Cephesindeki Bitkisel Bezeme Detayı

Şekil 18. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap Bordür Detayı

Foto. 38. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Genel Görünüm
(<http://www.tarihiyapilar.org/diyarbakir-silvan-ulu-camii/> E.T.02.01.2018)

Foto. 39. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Cephesi
(<http://romeartlover.tripod.com/Turmag21.html> E.T.02.01.2018)

Foto. 40. Silvan/ Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı (Abdülkadir Saylan, *Artuklu Dönemi Camilerindeki Bezemeler*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Erzurum 2017)

Foto. 41. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Kemer Konsolları (A.Saylan'dan)

Foto. 42. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzeybatı Cephesindeki Konsol Yüzeyindeki Rozet (A.Saylan'dan)

Foto. 43. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap (A.Saylan'dan)

Foto. 44. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Ana Mihrabı Doğusundaki İlk Mihrap Bordür Detayı (A.Saylan'dan)

Foto. 45. Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kubbe Altı Mihrap Nişi (A.Saylan'dan)

1.1.11. Elazığ Harput Ulu Camii⁴¹

Bulunduğu Yer: Elazığ iline bağlı Harput mahallesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Fahreddin Karaaslan 1148-1174 M. tarafından yaptırılan Ulu Camidir. Kitabesi 551 H. / 1156-1157 M. tarihini göstermektedir⁴².

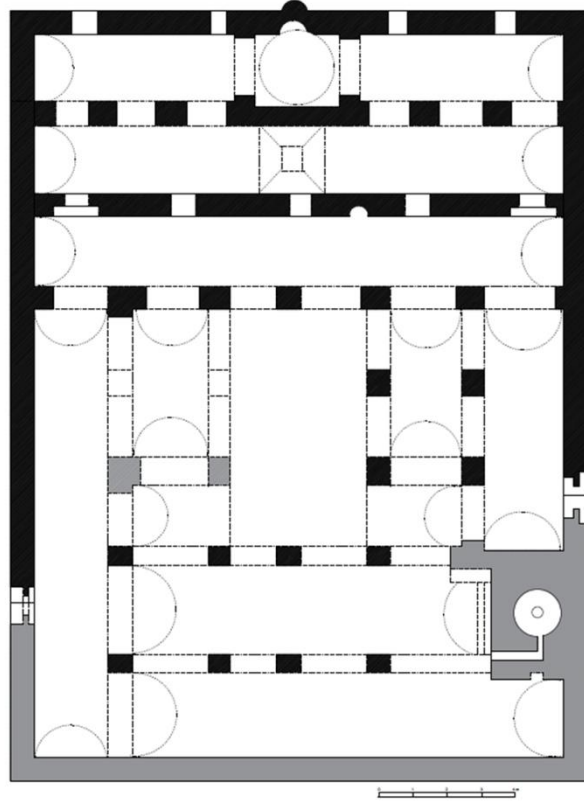
Planı: 30.75 x 40.80 m. ölçülerinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı Harput Ulu Camii, mihraba paralel iki sahınlı, mihrap önü kubbeli ve iç avlulu dikdörtgen planındadır⁴³ (Çizim 10).

Taş Süsleme: Caminin mihrabında görülmektedir. Mihrap dikdörtgen çerçeve ile yuvarlak kemerli bir görünüme sahiptir. Dış çerçeve de üç sıra bordür görülür. Birinci ve üçüncü sıralardaki bordürlerde baklava dilimlerinin yan yana gelmemesi ve ortasında düz bir çizgi hattı oluşmasıyla geometrik bezemeye yer verilmiştir. Ortadaki bordür sadedir. Mihrap nişi sade olup yanlarında sütunceler ile sınırlanmıştır. (Şekil 19) (Foto. 46)

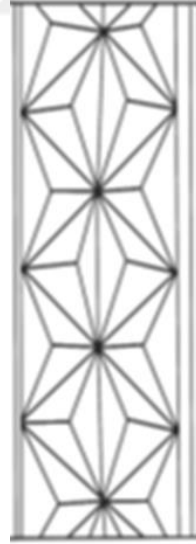
⁴¹ Elazığ Harput Ulu Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 9; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 446; Celalettin Uzun, "17. Yüzyılda Harput Ulu Camii", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 1/2, Elazığ 2014, 31; M. Zeki Oral, "Harput Ulu Camii Duvarındaki Vergi Kitabesi", *VI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara 1967, 141-143; Ertuğrul Danık, "Ortaçağda Harput Yüzey Araştırması 1998 Yılı Çalışmaları", 17. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1999 Ankara Ankara 2000, 71; Heval Şimşek, *Harput Ulu Camii*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, 39, 58; İlhan Akçay, "Ulu Camideki Minberin Tezyini Özellikleri", *Yeni Fırat Aylık Sanat Fikir Dergisi*, 28, Elazığ 1966, 31; Ömür Bakırer, "Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", 341; M. Zeki, Oral, "Anadolu'da San'at Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara 1962, 23-77.

⁴² Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 9

⁴³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 446.

Çizim 10. Elazığ Harput Ulu Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

Şekil 19. Elazığ Harput Ulu Camii Ana Mekan Mihrap Bordür Detayı

Foto. 46. Elazığ Harput Ulu Camii Ana Mihrap Detayı (A. Saylan'dan)

1.1.12. Erzurum Ulu (Atabey) Camii⁴⁴

Bulunduğu Yer: Erzurum ili Yakutiye ilçesindeki Cumhuriyet Caddesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Atabey Camii olarakta bilinmektedir. 1179'da Selçuklu Sultanı Nasreddin Muhammedi tarafından yaptırılmıştır⁴⁵.

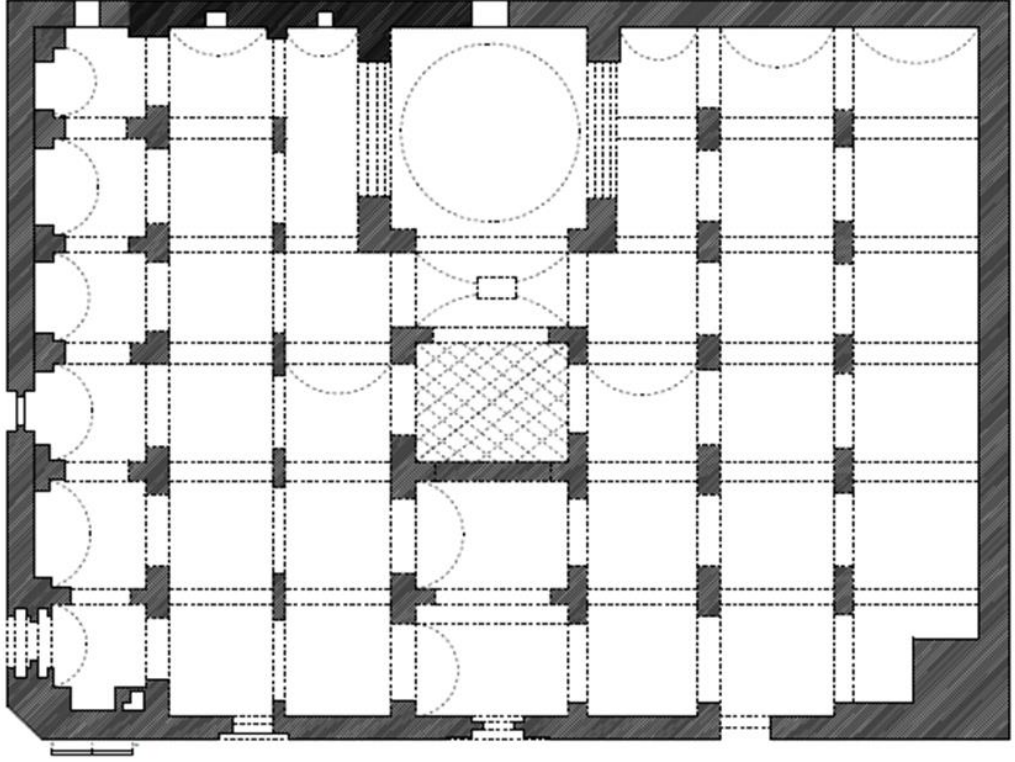
Planı: Cami 51x54 dikdörtgen planlıdır⁴⁶ (Çizim. 11).

Taş Süsleme: Mihrabında yer almaktadır. Mihrabı geometrik şekilli desenlerin oluşturduğu bordür çevrelemekte bordürün üst kısmında birbirini kesen sekizgenler dörtlü gruplar halinde birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi mukarnas kavsaralıdır. İki bordürden oluşan silmeler mevcuttur. (Foto. 47)

⁴⁴ Erzurum Ulu (Atabey) Camii için Bknz Demirci ve Terzioğlu, 421; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, 268; Faruk Sümer, "Saltuklular", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Malazgirt Zaferi Özel Sayısı, III, Ankara 1971, 431; Haluk Karamağaralı, "Erzurum Ulu Câmii", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III, Ankara 1981, 150, 154; Mehmet Nusret (Som), *Tarihçe-i Erzurum*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Fidan, İstanbul 2005, 50;

⁴⁵ Demirci ve Terzioğlu, 421

⁴⁶ Demirci ve Terzioğlu, 421

Çizim 11. Erzurum Ulu Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

Foto. 47. Erzurum Ulu (Atabey) Camii Ana Mihrap Nişi

1.1.13. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii⁴⁷

Bulunduğu Yer: Isparta ili Eğirdir ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin kitabesi bulunmadığından kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı caminin Selçuklu döneminde inşâ edildiğini ve daha sonraki yıllarda Hamitoğullarından Hızır Bey tarafından tamir edildiğini belirtir⁴⁸.

Planı: Selçuklunun ilk inşâsından sonra bugünkü şeklini Hamitoğulları ve daha sonraki yıllarda alan cami 32.00 x 38.00 m. boyutlarında⁴⁹ kuzey-güney doğrultusunda yamuk bir dikey dikdörtgen plandadır. (Foto. 48)

Taş Süslemeleri: Taçkapı ve minarede yer almaktadır. Selçuklu dokusunu tamamen kaybeden yapı Hamitoğulları'na ait özgünlüğünü de büyük oranda kaybetmiştir. Kuzey cephesi ortasında beden duvarlarından yukarı ve ileri doğru taşırılmış sivri kemer altında mukarnas kavsaralı taçkapısı vardır (Foto. 49). Kemer alınlığında tek satır halinde Tevbe Suresi'nin 18. ayetinin yazılı olduğu kitabe yer alır. Kitabenin hemen üstünde geometrik bezeli bir kabara, kemer köşeliklerinde de birer çiçek motifi bulunur. Taçkapının asıl giriş kapısı basık kemerlidir. Kemer alınlığında Fetih Suresi'nin 1. ayeti ve altında ise 1301 H. / 1883 M. tarihi yer alır⁵⁰.

Minarenin altında yer alan sur kapısına ait taçkapının Selçuklu üslubunda ele alınmış geometrik bezemeli devşirme parçaları vardır. (Foto. 50-51-52-53-54-55-56) (Şekil 20-21-22-23-24-25) Düzensizce yerleştirilen bu parçaların Eğirdir yakınlarında

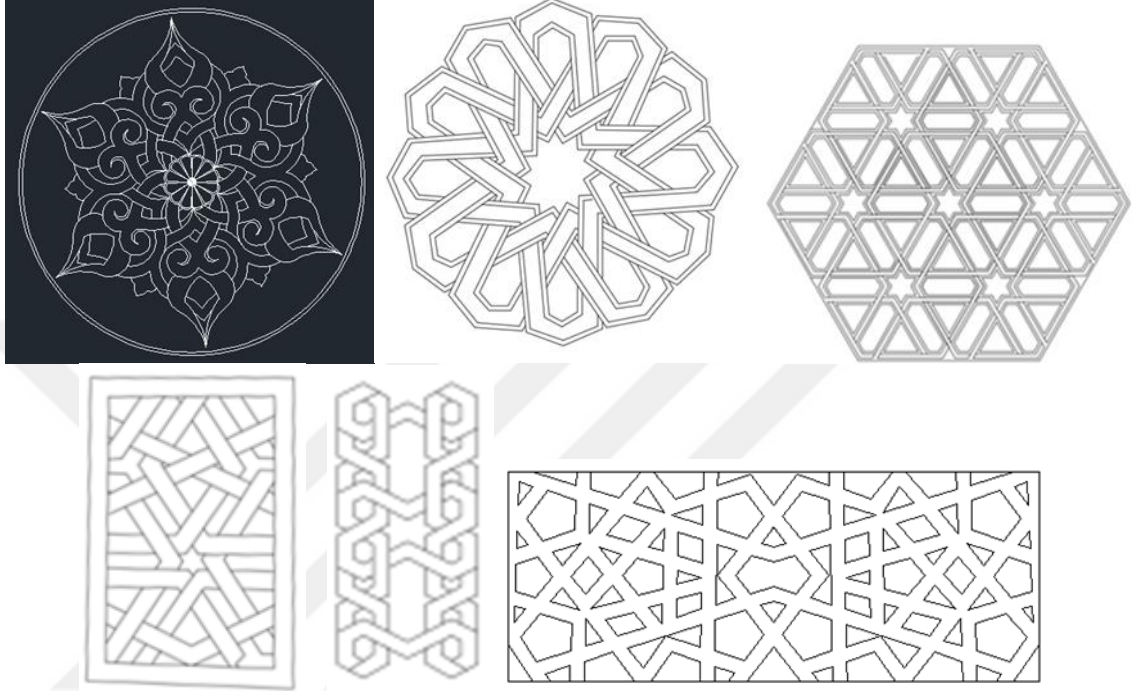
⁴⁷ Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii için Bknz İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malûmat*, İstanbul 1929, 230; Nermin Şaman Doğan, *Isparta'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, Isparta 2008, 214; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 580; H. Örcün Barışta, "Eğirdir Dünder Bey Medresesi ve Ajur Tekniği İle Yapılmış Taş İşçiliği Üzerine", *Vakıflar Dergisi*, XXIII, Ankara 1994, 113; S. Hilmi Özkan, "Selçuklular ve Hamidoğulları Döneminde Isparta ve Kültürel Yapılar", *Isparta'nın Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, III, 16-17 Mayıs 1998 Isparta, Isparta 2001, 280; Şebnem Akalın, "Dünder Bey Medresesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, X, 21; Nermin Şaman Doğan, "Isparta ve Çevresindeki Selçuklu-Beylikler Dönemi Yapılarında Devşirme Malzeme Kullanımı", *Vakıflar Dergisi*, XXVI, Ankara 1997, 347.; Ahmet Çakmak, "Ulucami (Eğridir Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXII, 98; Beste Çok, *Isparta ve İlçeleri Camii Süslemeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2010, 74.

⁴⁸ Çok, 74.

⁴⁹ Doğan, *Isparta'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, 214

⁵⁰ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 580.

634 H. / 1236-37 M. tarihli II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılan bir handan getirildiği tahmin edilmektedir⁵¹. Aynı şekilde kemer alınlığında buraya sonradan getirildiği anlaşılan üç satırlık Selçuklu sülüsü ile yazılmış üzüm bağları ile ilgili bir kitabe yer alır⁵².

Şekil 20-21-22-23-24-25. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Minare Taçkapısında Devşirme Malzemeler

Foto. 48. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Güney Cephesi (M.Arslan'dan)

⁵¹ Barışta, 2001, 280.

⁵² Akalın, "Dündar Bey Medresesi", X, 21

Foto. 49. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Kuzey Cephesi ve Taçkapısı (M. Arslan'dan)

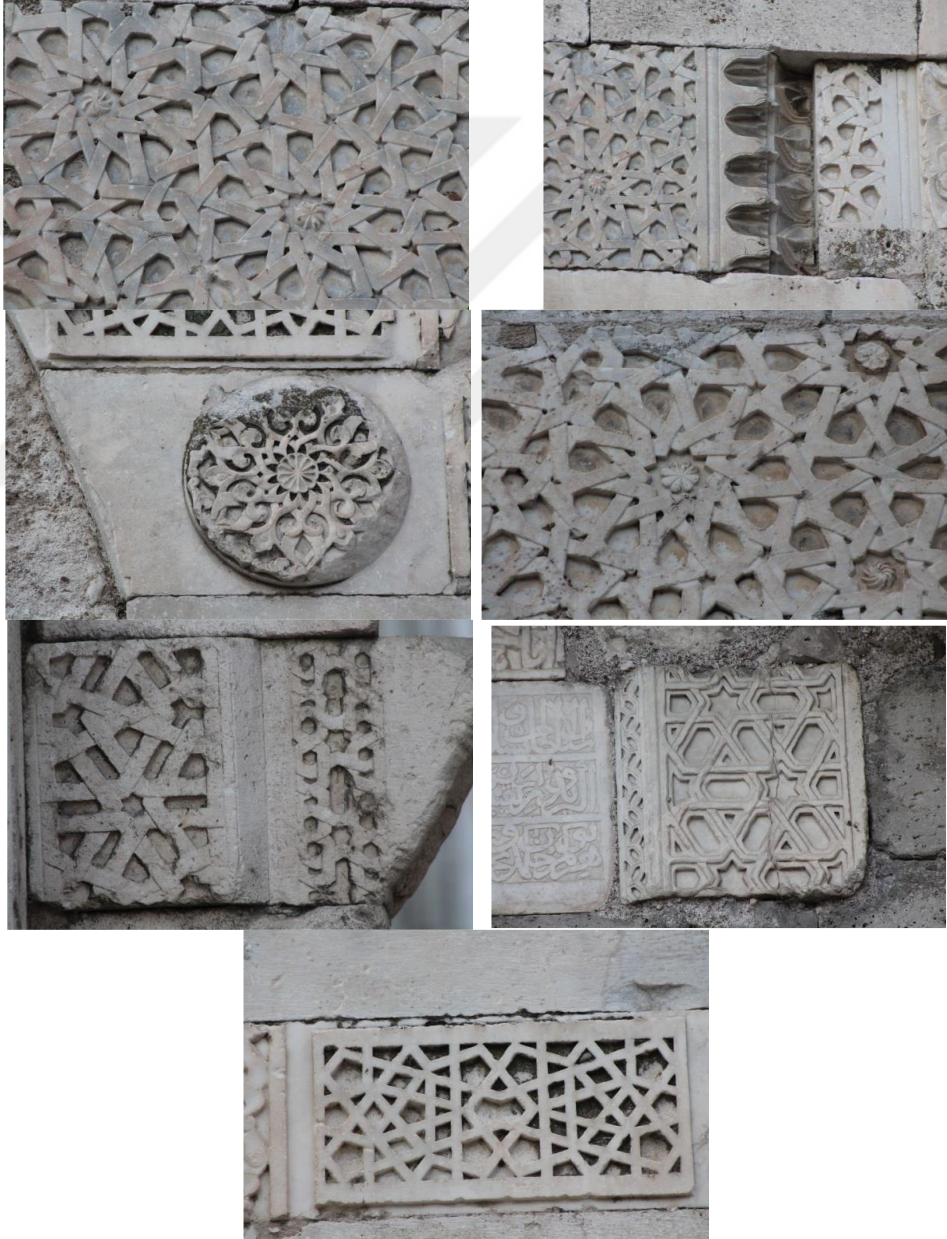

Foto. 50-51-52-53-54-55-56. Isparta Eğirdir Hızır Bey (Ulu) Camii Minare Taçkapısında Devşirme Malzemeler (M. Arslan'dan)

1.1.14. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii⁵³

Bulunduğu Yer: Kahramanmaraş iline bağlı Elbistan ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kuzeyindeki son cemaat yerinden harime geçit veren taçkapı üzerindeki kitabesine⁵⁴ göre II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, Emir Mübarizeddin Çavlı tarafından 637 H. / 1239-40 M. yılında yaptırılmıştır⁵⁵.

Planı: İlk kez Selçuklular tarafından 637 H. / 1239-40 M. yılında inşâ edilen, 15. yüzyıl sonlarında Dulkadirli tarafından yapılan yeniden inşâ ve daha sonraki tarihlerde yapılan onarımlarla günümüze ulaşabilen Elbistan Ulu Camii'nin özgün plan durumun nasıl olduğu konusunda fikir sahibi değiliz. Ancak Prof. Dr. Hamza Gündoğdu son cemaat yeri tonozlarının dışa düz tavan olarak yansıtılması, taçkapının Selçuklu üslubu, dilimli ikiz pencereler, cephe duvarlarının az açıklıkla dışa kapalılığı, minaresinin iri ve kalın mimari etkileri ile konumu gibi unsurları göz önünde tutarak yapının Selçuklu orijinine dikkat çekmektedir⁵⁶. Ayrıca aynı araştırmacı cami hariminin orijinalde mihraba dikey üç sahnalı; orta sahnın kubbe, yan sahnın ise tonoz ile örtülü olabileceğini de ifade eder⁵⁷.

Taş Süslemeleri: Taçkapı dikdörtgen formlu mukarnas kavsaralıdır. (Foto. 57) Üstünde kitabe yazısı bulunmaktadır. (Foto. 58) Taçkapı yanlardan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütünce başlıkları bitkisel bezemelidir. Altlıklar ise silindirin boğum halinde gözükmektedir. Sütünce başlıklarında rumi ve palmet motifli bezemeler yer alır. (Foto. 59-60)

⁵³ Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii için Bknz, Aynur Durukan, "Elbistan Ulu Camii", *Kültür ve Sanat Dergisi* Kahramanmaraş Özel Sayısı, 10, Ankara 1991, 8; M. Akif Arslan, *Dulkadirli Mimarisi ve Kahramanmaraş Ulu Camisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1997, 35; Mehmet Taştemir, "Elbistan", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, XI, 1; Ahmet Çakmak, "Ulucami (Elbistan Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXXII, 99; Hamza Gündoğdu, "Elbistan Ulu Cami'nin Tarihlenmesi İle İlgili Bazı Düşünceler", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, II, Konya 2001, 351-353

⁵⁴ Durukan, 1991, 8; Arslan, *Dulkadirli Mimarisi ve Kahramanmaraş Ulu Camisi*, 35.

⁵⁵ Taştemir, XI, 1; Çakmak, "Ulucami (Elbistan Ulucamii)", XXXXII, 99.

⁵⁶ Gündoğdu, "Elbistan Ulu Cami'nin Tarihlenmesi İle İlgili Bazı Düşünceler", 351-353.

⁵⁷ Gündoğdu, "Elbistan Ulu Cami'nin Tarihlenmesi İle İlgili Bazı Düşünceler", 353.

Foto. 57. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapısı (M. Arslan'dan)

Foto. 58. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapıdaki İnşâ Kitabesi (M. Arslan'dan)

Foto. 59-60. Kahramanmaraş Elbistan Ulu Camii Taçkapı Sütunçe Başlıkları (M. Arslan'dan)

1.1.15. Kars Anı Ebu'l Manuçehr Camii (Ulu Camii)⁵⁸

Bulunduğu Yer: Kars'ın doğusunda Arpaçay Nehri'ne inen yamacın başında bulunmaktadır.

Tarihi: Anı Ulu Camii⁵⁹ günümüze ulaşmayan batı cephesindeki tek satırlık kufi hatlı kitabesine göre, kentin 456 H. / 1064 M. yılında Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan tarafından fethi ile yörenin hâkimiyetini bıraktığı Şeddadoğullarından Ebu'l Manuçehr

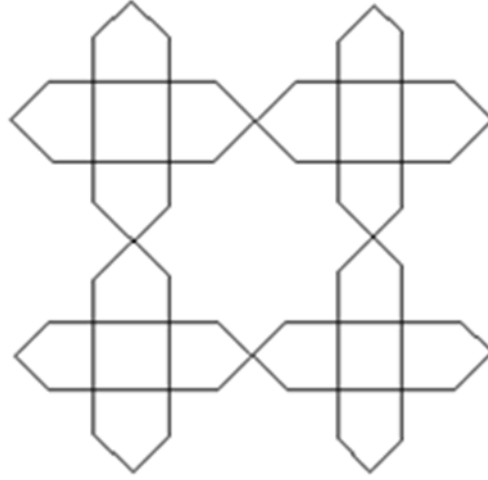
⁵⁸ Anı Ebu'l Manuçehr Camii (Ulu Camii) için Bknz Mehmet Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi I*, İstanbul 1953, s.370-372; Enis Karakaya, "Menüçehr Camii", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2004, XXIX, 156; Hamza Gündoğdu, "Kültürlerin Buluştuğu Bir Ortaçağ Şehri: Ani", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 17, Erzurum 2006, 61; Avşar Yıldırım, *Selçuklu Devrinde Ani Şehri (1064-1200)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, 107; Abdülkerim Özaydın, "Melikşah", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2004, XXIX, 54-57; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 619; Gülay Ögün Bezer, "Şeddâdiler", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2010, XXXVIII, 410; Gürsoy Solmaz, *Erzurum-Kars ve Yöresi Kaleleri (XI. yy.-XV. yy.)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1994, 118.

⁵⁹ Kırzioğlu, 370-372.

tarafından inşâ ettirilmiştir⁶⁰. Kitabede tarih yoktur. Ancak kitabede adı geçen Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan oğlu Melikşah'ın⁶¹ 464-485 H. / 1072-1092 M.; bâni Ebu'l Manuçehr'in ise 1064-1118 M. yılları arasında hüküm sürmesi göz önünde tutularak caminin 464-485 H. / 1072-1092 M. yılları arasında yaptırıldığı tahmin edilmektedir⁶² /⁶³.

Planı: Günümüzde caminin plan görünümünü okumak oldukça zordur. Buna rağmen Mustafa Kemal Şahin adlı araştırmacı yapının mihrap duvarına dikey üç sahınlı olduğunu iddia etmektedir⁶⁴.

Taş Süsleme: Taş süslemesi tonozlarda yer almaktadır. Tonozların içleri her biri birbirinden farklı kompozisyonlar üretilmiştir.(Foto. 61) Mukarnasları ve altı kollu yıldızları çevreleyen altıgenler söz konusudur. Her birinin merkezinde birbiriyle bütünleşmiş altı kollu yıldızlar veya altı kollu çiçek motifleri yer alır.(Foto. 62) Sade bir tonozda sekiz köşeli yıldız motifleri vardır. (Foto. 63) (Şekil 26)

Şekil 26. Kars Anı Ebu'l Manuçehr Camii Tonoz Süslemesi Detay

⁶⁰ Karakaya, Menüçehr Camii", XXIX, 156;

⁶¹ Özaydın, XXIX, 54-57.

⁶² Hamza Gündoğdu, "Kültürlerin Buluştuğu Bir Ortaçağ Şehri: Ani", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 17, Erzurum 2006, 61

⁶³ Yaşar Çoruhlu, "İpekyolu Şehri Ani ve Ani Kenti Kazıları (2006-2009)", *II. Uluslararası Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu*, 25-27 Eylül 2013 Ahlat-Bitlis, İstanbul 2014, 147.

⁶⁴ M. K. Şahin, "Anadolu Selçuklu Sanatında Öncül Bir Örnek: Ani Menuçehr Camisi Üzerine Bazı Düşünceler", *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu*, 15-17 Ekim 2008, Kars 2009, 328.

Foto. 61. Kars Anı Ebu'l Manucehr Camii Tonoz Süslemeleri (M.Arslan'dan)

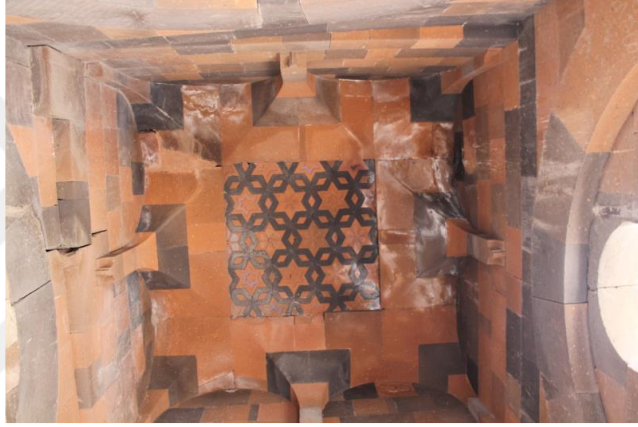

Foto. 62. Kars Anı Ebu'l Manucehr Camii Tonoz Süslemeleri (M. Arslan'dan)

Foto. 63. Kars Anı Ebu'l Manucehr Camii Tonoz Süslemeleri (M. Arslan'dan)

1.1.16. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii⁶⁵

Bulunduğu Yer: Kayseri iline bağlı Develi ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Yüzyılın bitmesine yakın ve Selçukluların cami mimarisinin son eseri olarak görülebilecek bir ulu cami, Kayseri'nin Develi kazasında Özgüç ve Akok'un araştırmaları çerçevesinde Belleten'de (1955) etraflıca yayımlanmıştır.

Biri portal niş kemerinin üstündeki iki satırlık, diğeri niş kemeri alınlılığının ortasında dört satırlık olmak üzere iki kitabeden, Develi Ulu Caminin durumu anlatılmaktadır. Ayetle başlayan birinci kitabede caminin, IV. Kılıçarslan'ın oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yaptırıldığı, ikinci kitabe de ise cami yaptıran Göçer Arslan ile hanımını Saad kızı Sivasti'nin adları ve 680 H. / 1281 M. yılı yazılıdır⁶⁶.

Planı: Develi Ulu Camii dıştan dışa 26.72 x 27.84 m. boyutlarında⁶⁷ kare bir alan üzerinde mihrap duvarına dikey beş sahınlı bir plandadır⁶⁸ (Çizim. 12).

Taş Süsleme: Taçkapı ve mihrabında yer alır. Taçkapının öne ve yukarı doğru çıkıntılı olup dikdörtgen çerçeveli ve sivri kemerlidir. (Foto. 64) Çerçeve bordürlerden oluşmaktadır. İlk bordür düz, ikinci bordür ise üç kollu yarım yıldız şeklinde sıralanmıştır. (Şekil 27) Kemerde yazı kitabesi bulunur. Taçkapının içinde mihrabiye nişleri vardır. (Foto. 65-66) Sivri kemerli ve sade görünümüldür. Giriş kapısı basık yuvarlak kemerlidir. Giriş kapısının kemerinde sekiz kollu yıldız açılan geometrik motifli bir rozet bulunur. (Foto. 67) (Foto. 68) (Foto.69-70-71) (Şekil 28) Kemer üzerinde kitabe yer alır. Taçkapı sütuncelerle sınırlandırılmış mukarnas başlıklara sahiptir.

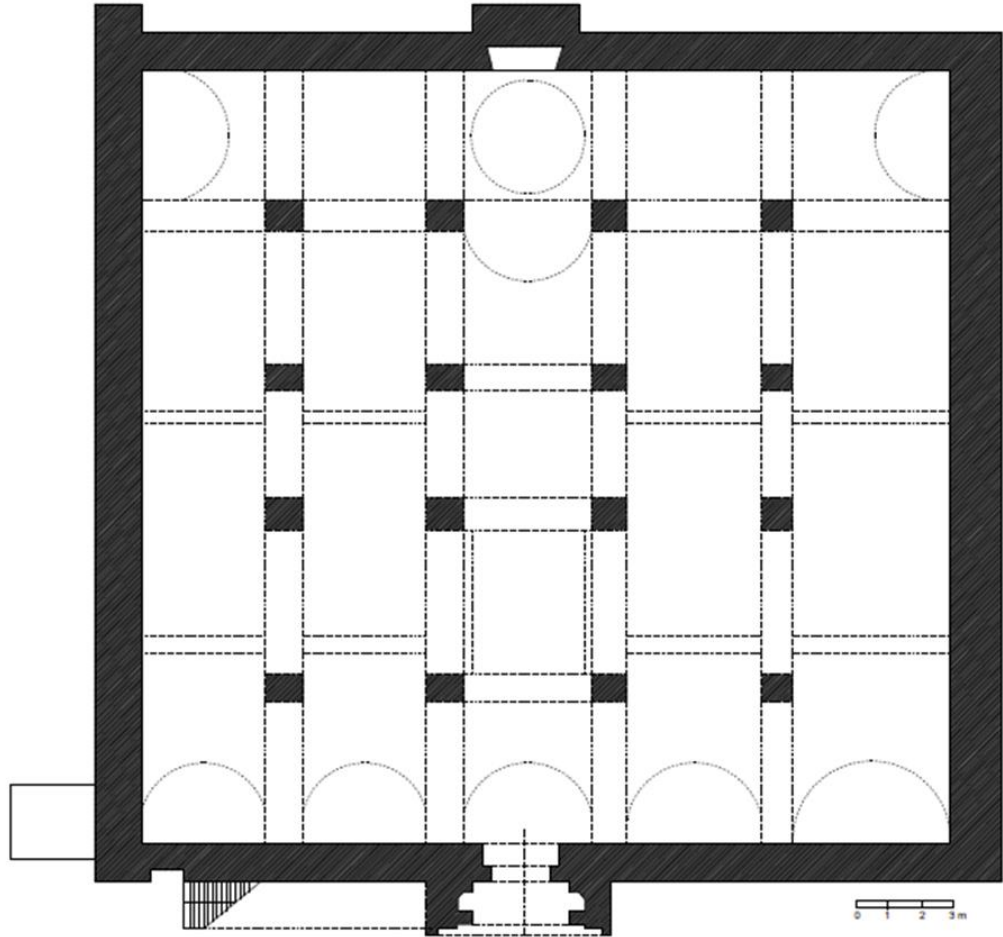
⁶⁵ Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 53; Nuran Gülşen, *Kayseri İli'nin Develi İlçesi'ndeki Türk Mimari Eserleri*, İstanbul 2011, 24; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 785; Şükriye Karadaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum 2011, 428-429; Kemalettin Karamete, "Develi'deki Ulu Camii", *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 81, Kayseri 1949, 18; Tahsin Özgüç-Mahmut Akok, "Develi Âbideleri", *Belleten*, XIX/75, Ankara 1955, 379; Sultan Topçu, *Develi'deki Türk Eserleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005, 26; Yıldırım Özbek-Celil Arslan, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, II, Kayseri 2008, 891; Nuran Gülşen, "Ulucami (Develi Ulucamii (Aşağı)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXXII, 93.

⁶⁶ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 53

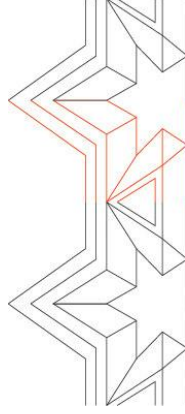
⁶⁷ Gülşen, *Kayseri İli'nin Develi İlçesi'ndeki Türk Mimari Eserleri*, 24.

⁶⁸ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 785

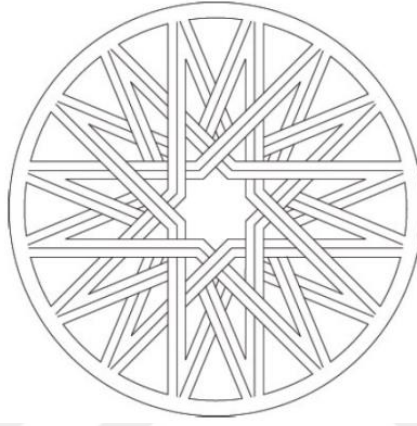
Mihrabı dikdörtgen çerçeveli ve sivri kemerlidir. Mukarnass kavsaralı niş sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Çerçeve dört bordürden meydana gelmiştir. Dıştan içe doğru ilk bordür yazı kuşağıyla çevrilidir. İkinci geniş bordür kırık çizgilerin oluşturduğu geometrik bezemelidir, üçüncü bordür mihrap nişi sütuncesinin yanında iç içe geçmiş dairesel çizgilerin örgü oluşturarak yapmış olduğu formlardan ibarettir. Son bordür ise mihrap niş sütuncesinin üstünde yer almaktadır. Kavsarayı rumi ve palmetlerle kuşatan bordürdür. Son iki bordürn yanında zencirek yer almaktadır. Kavsaranın köşeliklerinde rumi, palmet ve kıvrık dallı bitkisel bezemeler yer alır. (Çizim 29) (Çizim 30) Mihrabın içinde mihrabiye nişleri yer almaktadır. Kavsaralı birbirinin içinde, iri rumi ve palmetler iç içe geçmişken diğerinin içinde bitkisel motifler yer alır. Çerçevesi yivlidir.(Foto. 72-73-74-75-76-77) (Sekil 31)

Çizim 12. Kayseri Develi Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

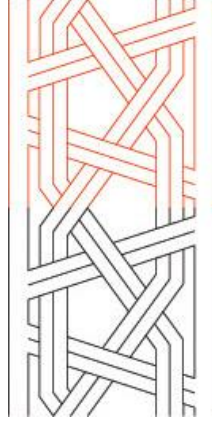
Şekil 27. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı

Şekil 28. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı Rozet

Şekil 29-30. Kayseri Develi Ulu Cami Kavsaranın Köşeliklerinde Rumi, Palmet ve Kıvrık Dallı Bitkisel Bezeme Motifleri (Ş.Karadaş'tan)

Şekil 31. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrabında Bulunan Bezeme Detayı

Foto. 64. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı
(<http://kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=147> E.T.20.01.2018)

Foto. 65-66. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii Taçkapı Mihrabiye Nişleri
(M.Arslan'dan)

Foto. 67-68. Kayseri Develi Ulu (Sivasti Hatun) Camii Taçkapısı ve Bordür Süslemeleri (M. Arslan'dan)

Foto. 69. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı Detayı (Ömer Okur, *Kayseri Anadolu Selçuklu Dönemi Camilerinde Geometrik Bezemeler (Taş Tezyinat)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Kayseri 2011)

Foto. 70. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 71. Kayseri Develi Ulu Camii Taç Kapı Üzerindeki Detay (Ö. Okur'dan)

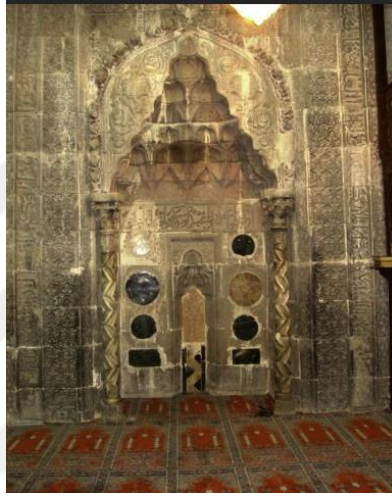

Foto. 72. Kayseri Develi/ Ulu Camii Mihrap (<http://mapio.net/pic/p-12719136>/E.T.16.02.2018)

Foto. 73. Kayseri Develi/ Ulu Camii Mihrap Bordürleri
(http://www.kayseriden.biz/foto_galeri.asp?kt=7 E.T.16.02.2018)

Foto. 74. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay
(<https://tr.pinterest.com/pin/561683384751566359/> E.T.16.02.2018)

Foto. 75. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay
(https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+cami&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&biw=1920&bih=974#imgdii=L_A4KSn3amtZRM:&imgcr=vAxMWYXEDv56bM: E.T.16.02.2018)

Foto. 76. Kayseri Develi Ulu Camii Mihrap Detay
(https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+cami&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&biw=1920&bih=974#imgcr=LlhZ-9Jj5cxD3M: E.T.16.02.2018)

Foto. 77. Kayseri Develi/ Ulu Camii Mihrap Kavsara Kōşeliği

(https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+camii&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&biw=1920&bih=974#imggrc=7CtBqbl1S1JepM: E.T.16.02.2018)

1.1.17. Kayseri Hacı Kılıç Camii⁶⁹

Bulunduğu Yer: Kayseri şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: kitabesine göre Sultan II. İzzeddin Keykavus zamanında 647H. / 1249 M. Ebül Kasım Bin Ali el Tusi'nin yaptırdığı Kayseri Hacı Kılıç Camii'de, bir Selçuklu külliyesi şeklinde fakat bu defa Hunad Külliyesinden farklı olarak cami ve medrese birbiriyle kaynaşmış haldedir⁷⁰.

Planı: Dıştan dışa 52.00 x 37.00 m. ölçülerindeki⁷¹ kuzey-güney doğrultulu dikdörtgen alanın kuzeyini medrese, güneyini ise cami mekânı oluşturmaktadır. Dış görünüşte birbirleri ile başarılı bir şekilde kaynaşan yapılardan cami mihrap duvarına dikey olarak uzanan beş sahnınlıdır. (Çizim.13) Mihrap aksına gelen sahnın diğer

⁶⁹ Kayseri Hacı Kılıç Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 47; Gönül Öney, "Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Medresesi", *Belleten*, XXX/119, Ankara 1966, 377; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 661; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, I, İstanbul 1970, 118; Zafer Bayburtluoğlu, "Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni", *Vakıflar Dergisi*, XI, Ankara 1974, 101; Şebnem Akalın, "Hacı Kılıç Camii ve Medresesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1996, XIV, 488; Orhan Cezmi Tuncer, "Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen", *Vakıflar Dergisi*, XXVI, Ankara 1997, 109.

⁷⁰ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 47

⁷¹ Öney, "Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Medresesi", 377.

sahınlara nazaran daha geniştir. Mihrap önü 7 m. çapındaki⁷² pandantif geçişli bir kubbe ile örtülü iken sahınların üzeri ise kuzey-güney doğrultusunda beşlik tonozlar ile örtülüdür⁷³.

Taş Süsleme: Taçkapı, pencere ve mihrabında yer almaktadır. Dışa taşkın olan taçkapıda dikdörtgen çerçeve, sivri kemer ve iki yanda sütunceleri olan kapı nişleri yer almaktadır. Taçkapı çıkıntısının doğu tarafındaki cephe yüzeyinde, mukarnas kavsaranın altında ve kapı nişlerinin her iki yanında geometrik motifler yer almaktadır. (Foto. 78)

Taçkapı sütuncelerinden sonra giriş kapısına doğru taçkapının dikdörtgen çerçeveli bordürleri başlar.(Şekil 32) (Foto. 79) Düz ve ince bir bordürü iki geniş süslemeli bordür takip eder. Giriş kapısı ise basık yuvarlak kemerlidir. Kemerli süslü bordürden oluşmaktadır. Giriş kapısının kenarlarında sütunceler ve taçkapı kemeri üzerinde kitabe ve rozetler vardır. Kavsara altında yine bir yazı şeridi görülmektedir. Taçkapıdaki sütünce kırık hatlı çizgilerin birbirlerini kestiği, birleştiği ve simetrisinden oluşan boşluklarda altı köşeli yıldız, basık altıgen, ok ucu, dörtgen, üçgen ve “T” harfi formunda motifler oluşmuştur.

Taçkapının en geniş bordüründe kırık hatlı çizgiler dikey ve yatay ekseninde farklı açılarda birleşerek on kollu yıldız, altıgen, dörtgen, ok ucu gibi zemin bölmeleri oluşturmuşlardır. (Şekil 33) (Foto. 80) Geniş bordürden sonraki giriş kapısına doğru olan diğer bordürde altıgenler, dörtgenler birbirlerinin içlerinden geçerek sonsuz bir motif oluşturmuşlardır. (Şekil 34) (Foto. 81) Taçkapısını kuşatan kemerin bordüründe ise kırık çizgilerin oluşturduğu bölmelerde üçgen, dörtgen, beşgen ve haç şeklinde zemin bölmeleri ortaya çıkmıştır. (Şekil 35) (Foto. 82)

Taçkapı nişinin köşe sütuncelerinde kullanılan motifler ise beşgen ve sekizgenlerin birleşmesiyle oluşmuş motiftir. Diğer bir motif ise dikey ekseninde kırık çizginin kesişmesinden oluşan dörtgen motiftir. (Şekil 36) (Foto. 83)

Taçkapının çıkıntısının güney cephesinde yatay ve dikey çizgilerin oluşturduğu basık altıgenlerin yer aldığı motifler vardır. (Şekil 37) (Foto. 84)

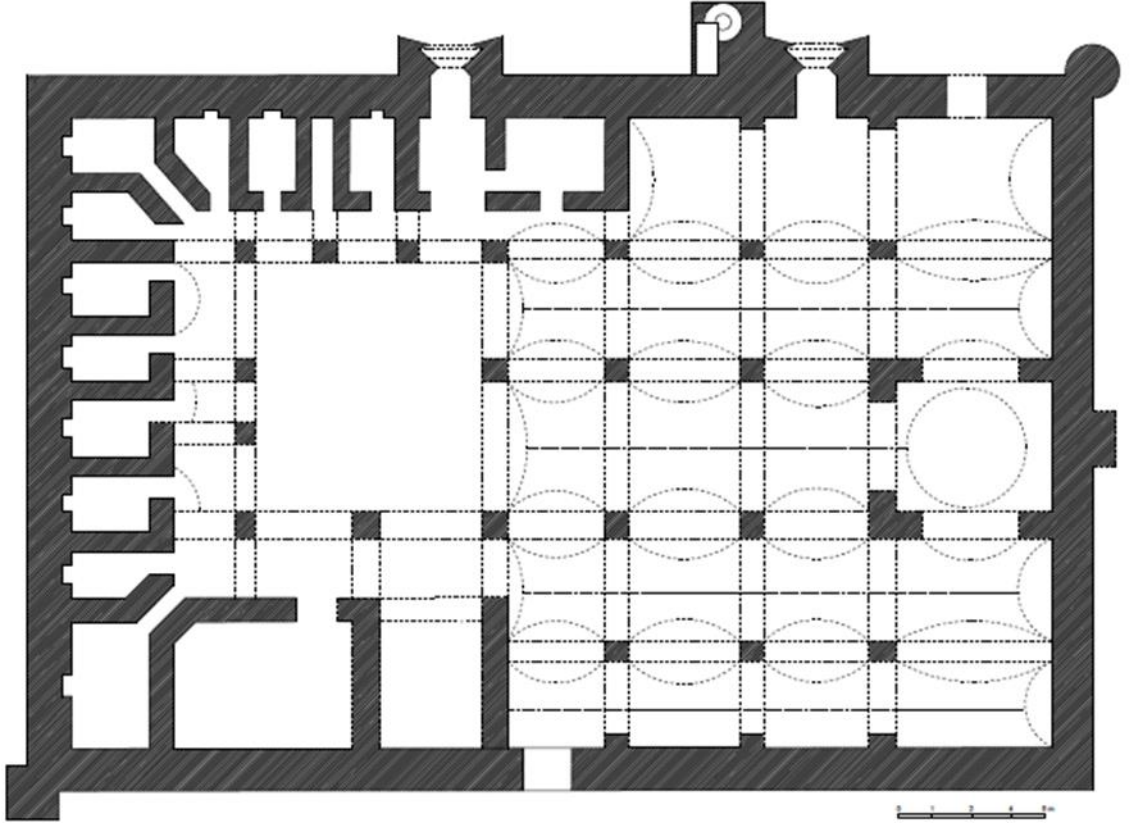
⁷² Öney, “Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Medresesi”, 3823

⁷³ Arslan, *Anadolu’da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 661

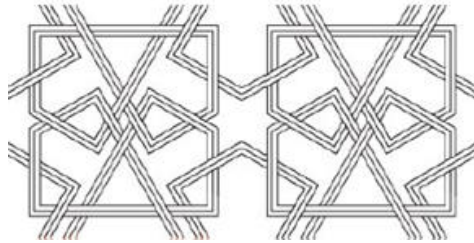
Taçkapının sol tarafında bulunan pencere kenarında yer alan süslemeler ise yarım altıgenlerin oluşturduğu bir formdur. (Şekil 38) (Foto. 85)

Caminin mihrap nişi mukarnas kavsaralı dikdörtgen çerçeve içermektedir. Mihrap nişini iki bordür geometrik yıldız ve düğümlü geçmelerle oluşturur. (Foto. 86)

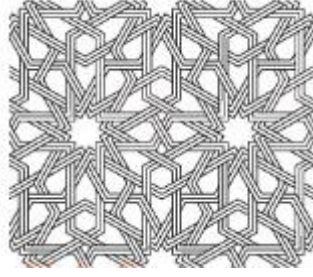
Mukarnas nişteki sivri kemerde rumi ve kıvrık dallarla bezelidir. Nişin kavsara köşeliklerinde rozet yer almaktadır. (Şekil 39-40-41) (Foto. 87-88-89)

Çizim 13. Kayseri Hacı Kılıç Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

Şekil 32. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

Şekil 33. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

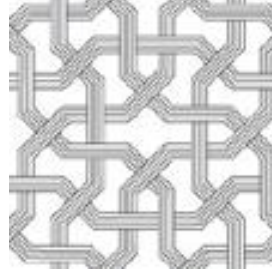
Şekil 34. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

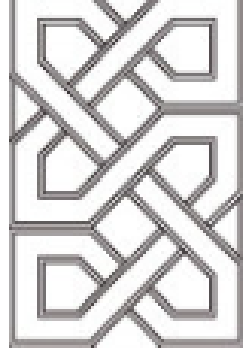
Şekil 35. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

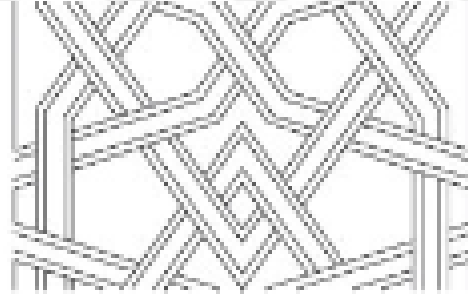
Şekil 36. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

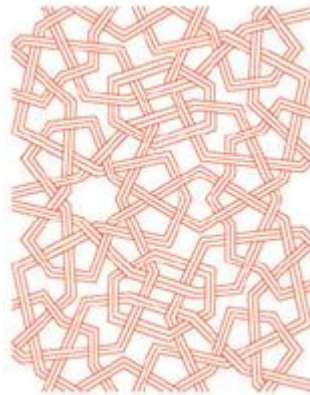
Şekil 37. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

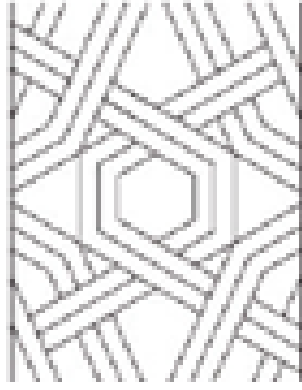
Şekil 38. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taçkapı Bordür Detayı

Şekil 39. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı

Şekil 40. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı

Şekil 41. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detay

Foto. 78. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı (M. Arslan'dan)

Foto. 79. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

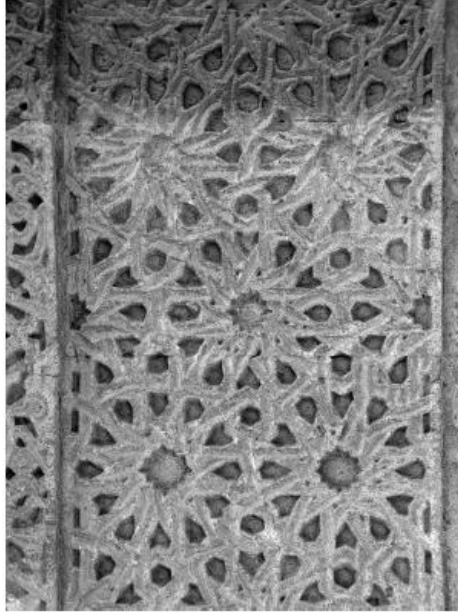

Foto. 80. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

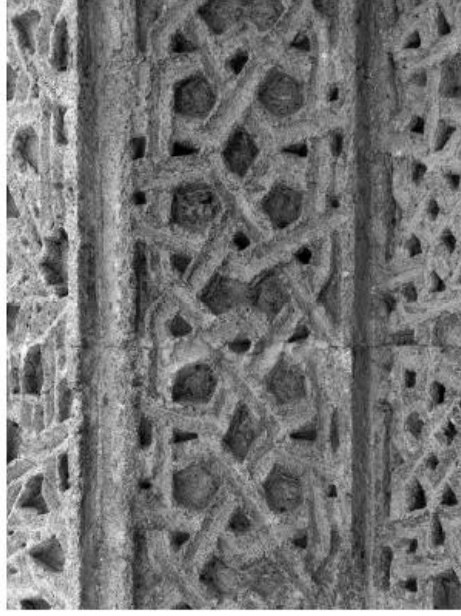

Foto. 81. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

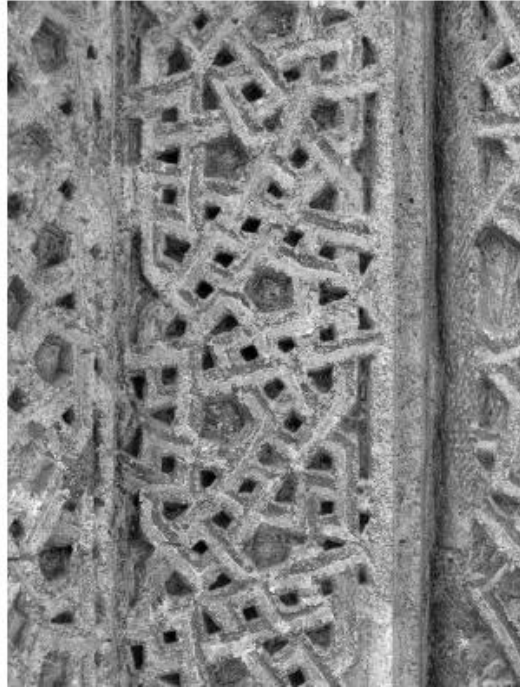

Foto. 82. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 83. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 84. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 85. Kayseri Hacı Kılıç Camii Taç Kapı Bordür Detayı (Ö. Okur'dan)

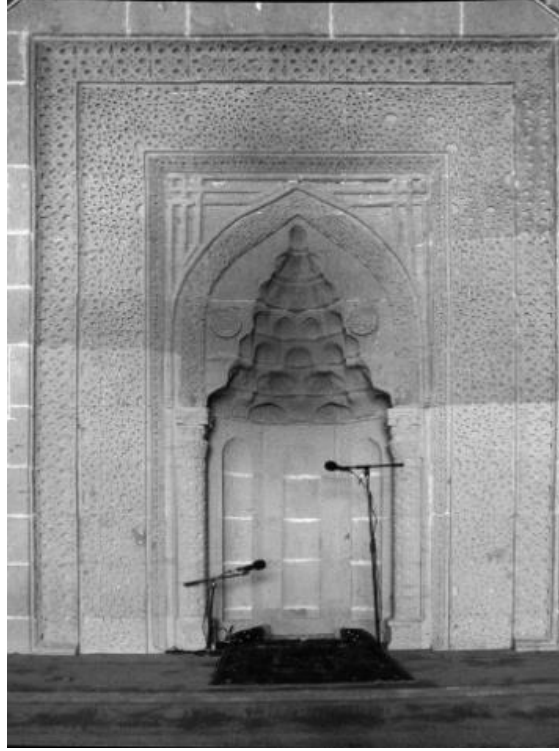

Foto. 86. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap (Ö. Okur'dan)

Foto. 87. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 88. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı (Ö. Okur'dan)

Foto. 89. Kayseri Hacı Kılıç Camii Mihrap Detayı (Ö. Okur'dan)

1.1.18. Kayseri Huand Hatun Camii⁷⁴

Bulunduğu Yer: Kayseri'nin merkez Melikgazi ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Batıdaki kapıda yer alan mermer levha üzerindeki üç satırlık kitabeden Cami'nin 635 H. / 1237-1238 M. tarihinde Alaaddin Keykubad bin Keyhüsrev'in annesi Mehperi Hatun tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır.⁷⁵

Plan: Huand Hatun Camii kuzey-güney doğrultusunda dıştan dışa 56.00 x 46.5 m. boyutlarında⁷⁶ dikdörtgen bir plan görünümünde, mihrap duvarına dikey yedi sahınlı dikdörtgen plana sahiptir⁷⁷ (Çizim.14) (Foto. 89).

Taş Süsleme: Taçkapı ve mihrapta yer almaktadır. Taçkapıda zamanla yıpranmış olan bezemede bitkisel motiflerin kullanıldığı alan çok azdır Taçkapının kavsara kemerinde (Foto. 90), (Şekil 42) ve yan mihrabiyelerin üzerindeki alanda (Foto. 91) bitkisel bezeme vardır.

⁷⁴ Kayseri Huand Hatun Camii için Bknz Ali Murat Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum 1999, 44; Mehmet Çayırdağ "Huand Hatun Külliyesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1998, XVIII, 261; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 687; Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, İstanbul 2000, 192; Nermin Şaman Doğan, "Kayseri'deki Selçuklu Dönemi Kadın Türbeleri", *Vakıflar Dergisi*, 39, Ankara 2013, 20; Mustafa Denктаş, *Kayserideki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar)*, Kayseri 2000, 161-167; Alper Altın, *Kayseri Minberleri (Cumhuriyet Dönemine Kadar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2011, 40.

⁷⁵Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, 44

⁷⁶ Çayırdağ, "Huand Hatun Külliyesi", XVIII, 261

⁷⁷ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 687

Hunad Hatun Camii'nde görülen taş tezyinata, yoğunluk açısından birinci sırayı geometrik örnekler alır⁷⁸ (Şekil 43-44-45).

Doğu cephesinde yer alan taçkapı öne doğru çıkıntı yapmıştır. Dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli mukarnas kavsaraya sahiptir. (Foto. 92) Sivri kemer üzerinde zencirek motifi vardır. Çerçeveden dışta olan bordür sade, çerçevenin içindeki bordür bezelidir. Bezeli olan bordürde yıldızlardan çıkan şeritlerin birbirlerinin içlerinden geçmesi ve kesmesi sonucu geometrik bir kompozisyon oluşmuştur. Bordürde kitabe yer alır. (Foto. 93) Kemer köşeliklerinde rozetler mevcuttur. Rozetlerin içlerindeki bezeme bordürler aynıdır. Giriş kapısı kemerli olup yanında sütunceler yer alır. Sütunceler silindir gövdeli ve zar başlıklıdır. Sütünce gövdesinde zencirek motifi vardır. (Foto. 94-95)

Diğer cephedeki taçkapısı türbenin yan duvarı niteliğindedir. (Foto. 96) Bu taç kapıda öne ve yukarı çıkıntılıdır. Dikdörtgen çerçeveli, sivri kemrli ve mukarnas kavsaraya sahiptir. Çerçeve dışında bordür yer alır ve sadedir. İç kısımda ise bir yazı kuşağı görülür. Çerçeve içinde kalan bordür kırık çizgilerin oluşturduğu çokgenlerden meydana gelir. Ara boşluklarda baklava beşgen motifleri vardır. Yanındaki diğer bordürde ise on kollu yıldızların oluşturduğu kompozisyon gelir. (Foto. 97-98-99)

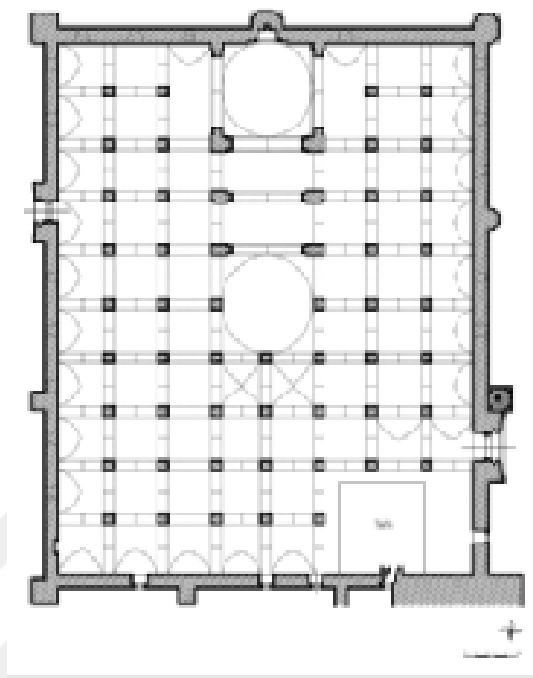
Mukarnas kavsara üzerinde yıldız ve çokgen motifleri yere kadar inmektedir. İkinci sıra kemer bordüründe zencirek motifi vardır. Kemer köşeliklerinin yanlarında kabaralar yer alır. kavsaranın alt tarafında yazı yer alır. Taç kapının iç tarafında mihrabiye nişleri vardır. Bunlar sivri kemerli mukarnas kavsaralardır. Mihrabiye nişinin üzerinde panolar vardır. Bu panoların içlerinde palmetler yer alır. (Foto. 100-101)

Giriş kapısı basık kemerli ve kilit taşında yazı mevcuttur. Giriş kapı kemerinde yarım daire motifler atlamalı sıralanmıştır. Taçkapının yanlarında sütunceler ve üzerlerinde "Z" ve ters "V" şeklinin oluşturduğu motif yer alır.

Ana eyvan kemerindeki tek bordür geometrik desenlidir (Foto. 102). Eyvandaki mihrabiye de ise mukarnas kavsarayı çeviren sivri kemerdeki geometrik bezemenin aralarındaki boşluklarda tepelikler yerleştirilmiştir. (Foto. 103) (Şekil 46)

⁷⁸ Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, 47

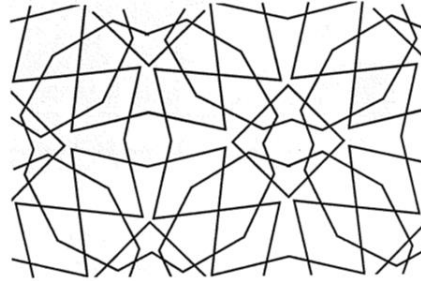
Mihrap ise dikdörtgen çerçeveden oluşmakta, sivri kemer ve mukarnas bir yapıya sahiptir. Mihrap niş kemeri bitkisel bezemelerle süslüdür. Üzerlerinde yazı mevcut olup çerçevesinde geometrik motifler işlenmiştir. (Foto. 104-105)

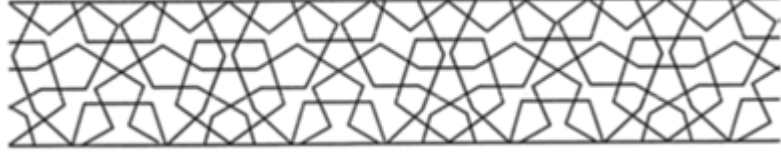
Çizim 14. Kayseri Huand Hatun Camii Planı (Mahmut Akok'tan Yeniden Çizilerek)

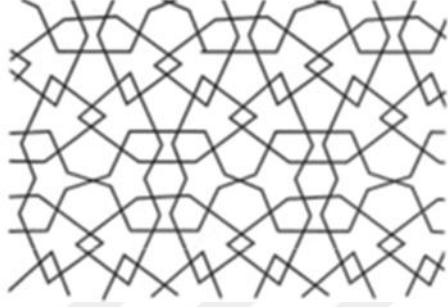
Şekil 42. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bezeme Motifi

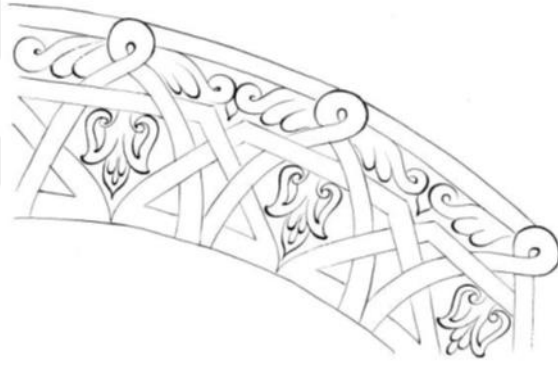
Şekil 43. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Taçkapı Bezeme Detayı (Y.Demiriz'den)

Şekil 44. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Taçkapı Bezeme Detayı (Y.Demiriz'den)

Şekil 45. Kayseri, Huand Hatun Türbesi Mihrap Bezeme Detayı (Y.Demiriz'den)

Şekil 46. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Ana Eyvandaki Mihrap Detayı

Foto. 89. Kayseri Huand Hatun Külliyesi
(M.Arslan'dan)

Foto. 90. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bezeme (M.Arslan'dan)

Foto. 91. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Taçkapısı Mihrabiye Alınlığı (M.Arslan'dan)

Foto. 92. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı (M.Arslan'dan)

Foto. 93. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemesi
(M.Arslan'dan)

Foto. 94-95. Kayseri Huand Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri
(M.Arslan'dan)

Foto. 96. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı
(<https://okuryazarim.com/hunat-hatun-cami/>, E.T.03.04.2018)

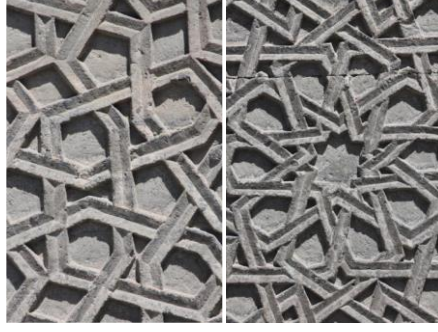

Foto. 97-98. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri (M.Arslan'dan)

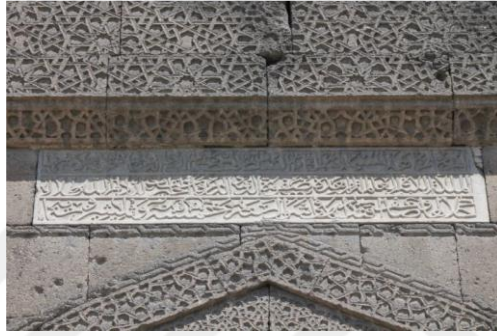

Foto. 99. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapı Kitabesi (M.Arslan'dan)

Foto. 100-101. Kayseri Huand Hatun Camii Batı Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri (M.Arslan'dan)

Foto. 102. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Ana Eyvan Kemerindeki Bezeme (M.Arslan'dan)

Foto. 103. Kayseri, Huand Hatun Medresesi Ana Eyvandaki Mihrap Detayı (M.Arslan'dan)

Foto. 104. Kayseri Huand Hatun Camii Mihrabı
(<https://steemit.com/mosque/@mamicco/kayseri-huand-hatun-camii-mihrabi>, E.T.15.03.2018)

Foto. 105. Kayseri, Huand Hatun Türbesi. Mihrap Bezeme Detayı (Y.Demiriz'den)

1.1.19. Kayseri Lala Muslihiddin Camii⁷⁹

Bulunduğu Yer: Kayseri il merkezinde bulunmaktadır.

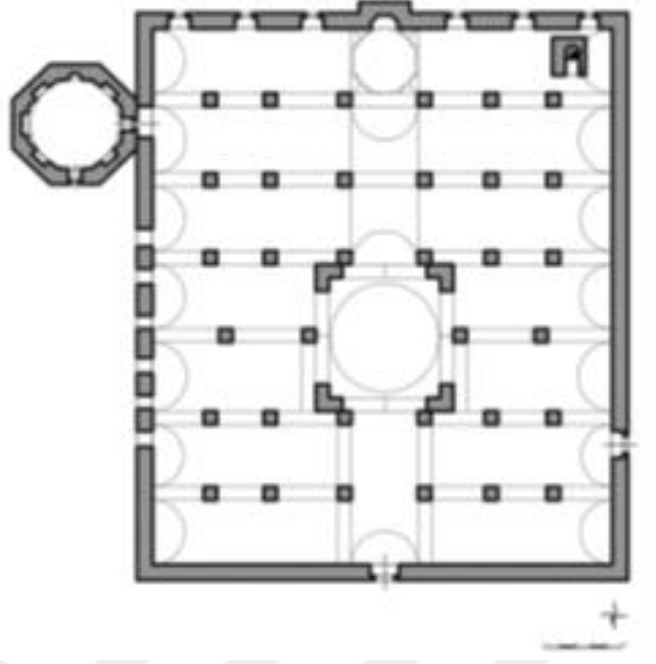
Tarihi: Caminin kitabesi bulunmadığından ilk olarak ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmez. Ancak Kırşehir Emiri Cacaoğlu Nureddin Bey tarafından 1272 M. yılında hazırlanan vakfiyenin Kayseri'deki Lala Camii'nden bahsetmesi ve dönemin Lala Camii imamının vakfiyeye şahitlik etmesi gibi nedenler kuvvetle bu camiyi hatırlatmaktadır⁸⁰.

Planı: Lala Muslihiddin Camii kible duvarına paralel yedi sahından ibaret dikdörtgen bir plandadır. (Çizim.15, Foto. 106)

Taş Süsleme: Giriş kapısında yer almaktadır. Kapının üzerindeki silme bordürlerde geçmişten kalan bezeli taş parçaları kullanılmıştır. Bu bezeli taş parçaları kırık hatlı çizgilerin birbiriyle kesişmesiyle oluşmuş geometrik desenli motiflerdir (Foto. 107-108).

⁷⁹ Kayseri Lala Muslihiddin Camii için Bknz Ahmet Temir, *Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur El-din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, Ankara 1989, 130, 138; Ahmet Akşit, *Türkiye Selçukluları Devrinde Kayseri Şehri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1996, 56; Osman Eravşar, *Ortaçağda Kayseri Kent Dokusunun Gelişimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1998, 179; Kerim Türkmen, "Lala Muslihiddin Camii", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2015, IV, 1753; Faruk Sümer, "Keykubad II", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2002, XXV, 360; Şenay Yanar, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Kayseri'de Kültürel Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.

⁸⁰ Kerim Türkmen, "Lala Muslihiddin Camii", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2015, IV, IV, 1753.

Çizim.15. Kayseri Lala Muslihiddin Camii Planı (Erol Yurdakul'dan Yeniden Çizilerek)

Foto. 106. Kayseri Lala Muslihiddin Camii ve Türbesi Genel Görünüm (M. Arslan'dan)

Foto. 107-108. Kayseri Lala Muslihiddin Camii Batı Cephe Giriş Kapısı Orijinal Süsleme Parçaları (Ö. Okur'dan)

1.1.20. Kayseri Kölük (Gülük) Camii⁸¹

Bulunduğu Yer: Kayseri iline bağlı Melikgazi ilçesindeki bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin kuzeydoğu köşesindeki taçkapı üzerinde yer alan 607 H. / 1210 M. tarihli onarım kitabesi yapının ilk inşâsının daha önce olduğunu göstermektedir⁸².

⁸¹ Kayseri Kölük (Gülük) Camii için Bknz Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 143; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, I, Ankara 1969, 12; Tuncer, "Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri", 144; M. Baha Tanman, "Dânişmendliler (Mimari)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1993, VIII, 475; Erol Yurdakul, *Kayseri-Külük Camii ve Medresesi*, Ankara 1996, 22-23; Akşit, 52; İlhan Özkeçeci, *Tarihi Kayseri Cami ve Mescidleri*, Kayseri 1997, 68; Orhan Cezmi Tuncer, "Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen", *Vakıflar Dergisi*, XXVI, Ankara 1997, 106; A. Engin Bektaş, "Kayseri (Mimari)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2002, XXV, 103; Şebnem Akalın, "Kölük Camii ve Külliyesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2002, XXVI, 250; Şahin, *Anadolu'da Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışına Kadar)*, 63; Osman Eravşar, "Gülük (Külük) Camii ve Medresesi", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, II, 900-901; Özbek, Yıldırım, "Mimari", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2015, IV, 1881; Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, 41; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 81; Mustafa Denктаş, "Gülük Çeşmesi", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, II, 901; Alev Çakmakoğlu Kuru, *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Devri Mimarisi*, Ankara 1999, 205.

Araştırmacıların tamamı ilk inşânın şehrin Dânişmendliler tarafından başkent olarak kullanıldığı 1135-1142 M. / 1143-1164 M. yılları arasında Melik Nizameddin Yağlıbasan tarafından gerçekleştirildiğini kabul eder⁸³.

Plan: Kölük Camii ve medresesi 33.88 x 25.37 m. boyutlarındaki⁸⁴ doğu-batı doğrultulu dikdörtgen bir alan içerisinde doğusu cami, batısı ise medrese olarak konumlandırılmış bir plana sahiptir. (Çizim.16)

Taş Süsleme: Taçkapısında ve diğer cephede bulunan harim giriş kapısında yer almaktadır. Taçkapısı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. (Foto. 109) Çerçeve bordürlerinden ilki üç kollu yarım yıldız tarafından oluşurken diğer bordür sekizgen ve beşgenlerden oluşan geometrik bir forma sahiptir. Kavsaradaki kemerde palmetlerin oluşturduğu bitkisel bezemeler mevcuttur. Kemer üzerindeki kitabe köşeliklerinde ise kabaralar yer alır. Kabaraların içi geometrik motiflerle bezelidir. Taç kapının iç tarafında mihrabiye nişleri yer alır. Bu nişlerde sivri kemerli mukarnas kavsaralıdır. Niş kemerinde palmet ve Rumili bezemeler vardır. (Şekil 47) Yanlarında sütunceler yer alır. (Foto. 110-111) Giriş kapısı yuvarlak basık kemerlidir. Taç kapının yanlarında silindirik gövdeli sütunceler yer alır. Diğer kapı yuvarlak basık kemerlidir. Kemerinde rozet ve yazılı kitabe vardır. (Foto. 112-113)

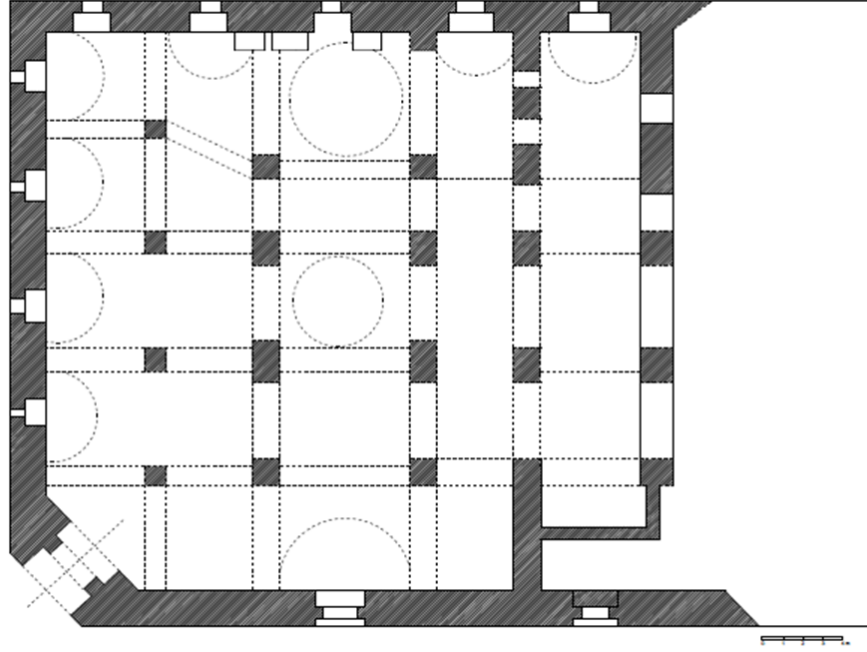
Kayseri Kölük Camii girişindeki geometrik ve bitkisel motiflerde, diğer Kayseri yapılarındaki taş tezyinata ve klasik Selçuklu taş tezyinatına göre bir arkaiklik ve tam olgunlaşmamışlık hissedilir. Şöyle ki, mukarnas kavsarada, mukarnas yuvaları aynı devrin geç örneklerine göre biraz daha iri tutulmuş olup, az sayıdadırlar⁸⁵ (Şekil 48-49) (Foto. 114).

⁸² Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 143.

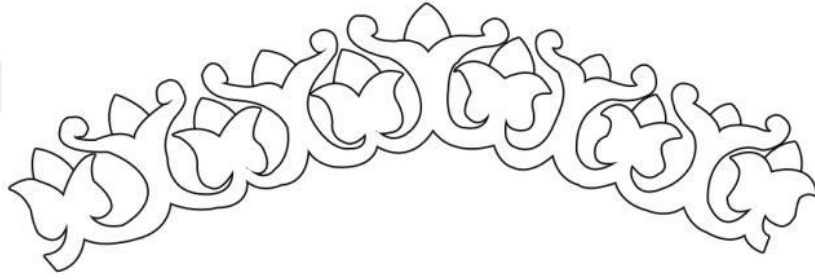
⁸³ Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 12; Tuncer, "Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri", 144.

⁸⁴ Erol, 1996, 12.

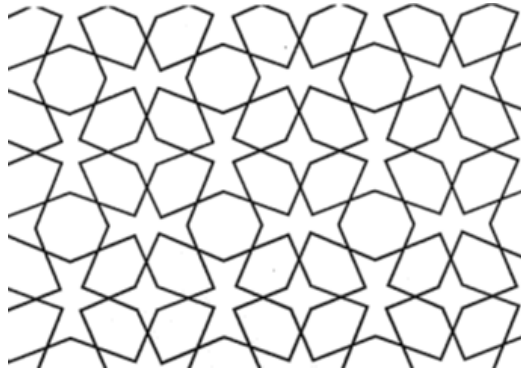
⁸⁵ Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, 41

Çizim 16. Kayseri Kölük Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

Şekil 47. Kayseri, Kölük Camii Niş Kemerinde Palmet ve Rumili Bezemeler

Şekil 48. Kayseri, Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Geometrik Bezeme (Y.Demiriz'den)

Şekil 49. Kayseri, Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Taş Kabartma

Foto. 109. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzeydoğu Köşe Taçkapısı

(https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+k%C3%B6l%C3%BCk+camii&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewi0_rLouLnbAhVQKVAKHazpCbEQ_AUICigB&biw=958&bih=954#imgdii=vjqk2ZqbiqwP1M:&imgsrc=dkfYKXTJjldXIM;E.T.28.02.2018)

Foto. 110-111. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzeydoğu Köşe Taçkapısı Mihrabiye Nişler (M. Arslan'dan)

Foto. 112-113. Kayseri Kölük (Gülük) Camii Kuzey Cephe Harim ve Medrese Kapısı (M. Arslan'dan)

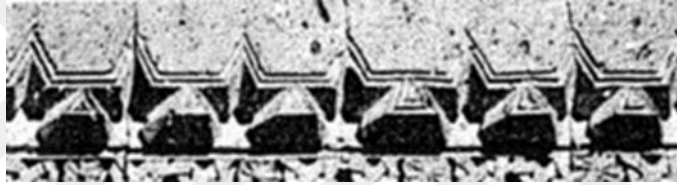

Foto. 114. Kayseri, Kölük Camii Taçkapıda Bulunan Taş Kabartma Detayı (Y.Demiriz'den)

1.1.21. Kayseri Yazır Köyü Camii⁸⁶

Bulunduğu Yer: Kayseri iline bağlı Yazır Köyünde bulunmaktadır.

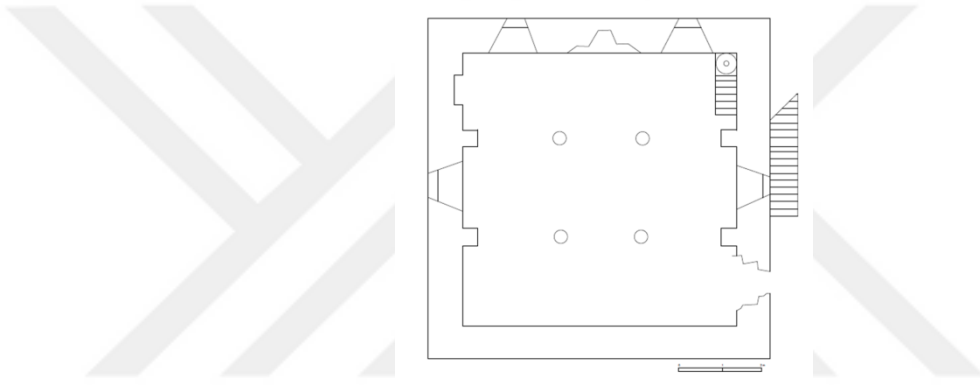
Tarihi: Batı cephenin kuzeyindeki giriş kapısı üzerinde yer alan kitabesine göre III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 668 H. / 1269-70 M. yılında Abdurrahman oğlu Fehraver adlı bir kişi tarafından yaptırılmıştır⁸⁷.

Planı: Yazır Köyü Camii kuzeyden güneye doğru mihrap duvarına yatay üç sahnılı⁸⁸ meyilli bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir plana sahiptir⁸⁹ (Çizim.17).

⁸⁶ Kayseri Yazır Köyü Camii için Bknz Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'nin Yazır Köyü'nde Bir Selçuklu Mescidi: Yazır Camii", *Belleten*, LXIV/239, Ankara 2000, 59; Eylem Yurdakul, *Kayseri Mihrabları (Kayseri Merkez ve İlçelerinde Bulunan Cami ve Mescitlerdeki Mihrablar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007, 30; Özbek, – Arslan, 2008, 87-88; Ömer Okur, *Kayseri Anadolu Selçuklu Dönemi Camilerinde Geometrik Bezemeler (Taş Tezyinat)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Kayseri 2011, 71; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 772.

⁸⁷ Yurdakul, 2007, 30

Taş Süsleme: Mihrapta yer almaktadır. Mihrap dikdörtgen çerçeve ve üç bordürden oluşmaktadır. (Foto. 115) Bordürler dıştan içe doğru sıralandığında ilk bordürde yarım altı kollu yıldızların oluşturduğu bordür bulunmaktadır.(Şekil 50) Ortadaki bordür ise kırık çizgilerin yatay-dikey kesişmesi, birbirinin içinden geçmesi ve simetrik özelliklerinden oluşan boşluklarda dörtgen, beşgen düğüm gibi formlar almıştır. (Şekil 51) (Foto. 116) Son bordürde ise birbirinin içlerinden geçen altıgeni dörtgeni üçgen ve sekizgen formlardan oluşmuş motifler yer almaktadır. (Şekil 52) (Foto. 117) Mihrap nişi mukarnas kavsaralı olup sütunceler ile sınırlanmıştır. (Foto. 118) Hem niş hem de mihrap boyandığı için motiflerde kaybolmalar gözlemlenmektedir.

Çizim. 17. Kayseri Yazır Köyü Camii Planı

(<https://www.google.com.tr/search?q=Kayseri+Yaz%C4%B1r+K%C3> E.T.02.02.2018 yeniden çizilerek)

Şekil 50. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı

⁸⁸ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 773

⁸⁹ Okur, 2011, 71

Şekil 51. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı

Şekil 52. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Motifi Detayı

Foto. 115. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap (M.Arslan'dan)

Foto. 116. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay (M. Arslan'dan)

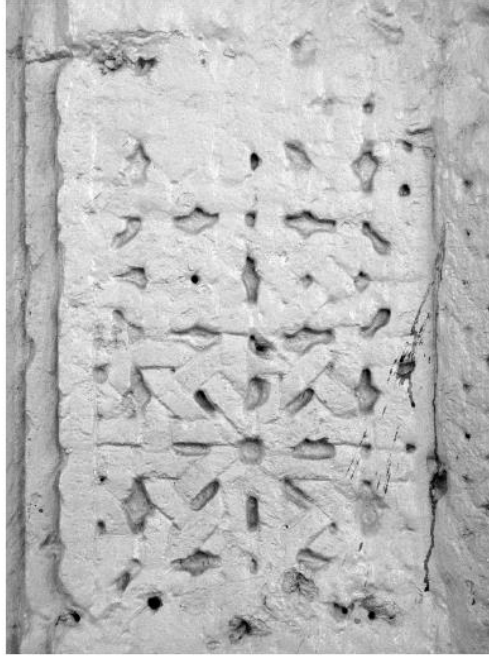

Foto. 117. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay (Ö. Okur'dan)

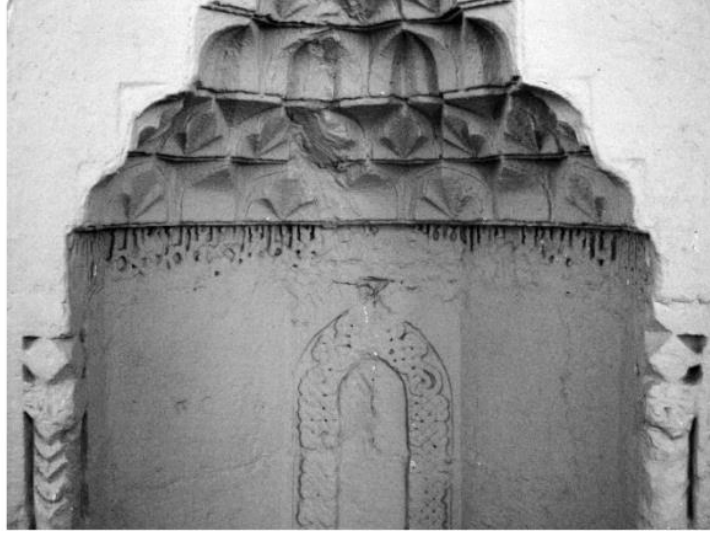

Foto. 118. Kayseri Yazır Köyü Camii Mihrap Detay (Ö. Okur'dan)

1.1.22. Konya Alâeddin Camii⁹⁰

Bulunduğu Yer: Konya iline bağlı Selçuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Konya Alaaddin Caminin yapımını Sultan I. Mesud başlatmış, Sultan I. İzzeddin Keykavus (1210-1219) yılları arasında yıktırıp yeniden inşasını yaptırmıştır. Ölümünden sonra ise kardeşi Alâeddin Keykubad (1219-1236) yıllarında caminin tamamını bitirmiştir⁹¹.

Planı: Konya Alaaddin Camii günümüzde bir avlunun güneyinde üç ayrı bölümden meydana gelmektedir⁹²(Çizim 18).

Taş Süsleme: Taçkapı ve avluya bakan kapılarda yer almaktadır. Kuzey cephede avluya bakan kapı zeminden yüksekte ve kullanılmamaktadır. (Foto. 119) Çerçevesi bordürlerden oluşmaktadır. İlk bordür yarım sekizgenlerden oluşturulmuş bir form şeklindedir. Ortadaki bordür oval şekillerden son bordür ise bitkisel motiflerin yer aldığı bordürdür. Kapının üst tarafında sekiz köşeli yıldız şeklinde kitabe panosu yer almaktadır.(Şekil 53) (Foto. 120) Panonun üzerinde konsollar yer almakta ve bu kapının batı tarafında dikdörtgen formlu diğer kitabe yer alır. (Foto. 121-122)

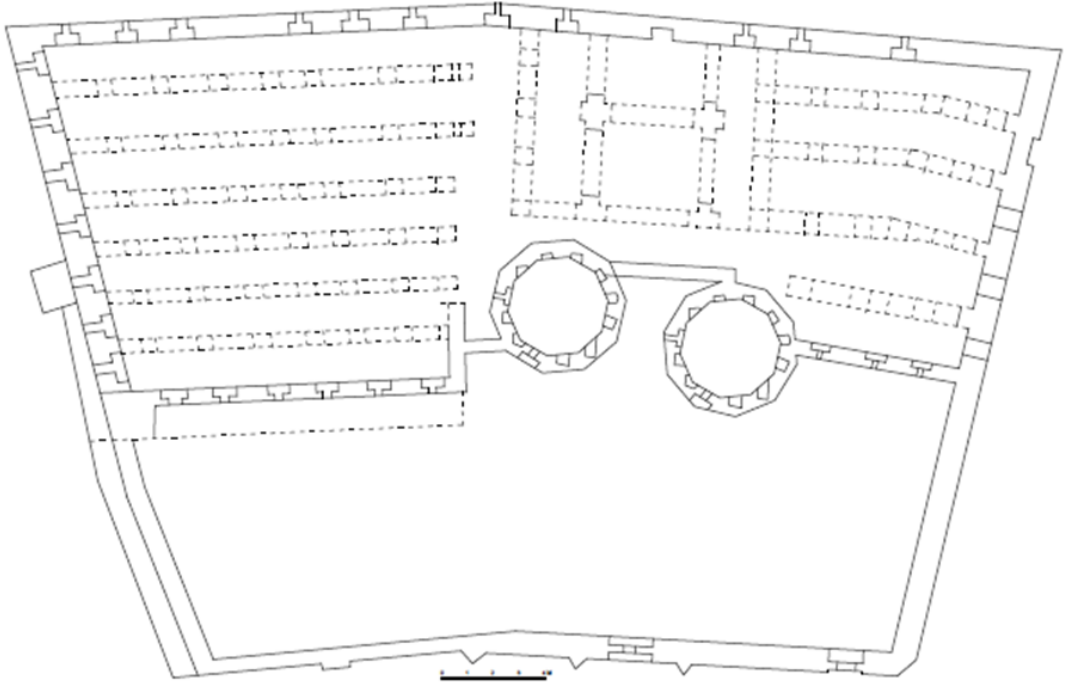
⁹⁰ Konya Alaaddin Camii için Bknz Demirci ve Terzioğlu, 423; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 835; Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, İstanbul 2000, 112; Yaşar Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, Konya 2009, 107.

⁹¹ Demirci ve Terzioğlu, 423.

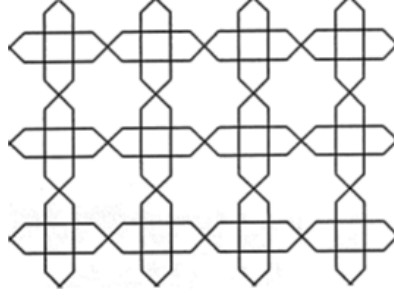
⁹² Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 835

Taçkapının yan tarafında bir kitabe nişi yer alır. profili zikzak kemerlidir. (Foto. 123) İki yanda yine zikzaklarla süslü sütunceler, sütuncelerin başlıkları da rumi ve palmet desenlidir. Kitabesinin içinde beş sıra kitabe yazısı üstünde altıgen ortasında altı kollu yıldız ve yanlarında üçgenlerin olduğu bir levha yer alır. Yıldızın iç tarafı geometrik bezeli iken altıgenlerde yazılar mevcuttur. (Foto. 124-125-126) (Şekil 53)

Taçkapı üzerinde yarım daire şeklinde ve üst tarafında birbirine bağlanmış örgü şeklindeki taşlar, taçkapının kemerini oluşturmuştur. Bu kemeri oluşturan taşların diğer bir özelliği de renkli olmasıdır. Taçkapı yanlardan sütuncelerle sınırlandırılmış olup gövdeleri zikzak desenlidir. Giriş kapısının iç bükey tarafındaki bordürler mukarnas görünümlü olup içerisinde yazılar yer alır. Giriş kapısı üzerinde bir kitabe üstünde ise geometrik bezemeler yer alır. (Foto. 127-128) (Foto. 129).

Çizim 18. Konya Alâeddin Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

Şekil 53. Konya Alaaddin Camii Esas Taçkapıda Alınlık (Y.Demiriz'den)

Şekil 53. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Kitabe Nişi Detay

Foto. 119. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi (M. Arslan'dan)

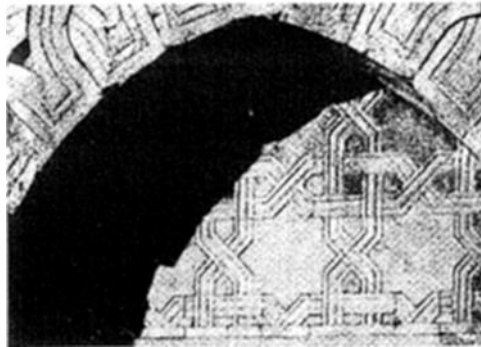

Foto. 120. Konya Alaaddin Camii. Esas Portalde Alınlık (Y.Demiriz'den)

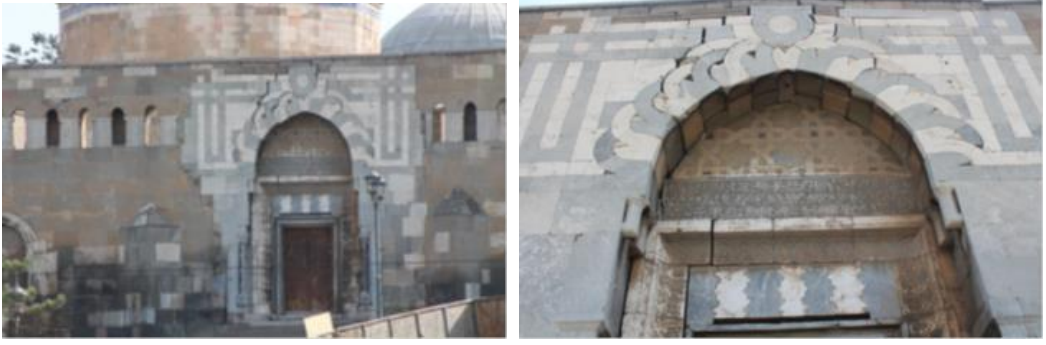

Foto. 121-122. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapısı (M. Arslan'dan)

Foto. 123. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Giriş Kapısı (M. Arslan'dan)

Foto. 124-125-126. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Kitabe Nişleri (M. Arslan'dan)

Foto. 127-128. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapı Sütunceleri (M. Arslan'dan)

Foto. 129. Konya Alaaddin Camii Avlu Kuzey Cephe Taçkapı Süslemeleri (M. Arslan'dan)

1.1.23. Konya Sahip Ata (Lârende) Camii⁹³

Bulunduğu Yer: Konya şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: 656 Hicri tarihinde Selçuk Sultanı İzzeddin Keykavus'un vezir-i azamı Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilmiş olan bu cami, Konya'da eski surların bitişiğinde Larende ve Karaman kapısı yanında bulunduğu için Larende Camii de denilmiştir⁹⁴.

⁹³ Konya Sahip Ata (Lârende) Camii için Bknz Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 109; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisini (Plan-Mimari-Süsleme)*, 898; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 119; Orhan Cezmi Tuncer, "Mimar Kölük ve Kalûyân", *Vakıflar Dergisi*, XIX, Ankara 1985, 109; Zeki Sönmez, "Kölük b. Abdullah", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2002, XXVI, 248-250; Mahmut Akok, "Konya'da Sahib-Ata Hanikâh, Camiinin Röleve ve Mimarisini", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XIX-II, Ankara 1972, 5-38; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, 134; Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta'mir)*, Ankara 2001.

⁹⁴ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 109

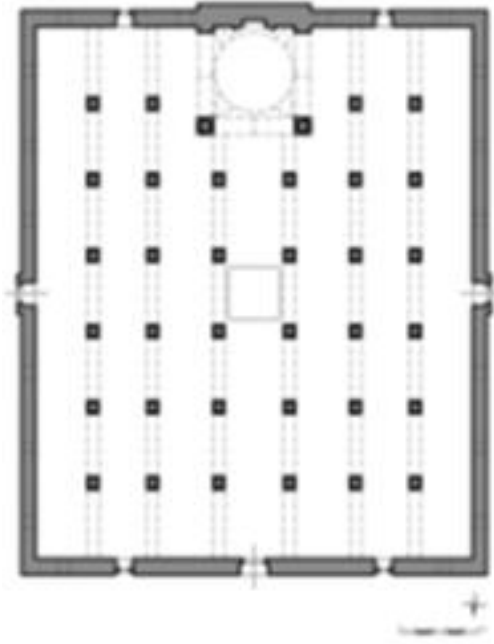
Plan: Bugünkü plan şemasına 1871 yılında kavuşan caminin kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve ahşap desteklerle kible duvarına dikey beş sahnalı olduğu görülmektedir. Ancak 1964 yılında Haluk Karamağaralı tarafından cami ile kuzeyindeki taçkapı arasında kalan bölüm üzerinde kazı ve sondaj çalışmaları yapılarak caminin özgün planı konusunda öngörüler ileri sürülmüştür. Karamağaralı caminin aslında kuzeydeki minareli taçkapıya kadar uzanan 31.50 x 37.70 m. ölçülerinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve ahşap desteklerle mihrap duvarına dikey yedi sahnalı olabileceğini ifade etmektedir⁹⁵ (Çizim.19).

Taş Süsleme: Selsebillerde ve taç kapısında bulunmaktadır. (Foto. 130-131). Taçkapı dikdörtgen çerçeveli ve sivri kemerli olup mukarnas kavsaralı bir yapıya sahiptir. Çerçeve bordürlerle çevrilidir. Dıştan içe doğru ilk bordürçizgiler şeritlerin birbirlerinin içinden geçmesi ya da kesmesiyle oluşan beşgenler ve baklava dilimleri gibi geometrik şekillerdir. (Şekil 54) İkinci bordür yazı olan bordürdür. Üçüncü bordür ise üzerinde ok şekilli geometrik bezemeler yer alır. (Şekil 55) (Foto. 132) Son bordür içinde sütuncenin olduğu şerit şeklinde bitkisel desenli rumi ve palmetli motifler yer almaktadır. (Foto. 133-134-135-136) (Şekil 56-57-58-59)

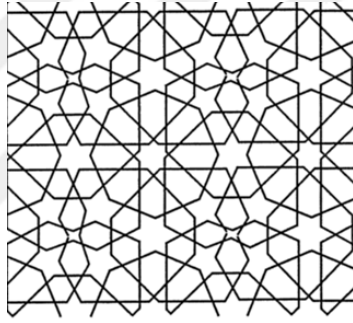
Taçkapı mukarnas kavsarasının köşeliklerinde geometrik motifli kabaralar yer alır. Kemerli sadedir. Kemer altında yazı bulunmaktadır. Taçkapı sütuncelerle sınırlanmıştır. Sütünce başlıkları bitkisel motif bezelidir. (Şekil 60)

Taçkapının iç tarafında mihrabiye nişleri vardır. Dikdörtgen çerçeveli mukarnas kavsaralı palmet ve Rumilerle çevrili bordürü ve kavsara köşeliklerinde rozetler yer almaktadır. Nişin yanları sütuncelerle sınırlanmıştır. (Foto. 137-138) Taçkapının iki yanında süslü çeşmeler yer alır. Bunlarda taçkapı ya da nişleri gibi süslenmiştir. Dikdörtgen çerçeveli ve mukarnas kavsaraya sahiptir. Kavsara kenarlarında rozetler bulunur. Bordürlerinde yazı kuşakları vardır. Hem geometrik hem de bitkisel motifler yer almaktadır. (Foto. 139-140)

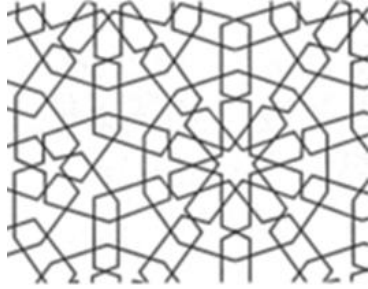
⁹⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 898.

Çizim 19. Konya Sahip Ata Camii Planı (Haluk Karamağaralı'dan Yeniden Çizilerek)

Şekil 54. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Detayı (Y.Demiriz'den)

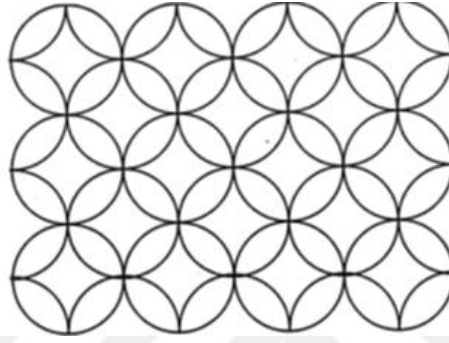
Şekil 55. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Taş Kabartma Detayı(Y.Demiriz'den)

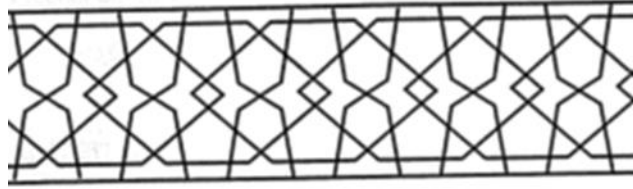
Şekil 56. Konya Sahip Ata Camii Bitkisel Desenli Rumi ve Palmetli Motifler

Şekil 57. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Detayı (Y.Demiriz'den)

Şekil 58. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı. Alt Bölüm, Taş Kabartma Detayı (Y.Demiriz'den)

Şekil 59. Konya Sahip Ata Camii. Taçkapı Detayı(Y.Demiriz'den)

Şekil 60. Konya Sahip Ata Camii Sütünce Başlıkları Bitkisel Motifleri

Foto. 130. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı
(<http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/?pnum=37&pt=Sahip+Ata+K%C3%BCIliyesi>
, E.T.17.02.2018)

Foto. 131. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Doğu Selsebili (M. Arslan'dan)

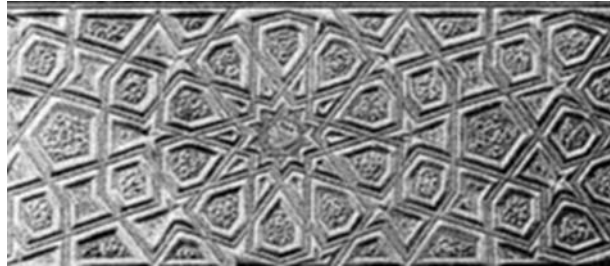

Foto. 132. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

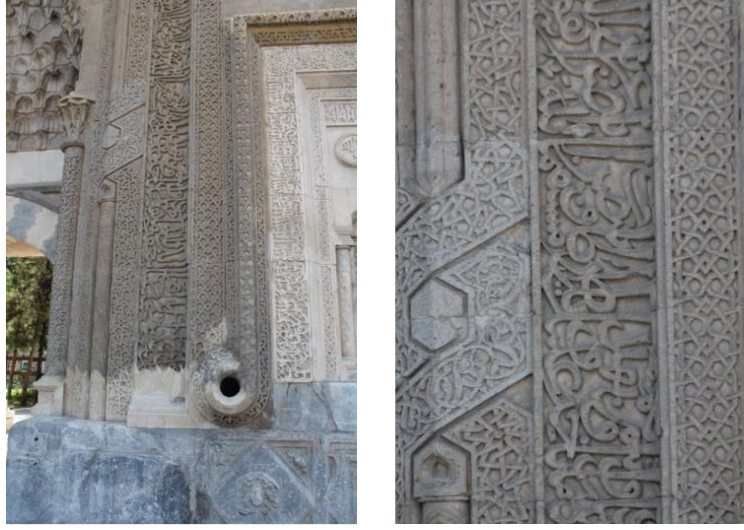

Foto. 133-134. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Bordür Süslemeleri (M. Arslan'dan)

Foto. 135. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Bezeme (Y.Demiriz'den)

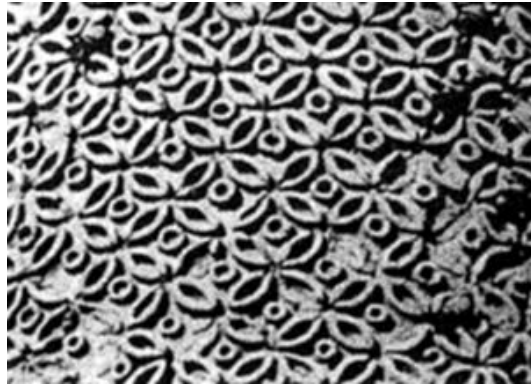

Foto. 136. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Alt Bölüm, Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

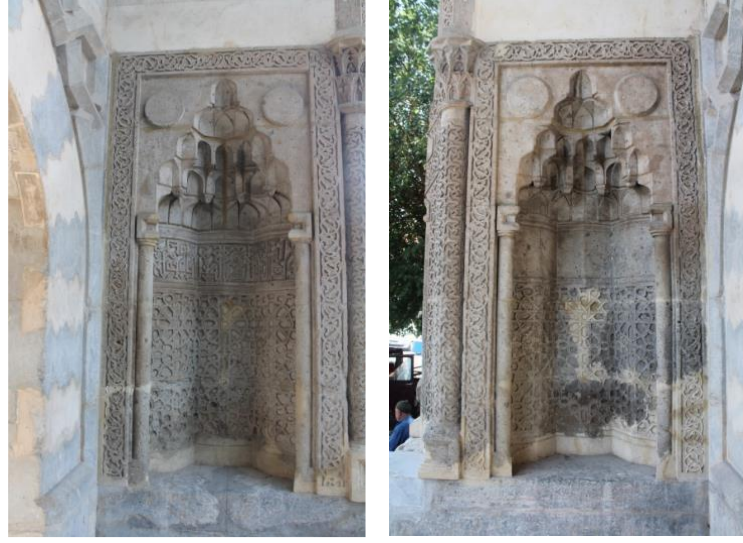

Foto. 137-138. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Mihrabiye Nişleri (M. Arslan'dan)

Foto. 139-140. Konya Sahip Ata Camii Taçkapısı Batı Selsebili (M. Arslan'dan)

1.1.24. Malatya Arapgir Ulu Camii⁹⁶

Bulunduğu Yer: Malatya iline bağlı Arapgir ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin kitabesi bulunmadığından kesin inşâ tarihi bilinmemektedir. Taçkapısı ve mihrabındaki süslemelerden hareketle Selçuklular'ın kentteki son dönemlerinde, 13. yüzyıl sonlarında veya 14. yüzyıl başlarında yaptırılmış olabileceği tahmin edilmektedir⁹⁷.

Planı: Arapgir Ulu Camii kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alan içerisinde iki ayrı bölüm halinde düzenlenmiştir⁹⁸ (Çizim.20). (Foto. 141).

Taş Süsleme: Süslemesi taçkapı, pencere ve mihrapta yer almaktadır. (Foto. 142) Taçkapı sivri kemerli eyvan şeklinde etrafı geometrik ve bitkisel bordürlerle çevrilidir. Her iki tarafa sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Taçkapı içinde sivri kemerli palmet ve rumi motifli mihrabiye nişide yer almaktadır. (Foto. 1143-144)

Caminin pencerelerinin üstündeki lentonlarda rozetler mevcuttur. Rozetlerden bir tanesi sade diğer ikisi geometrik bezemelidir. (Foto. 145-146)

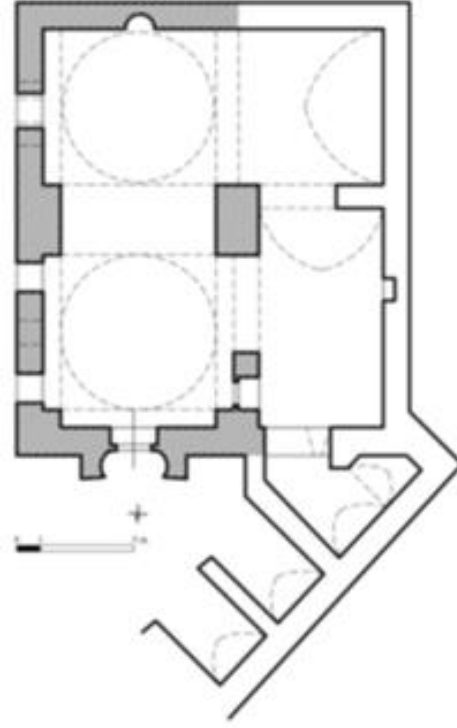
Caminin mihrabı oldukça bezeli ve gösterişlidir. (Foto. 147) Mihrap çerçevesi Kur'an giriş sayfası süsü ya da Kur'an rahlelerine benzer şekilde süslenmiştir. Mihrabın en dıştaki bordürün üst kısmının iki yanında yarım, yine aynı bordürün dikey yere uzanan sağ ve sol taraflarının ortasında ise içerisi rumi ve palmet desenli bitkisel bezenmiş rozet şeklinde desenler bulunmaktadır. bu rozetlerin dışında yine mihrabı çevreleyen dördürde sekiz köşeli yıldızlar ve bu yıldızların içinde geometrik ve bitkisel bezemeler yer almaktadır. (Foto. 148-149) İç bordürde ise başlıkları mihrabın içine dönük rumi motifler yer almaktadır.

Mihrap nişi mukarnas kavsaralıdır. İki tarafta silindir sütunceler vardır. Sütünce başlıklarının dışa bakan tarafı bitkisel iç tarafı geometrik desenlidir. (Foto. 150)

⁹⁶ Malatya Arapgir Ulu Camii için Bknz Rahmi Hüseyin Ünal, "Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 4, Erzurum 1972, 60-61; Yusuf Halaçoğlu, "Arapkir", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, III, 329; İsmail Aytaç, *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri II*, İstanbul 2013, 147; Abdüsselam Uluçam, "Arapgir'deki Mimari Anıtların Bugünkü Durumu", *Arapgir Tarih, Mimari ve Yaşam*, Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, Editör: Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller, İstanbul 2014, 13-14; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1007

⁹⁷ Ünal, "Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt", 60-61.

⁹⁸ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1007.

Çizim 20. Malatya Arapgir Ulu Camii Planı (Rahmi Hüseyin Ünal'dan Yeniden Çizilerek)

Foto. 141. Malatya Arapgir Ulu Camii
(<http://www.turizm.info/arapgir-ulu-camii/> ,E.T.05.03.2018)

Foto. 142. Malatya Arapgir Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı (M. Arslan'dan)

Foto. 143-144. Malatya Arapgir Ulu Camii Taçkapı Bordür Süslemeleri, Sütunceleri ve Mihrabiye Nişi (M. Arslan'dan)

Foto. 145-146. Malatya Arapgir Ulu Camii Doğu Cephe Pencere Rozetleri (M. Arslan'dan)

Foto. 147. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı
(<http://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=341>, E.T.07.04.2018)

Foto. 148-149. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri (M. Arslan'dan)

Foto. 150. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrabı Sütunçe Başlıkları

1.1.25. Malatya (Battalgazi) Ulu Camii⁹⁹

Bulunduğu Yer: Malatya şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Oluş Arık ve diğer araştırmacılar tarafından bugünkü Malatya şehrindeki Yeni Caminin duvarında, tamamıyla kıvrık dallar, palmet ve rumilerle gelişmiş güzel sıralanmış şahane bir kitabenin Malatya Ulu Camii'ye ait olduğu ve bu caminin bizzat I. Alaeddin Keykubad tarafından 621H. / 1224 M. de yaptırıldığı tahmin edilmektedir¹⁰⁰.

Planı: Malatya Ulu Camii kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alan içerisinde mihrap önü kubbeli ve kible duvarına paralel sekiz sahınlı harim, avlu mekânı ve kuzeyindeki kibleye paralel dört sahınlı ikinci harim olmak üzere üç ayrı bölümden meydana gelmektedir¹⁰¹ (Çizim.21).

Taş Süsleme: Taçkapılarında yer almaktadır. Doğu cephesindeki taçkapı dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli ve mukarnas görünümlüdür. Taçkapıdaki kemer üzerinde de yarım dairelerin kesiştiği geometrik motifler vardır. (Foto. 151) Taçkapı içinde bulunan giriş kapısı kemeri basık yay şeklindedir. (Foto. 152) Üzerinde rumi ve palmet motifleri bulunan bitkisel bezemeler bulunur. (Şekil 61) Kemerin üzerinde yine yazı kuşağı yer almaktadır.

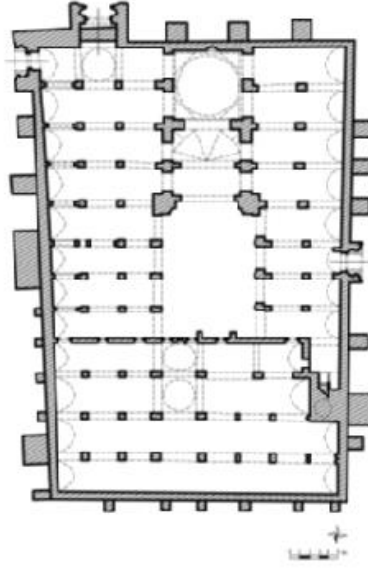
Taç kapının iç taraflarında karşılıklı birer mihrabiye nişi yer alır. (Foto. 153) Bu kapı nişleride kavsaralıdır. Kavsaranın alt zemini düz, üst taraflarında altı kollu yıldızlar ve merkezlerinde de çarkıfelek, palmet ve papatya motifi görülmektedir. Palmetlerin üst kısmındaki bordürde altıgen geçmeler mevcuttur.

Caminin batı cephesinde de yine bir taçkapı yer alır. (Foto. 154) Taçkapı dikdörtgen çerçeve içerisinde sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Taçkapıdaki bordürde çeşitli geometrik motifler vardır. Giriş kapısı basık yuvarlaktır, kenar köşeliklerinde rozetler vardır. Yanlardaki sütunceler zik zak motiflidir. Giriş kapısının kemerinin üstünde de yazı şeridi söz konusudur.

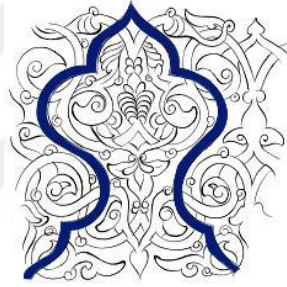
⁹⁹ Malatya (Battalgazi) Ulu Camii için Bknz Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı:34, Ankara 1991, 38; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 975; M. Oluş Arık, "Malatya Ulu Camiinin Aslı Plânı ve Tarihi Hakkında", *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969, 143-144; Aynur Durukan, "Eski Malatya Ulu Camii", *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi Malatya Özel Sayısı*, 16, İstanbul 1992, 7-10; Bekir Eskici, "Eski Malatya Ulu Camii ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları Üzerine", *Konya Kitabı X*, Rüçhan Arık-M. Oluş Arık'a Armağan, Konya 2007, 363.

¹⁰⁰ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 38

¹⁰¹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 975

Çizim 21. Malatya Ulu Camii Planı (Zeki Sönmez'den Yeniden Çizilerek)

Şekil 61. Malatya Ulu Camii Taçkapı Üzeri Rumi ve Palmet Motifleri

Foto. 151. Malatya Ulu Camii Doğu Taçkapısı (M. Arslan'dan)

Foto. 152. Malatya/ Ulu Camii Giriş Kapısı Yay Kemerı (M. Arslan'dan)

Foto. 153. Malatya Ulu Camii Doğu Taçkapı Mihrabiye Nişi (M. Arslan'dan)

Foto. 154. Malatya Ulu Camii Batı Cephe Taçkapısı (M. Arslan'dan)

1.1.26. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii¹⁰²

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin tarihlemesi doğusundaki avlu taçkapısındaki kitabeye göre yapılmaktadır. Buna göre 772 H. / 1370-71 M. yılında Artukoğullarından Melih Salih ve Melik Muzaffer'in hizmetinde bulunan Abdullah oğlu Abdullâtif tarafından yaptırılmıştır^{103/104}.

Planı: Abdullâtif Camii doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir yapıdır¹⁰⁵ (Çizim 22, Foto. 155).

Taş Süsleme: Süslemeleri doğu cephesinde bulunan taçkapı görünümündeki kapı üzeri ve yanlarında bulunan silmelerde görülmektedir. (Foto. 156-157)

Dikdörtgen çerçeve içerisinde mukarnas bir kavrasaya sahip olan kapının üzerinde iki sıra halinde yazı kuşağı bulunmaktadır. Bu yazı kuşağı bitkisel ve geometrik bezemelere sahiptir. Kapının üç tarafını çevreleyen bordürde sekiz kollu yıldızlar, köşe taraflarda ise altı kollu yıldız benzer geometrik çokgenler iç içe kullanılmıştır. Bu bordürün üstündeki bordürde ise yine geometrik bezeme kuşağı yer alır. Burada iç içe yerleşmiş yıldızlar bulunur. İçerlerine bitkisel motifli kabartmalar yerleştirilmiştir. (Foto. 158-159). (Şekil 62-63)

Diğer bir kapıda avlu tarafındaki kapıdır. (Foto. 160) Bu kapı üzerinde yazı olan bir kitabe panosu vardır. Bununda üzerinde ön cephede olduğu gibi bir yazı kuşağı geçmektedir. Üzeri mukarnas bir kavrasaya sahiptir.

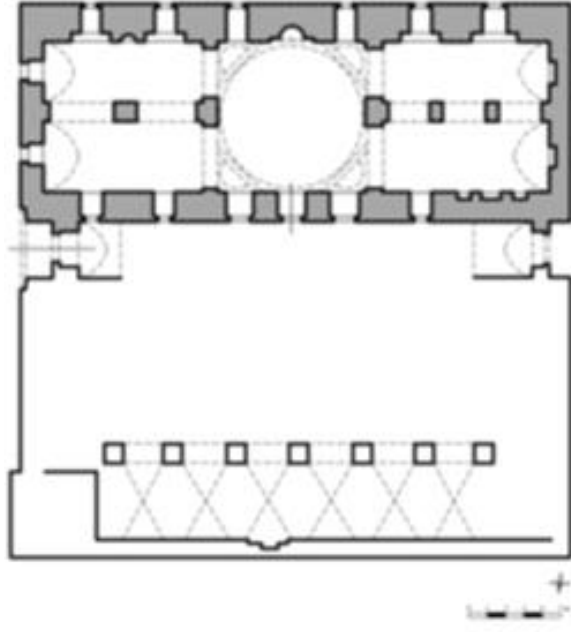
Taçkapının yanında sütünce ve üzerinde uzun birbirinin içine geçmiş altıgen motifler bulunmaktadır. (Foto. 161) (Şekil 64). Yine bu caminin ana mekân ikinci giriş kapı üzerinde ve kapı kenarlarında geometrik ve sağa-sola yatmış "T" harfine benzer bezemeler bulunmaktadır. (Foto. 162-163) (Şekil 65-66)

¹⁰² Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii için Bknz Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul 1969, 108; Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi*, İstanbul 1978, 101; Ara Altun, "Abdullatif Camii", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1988, I, 255; Banu Bilgicioğlu, "Mardin (Mimari)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2003, XXVIII, 48; Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 2011, 43; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1020.

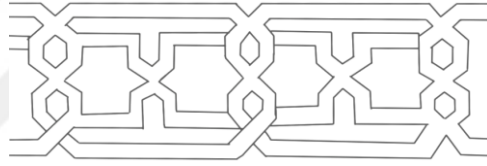
¹⁰³ Göyünç, 1969, 108.

¹⁰⁴ Ara Altun, "Abdullatif Camii", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1988, I, 255.

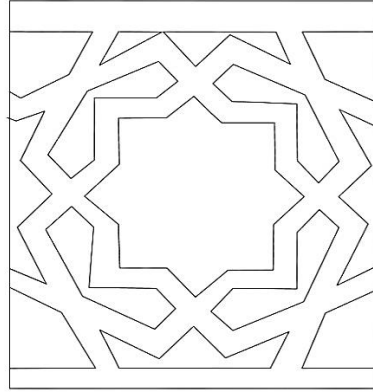
¹⁰⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1021

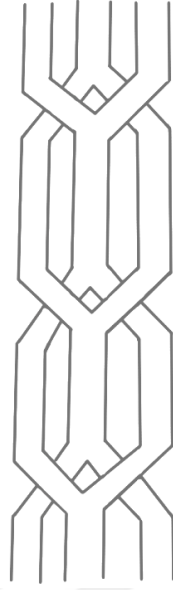
Çizim 22. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek)

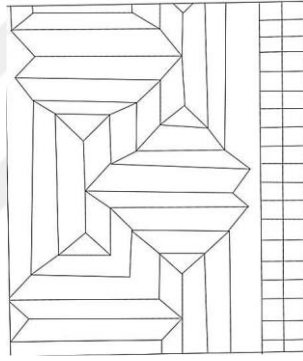
Şekil 62. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçinde Birinci Bordür

Şekil 63. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür

Şekil 64. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür

Şekil 65. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Giriş Kapısı Üzerindeki Bezeme Detayı

Şekil 66. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân Ortasındaki Giriş Bezemesi

Foto. 155. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Doğu Cephesi (A.Saylan'dan)

Foto. 156. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapısı (Doğu Cephe) (A.Saylan'dan)

Foto. 157. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemesi (A.Saylan'dan)

Foto. 158. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçinde Birinci Bordür (A.Saylan'dan)

Foto. 159. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapı Nişi İçindeki İkinci Bordür (A.Saylan'dan)

Foto. 160. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemesi (M. Arslan'dan)

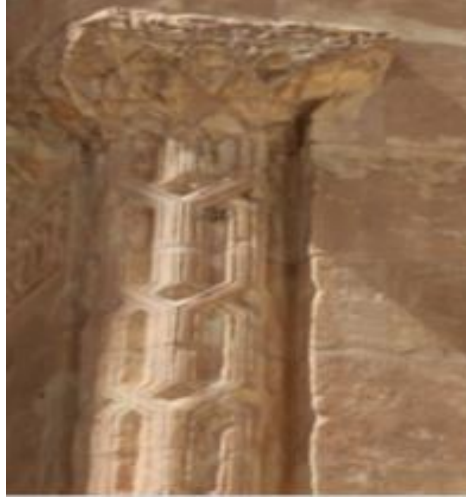

Foto. 161. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Taçkapısı Sütunçe Detayı (A.Saylan'dan)

Foto. 162. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân Ortasındaki Giriş Bezemesi (A.Saylan'dan)

Foto. 163. Mardin Abdullâtif (Lâtifiye) Camii Ana Mekân İkinci Giriş Bezemesi (A.Saylan'dan)

1.1.27. Mardin Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii¹⁰⁶

Bulunduğu Yer: Mardin ili Kızıltepe ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Mihrap nişini kavrayan dilimli kemer üzerindeki kitabesine göre, Mardin Artuklularından Yavlak Arslan (1184-1200) tarafından başlanmış ve kardeşi Atuk Arslan (1200-1239) eliyle 601 H. / 1204 M. yılında tamamlanmıştır¹⁰⁷.

Planı: Kızıltepe Ulu Camii doğu-batı doğrultusunda enine gelişen 63.40 x 16.35 m.lik dikdörtgen bir alan içerisinde kible duvarına paralel üç sahınlı bir plandadır¹⁰⁸ (Çizim 23, Foto. 164).

Taş Süsleme: Taçkapı, giriş kapısı ve mihrapta süsleme vardır. Giriş kapılarının etrafında örgülü motifler yer almaktadır. Mihraba açılan kapı taçkapı görüntüsü taşır. Cümle kapısı renkli taşlarda kemere farklı bir özellik katmıştır.

Dış mihrapların nişlerini çeviren dilimli ve daireli zengin bordürler iki taraftaki üçer yan taçkapıda aynen tekrarlanmış, ayrıca bunlar arasında zincir motifinden şamdan ve çeşitli yıldız şekilleri kabartma olarak işlenmiştir¹⁰⁹(Foto. 165-166).

Taçkapı silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Mukarnashı görünümündedir ve yanlarında birer mihrabiye nişine yer verilmiştir. Bu nişerden biri iki sivri kemerli ve yarım yuvarlaktır planlıdır. Kemerin etrafında geometrik örgü süslemesine sahip olup yanlardan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Diğer niş ise yine iki sivri kemerlidir. İçteki sivri kemer mukarnas kavsaralı olarak yapılmıştır. (Foto. 167-168) Yanlardaki sütunceler, çokgen gövdeli ve mukarnas başlıklıdır. Taçkapıdaki bezeme mihrapta kendini göstermektedir. Deniz kabuğu ile sonlanan nişler, dilimli kemerler, renkli kemer taşları mihrapta da kullanılmıştır.

¹⁰⁶ Mardin Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 11; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1072; Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, 114; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 194; İbrahim Artuk, "Dunaysır'da Artukoğullarının Ulu Camii", *Belleten*, X/37, Ankara 1946, 167; Ali Kılıcı, "Kızıltepe (Koçhisar) Ulu Camii ve Onarımları", *Makalelerle Mardin*, II, İstanbul 2007, 311; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 113; Abdüsselam Uluçam, "Ulucami (Kızıltepe Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXXII, 105-106.

¹⁰⁷ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 11

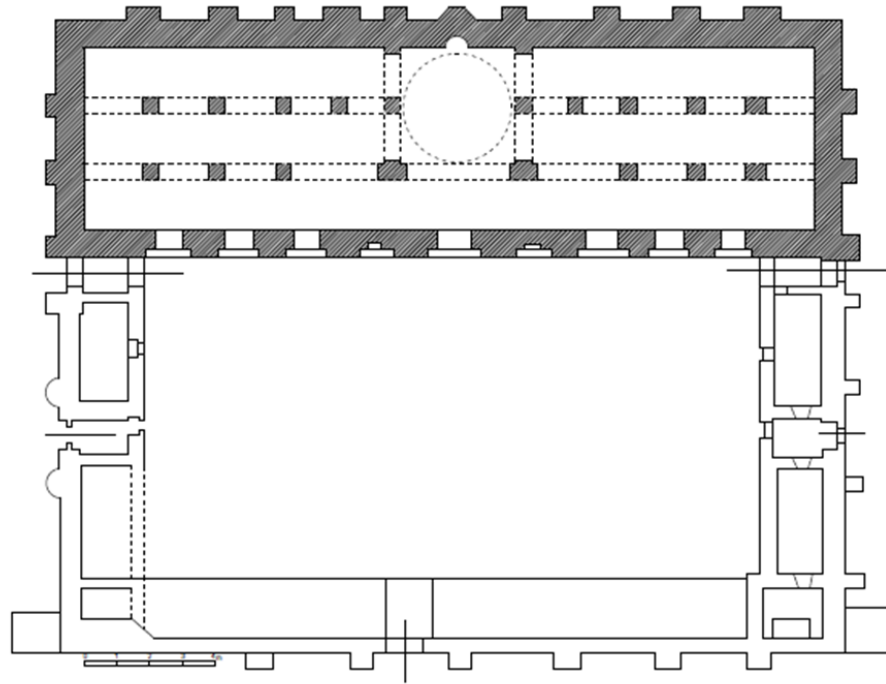
¹⁰⁸ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1072

¹⁰⁹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 12

Taçkapı Anadolu taçkapılarından tümüyle farklı bir üslubun henüz oturmamış, fakat bölgenin taçşı geleneklerinin mükemmel yontu halini sergileyen bir uygulamadır. Duvar kalınlığı içinde iki basamaklı iç içe sivri kemerden oluşan taç kapının dış taç kemeri, Suriye'nin çift renkli taş kaplama tekniğiyle yapılmış dilimli kemerdir¹¹⁰.

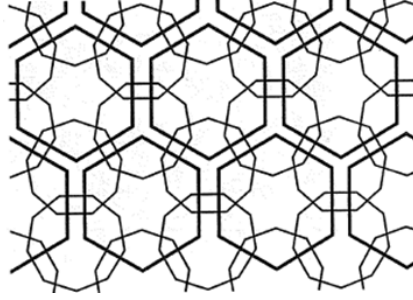
Mihrap nişi dikdörtgen çerçeve içinde sivri kemerlidir. Bordürlerden oluşan çerçevelerden dıştan içe doğru olan ilki geometrik örgülü bir şekle sahiptir. İkinci ve üçüncü bordür sadedir. Dördüncü bordür süslemesiz geniş silmeden oluşur. Son bordür ise merkezdeki on kollu bir yıldız etrafında şeritlerin birbirlerini kesecek ve birbirinden geçerek oluşturdukları ongenlerden ibaretlerdir. Bordür iki yandan rumi ve palmetli kıvrık dalları ince bir bordür ile sınırlanmıştır.

Mihrap niş kavsarası istiridye şeklinde olup kemer üzerinde yazı kitabesi vardır. İçinde bitkisel süsler ve yazı bulunur. (Foto. 169-170-171) (Şekil 67) Mihrap nişi ikişer sütuncelerle sınırlanmış olup dış taraftaki sütuncelerde çokgen gövdelidir ve üzerleri örgü motiflidir. Başlıklar mukarnaslıdır. (Foto. 172-173) (Şekil 68-69)

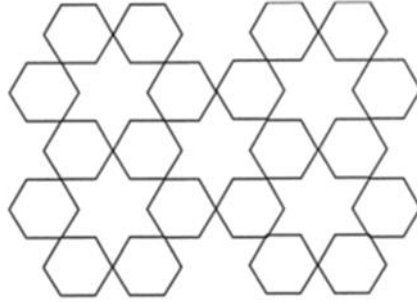

Çizim 23. Mardin Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii (Oktay Aslanapa'dan yeniden çizilerek)

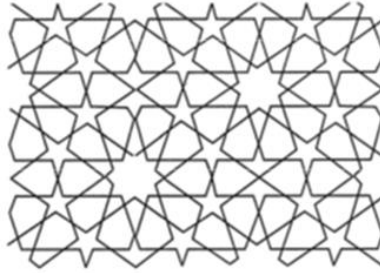
¹¹⁰ Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, 114.

Şekil 67. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Şekil 68. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Şekil 69. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 164. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Genel Görünüm
(<https://www.google.com.tr/search?q=mard%C4%B1n+k%C4%B1z%C4%B1ltepe+ulu+cami>
,E.T.25.04.2018)

Foto. 165. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephesi Giriş Kapıları (A.Saylan'dan)

Foto. 166. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı (Ali Saim ÜlgenArşivi)

Foto. 167-168. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Kuzey Cephe Mihrabiye Nişleri (A.Saylan'dan)

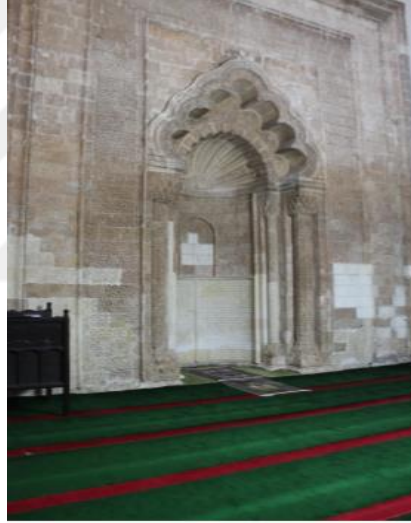

Foto. 169. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı (A.Saylan'dan)

Foto. 170-171. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı İnşâ ve Bâni Kitabesi (A.Saylan'dan)

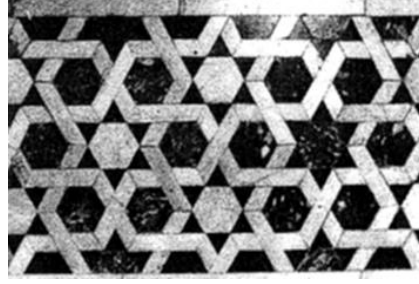

Foto. 172. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap sütüncesi, taş kabartma (Y.Demiriz'den)

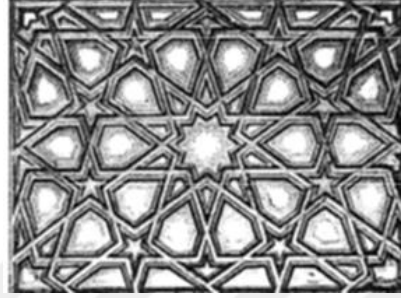

Foto. 173. Mardin Kızıltepe Ulu Camii Mihrap Sütüncesi Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

1.1.28. Mardin Melik Mahmud (Bâb es Sûr-Melik Ahmed) Camii¹¹¹

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin tarihlendirilmesi avlu taçkapısındaki bir kısmı bozuk kitabeye göre yapılmaktadır. Kitabeden “Artuk oğlu Melik Salih oğlu Melik Ahmed”in adları okunmakta, Ahmed isminden sonra gelen kısım ise okunamamaktadır¹¹². Bundan dolayı araştırmacılar farklı tarih önerilerinde bulunmuşlardır. Ali Emirî camiye Melik Ahmed’in oğlu Melik Mahmud’un inşâ ettirdiğini ve kendisinin de burada defnolunduğunu iddia eder¹¹³. Albert Gabriel ile Nejat Göyünç dede Melik Salih’in saltanat yılının başı olan 1312-13 M. yıllarını belirtir¹¹⁴.

¹¹¹ Mardin Melik Mahmud (Bâb es Sûr-Melik Ahmed) Camii için Bknz Kâtip Ferdî, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, Neşr. Ali Emirî, Haz. Y. Metin Yardımcı, Ed. İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul 2006, 82, 45; Hüseyin Haşimi Güneş, *Abdüselam Efendi'nin Mardin Tarihi*, İstanbul 2007, 54; Abdülkadir Yuvalı, “Artukoğulları Döneminde Mardin'deki Maddi Kültür Unsuru”, I. *Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 26-28 Mayıs 2006/Mardin, İstanbul 2006, 32; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1040; Eken, Galip, “19. Yüzyıl Mardin Vakıfları Üzerine”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, Konya 2006, 242.

¹¹² Kâtip Ferdî, 82,45.

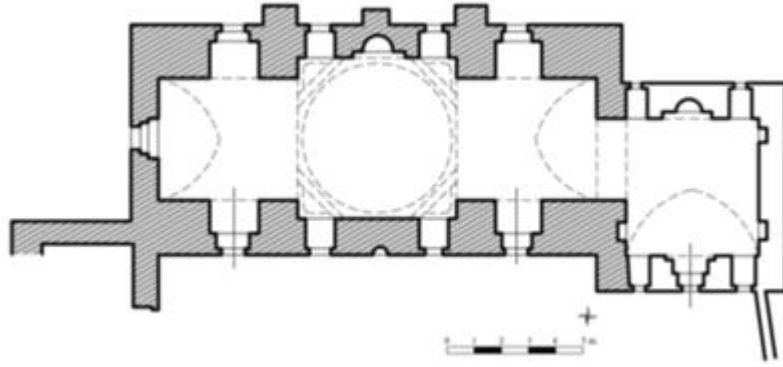
¹¹³ Güneş, *Abdüselam Efendi'nin Mardin Tarihi*, 54.

¹¹⁴ Yuvalı, 32.

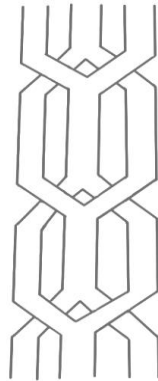
Planı: Etrafında çeşitli birimler bulunan avlunun güneyine konumlandırılan cami doğu-batı doğrultusunda enine dikdörtgen planlıdır¹¹⁵ (Çizim 24).

Taş Süsleme: Süsleme taçkapı ve mihrapta bulunmaktadır. Taçkapıda mukarnas kavrasalı sivri kemerlerin oturduğu sütunceler yer alır.(Foto. 174) Sütuncelerin üzerinde mukarnas yapılıdır. (Foto. 175) (Şekil 70) Kemer alınlığındaki bordürde iki yandan çıkan dallar kendisine yeni bir çerçeve oluşturmuş bu formun altındaki sıralarda da devam etmiştir. (Foto. 176). (Şekil 71) Giriş kapısının üstündeki bordürde ise iç içe geçmiş sekiz kollu geometrik motifler bulunmaktadır. (Foto. 177) (Şekil 72)

Mihrabı Sivri kemer içerisinde yuvarlak planlıdır. Kemerde bulunan bordür iki sıra kademe sade ve tabana kadar inmektedir. (Foto. 178) Diğer iç tarafta ise yazı kuşağı görülmektedir. Yanlarında sütuncelerindeki kemerde bitkisel bezeme, başlıklarında ise palmet motifleri görülmektedir. Sütuncelerin üzerleri burğu şeklindedir. (Foto. 179)

Çizim 24. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek)

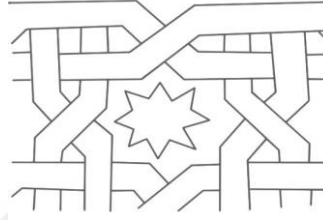

Şekil 70. Melik Mahmud Camii Taçkapı Sütuncesi Üstündeki Bezeme

¹¹⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1040

Şekil 71. MardinMelik Mahmud Camii Taçkapı Bordürü Bezeme Detayı

Şekil 72. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mekân Giriş Kapısı Üstü Bezeme Detayı

Foto. 174. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Doğu Cephe Avlu Taçkapısı (A.Saylan'dan)

Foto. 175. MardinMelik Mahmud Camii Taçkapı Sütuncesi (A.Saylan'dan)

Foto. 176. MardinMelik Mahmud Camii Taç kapı Kemer Alınlığıtaki Bordür (A.Saylan'dan)

Foto. 177. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mekan Giriş Kapısı Üstü Detayı (A.Saylan'dan)

Foto. 178. Mardin Melik Mahmud (Melik Ahmed) Camii Mihrabı (A.Saylan'dan)

Foto. 179. Mardin Melik Mahmud Camii Ana Mihrap Detayı (A.Saylan'dan)

1.1.29. Mardin Molla Hari (Molla Halil-Süleyman Paşa) Camii¹¹⁶

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin kesin inşâ tarihi bilinmemektedir. Plan ve mimari özelliklerinden dolayı Artukoğulları zamanında XIV. yüzyılın sonlarında yaptırılmış olabileceği kabul edilmektedir.¹¹⁷

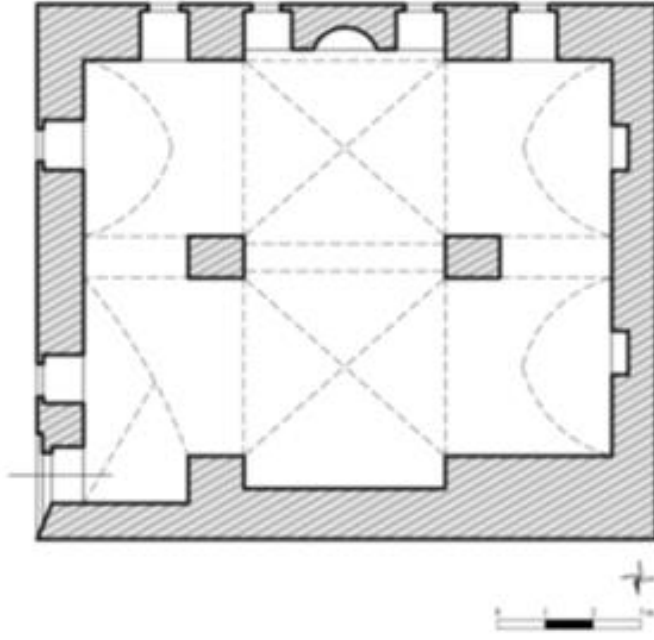
Planı: Molla Hari Camii kare planlı ve kible duvarına paralel iki sahnalıdır¹¹⁸ (Çizim 25).

Taş Süsleme: Genelde süsleme mihrapta yer almaktadır. Mihrabın üzeri yuvarlak istiridye görünümlü bir kavsaraya sahiptir. Yanlarında sütunceler üzerinde aşağıya doğru inen ince kesitler yer almaktadır. Mihrabın iç sütuncelerinin de bitkisel ve palmiye yaprağına benzer motifler tekrarlanmaktadır. Dış sütuncelerde ise kesitler üzerine birbirine geçen motifler tekrarlanmıştır. (Foto. 180)

¹¹⁶ Mardin Molla Hari (Molla Halil-Süleyman Paşa) Camii için Bknz. Coşkun Alptekin, "Artuklular", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, III, 416-417; Kâtip, 35; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1048; Yuvalı, 33.

¹¹⁷ Alptekin, "Artuklular", III, 416-417;

¹¹⁸ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1048

Çizim 25. Mardin Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii Planı (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek)

Foto. 180. Mardin Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii Mihrabı (M.Arslan'dan)

1.1.30. Mardin Ulu Camii¹¹⁹

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Caminin net bir şekilde inşâ tarihini verecek bir kitabesi yoktur. Minare kaidesinde olan kitabesi 572 H. / 1176-77 M. tarihi ile II. Kutbeddin İlgazi'nin adını taşıyor¹²⁰.

Planı: Mardin Ulu Camii doğu-batı doğrultusunda enine dikdörtgen şekilli ve kible duvarına paralel üç sahnıdır¹²¹ (Çizim 26, Foto. 181).

Taş Süsleme: Doğuda bulunan avlu kapısı, mihrap ve minarede taş süsleme bulunmaktadır. Kapı üzerinde bulunan lentonlarda pano içerisinde bir kitabe yer alır. Bazı satırlarında rumi ve palmetli kıvrık dallarla süsleme mevcuttur. (Foto. 182)

Mihrap iki bordürden oluşur. İç taraftaki bordürde dal üzerine rumi motifleri bezenmiştir. Dış bordürde ise asma dallar, üzüm motifleri ve yapraklardan oluşmuş bezeme mevcuttur. (Foto. 183) (Şekil 73)

Minaresinde kare bir çerçeve içerisinde kufi yazı görülmektedir. Bu çerçeve kenarlarında bulunan silmelerde kıvrık dallar iki yana açılmış ve salkım yapraklarıyla bezenmiş bir bordür oluşturulmuştur. (Foto. 184) Minarenin üst tarafındaki silindirik gövde de dört kuşak bulunur. Birinci kuşak dediğimiz yerde damla formu içerisinde yazı motifleri üzerinde ise hilal şekli ve yine yazı bulunmaktadır. (Foto. 185)

İkinci kuşağın her tarafında mihraba benzer çerçeve, çerçevelerin içerisinde rozetler bulunur. Ters “S” harfine benzer kalın dallardan çıkan ince dal üzerine sağlı ve sollu Rumiler ve ortasında altı kollu yıldızların yerleşmesiyle bezenmiştir¹²²(Foto. 186).

¹¹⁹ Mardin Ulu Camii için Bknz Demirci & Terzioğlu, 2012,s413; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1060; Abdülkadir Saylan, *Artuklu Dönemi Camilerindeki Bezemeler*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Erzurum 2017, 76; Deniz Beyazıt, “Mardin'deki 12.-13. Yüzyıl Artuklu Yapılarında Geometrik ve Bitkisel Bezemeler: Antik ve İslami Üsluplar Arasında”, *Makalelerle Mardin*, II, İstanbul 2007, 186; Abdüsselam Uluçam, “Ulucami (Mardin Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, XXXXII, 112; Ara Altun, “Mardin Ulu Camii ve Çifte Minareler Üzerine Birkaç Not”, *Vakıflar Dergisi*, IX, Ankara 1971, 196; Gülnaz Güzel, *Mardin'deki Osmanlı Dönemi Mimari Yapılarında Taş Süsleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2010, 29.

¹²⁰ Demirci ve Terzioğlu, 413

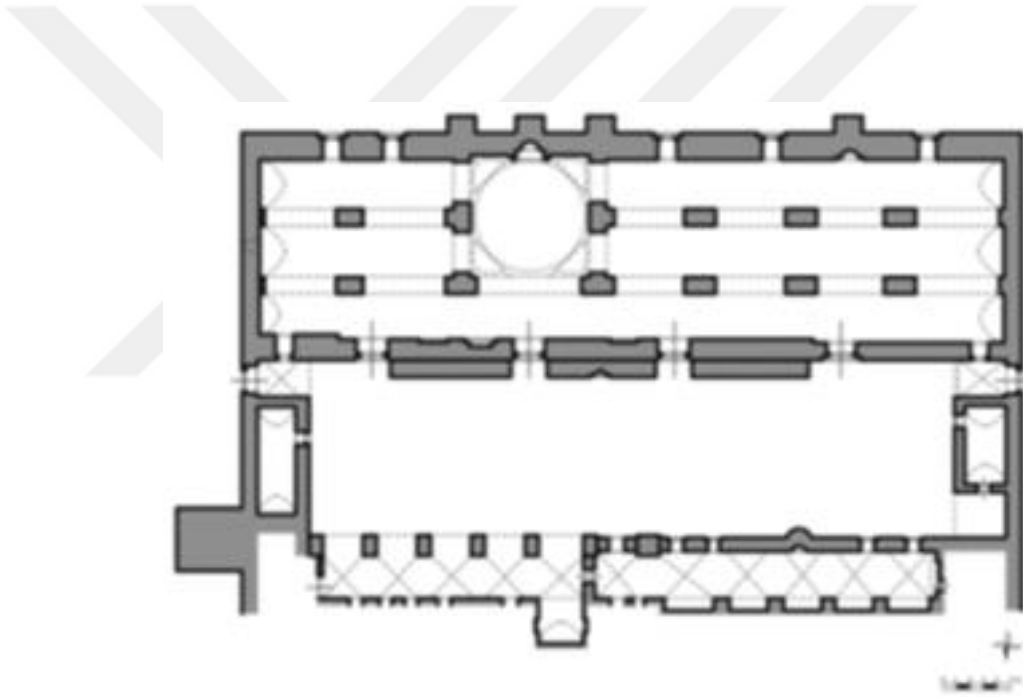
¹²¹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1060

¹²² Saylan, 2017, 76

(Şekil 74) Üçüncü kuşak ise yan yana dizilmiş tepelik formunda bitkisel bezemelerden oluşmuştur¹²³ (Foto. 187) (Şekil 75).

Dördüncü kuşak ise Rumilerin yan yana dizilmesiyle oluşmuş bir kuşaktır¹²⁴ (Foto. 188).

Minare giriş kapısında süsleme grubuna dâhil olup kapı üzeri sivri kemerli ve iki yanda sütuncelerle sınırlıdır. Kapı üstü lentosu ve kemerlerin içte olan bitkisel (Şekil 76) bezemeli üst kemer ise üç şerit halinde ve sadedir. Yine sütunceler ve başlıklarda süsleme mevcuttur. Sütünce başlıkları kemere uygun bitkisel bezemeye sütuncelerin gövdeleri ise yıldız ve baklava dilimlerine benzer geometrik bezemelerle tamamen kaplıdır¹²⁵ (Foto. 189) (Şekil 77).

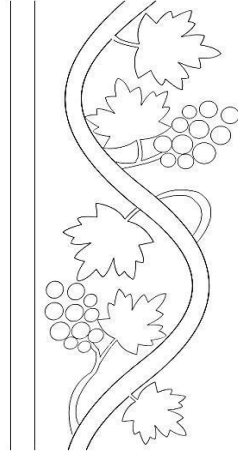

Çizim 26. Mardin Ulu Camii Planı (Oktay Aslanapa'dan Yeniden Çizilerek)

¹²³ Saylan, 2017, 77

¹²⁴ Saylan, 2017, 77

¹²⁵ Saylan, 2017, 77

Şekil 73. Mardin Ulu Camii Mihrap İç Kademe Bordürü

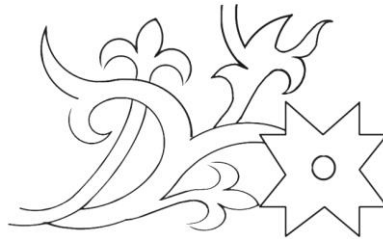
Şekil 74. Mardin Ulu Camii Minaresi İkinci Kuşak

Şekil 75. Mardin Ulu Camii Minaresi Üçüncü Kuşak

Şekil 76. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı Bordürü

Şekil 77. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı Sütunce Başlığı

Foto. 181. Mardin Ulu Camii Genel Görünüm
(<https://archnet.org/sites/2066>, E.T.03.05.2018)

Foto. 182. Mardin Ulu Camii Avlu Doğu Cephesindeki Kitabe (A.Saylan'dan)

Foto. 183. Mardin Ulu Camii Ana Mihrabı Detayı (A.Saylan'dan)

Foto. 184. Mardin Ulu Camii Silindirik Gövdenin Alt Kısmı (A.Saylan'dan)

Foto. 185. Mardin Ulu Camii Minaresi Birinci Kuşak ve Damla Motifleri (A.Saylan'dan)

Foto. 186. Mardin Ulu Camii Minaresi İkinci Kuşak Üstündeki Rozetler (A.Saylan'dan)

Foto. 187. Mardin Ulu Camii Minaresi Üçüncü Kuşak (A.Saylan'dan)

Foto. 188. Mardin Ulu Camii Minaresi Dördüncü Kuşak (A.Saylan'dan)

Foto. 189. Mardin Ulu Camii Minare Kapısı (A.Saylan'dan)

1.1.31. Niğde Alaaddin Camii¹²⁶

Bulunduğu Yer: Niğde şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Niğde Alâeddin Camiinin taçkapı nişinin üst tarafındaki üç satırlık mermer kitabede, Sultan I. Alâeddin Keykubad devrinde, Beşara bin Abdullah'ın emri ile yaptırıldığı ve tarihi 620 H. / 1223 M. yazılıdır¹²⁷.

Planı: Niğde Alaeddin Camii kuzey- güney yönünde dikdörtgen planlı, çok destekli ve çok bölüntülü, mihrap önü yan yana üç kubbeli ve avlusuz plan tipindedir¹²⁸ (Çizim 27) (Foto. 190).

Taş Süsleme: Taçkapıları, çörtlen ve mihrabında bulunmaktadır. Kuzey taçkapı yerden yüksekte yapılmıştır. Dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli ve mukarnas kavsaraya sahiptir. Çerçevesi bordürle kuşatılmıştır. İlk bordür üçgen ve karelerden oluşmuş friz şeklindedir. İkinci bordür sadedir. Son bordürde de sekiz kollu yıldız ve baklava dilimleri yer almaktadır. (Foto. 191-192)

Taçkapının kemerinde geometrik bezemeler mevcuttur. Bunlar sekiz kollu yıldız ve sekizgenlerden oluşmuştur. Kemer köşeliklerinde kavsarada rozetler bulunur. Kavsaradaki rozetler geometrik bezemelidir. Giriş kapısının üstünde bir pano yer almaktadır. Taçkapı silindirik gövdeli sütuncelerle yan taraflarda sade olarak bulunmaktadır. Camide aslan başı şeklinde çörtlenler yer almaktadır. (Foto. 193-194)

Doğu tarafındaki taçkapısı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli mukarnas kavsaralı üzerinde birçok geometrik motifli rozetlerin ve motiflerin olduğu bir kapı görünümündedir. (Foto. 195) Çerçevesi bordürlerle kaplıdır. İlk bordür düz sade bir silmeden oluşmaktadır. Diğе bordür ok uçlu friziyle süslü (Şekil 78) (Foto. 196) diğеr bordür yarım dairelerin iç içe geçmesiyle oluşmuştur. (Şekil 79) (Foto. 197) Bir diğеr

¹²⁶ Niğde Alaaddin Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 38; Nermin Şaman Doğan, "Niğde'deki Türk Dönemi (13-15. Yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı-Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:30, sayı:1, Haziran 2013, 119; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1103; Orhan Cezmi Tuncer, "Niğde Alaaddin Camisi Doğu Taçkapısı", *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyet Semineri Bildirileri*, 16-17 Mayıs 1996, Konya 1997, 113; Mehmet Ekiz, *Niğde Alâeddin Camii'nin Anadolu Selçuklu Mimarisi İçerisindeki Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 1998, 8-9.

¹²⁷ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 38

¹²⁸ Şaman, 2013, 119

bordür sekiz kollu yıldız ve birbirini kesen ve içlerinden geçen şekillerden oluşmuştur. Son bordür ise üçgen ve karelerden oluşmaktadır.

Taçkapı kemer süslemeleride bordürlerden oluşmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürlerde “8” şeklinin oluşturduğu ikinci ve dördüncü bordürlerde ise zencirek motiflerinin oluşturduğu desenler yer almaktadır¹²⁹.

Kemer köşeliklerinde çok kollu motiflerden meydana gelmiş rozetler yer alır. Kemer içerisinde kavsaranın ikinci kemeri vardır. Bu kemerde ise birbirini kesen, birbiri içinden geçen ve imleklenen şeritlerin oluşturduğu bezeme yer alır. (Foto. 198). Kemer alınlığında kitabe vardır. Kemer köşeliklerinde iki kadın figürü altında kabara yer alır. (Foto. 199). Giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Üç bordürden oluşmuştur. İlk bordür zencirek ve örgü motifi, ikinci bordür tarz “V” şeklinde, son bordürde birbirine bağlı kemer üçgenlerinden ibarettir. Kemer köşeliklerinde rozetler yer alır.

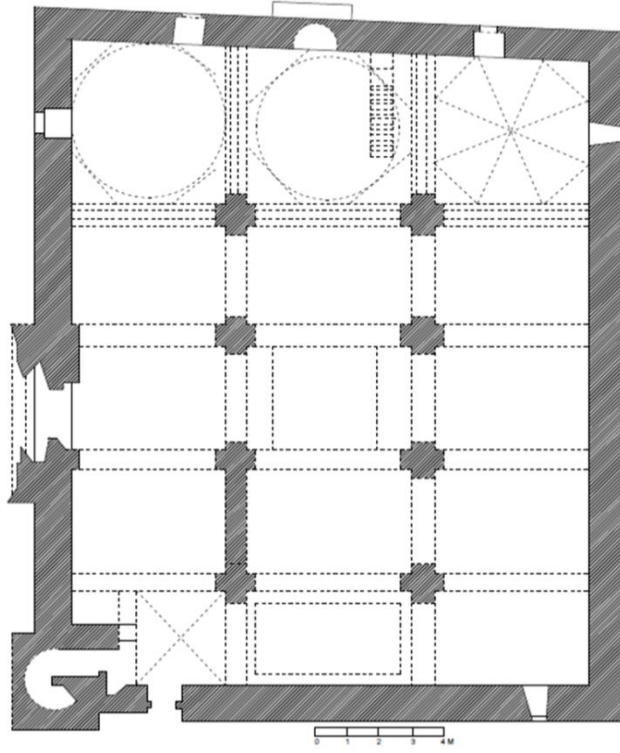
Taçkapı iç kısmında mihrabiye nişleri yer alır. Nişin bordüründe “8” şekli ve zencirek motifi yer alır. kavsara köşeliklerinde papatya şekilleri ve kavsara üzerinde de bitkisel desenli panolar yer alır. (Foto. 200-201)

Taçkapı yanlardan zencirek motif gövdeli sütuncelerle sınırlanmıştır.

Mihrabı dikdörtgen çerçeveli ve mukarnas kavsaralıdır. Çerçevesi bordürlerle bezelidir. İlk bordür sadedir, ikinci bordürde birbirini kesen, birbiri içinden geçen geometrik örgü yer alır.(Şekil 80) (Foto. 202) Üçüncü bordürde zencirek (Şekil 81) (Foto. 203) ve bağlı yuvarlak kemer sıralanmıştır. (Şekil 82) (Foto. 204) Dördüncü bordür sade beşinci bordür ise sekiz kollu yıldız ve geometrik geçmelerden oluşur. (Foto. 205-206)

Nişin mukarnas yapısı yelpaze şeklinde yivlidir. Kavsarada yazılar yer almaktadır. Köşeliklerde ise iki rozet, altlarında çarkıfelek ve papatya rozet işlenmiştir. Kavsaranın altında ikinci kavsara başlamaktadır. “8” şekilli motiflidir. Köşeliklerinde papatyaya benzer rozetler yer alır. (Foto. 207-208)

¹²⁹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1103.

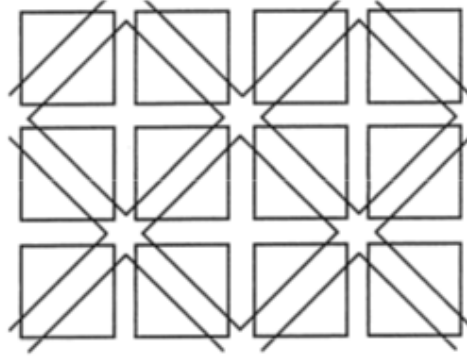
Çizim 27. Niğde Alâeddin Camii Planı (Albert Gabriel'den yeniden çizilerek)

Şekil 78. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Motif Detayı

Şekil 79. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri

Şekil 80. Niğde Alaeddin Camii. Taş Mihrapta Kabartma

Şekil 81. Niğde Alaeddin Camii Mihrap Taş Kabartma

Şekil 82. Niğde Alaeddin Camii Taş Mihrap, Alçak Kabartma

Foto. 190. Niğde Alaeddin Camii Genel Görünüm
(<http://akproje.org/madde/420-nigde-alaeddin-camii.html> ,E.T.21.04.2018)

Foto. 191-192. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Taçkapısı ve Bordür Süslemeleri (M.Arslan'dan)

Foto. 193. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Taçkapı Kavsarası (M.Arslan'dan)

Foto. 194. Niğde Alaaddin Camii Kuzey Cephe Çörtteni (M.Arslan'dan)

Foto. 195. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephesi (M.Arslan'dan)

Foto. 196. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Motif Detayı (Y.Demiriz'den)

Foto. 197. Niğde Alaeddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri (M.Arslan'dan)

Foto. 198. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapı Kavсарası (M.Arslan'dan)

Foto. 199. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısında Kadın Başı Figürü (M.Arslan'dan)

Foto. 200-201. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taçkapısı Mihrabiye Nişleri (M.Arslan'dan)

Foto. 202. Niğde Alaeddin Camii. Taş Mihrapta Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 203. Niğde Alaeddin Camii Mihrap Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

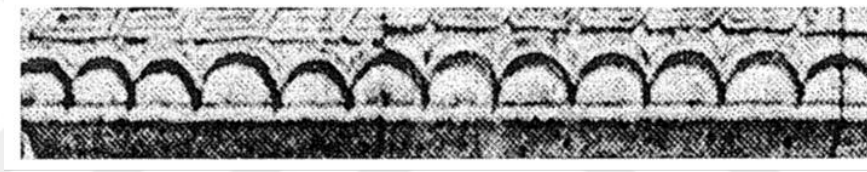

Foto. 204. Niğde Alaeddin Camii Taş Mihrap, Alçak Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 205. Niğde Alaeddin Camii Mihrabı (M. Arslan'dan)

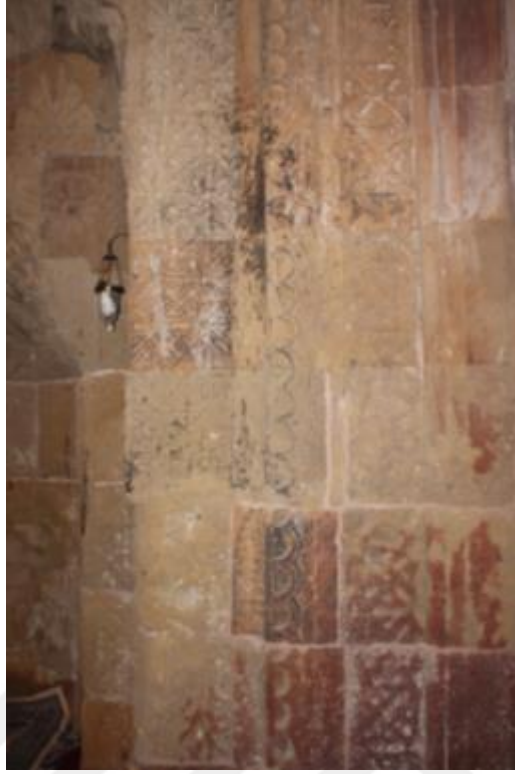

Foto. 206. Niğde Alaaddin Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri (M. Arslan'dan)

Foto. 207-208. Niğde Alaaddin Camii Mihrap Kitabeleri (M. Arslan'dan)

1.1.32. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii¹³⁰

Bulunduğu Yer: Sivas ili Divriği ilçe merkezinde bulunmaktadır.

¹³⁰ Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii için Bknz Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1995, 157; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 5; Hakkı Acun, "Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri", 193; Seyfi Başkan, "Ortaçağ Anadolu Türk Sanatı Çerçevesinde Mengüçüklü Dönemi Divriği Yapıları", *Türk Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1990, 116; Abdülkadir Balgalmış, "Divriği", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, IX, 454; Ali Boran, *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri*, Ankara 2001, 62; 2017, 1205; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 118.

Tarihi: Cami, kuzeyindeki taçkapısında bulunan kitabelere göre Mengücekoğulları Beyliği zamanında Melik İshak Hüsam oğlu Süleyman oğlu Ebu Muzaffer Şahinşah tarafından 576 H. / 1180-81 M. yılında Mimar Piruz oğlu Meragalı Hasan'a¹³¹ yaptırılmıştır¹³².

Planı: Divriği Kale Camii kuzey-güney doğrultusunda 20.00 x 14.00 m. boyutlarında¹³³ dikdörtgen ve kible duvarına dikey üç sahınlı bir plana sahiptir¹³⁴ (Çizim 28, Foto. 209).

Taş Süsleme: Ağırlıklı olarak giriş cephesinde, taç kapısının bulunduğu bölümde ve mihrapta yer alır. Taç kapı dikdörtgen çerçeveler içinde sivri kemerli iki yanında sütuncelerin bulunduğu bir görünümündedir. (Foto. 210) Kemer üzerinden bir yazı kuşağı geçmektedir. (Foto. 211) (Şekil 83) Kapı kenarında dört ayrı bordür kuşağı bulunmaktadır. Bir ve ikinci bordürler sade silme şeklinde üçüncü geniş bordür ise kıvrık hatların birbirlerinin içinden geçmesiyle oluşmuş bir geçme kare formlar ve birbirini bağlayan uzun altıgenlerden oluşmuş bezeme mevcuttur. (Foto. 212) (Şekil 84) Son bordürde sade şekildedir. Sivri kemeri de bordürlerden oluşmaktadır. Kapı bordürleri gibi ilk bordür sade ikinci bordür meander motifi diğer bordür ise kemere kadar uzanan dikdörtgen formaların enine ve boyuna uzanmasıyla oluşmuş bir bezemedir. (Foto. 213)

Taçkapının içindeki giriş kapısında da süsleme bordürleri yer almaktadır. Bu bordürler kıvrık dallı rumi motiflerle bezenmiştir. Kapının yanlarında bulunan sütunceler kırmızıdır ve üzerlerinde meander motifi görülmektedir. Sütünce başlığında rumi, palmet ve kıvrık dallı bezeme görülürken kare altlıklarda sekiz yapraklı çiçek motifleri görülmektedir. (Foto. 214) (Foto. 215-216) (Şekil 85)

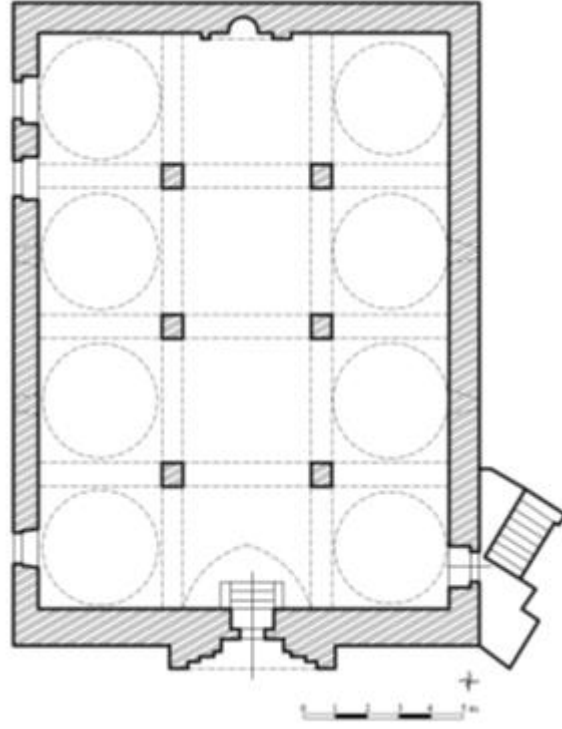
Mihrap ise dikdörtgen çerçevede sivri kemerli mukarnas kavrısalı olup köşelerde üç rozet ve kandil motifi vardır. Mihrap nişi iki yanda sütunceler ile sınırlıdır. (Foto. 217)

¹³¹ Sönmez, 1995, 157.

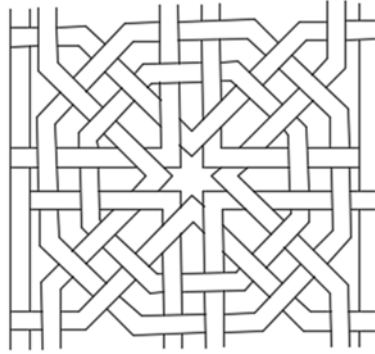
¹³² Tuncer, 2001, 137; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 5; Acun, 1990, 116.

¹³³ Boran, 2001, 62.

¹³⁴ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1205

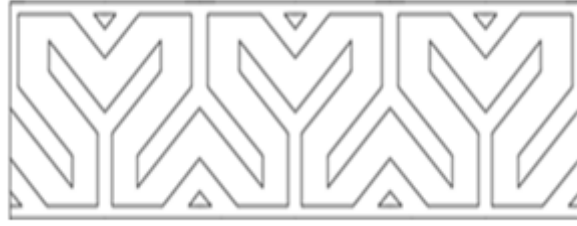
Çizim 28. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Planı (Ali Boran'dan Yeniden Çizilerek)

Şekil 83. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Usta Kitabesi Üstündeki Bezeme

Şekil 84. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Bordür Süslemesi

Şekil 85. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Altlık Detay

Foto. 209. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Kuzey Cephesi Genel Görünüm (Nusret Algan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş üzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir,2008)

Foto. 210. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı (N.Algan'dan)

Foto. 211. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Usta Kitabesi

Foto. 212. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Bordür Süslemesi

Foto. 213. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı İnşâ ve Bâni Kitabesi

Foto. 214. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapı Sütuncesi (N. Algan'dan)

Foto. 215-216. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Taçkapısı Altlık ve Başlıkları

Foto. 217. Sivas Divriği İç Kale (Şahinşah) Camii Mihrabı (A. Boran'dan)

1.1.33. Sivas Divriği Ulu Camii¹³⁵

Bulunduğu Yer: Sivas'a bağlı Divriği ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Batı kapısında üç satırlık sülüs kitabede, Ahmed Şah ibn Süleyman Şah ibn Şehinşah tarafından 626 H. / 1228-1229 M. yaptırıldığı yazılıdır¹³⁶.

Planı: Bir kısmı darüşşifa olmak üzere birbirine bitişik iki kısımdan ibaret olan bu binanın uzun dikdörtgen bir şekil üzerine inşa edilmiştir¹³⁷ (Çizim 29-30) (Foto. 218-219-220-221-222-223).

Taş Süsleme: Süslemesi mihrabında ve taçkapılarında yer almaktadır. Kuzey kapısı öne doğru çıkıntı yapmıştır. Taçkapısı dikdörtgen çerçeve, yanlarında sütun ve sütuncelerinin bulunduğu sivri kemerlidir. (Foto. 224) Taçkapının yan kısımları ile ön üst kısmının tamamı süslemelidir. Taçkapının yan taraflarında bulunan sütunceler duvarlara bitişik durumda, silindirik gövdeli ve her üç tarafına yukarıdan aşağıya doğru sekiz köşeli yıldızların uç uca birleşmesiyle oluşmuş bir kompozisyona sahiptir. Yıldızların içlerinde her biri birbirinden farklı palmet motifleri görülmüştür. (Foto. 225) Taçkapının yanındaki ince silindirik gövdeli sütunceler giriş kapısı seviyesinde, mukarnas başlık görünümünde genişlemekte ve üzerinde palmet motifleri yer almaktadır. Bu başlıkların üzerinde silindir kaval bölmeli silmeler belli yükseklikten sonra düz silindir şeklinde devam ederek diğer tarafın aynı seviyesine kadar iner. Bu sütuncelerin ortasında başlık görünümlü küp blokların üzerinde bir yazı kuşağı yer almaktadır. Sütuncelerin oluşturduğu çerçevenin içerisinde sekiz köşeli yarım yıldız, içerisi bitkisel bezemeli bir bordür kuşağı yer alır. (Şekil 86) Daha iç kısımdaki bordür ise en dikkat çekici yerdir. Bu kısımda iri rozetler hilaller, Rumiler, geometrik şekiller, palmetler, hayat ağacı motifleri birbirine bağlanırlar. (Foto. 226-227) (Şekil 87,87a,87b,87c,87d,87e-88-89)Taçkapının kemeri ters “U” şeklindedir. Uçları yere

¹³⁵ Sivas Divriği Ulu Camii için Bknz Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 25; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 102; İlhan Özkeçeci, *Türk Sanatı'nda Kompozisyon*, İstanbul 2008, 80; Remzi Oğuz Arık, “Ahmet Paşa Camii Yahut Ulu Cami (Divriği)”, *Türk Sanatı*, İstanbul 1975, 218-222; Gönül Cantay, “Darüşşifalar”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara 2006, 322-325; Yılmaz Önge, “Bugünkü Bilgilerimizin Işığı Altında Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası”, *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Ankara 1978, 33; Ali Saim Ülgen, “Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası”, *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara 1962, 93; Hilmi Arel, “Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri”, *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara 1962, 113-125.

¹³⁶ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 25

¹³⁷ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 102.

kadar inmektedir. Üzerinde sekizgen ve sekiz kollu yıldızların bulunduğu süsleme kuşağı vardır.

Taçkapının kemer kavsarasının kemer kavsarasının üst tarafında kitabe kuşağı bulunmaktadır. Giriş kapısının üzerinde büyük bir altıgen görülür. Altıgen içerisinde yazılar bulunmaktadır. Altıgenin etrafı profillerle hareketlenmiştir. Aralarında hayat ağacı motifi, palmet ve rumiler yer almaktadır. (Foto. 228) (Şekil 90)

Doğu kapısı “şah kapısı” olarak bilinmektedir. Taçkapı dikdörtgen üç bordürden oluşan bir çerçeveye sahiptir. Sivri kemerli ve mukarnalıdır. Üç bordürden ilki rumi, palmet ve kıvrık dallarla oluşmuş taçkapının üç tarafını çevrelemiştir. İkinci bordür yani ortadaki bordür sadedir. Son bordür ise içinde sekizgenlerle oluşmuş kırık hatlarla birleşmiştir. Geometrik motiflidir. (Foto. 229)

Taçkapısı sivri kemeri zencerek motifi yer almaktadır. Üst sivri uçta düğüm oluşmaktadır. Kavsaranın altında yazı kuşağı bulunur. Yine kavsara altındaki pano bitkisel ve geometriksel kompozisyonlara sahiptir. Bu kompozisyonların içleri rumi ve kıvrık dallıdır. Giriş kapısının üzeri düz olup çerçevesi kalp şeklinde kıvrık dallarla bezelidir. Ayrıca friz kuşatmaya sahiptir. (Foto. 230-231) (Şekil 91-92)

Batı taçkapısı tarafında pencereler yer alır. Bu pencereler dikdörtgen şeklinde ve düz lentonludur. Saçaklarda hayvan figürlü çörtlenler vardır. Taçkapı öne doğru çıkıntı yapmaktadır. Taçkapı dikdörtgen çerçeveli, yuvarlak kemerlidir.(Foto. 232) Taçkapı çerçevesi bordürlerle çevrilidir. Dıştan içe doğru olan bordürlerin ilki kalp formu içerisinde palmet ve Rumilerin oluşturduğu, ikincisi kırık çizgili, rumi ve kıvrık dallıdır. Üçüncü bordür merkezde on kollu yıldızlar ve kırık şeritlerin oluşturduğu geometrik bir bordürdür. Dördüncü ve altıncı bordürler süz silmelerden oluşmaktadır. Beşinci bordürde iç bükey şeklinde palmetler yan yana sıralanmıştır. Üst tarafından alt tarafına ise iç içe geçmiş halka sıralanması vardır. Son bordürde ise yukarıdan aşağıya Rumili kıvrımlar var iken yana doğru olan kuşakta ise iri palmetler yer almaktadır. (Foto. 233-234) (Şekil 93-94-95)

Taçkapı kemeride bordürlerle süslüdür. Bu bordürlerin ilk ve son olanları düz silmelerdendir. Ortadaki bordürde ise kıvrık dallardan sarmaşık formları oluşur.

Taçkapı kavsarasında rumi, palmet ve kıvrık dallar yer alır. Kilit taşı seviyesinde bir küre bulunur. Kavsara başlangıcında iki adet küre yer almaktadır. (Foto. 235)

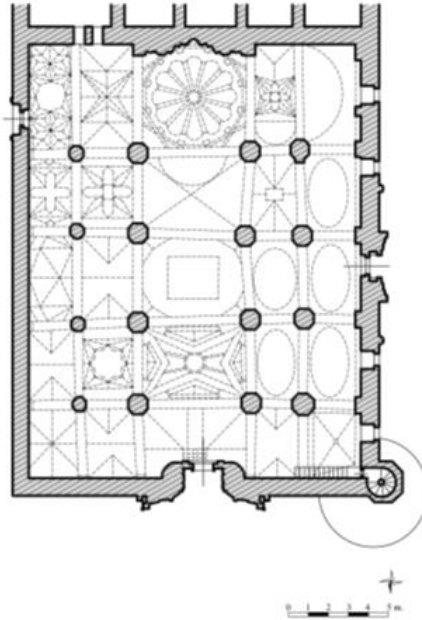
Kavsaranın altında panoda yazı bulunurken giriş kapı üst tarafındaki pan bitkisel bezelidir. (Foto. 236) (Şekil 96-97-98)

Giriş kapısının üstünde irice palmetler ters düz birbirini tamamlayıcı şekilde sıralanmıştır. İçlerinde rumi, palmet ve kıvrık dallar vardır. Taçkapı yanlardan silindirik sütuncelerle sınırlanmıştır. Sol sütüncede rumi, palmet ve kıvrık dallı bezemeler yer alırken sağdaki sütüncede motifler küçük rumilerin birbirleriyle bağlanmasıyla oluşmuştur. (Foto. 237) (Şekil 99,99a)

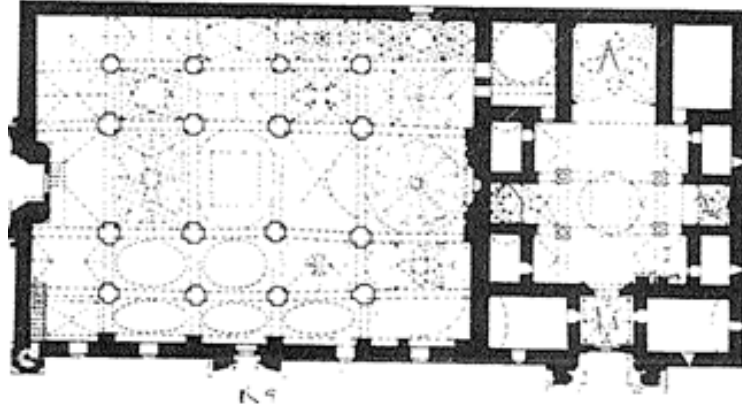
Taçkapının yan tarafında panolar yer almaktadır. İçerisinde palmet motifleri görülmekte ve alt tarafında kartal figürleri yer almaktadır. (Foto. 238) (Şekil 100)

Mihrabı bordürler oluşturmaktadır. İlk bordür düz silme, ikincisi dış bükey silmedir. Ortasında yivli silmelerden oluşan bir form görülür. Silmelerin başları mukarnaslıdır. Palmet formu vardır. İçerisinde de rumi ve palmetli kıvrık dallar yerleştirilmiştir. Üçüncü bordür sadedir. Dördüncü ve beşinci bordürler iç içe kıvrık hatlı zikzakalar oluşturmuşlardır. Altıncı bordürde düzdür. (Foto 239)

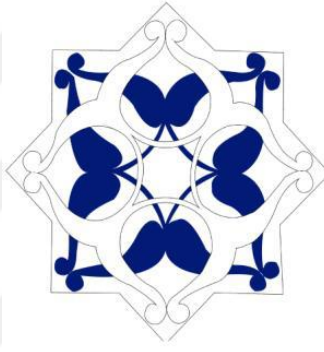
Niş kavsarası dikdörtgen çereveli ve sivri kemerlidir. Çerçeve kırık hatlı olup kavsarası yarım yuvarlak planlıdır. Rumi, palmet ve kıvrık dallarla süslüdür. Yine içerisinde rumi ve palmet motifleri yer alır. (Foto. 240-241) (Şekil 101-102)

Çizim 29. Sivas Divriği Ulu Camii Planı (Zeki Sönmez'den Yeniden Çizilerek)

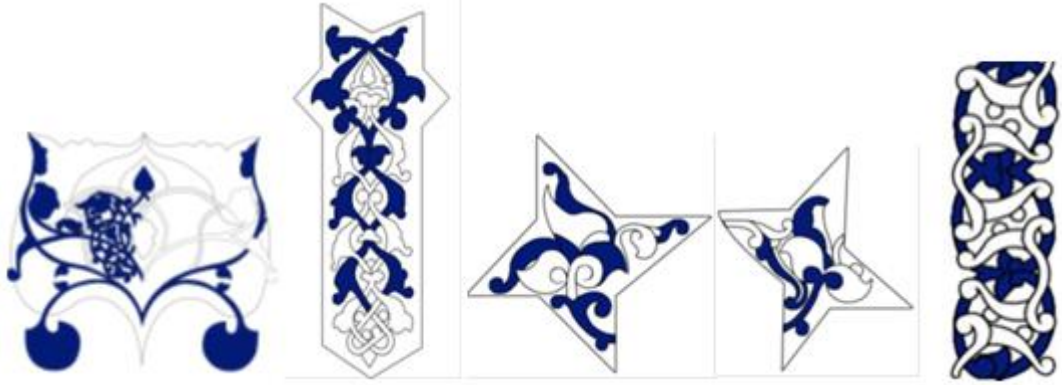
Çizim 30. Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi
(Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 25)

Şekil 86. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taç Kapısı Silme Bordür Üzerindeki Yıldız, İçi Rumi Deseni (Ş.Karadaş'dan)

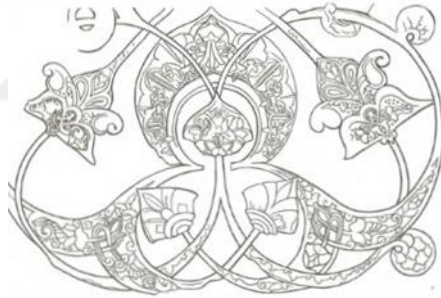
Şekil 87. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Taç Kapısı Levha Kompozisyonları (Doğan Kuban'dan)

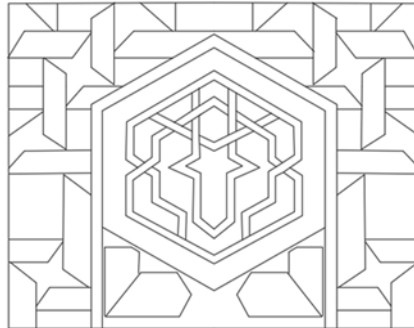
Şekil 87a, 87b,87c,87d,87e: Sivas Divriği Ulu Camii Bitkisel Bezeme Örnekleri (Ş.Karadaş'dan)

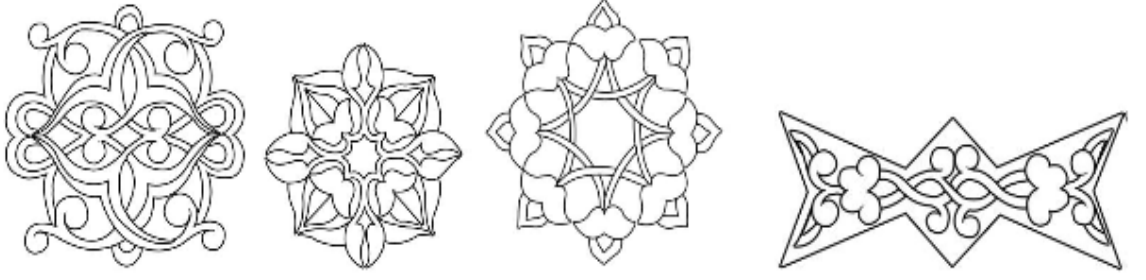
Şekil 88. Sivas Divriği Ulu Camii Bitkisel Bezeme Kompozisyon (İ.Özkeçeci'den)

Şekil 89. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Kapısındaki Yüksek Kabartmalı Desenlerden Bir Detay (İ.Özkeçeci'den)

Şekil 90. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Girişin Üzerindeki Alan Detayı

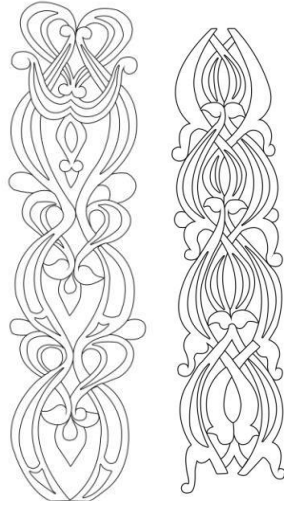
Şekil 91. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taç Kapısının Giriş Kapısı Üstündeki Bitkisel Bezemeler

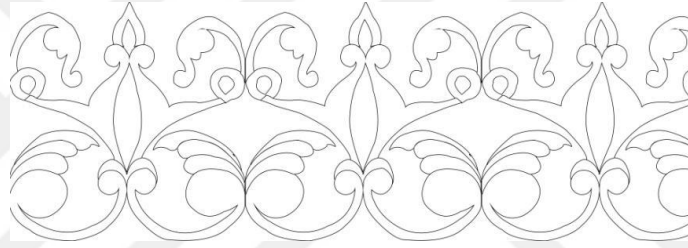
Şekil 92. Sivas Divriği Ulu Camii Doğu Taç Kapısının Üstündeki Bordür Süslemesi

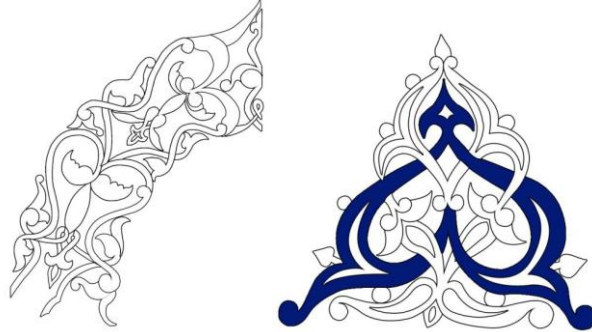
Şekil 93. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Pencere Niş Bordür Süslemesi (Ş.Karadaş'dan)

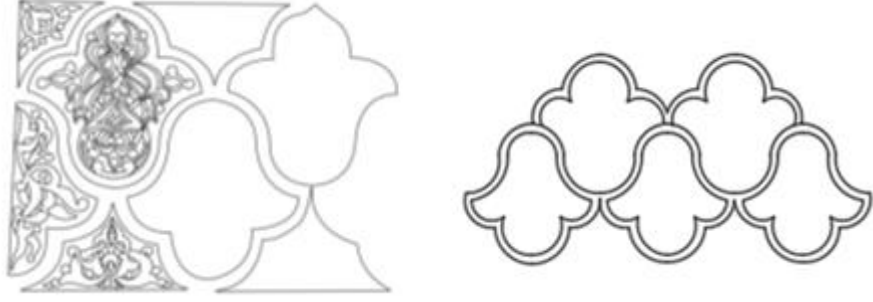
Şekil 94- 95. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Bordür Süslemesi

Şekil 96. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Bordür Süslemesi

Şekil 97- 98. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Mihrabiye Nişi Bitkisel Bezeme Kemer ve Tepelik (Ş.Karadaş'dan)

Şekil 99, 99a: Sivas Divriği Ulu Camii Batı Giriş Kapısı Üstünde Bulunan Tepelik

Şekil 100. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Yanında Bulunan Pano (İ.Özkeçeci'den)

Şekil 101. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrap Kemerinde Bulunan Bezeme (Ş.Karadaş'dan)

Şekil 102. Sivas Divriği Ulu Camii Mihrap Nişi Bezemesi

Foto. 218. Sivas Divriği Ulu Camii
<http://miniaturk.com.tr/m%C4%B0n%C4%B0atuerk/maket-eserler/anadolu-eserleri/sivas-divri%C4%9Fi-ulu-cami.aspx> ,E.T.21.04.2018)

Foto. 219. Sivas Divriği Ulu Camii Genel Görünüm (N. Algan'dan)

Foto. 220. Sivas Divriği Ulu Camii (Said Bey-Tez Arşivi)

Foto. 221. Sivas Divriği Ulu Camii (Ali Saim Ülgen Arşivi)

Foto. 222. Sivas Divriği Ulu Camii (Ali Saim Ülgen Arşivi)

Foto. 223. Sivas Divriği Ulu Camii Kuzey Cephesi (Ali Saim Ülgen Arşivi)

Foto. 224. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Bloğu (Ş.Karadaş'dan)

Foto. 225. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 226. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı (Ş.Karadaş'dan)

Foto. 227. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Ayrıntı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 228. Sivas Divriği/ Ulu Camii Kuzey Taçkapı Girişin Üzerindeki Alan (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 229. Sivas Divriği/ Ulu Camii Doğu Taçkapı Mukarnas Kavsarası (Ş.Karadaş'dan)

Foto. 230. Sivas Divriği/ Ulu Camii Doğu Taçkapı Giriş Atkı Taşındaki Bezeme (Ş.Karadaş'dan)

Foto. 231. Sivas Divriği/ Ulu Camii Doğu Taçkapı Bordürleri (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 232. Sivas Divriği, Ulu Camii Batı Taçkapı Görünüm
(<https://www.tarihnotlari.com/divrigi-ulu-camii/divrigi-ulu-cami-tac-kapi/>, E.T.26.01.2018)

Foto. 233. Sivas Divriği/ Ulu Camii Batı Taçkapı Bloğunun Yan Yüzeyi (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 234. Sivas Divriği/ Ulu Camii Batı Taçkapı Bordürleri (Ş. Karadaş'dan)

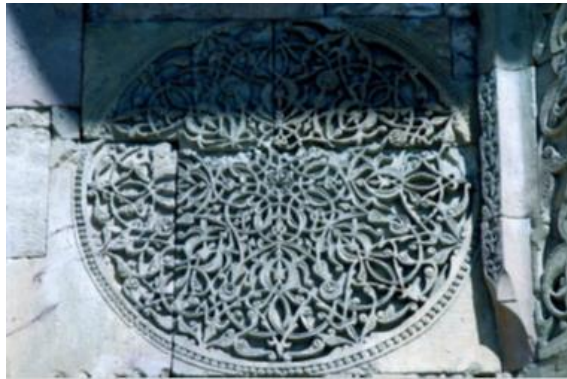

Foto. 235. Sivas Divriği/ Ulu Camii Batı Taçkapı Yanındaki Gülbezek (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 236. Sivas Divriği/ Ulu Camii Batı Taçkapı Kavsara Köşelikleri (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 237. Sivas Divriği/ Ulu Camii Batı Taçkapı Giriş Atkı Taşı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 238. Sivas Divriği Ulu Camii Batı Taç Kapısı Yanında Buluban Pano (İ.Özçeçeci'den)

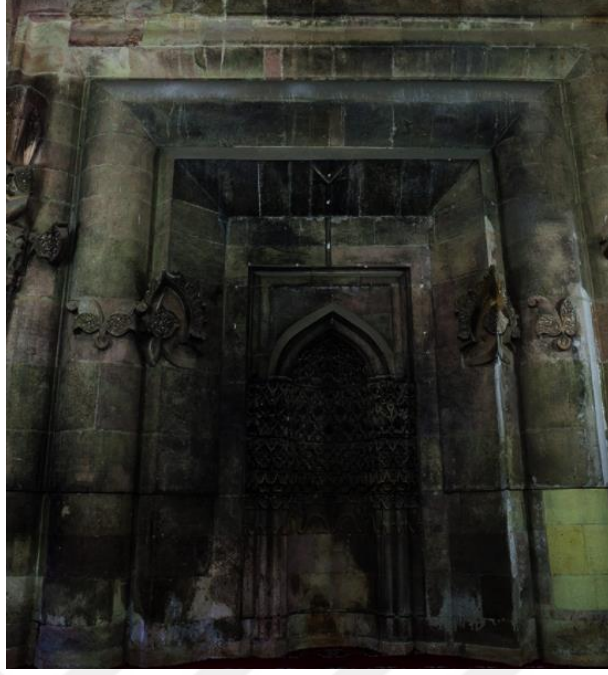

Foto. 239. Sivas Divriği/ Ulu Camii Mihrabı
(http://www.divrigiulucamii.com/tr/Mihrap_10.html ,E.T. 26.01.2018)

Foto. 240. Sivas Divriği/ Ulu Camii Mihrabın Etrafındaki Bezmeden Ayrıntı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 241. Sivas Divriği/ Ulu Camii Mihrap Nişi (Ş. Karadaş'dan)

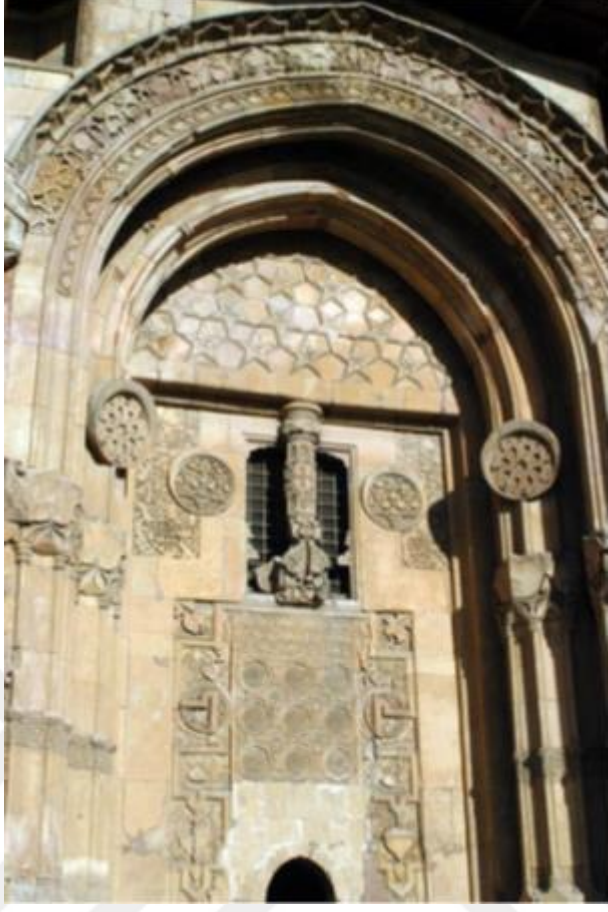

Foto. 242. Sivas Divriği/ Şifhane Taçkapı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 243. Sivas Divriği/ Şifhane Taçkapı Yuvarlak Pano (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 244. Sivas Divriği/ Şifahane Taçkapı Silme Takımları (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 245. Sivas Divriği/ Şifahane Taçkapı Alınlık Kısmı (Ş. Karadaş'dan)

Foto. 246. Sivas Divriği/ Şifahane Taçkapıdaki Pencere
(<http://gezgindergi.com/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi>, E.T.27.03.2018)

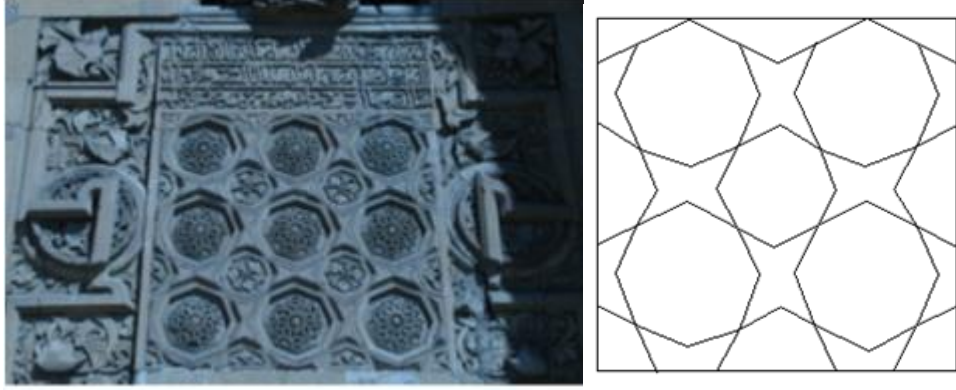

Foto. 247. Sivas Divriği/ Şifahane Taçkapı Girişin Üzerindeki Bezeme (Ş. Karadaş'dan)

1.1.34. Tokat Niksar Cin Camii¹³⁸

Bulunduğu Yer: Tokat iline bağlı Niksar ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Günümüzde nerede olduğu bilinmeyen ancak vaktiyle caminin kible duvarındaki pencere üstünde bulunan kitabesine göre Dânişmendli Beyliği zamanında Melik Salar Aydoğdu tarafından 555 H. / 1160 M. yılında yaptırılmıştır^{139/140/141}.

Planı: Cin Camii doğu-batı doğrultusunda 6.60 x 5.70 m. boyutlarında¹⁴² kareye yakın bir dikdörtgen plana sahiptir¹⁴³ (Çizim 31).

Taş Süsleme: Giriş kapısında yer almaktadır. Bu giriş kapısı sivri kemerli ve dikdörtgen çerçeve içerisindedir. Çerçeveyi oluşturan bordür içerisinde palmetli kıvrık dallı bir bezeme mevcuttur. Diğer kısımları sade görünümündedir. (Foto. 248) (Foto. 249)

¹³⁸ Niksar Cin Camii için Bknz Atalay Karahan, *Tarihi Eserleriyle Niksar*, Ankara 1976, 35; Halit Çal, *Niksar'da Türk Eserleri*, İstanbul 1989, 21; Hasan Akar-M. Necati Güneş, *Niksar'da Vakıflar ve Tarihi Eserler*, Niksar 2002, 233; M. Hanefi Bostan, "Niksar", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2007, XXXIII, 121; Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 302; Akar ve Güneş, 233; Çal, 1989, 24; Hamza Gündoğdu-Ahmet Ali Bayhan-vd., *Tarihi Yaşatan İl Tokat*, Ankara 2006, 408. Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1285;

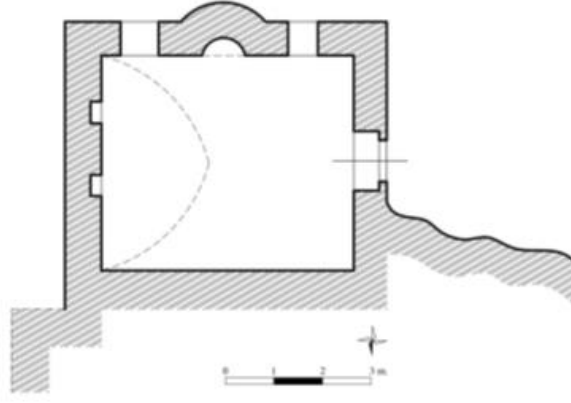
¹³⁹ Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 302.

¹⁴⁰ Akar ve Güneş, 233.

¹⁴¹ Çal, 1989, s.24.

¹⁴² Gündoğdu- Bayhan-vd., 2006.s 408.

¹⁴³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1285

Çizim 31. Tokat Niksar Cin Camii Planı (N. Seçgin'den Yeniden Çizilerek)

Foto. 248. Tokat Niksar Cin Camii Batı Cephesi (M.Arslan'dan)

Foto. 249. Tokat Niksar Cin Camii Batı Cephe Giriş Kapısı (M.Arslan'dan)

1.1.35. Tokat Niksar Ulu (Melik Gazi-Yağlıbasan) Camii¹⁴⁴

Bulunduğu Yer: Tokat iline bağlı Niksar ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Evliya Çelebi camiyi Melik Gazi'nin 540 H. / 1145 M. yılında yaptırdığından bahsetse de caminin kitabesi yoktur. Eskiden gelen bir inanışla Evliya Çelebinin sözüne inanılır¹⁴⁵.

Planı: Niksar Ulu Camii 27.00 x 36.00 m. ölçülerinde¹⁴⁶ kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve kible duvarına dikey beş sahnalıdır¹⁴⁷ (Çizim 32).

Taş Süsleme: Taçkapı ve mihrapta yer almaktadır. Taçkapı dikdörtgen çerçeveli olup yuvarlak kemerlidir. (Foto. 250) Çerçeveler bordürlerle sınırlanmıştır. Giriş kapısının kemeri yuvarlaktır ve kemer köşeliklerinde geometrik rozet bulunur. Alınlığında dilimli kemer şeklinde boş bir kitabelik yer alır. Taçkapıda yer alan bordürlerden ilki sade silmelidir. İkinci bordür de altı kollu yıldız etrafında şeritlerin birbiri içinden geçmesi ve kesmesi sonucu geometrik bir örgü oluşmuştur. Üçüncü bordür zikzak şeritlerden oluşan geometrik düzenlemedir. (Foto. 251) (Şekil 103) Dördüncü ve son bordür ise kırık hatlı ve zencirek motiflidir.

Mihrap nişi dikdörtgen çerçeveli, mukarnas kavsaralı iç içe geçmişniş şekli halindedir. (Foto. 252) Kemer köşeliklerinde kabalar yer almaktadır. Çerçevede yer alan bordürlerden ilkinde on iki kollu yıldız etrafında oluşmuş geometrik bir bezeme vardır. (Foto. 253) (Şekil 104) Diğer bordürde çok kollu yıldızlardan oluşan altıgenler mevcuttur. Üçüncü bordürde ise birbirlerini kesen, şeritlerle geometrik düzen, son bordürde ise "S" şekillerinden oluşan bir örgü vardır.

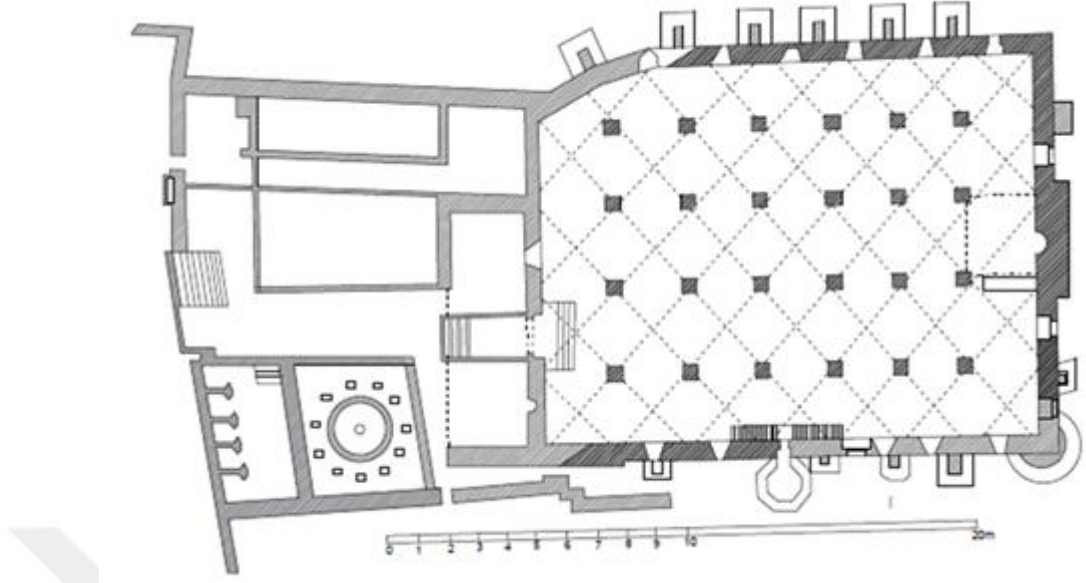
Mihrap nişinin iç tarafı altı köşeli yıldız etrafında örgü şekli oluşturan geometrik süslemelerden meydana gelmiştir. (Foto. 254) Sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin başlıkları çan şeklinde rumi ve palmetli kıvrık dallarla süslüdür. (Foto. 255) (Şekil 105)

¹⁴⁴ Niksar Ulu (Melik Gazi-Yağlıbasan) Camii için Bknz Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı:34, Ankara 1991, s.14; Gündoğdu-Bayhan-vd.2006, 411; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1291; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 121; Ayşe Denkalbant, "Niksar Ulu Camii Üzerine Bir Değerlendirme", *Vakıflar Dergisi*, XXXX, Ankara 2013, 16.

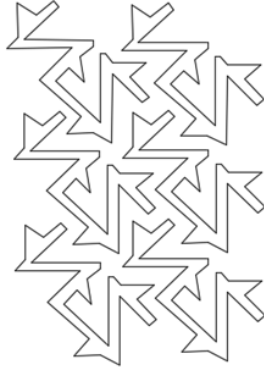
¹⁴⁵ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 14

¹⁴⁶ Gündoğdu-Bayhan, 411.

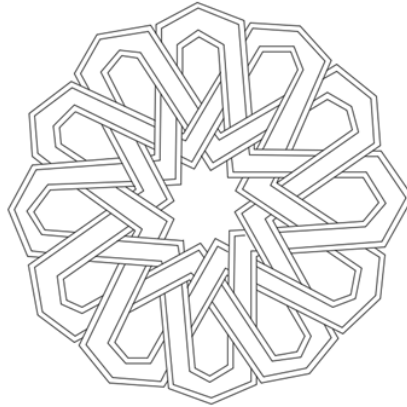
¹⁴⁷ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1291

Çizim 32. Niksarda Ulu Camii Planı (C. Esad Arseven'den yeniden çizilerek)

Şekil 103. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri

Şekil 104. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri

Şekil 105. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Sütunçe Başlıkları

Foto. 250. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı

Foto. 251. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapısı Bordür Süslemeleri

Foto. 252. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı

Foto. 253. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Bordür Süslemeleri

Foto. 254. Tokat Niksar Ulu Camii Nişin İç Kısmı

Foto. 255. Tokat Niksar Ulu Camii Mihrabı Sütunçe Başlıkları

1.2. MESCİTLER

1.2.1. Afyonkarahisar Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi¹⁴⁸

Bulunduğu Yer: Afyonkarahisar'a bağlı Sultandağı (İshaklı) ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Konya/Akşehir-Afyonkarahisar/Çay güzergâhında bulunan Sahip Ata Kervansarayı açık ve kapalı kısımlarındaki taçkapı kitabelerine göre Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus döneminde Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilmiştir. Kitabelere göre yapım tarihi 647 H. / 1249 M. yılıdır¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Afyonkarahisar Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi için Bknz Ayşe Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, 276; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2173; Uzunçarşılıoğlu, 1929, 50-51; M. Ferid-M. Mesud, *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1934, s.98; Osman Turan, "Selçuklu Kervansarayları", *Belleten*, X/39, Ankara 1946, 475; Süleyman Hilmi Gönçer, "İshaklı Kervansarayı", *Taşınar Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, 159, Konya 1948, 474; Mahmut Akok, "İshaklı Kervansarayı", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXI/2, Ankara 1974, 5; Şebnem Akalın, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarındaki Köşk-Mescitler", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, I, İstanbul 1987, 5; Enis Karakaya, "İshaklı Kervansarayı", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000, XXII, 547; Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 167; Şebnem Akalın, "Kervansaray", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2002, XXV, 301; Ahmet İlaşlı-Mevlüt Üyümez-Fevzi Kaya, "Afyon'da Mimari-Ticaret Yapıları", *Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyonkarahisar* 2004, 202.

¹⁴⁹ Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 276

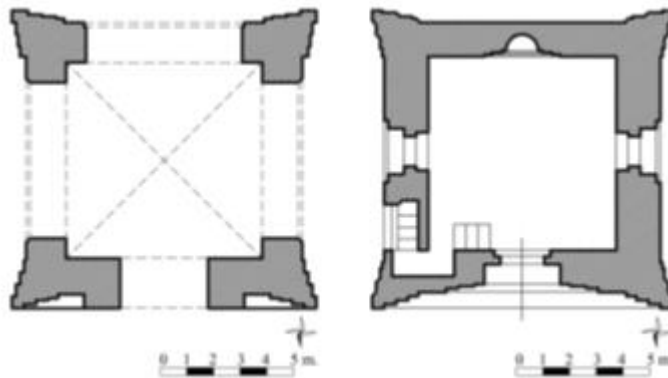
Planı: Sahip Ata Kervansarayı açık ve kapalı kısımlardan oluşmuştur. (Foto. 256-257) Önde üzeri açık avlu mekânı ve arkasında beş sahnınlı kapalı bölümden oluşur. Hanın kapalı bölümü sağlam olarak günümüze ulaşabilmiş iken öndeki avlu mekânından sadece kuzeybatısındaki revaklı bölüm gelebilmiştir. Avlunun diğer alanları ise kazılar sonucunda temel hizasında gün yüzüne çıkarılmıştır.

Avlunun ortasında yer alan mescit dıştan 7.06 x 7.06 m. ölçülerinde kare planlı bir görünüm arz eder (Çizim 33) (Foto. 258-259) ve kıblenin getirdiği zorunluluk nedeniyle 20 °'lik bir açıyla çaprazlama konumlandırılmıştır¹⁵⁰.

Taş Süsleme: Köşk Mescid'in kuzey cephesi yapının giriş cephesini oluşturmaktadır. İki yandaki merdivenlerle giriş kapısına ulaşılır. Küçük bir taçkapı mahiyetindeki giriş kapısı mukarnas kavsaralıdır. (Foto. 260) Sivri kemer içerisindeki kavsarada mukarnas sırası beştir. Kapı iki yandan zar başlıklı yuvarlak sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Kapı lentosundaki taş devşirmedir ve üzerinde bitkisel motifler görülür¹⁵¹.

Mihrap duvarının yer aldığı cephe sağır tutulmuştur. Diğer cephelerde görülen yarım yıldızlı çerçeve burada da görülmektedir¹⁵² (Şekil 106).

Mihrabı konum olarak kuzeydeki kapı aksıyla uyum gösteren güney duvardaki mihrap nişi dikdörtgen çerçeve içerisinde mukarnas kavsaralıdır ve mukarnas dizileri altı sıradan oluşmaktadır. (Foto. 261) İki yandan zar başlıklara sahip yuvarlak gövdeli sütuncelerle sınırlandırılmıştır¹⁵³.

¹⁵⁰ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2173

¹⁵¹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2174

¹⁵² Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2174

¹⁵³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2175

Çizim 33. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Alt ve Üst Kat Planı (M. Akok'tan Yeniden Çizilerek)

Şekil 106. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Kuzey Cephesi Detay

Foto. 256. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı 2003 Restorasyonundan Önce (Mehmet Uysal-Dicle Aydın-Kerim Çınar-Yavuz Arat, "Afyon Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya 2006/2, 78.)

Foto. 257. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Restorasyon Sonrası (M.Uysal'dan)

Foto. 258. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi 2003 Rest. Öncesi (M. Uysal'dan)

Foto. 259. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Restorasyon Sonrası (M. Uysal'dan)

Foto. 260. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Kuzey Cephesi (M. Uysal'dan)

Foto. 261. Afyonkarahisar Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi Mihrabı (M. Uysal'dan)

1.2.2. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ)¹⁵⁴

Bulunduğu Yer: Antalya iline bağlı Muratpaşa ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Yapı birçok kaynakta Karatay Medresesi, ana eyvanındaki mescit ile bir dönemler cami olarak hizmet vermesinden dolayı Karadayı Camii ve 651 H. / 1253 M. tarihli vakfiyesinde de Dârüssulehâ isminden dolayı bu isimlerle adlandırılmıştır¹⁵⁵.

Planı: Özellikle ana eyvanın üzerindeki mazgallardan dolayı sur parçası kullanılarak inşa edildiği düşünülen¹⁵⁶ medresenin kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla iki eyvanlı, açık avlulu ve tek katlı medreseler grubunda inşa edildiği anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşabilen bölümleri batı cephesindeki taçkapısı, taçkapıdan ulaşılan avlu bölümü, girişin hemen karşısındaki ana eyvan konumundaki mescit ve bunun güneyindeki odadır¹⁵⁷ (Çizim 34, Foto. 262-263-264).

¹⁵⁴ Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) için Bknz Arslan, 1980; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 84; M. Ferid-M. Mesud, *Selçuk Büyüklerinden Celâleddin Karatay ile Kardeşlerinin Hayatı ve Eserleri*, Konya 1940, 37-39; Sibel Doğan, *Antalya Medreseleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2012, 45.

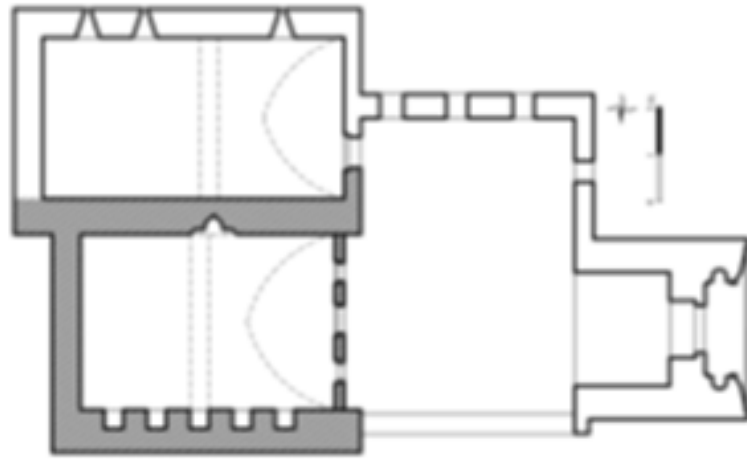
¹⁵⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1980

¹⁵⁶ Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 84.

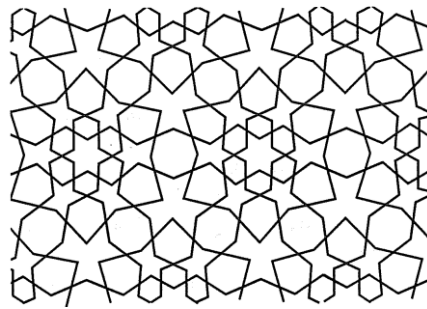
¹⁵⁷ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1981

Taş Süsleme: Mihrapta yoğun olarak görülmektedir. (Foto. 265) Mihrap çerçevesindeki bordürlerden dıştaki kırık hatlı çizgilerin birbirlerine bağlanması, kesişmesi ve geçmesiyle farklı farklı beşgeni, altıgen ve yıldız formları oluşmuştur. Bu geniş bordürün iç kısmında birbirini bağlayan çizgilerin uçlarında daire formu oluşturan zincirler görülmektedir. İçteki ince bordürde ise mihrap nişine doğru gelen son bordürde birbirleriyle bağlantılı daireler içerisinde tepeliklere benzer yanyana sıralanmış bitkisel bezmeler yer almaktadır. Bordürün iç kısmı sütuncenin yanında ise sivri kemere benzer palmet motifi sıralanarak yer almıştır. (Foto. 266) (Şekil 107)

Mihrap kavsarasının üst tarafı kemer görünümü üzerinde birbiri üzerine yerleşmiş rumi motifleri, sağ ve sol taraflarında ise kırık çizgili geometrik şekiller yer alır. Altlarında sütuncelerin gövdeleri burma şeklinde içe dönük başlıkları ise palmet motifi şeklindedir. Mihrap nişinin iç kavsarasında ise palmeet ve rumi bezemeler mevcuttur. (Foto. 267) (Şekil 108-109-110)

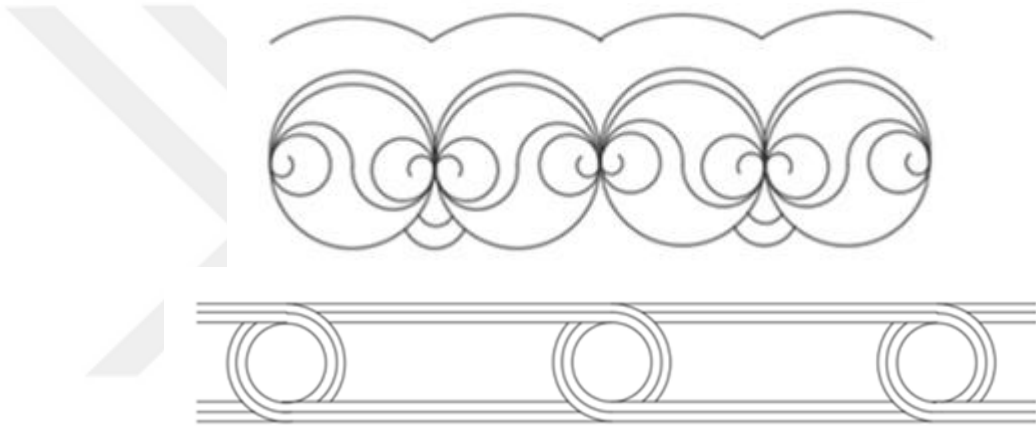
Çizim 34. Antalya Karatay Medresesi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Planı (Leyla Yılmaz'dan Yeniden Çizilerek)

Şekil 107. Antalya, Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrapta Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Şekil 108. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı Bordür Süslemeleri

Şekil 109-110. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı

Foto. 262. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Ana Eyvan-Mescit Bölümü (M.Arslan'dan)

Foto. 265. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı (M.Arslan'dan)

Foto. 266. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı Bordür Süslemeleri (M.Arslan'dan)

Foto. 267. Antalya Karatay Medresesi Mescidi (Karadayı Camii-Dârüssulehâ) Mihrabı (M.Arslan'dan)

1.2.3. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescidi¹⁵⁸

Bulunduğu Yer: Diyarbakır iline bağlı Hani ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Üzerinde kitabe bulunmaması sebebiyle eserin inşâ tarihi ile ilgili araştırmacılar tarafından çeşitli tarihler ileri sürülmüştür¹⁵⁹. Ancak yapının Artuklulardan Timurtaş oğlu Necmeddin Alpi'nin 1171 M. yılında ölen karısı Zeynep Hatun¹⁶⁰ tarafından yaptırıldığı kuvvetle muhtemeldir. Necmeddin Alpi 1152-53 M. yılında babası Timurtaş'tan devraldığı hâkimiyet sahalarından Hani'ye oğlu Cemâleddin'i emir olarak atadığı bilinmektedir¹⁶¹.

Planı: Hatuniye Medresesi'nin orijinal planı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Tek bildiğimiz 1950 sonrası yapı üzerinde çalışma yapan araştırmacıların kalan duvarlar ışığında yapmış oldukları çizimlerdir¹⁶². Bu çizimlere göre güney cephe

¹⁵⁸ Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescidi için Bknz Aynur Durukan, "Hani, Hatuniye (Zeynep Hatun ya da Zeynebiye) Medresesi", *Vakıflar Dergisi*, XX, Ankara 1988, 140; Aynur Durukan, "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler", *Vakıflar Dergisi*, XXVII, Ankara 1998, 19; Coşkun Alptekin, "Artuklular", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, 416; Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, 154; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2005.

¹⁵⁹ Aynur Durukan, "Hani, Hatuniye (Zeynep Hatun ya da Zeynebiye) Medresesi", *Vakıflar Dergisi*, XX, Ankara 1988, 140

¹⁶⁰ Aynur Durukan, "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler", *Vakıflar Dergisi*, XXVII, Ankara 1998, 19.

¹⁶¹ Alptekin, "Artuklular", 416.

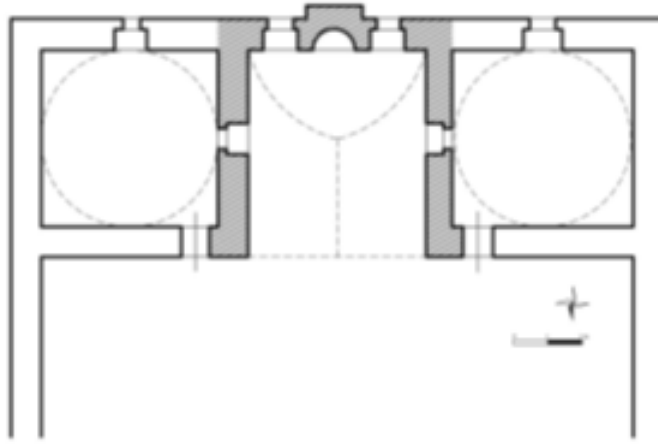
¹⁶² Sözen, 1970, 154

ortasında beşik tonoz örtülü ve mihraplı dikdörtgen bir eyvan ve bunun iki yanında pandantif geçişli birer kubbeye örtülü yan mekânlar bulunmaktadır¹⁶³ (Çizim 35).

Taş Süsleme: İç mekân duvarlarında, pencerelerinde ve mihrapta süsleme yer almaktadır. (Foto. 268) İç mekân duvarlarında pencerelerin üst seviyesinden tüm beden duvarlarını yazı kuşağı dolanır. Fotoğraflardaki pencere açıklıklarında pencerelerin dikdörtgen çerçeveli olduğu, sivri kemerli ve kemerin ters “U” şeklinde kapattığı görülmektedir. Pencere çerçevesi geometrik bezeli bir bordür ile süslenmiştir. Merkezi yıldızlarla gelişen çokgenler mevcuttur. Kemer “V” şekilli yivlerle bezelidir. (Foto.269-270-271)

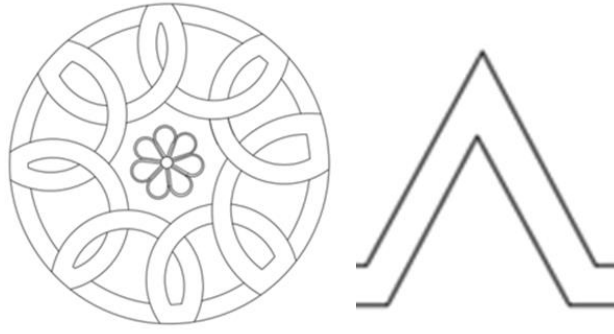
Mihrap nişinin üzerinde bir yazı kitabesi görülmektedir. Mukarnas yuvalarda tanzimlenmiş bordür içinde geometrik bir kompozisyon pano bulunmaktadır. Panonun alt tarafında yazı kitabesi, zemininde ise rumi ve palmetlerden oluşan kıvrık dallar mevcuttur.

Mihrap nişi dikdörtgen bir çerçeve ile pencerelerdeki geometrik bezeli yıldızlardan oluşan çokgenlerle bordür oluşturmuştur. Kemerleri de pencerelerdeki kemerle aynı “V” şeklinde yivlenmiştir. (Şekil 111-112)

Çizim 35. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Güney Kanat Planı-1962
(Metin Sözen"den Yeniden Çizilerek)

¹⁶³ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2005

Şekil 111-112. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mihrap Nişi Bezeli Bordürler

Foto. 268. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Güney Cephesi-1975 (R.H.Ünal'dan)

Foto. 269. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescit Bölümü (Mehmet Latif Demir, *Ortaçağ'dan Günümüze Eğil ve Hani'deki Mimari Eserler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2007)

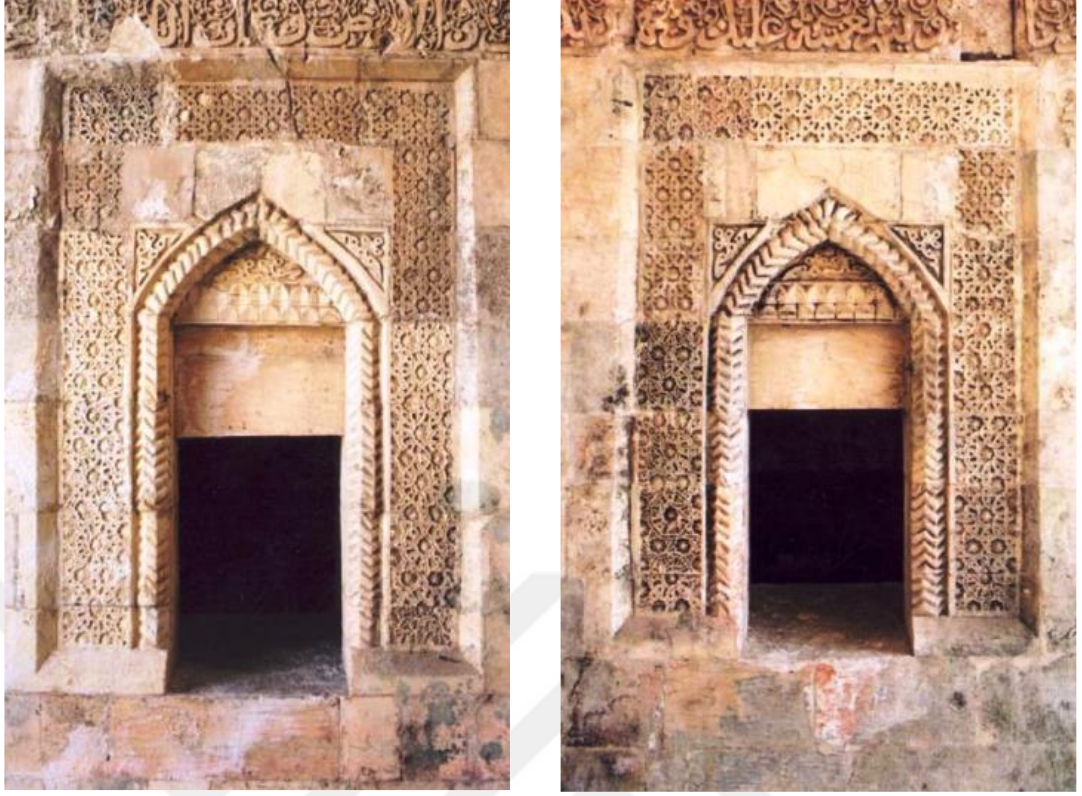

Foto. 270-271. Diyarbakır Hani Hatuniye (Zeynep Hatun) Medresesi Mescidi Doğu-Batı Pencereleri (M.L. Demir'den)

1.2.4. Erzurum Kâbe Mescidi¹⁶⁴

Bulunduğu Yer: Erzurum ili tebrizkapı mevkinde bulunmakta idi.

Tarihi: Kâbe Mescidi'nin¹⁶⁵ varlığından bugün kaybolan bir kitabeden haberdar olmaktadır. İlk kez İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayımlanan 969-70 H. / 1562-63 M. tarihli kitabe yapının Osmanlı Veziri Lala Mustafa Paşa¹⁶⁶ tarafından Sıbyan Mektebi olarak yeniden inşa edildiğini ortaya koymaktadır¹⁶⁷. Ayrıca Lala Mustafa

¹⁶⁴ Erzurum Kâbe Mescidi için Bknz Abdurrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, 136-148; Konyalı, 1960, 296-298; Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, 222; Bekir Kütükoğlu, "Lala Mustafa Paşa", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2003, XXVII, 73-74; Nusret Çam, "Erzurum Kâbe Mescidi", *Vakıflar Dergisi*, XIX, Ankara 1985, 119; Hamza Gündoğdu, *Erzurum Lala Paşa Külliyesi*, Ankara 1992, 51-52; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Lala Mustafa Paşa Külliyesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2003, XXVII, 75; Sadı Bayram, "Lala Mustafa Paşa'nın Artvin'deki 1563 Tarihli Vakfiyesi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Çorum 2005, 80; Sadettin Ünal, "Kâbe", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, XXIV, 15; Haşim Karpuz, "Erzurum Şehrinin Tarihi Dokusu ve Türk-İslam Yapılarının Çevre Düzenlemeleri", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Selçuk Dergisi*, 2, Konya 1988, 176.

¹⁶⁵ Beygu, *Erzurum Tarihi*, 136-148; Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, 296-298;

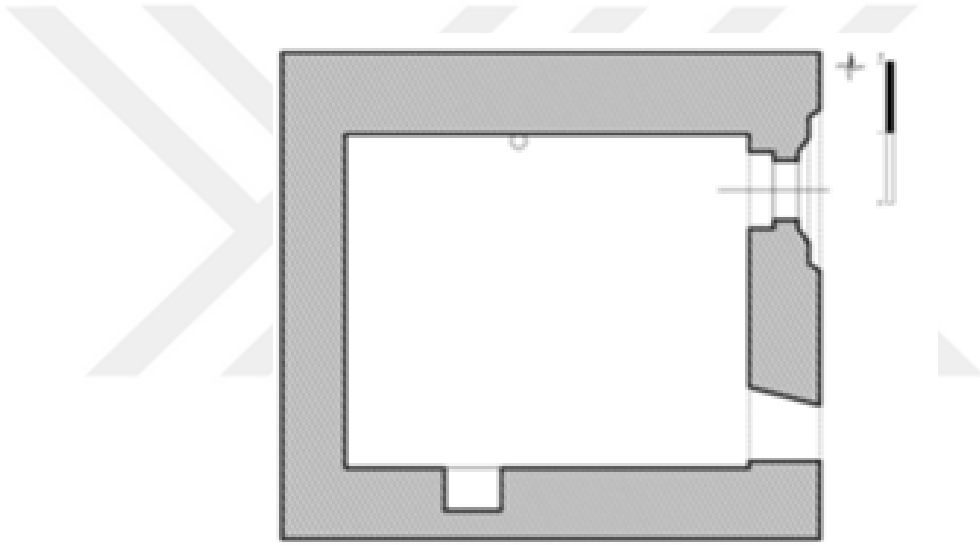
¹⁶⁶ Kütükoğlu, 73-74.

¹⁶⁷ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, 279; Gündoğdu, 1992, 51-52; Çobanoğlu, 2003, 75

Paşa'nın 971 H. / 1563-64 M. tarihli vakfiyesinde de Lala Mustafa Paşa Camii yanında yaptırılan bu mektepten bahsedilmektedir¹⁶⁸.

Plan: Mescidin ilk inşâ edildiği dönemdeki plan ve mimarisinin nasıl olduğu bilinmemektedir. Ancak adından dolayı Kâbe'nin ölçülerine (10.70 x 12 m.)¹⁶⁹ yaklaşan kare planda olduğu, üzerinin ise yine Kâbe gibi düz toprak dam örtülü olduğu varsayılabilir¹⁷⁰ (Çizim36).

Taş Süsleme: Eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere taş süsleme giriş kapısındadır. Kapı sivri kemerlidir. Bu kemer üzerinde zencerek motifi ve bitkisel bezeli rozette bulunmaktadır. Ayrıca kapı yanlarındaki sütuncelerde övgüye benzer motiflerin olduğu bezemelerde yer almaktadır. (Foto. 272)

Çizim 36. Erzurum Kâbe Mescidi Rölöve Planı (Nusret Çam'dan Yeniden Çizilerek)

¹⁶⁸ Bayram, 80.

¹⁶⁹ Ünal, "Kâbe", 15.

¹⁷⁰ Çam, "Erzurum Kâbe Mescidi", 119.

Foto. 272. Erzurum Kâbe Mescidi Giriş Kapısı (erzurumarsivi.com)

1.2.5. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi)¹⁷¹

Bulunduğu Yer: Eskişehir ili Sivrihisar ilçesine bağlı Mülk Köyü'nde bulunmaktadır.

Tarihi: Mülk Köyü'nde bulunan bu yapının gerek işlevi ve gerekse tarihlendirilmesi ile ilgili bazı sorunlar bulunmaktadır. Yapının mezarlık alanında bulunması, köylüler tarafından kümbet adı ile anılması¹⁷², yakın zamanlara kadar içerisinde bir sandukanın bulunmuş olması¹⁷³ gibi nedenlerle bunun bir türbe olabileceği düşünülmüştür. Diğer sorunu ise yapıdaki kitabe oluşturmaktadır. Kuzeydeki basık kemerli giriş kapısının üstünde bulunan kitabe II. İzzeddin Keykavus

¹⁷¹ Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) için Bknz Fügen İlter, "Sivrihisar Yöresi Araştırmaları", *Anadolu (Anatolia)*, 19, Ankara 1975, 17, 23; Muharrem Kesik, "Sâdeddin Köpek", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, 393; Neşet Çağatay, "Sivrihisar'ın Mülk Köyü"ndeki Doğan Arslan Mescidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi, III*, Ankara 1981, 21; Erol Altınsapan, *Ortaçağ'da Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11.-15. Yüzyıllar Mimarisi)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, 48; Nebi Bozkurt, "Kandil", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, XXIV, 300.

¹⁷² İlter, 17.

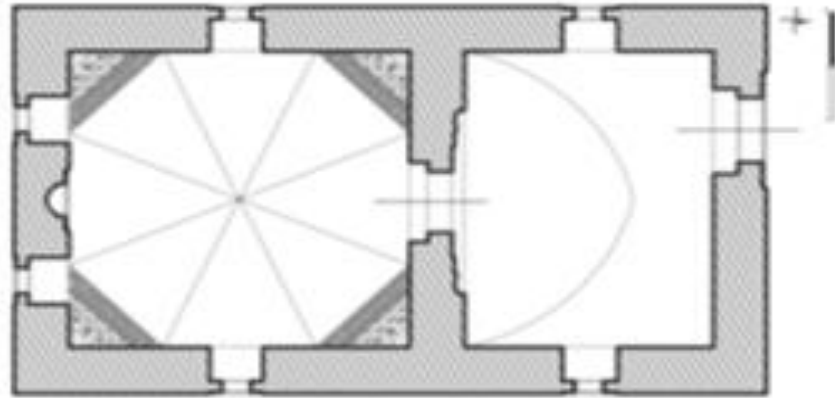
¹⁷³ İlter, 23.

döneminde 645 H. / 1247 M. yılında Togan Arslan¹⁷⁴ tarafından yaptırılan bir mescitten bahsetmektedir¹⁷⁵.

Plan: Yapı kuzey-güney doğrultusunda dıştan dışıya 7.50 x 12.70 m. ölçülerinde¹⁷⁶ dikdörtgen bir alana oturmaktadır. (Çizim 37)

Taş Süsleme: Giriş kapısı, tromplarda ve mihrapta taş süsleme yer almaktadır. (Foto. 273) Kapı çerçevesini süsleyen bordür üç kollu yıldızlardan meydana gelmiştir. İçteki bordürde ise altı (Foto. 274) kollu yıldızların birbirlerinden geçme ve kesmesiyle oluşan bir kompozisyon söz konusudur. (Foto. 274a) (Şekil 113) Yanlarında ise zar başlıklı sade sütunceler yer almaktadır. İç mekânda tromplar mukarnas kavsaralı olup mukarnas kavsarayı oluşturan köşeliklerde rozetler yer almaktadır. Tüm rozetlerin içleri birbirinden farklı geometrik motiflerle doludur. (Foto. 275) (Foto. 276-277-278-279-280-281) (Şekil 114-115-116-117-118-119)

Mihrap nişi sade bordürlerle çevrilidir. Çerçeve mukarnas kavsaralıdır. Kavsaranın üstünde duvardaki rozetlere benzer iri rozet bulunur. İçi geometrik süslüdür. Mihrap dikdörtgen çerçeve içerisindedir. Rozetlerin yanlarında kendi motifleri yer alır. Mihrap nişinin yanında zar başlıklı sütunceler vardır. (Foto. 282) (Foto. 283) (Şekil 120)

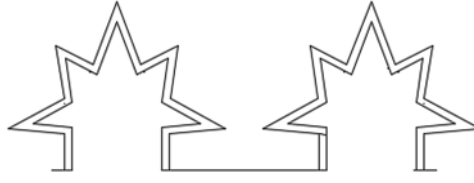

Çizim 37. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) Planı
(N. Çağatay'dan Yeniden Çizilerek)

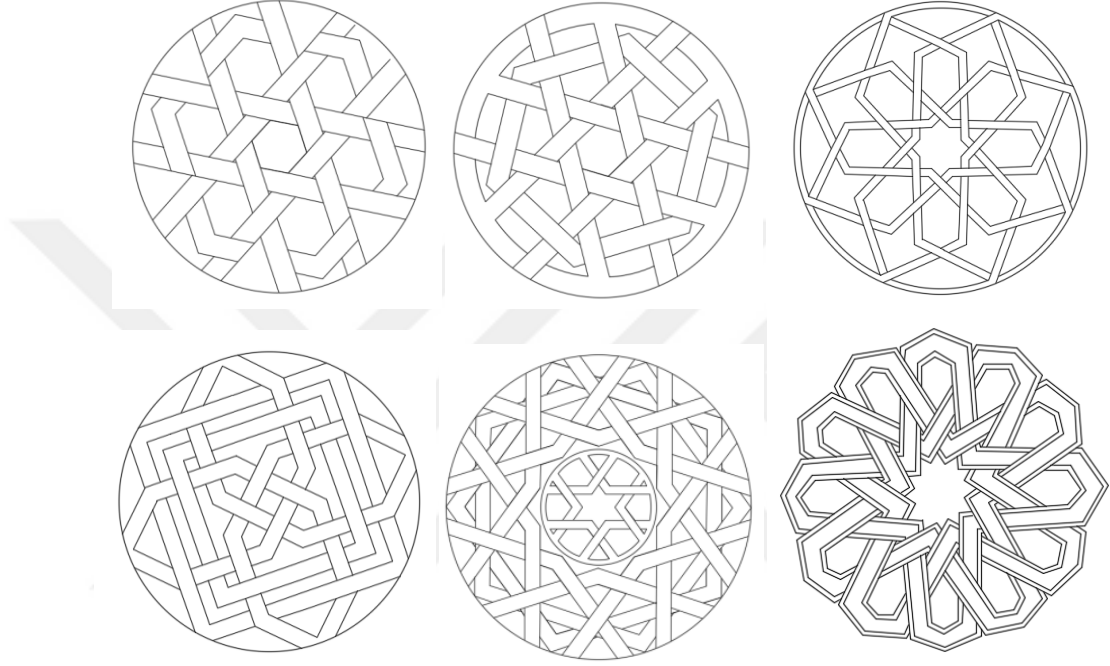
¹⁷⁴ Kesik, 393.

¹⁷⁵ Çağatay, 21.

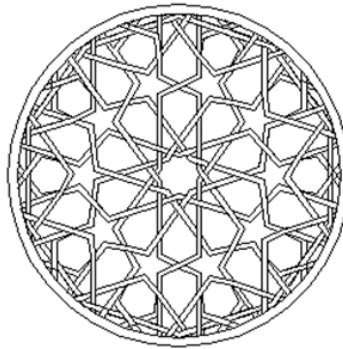
¹⁷⁶ Altınsapan, 48.

Şekil 113. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi Kapı Çevresinde Taş Kabartma

Şekil 114-115-116-117-118-119. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Geometrik Rozetler

Şekil 120. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı

Foto. 273. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Taçkapısı (M.Arslan'dan)

Foto. 274. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Taçkapısı (M.Arslan'dan)

Foto. 274a. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi Kapı Çevresinde Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 275. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Trompları (M.Arslan'dan)

Foto. 276-277-278-279-280-281. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Geometrik Rozetler (M.Arslan'dan)

Foto. 282. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı (M.Arslan'dan)

Foto. 283. Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi (Türbesi) İbadet Alanı Mihrabı (M.Arslan'dan)

1.2.6. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi¹⁷⁷

Bulunduğu Yer: Isparta'nın Atabey ilçesinde, bulunmaktadır.

Tarihi: Atabey'deki Ertokuş Medresesi doğusundaki taçkapı üzerinde yer alan beş satırlık süslü hatlı kitabesine göre I. Alaaddin Keykubat zamanında 621 H. / 1224 M. yılında Selçuklu devlet adamlarından Abdullah oğlu Mübârizüddîn Ertokuş tarafından yaptırılmıştır¹⁷⁸.

Planı: Doğu-batı doğrultusunda uzanan medrese kapalı avlulu ve tek eyvanlı medreseler tipindedir¹⁷⁹(Çizim 38-39).

Taş Süsleme: Süslemesi mescidin avluya bakan korkuluklarında, türbeye açılan kapılarında ve mihrabında yer almaktadır. (Foto. 284)

¹⁷⁷ Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi için Bknz; Oktay Aslanapa, "Selçuk Devlet Adamı Mübarizüddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Âbideler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, II/I, İstanbul 1957, 102-103; Yılmaz Önge, "Mübarezeddin Ertokuş'un Kümbeti ve Çinili Sandukası", *Ön Asya*, III /27, Ankara 1967, 17-18; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 47; Yıldız Demiriz, "Atabey Ertokuş Medresesinde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IV, İstanbul 1971, 87-88; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, II, İstanbul 1972, 42; Durukan, Aynur, "Ertokuş Külliyesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, XI, 313; Cantay, Gönül, "Medreseler", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara 2006, 340; Kuban, "Fiziksel Çevrenin Ögeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi", 176; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2031; Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 73; Hale Telli, *Atabey Ertokuş Medresesi Kazı Buluntuları (Sikkeler)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2011, 14.

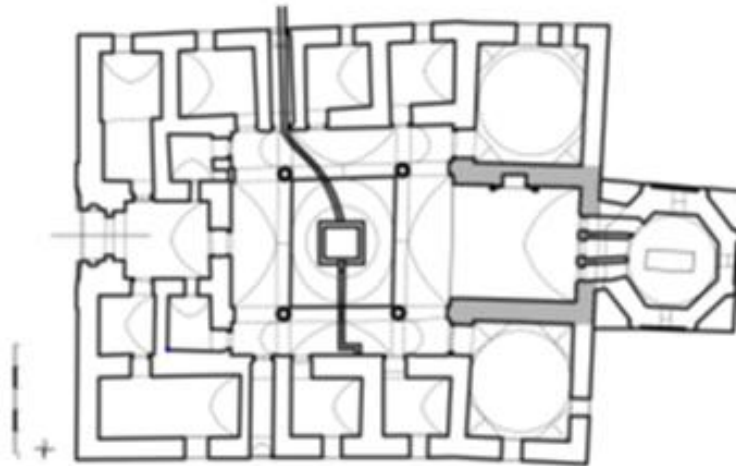
¹⁷⁸ Aslanapa, *Selçuk Devlet Adamı Mübarizüddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Âbideler*, 102-103; Önge, 1967, 17-18; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 47; Demiriz, "Atabey Ertokuş Medresesinde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme", 87-88

¹⁷⁹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2031

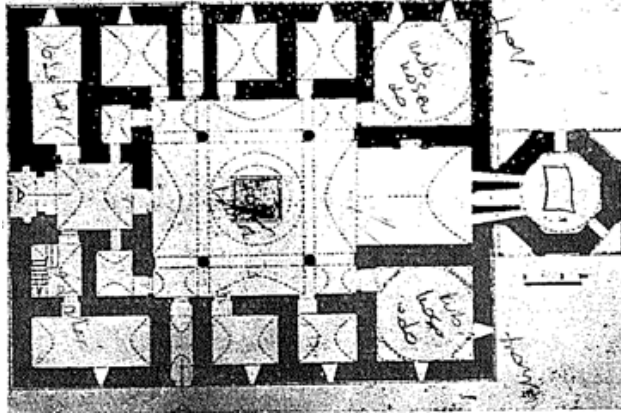
Mescidin avluya bakan yeri de bir basamakla yüksekte tutulmuş önünde korkuluk şeklinde konulmuş devşirme panolar yer almaktadır. (Foto. 285) Mescidin içinden mihrabın sağ tarafından türbeye 3 kapı açılmaktadır. Bu kapılardan sağ ve solda olanların kapı kenarlıkları geometrik ve bitkisel bezeli olup kapı üstlerinde kabaralar mevcuttur. Muhtemelen korkuluklardaki devşirme taşlar gibi kapılarda kullanılan taşlarda devşirmedir. Ortada bulunan kapı daha büyük ve sadedir. (Foto. 286-287)

Mihrap dikdörtgen çerçeve içerisinde sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Çerçeve iki bordürden oluşmaktadır. Dıştaki bordürün üzerinde kabartma şeklinde yuvarlak kemerlerden oluşturulmuş bir bezeme yer almaktadır. Diğer bordür ise düz bir silme şeklindedir. Sivri kemerin sağ ve sol tarafında rozet yer almaktadır. İçerisinde on kollu yıldızdan oluşan çizgilerin devamında birbirleriyle kesişen ve içlerinden geçmesiyle oluşan geometrik bir motiftir. (Foto. 288) (Şekil 121)

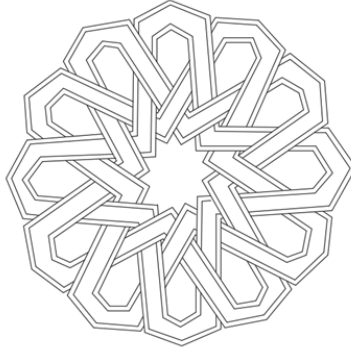
Mihrap nişinin ortasında tüm zemini kaplayacak şekilde geometrik motifli bir rozet yer alır. Rozetin köşelerinde düğüm şeklinde çizgiler, üzerinde ters hilal altında ise bu düğümlerin birleştiği daireler yer alır. Mihrap nişinin sivri kemeri ise yine kırık çizgilerin alt tarafta örgü şeklinde birleştiği, ortada kalan kısımlarında birbirleriyle kesişme ve birbirlerinin içlerinden geçmeleriyle mekik şeklinde motif oluşturmuşlardır. Nişin yan taraflarında silindir gövdesi sade sütunceler yer almaktadır.

Çizim 38. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Planı (Nermin Şaman Doğan'dan Yeniden Çizilerek)

Çizim 39. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi (O.Aslanapa'dan)

Şekil 121. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescit Mihrabı Kemer Köşelirinden Bir Rozet

Foto. 284. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Kuzeybatı Cephesi (N.Ş.Doğan'dan)

Foto. 285. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi (N.Ş.Doğan'dan)

Foto. 286-287. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescidi Doğu Cephe Korkulukları (N.Ş.Doğan'dan)

Foto. 288. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi Mescit Mihrabı (N.Ş.Doğan'dan)

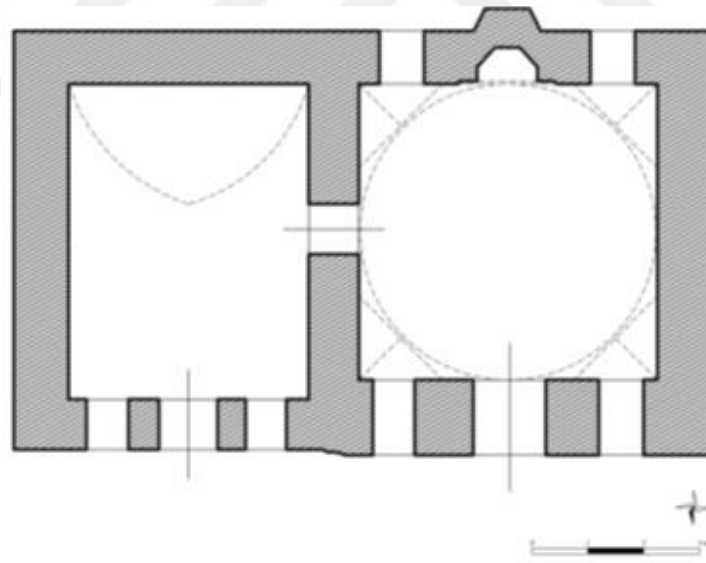
1.2.7. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi¹⁸⁰

Bulunduğu Yer: Karaman il merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Mescit kuzeyindeki giriş kapısı üzerinde yer alan iki satırlık kitabesine göre Selçuklu sultanlarından II. İzzeddin Keykavus zamanında Ebubekir oğlu Saadeddin Ali Bey tarafından 645 H. / 1247 M. yılında¹⁸¹ yaptırılmıştır^{182/183}.

Planı: Mescit bölümü tromp geçişli bir kubbe ile örtülü kare mekânlı bir yapıdan ibarettir. (Çizim 40, Foto. 289)

Taş Süsleme: Taş süsleme mihrapta yer alır. Mihrap nişi mukarnas kavsaralı olup alt tarafları üç bölme şeklinde düz zeminlidir. (Foto. 290) Kavsaranın üzerinde iki adet çiçek desenli rozet mevcuttur. Mihrap kenarlarında üç kollu yarım yıldızlar aralıklı dizilerek süsleme yapılmıştır. (Şekil 122) Mihrap nişinin yanlarında burma şeklinde sütunceler ve üzerinde ikişer adet zar başlık bulunmaktadır. Mihrap nişinin kavsarası değişik renklerde boyalı olup mihrap çerçevesi ve diğer yerleri beyaza boyanmıştır. Çerçevesi dikdörtgen şeklindedir.

Çizim 40. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Planı (T. Bozkurt-Haşim Karpuz'dan Yeniden Çizilerek)

¹⁸⁰ Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi için Bknz Haşim Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Karaman* 70, Ankara 2009, 107-108; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi*, İstanbul 1967, 349; Cengiz Topal, *Karaman Kültür Envanteri 2005*, 167; Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 149.

¹⁸¹ Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Karaman*, 107-108.

¹⁸² Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi*, 349; Topal, 2005, 167.

¹⁸³ Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 149.

Şekil 122. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Mihrabı Süsleme Detayı

Foto. 289. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Kuzey Cephesi (M.Arslan'dan)

Foto. 290. Karaman Saadeddin Ali Bey (Ebu'l Feth) Mescidi Mihrabı (M.Arslan'dan)

1.2.8. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi¹⁸⁴

Bulunduğu Yer: Kayseri'nin Tekke Dağı'nda bulunmaktadır.

Tarihi: Zaviyenin doğusundaki giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 640 H. / 1242-43 M. yılında Keyhüsrev'in annesi Huand Hatun tarafından yaptırılmıştır¹⁸⁵.

Planı: 21.18 x 14.12 m. ölçülerindeki¹⁸⁶ dikdörtgen bir alan üzerinde yer alan zaviyenin girişi doğu cephesindedir. (Çizim.41, Foto. 291) Zaviyenin girişi "L" şekilli bir koridora açılmaktadır. Girişin hemen güneyinde mescit, güneybatı köşesinde türbe, girişin kuzeyinde ise diğer mekânlar yer alır. Odaların üzeri sivri beşik tonozlar ile örtülüdür¹⁸⁷.

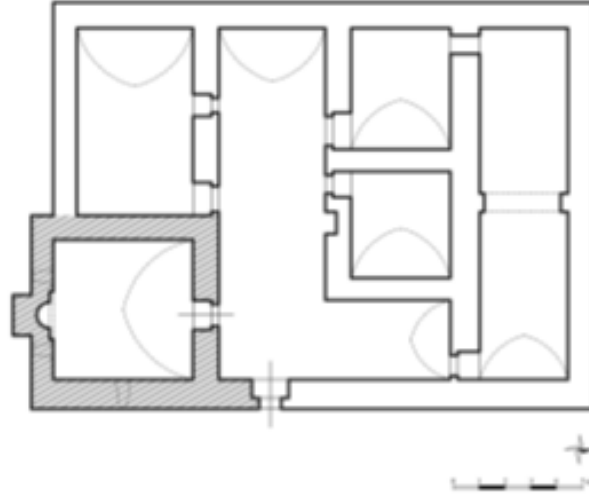
Taş Süsleme: Mihrapta yer alır. Mihrap dikdörtgen çerçeve içerisinde yarım yuvarlak nişlidir. Dıştaki çerçeve iki bordüre sahiptir. Dıştaki ilk bordür sade bir silmeden ibaret iken içteki daha geniş olan bordür yarım yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. (Foto. 292) (Şekil 123) İki yandan silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunce gövdelerinde iki ayrı şeridin "8" motifi çizerek devam etmesinden ibaret bir süsleme vardır.

¹⁸⁴ Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi için Bknz Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'nin İncesu İlçesinde Şeyh Turesan Zaviyesi", *Belleten*, XLIV/174, Ankara 1980, 81, 274; Çayırdağ, Mehmet, *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, Kayseri 2001, 101; Tanman, Baha – Parlak, Sevgi, "Tarikat Yapıları", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara 2006, 394; Yıldırım Özbek, Celil Arslan, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, II, Kayseri 2008, 1044; Ali Kozan, "Sözlü ve Yazılı Tarihe Göre Nevşehir Bölgesinde Horasan Erenleri Olarak Bilinen Şahsiyetler", *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61, Ankara 2012, 320; Mehmet Çayırdağ, "İncesu Şeyh Turesan Zaviyesi", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, III, 1291; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2349; Nevzat Topal, "509/1115 Tarihli Sultan İbrahim Vakfı, Şeyh Torasan Zaviyesi ve Türbesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, XXX, Ankara 2011, 346.

¹⁸⁵ Özbek ve Arslan, II, 2008, 1044; Kozan, 320.

¹⁸⁶ Çayırdağ, "İncesu Şeyh Turesan Zaviyesi", 1291

¹⁸⁷ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2349

Çizim 41. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Planı (Mehmet Çayırdağ'dan Yeniden Çizilerek)

Şekil 123. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi Mihrap Süslemesi

Foto. 291. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Doğu Cephesi (M.Arslan'dan)

Foto. 292. Kayseri İncesu Şeyh Turhasan Zaviyesi Mescidi Mihrap Süslemesi (M.Arslan'dan)

1.2.9. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescidi¹⁸⁸

Bulunduğu Yer: Kırşehir il merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Cacabey Medresesi kuzeyindeki taçkapı üzerinde yer alan kitabesine göre III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 671 H. / 1272-73 M. yılında Kırşehir Emiri Caca oğlu Nureddin Bey tarafından yaptırılmıştır¹⁸⁹.

Planı: Cacabey Medresesi yaklaşık kare planlı bir alan üzerinde üç eyvanlı, kapalı avlulu ve kısmen iki katlı medreseler tipolojisindedir¹⁹⁰(Çizim 42, Foto. 293).

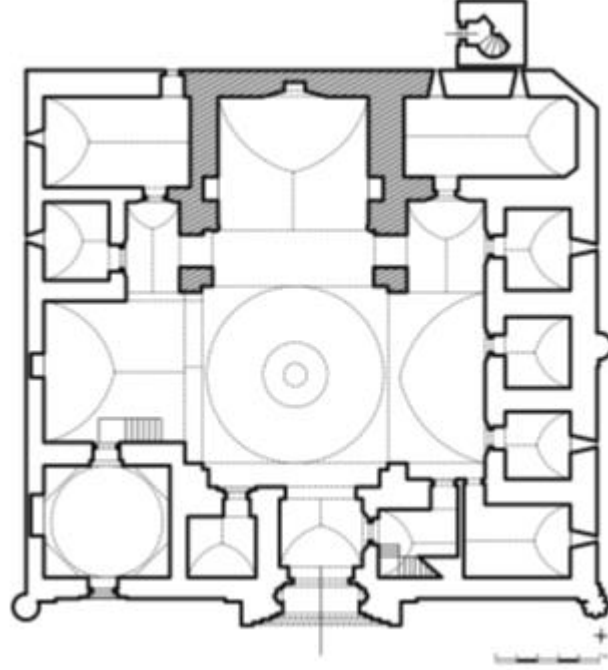
Taş Süsleme: Mihrap bordürlerinde ve sütuncelerde yer yer süslemeler mevcuttur. Bordürde geometrik motifler sütuncelerde “<” şeklinde süsler vardır. Mihrap nişi dikdörtgen kavsaralı olup çerçeve bordürlerle çevrelenmiştir. (Foto. 294) Kavsara

¹⁸⁸ Kırşehir Cacabey Medresesi Mescidi için Bknz Ülgen, Ali Saim, “Kırşehir’de Türk Eserleri”, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, 255; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 55-57; Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, 15; Ömür Bakırcı, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, Ankara 1981, 458; Semavi Eyice, “Caca Bey Medresesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, VI, 539; Şimşek, Ahmet, *Cacabey ve Medresesi*, Kırşehir 2006, 27; Kuban, “Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi”, 183; Arslan, *Anadolu’da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisini (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2039; Bayburtluoğlu, Zafer, “Caca Oğlu Nureddin’in Vakfiyesi”nde Adı Geçen Yapılar”, *Vakıflar Dergisi*, XXV, Ankara 1995, 5-8.

¹⁸⁹ Ülgen, “Kırşehir’de Türk Eserleri”, 255; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 55-57.

¹⁹⁰ Arslan, *Anadolu’da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisini (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2039

burma şeklinde silindirik gövdeli sütuncelerle sınırlıdır. Sütünce başlıkları çan şeklindedir ve üzerinde yazı vardır. (Foto. 295-296)

Çizim 42. Kırşehir Cacabey Medresesi Planı (Metin Sözen'den Yeniden Çizilerek)

Foto. 293. Kırşehir Cacabey Medresesi Genel Görünüm (R. Çelik'den)

Foto. 294. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Genel Görünüm (M. Arslan'dan)

Foto. 295. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Detay (M. Arslan'dan)

Foto. 296. Kırşehir Cacabey Medresesi Mescit Mihrabı Sütunce Süslemesi (M. Arslan'dan)

1.2.10. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Mescidi¹⁹¹

Bulunduğu Yer: Kırşehir iline bağlı Kesikköprü Köyü'nde bulunmaktadır.

Tarihi: Kapalı bölüm taçkapısındaki kitabesine göre III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 667 H. / 1268-69 M. yılında¹⁹² Kırşehir Emiri Caca oğlu Nureddin Bey tarafından yaptırılmıştır¹⁹³.

¹⁹¹ Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Mescidi için Bknz Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", 261; Tahsin Özgüç-Mahmut Akok, "Üç Selçuklu Âbidesi; Dolay Han, Kesik Köprü Kervansarayı ve Han Camii", *Belleten*, XXII/86, Ankara 1958, 256; Özergin, M. Kemal, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, XV/XX, İstanbul 1965, 146; Kucur, Sadi S., "Cacaoğlu Nüreddin", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, VI, 542; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, 184; Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 324; Şimşek, Ahmet, Cacabey ve Medresesi, Kırşehir 2006, 50; Mehmet Emin Kılıç, *XIII-XIV. Yüzyıllarda Kırşehir ve Yöresinin Siyasal, Sosyal, Kültürel ve Dinî Tarihi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, 273; Gökhan Kara, *Kırşehir Kesikköprü Kervansarayı*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 2015, 24; Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 324; Bayburtluoğlu, 1995, 5-8.

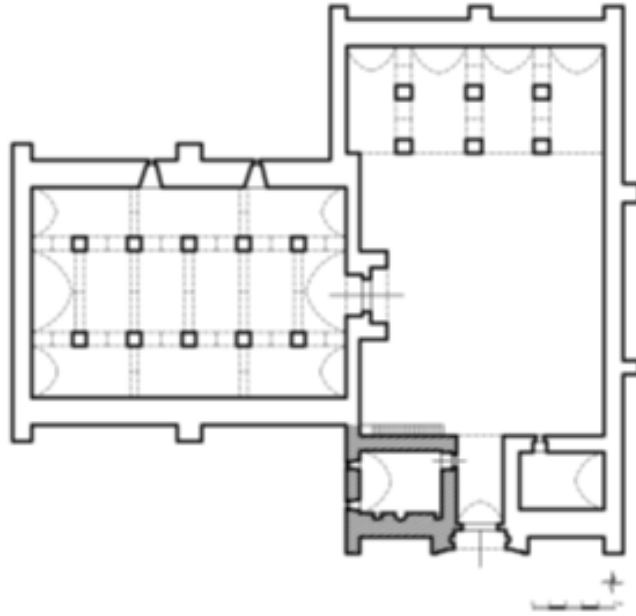
¹⁹² Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", 261.

¹⁹³ Özgüç-Akok, 1958, 256; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 184; Denkhalbant, Kara, 2015, 24.

Planı: Kesikköprü Kervansarayı batıda doğu-batı doğrultulu 19.00 x 25.00 m. ölçülerindeki¹⁹⁴ dikdörtgen planlı kapalı bölüm ve bunun doğusuna kuzey-güney doğrultusunda konumlandırılmış 24.00 x 38.00 m. ölçülerindeki¹⁹⁵ açık bölümden meydana gelmektedir. (Çizim 43, Foto. 297)

Taş Süsleme: Taş süsleme iç mekânda mihrabın sağ ve solda köşe duvarlarında bulunan nişler ile mihrabında yer almaktadır. Sol tarafta bulunan niş saç örgüsüne benzer. Kemer içinde yivli bir kavsaraya sahiptir. (Foto. 298) (Şekil 124) Sağ taraftaki niş ise “8” motifli sivri kemerli bir şekli bulunmaktadır. (Foto. 299)

Mihrap dikdörtgen bir çerçeve içerisinde bulunan bordürde birbirinin içine geçme altıgenler tüm çerçeveyi ters U şeklinde sarmaktadır. Bir alt çerçevede ise üçgen formuna benzer altıgenler birbirlerinin içinden geçerek birbirlerine bağlanmaktadır. (Foto. 300-301-302) (Şekil 125-126-127) En altta bulunan kısımda mihrabiye nişi dışa sütunceler ve üzerindeki başlıklarla çıkarak üç boyutu daha da görkemli hale getirmiştir. Mihrap nişi sivri kemerli olup iki tarafında da birer rozet bulunmaktadır. bu rozetlerin içerisinde geometrik ve bitkisel karışık motifler vardır. Sütunce gövdesi ise ne doğru taşkın balıksırtı görünümündedir. (Foto. 303)

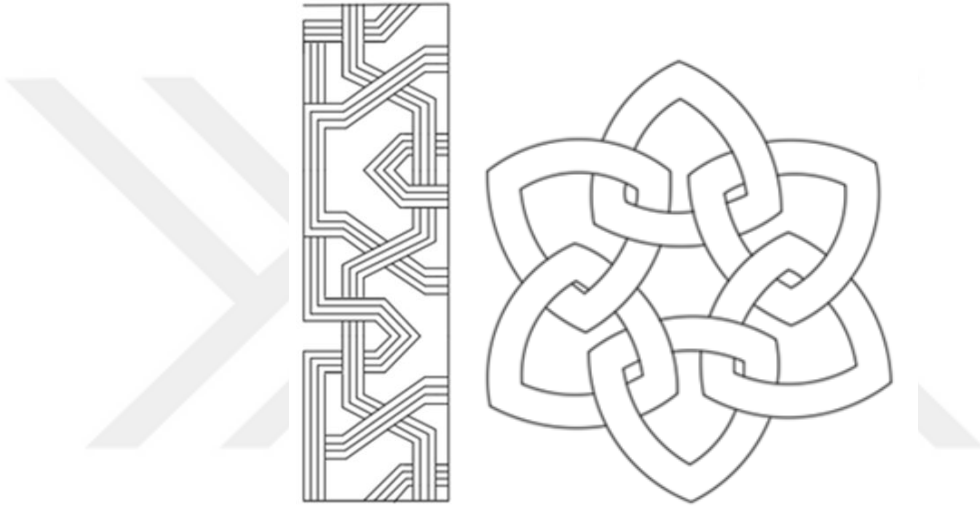
Çizim 43. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Planı (T. Özgüç-M. Akok'tan Yeniden Çizilerek)

¹⁹⁴ Denklnbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 324.

¹⁹⁵ Denklnbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 324.

Şekil 124. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi Bezeme

Şekil 125-126. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrap Süslemeleri

Şekil 127. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi İçteki Nişi Bezeme

Foto. 297. Kırşehir Kesikköprü Hanı (Cacabey Hanı) Genel Görünüm (G. Kara'dan)

Foto. 298. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi (G. Kara'dan)

Foto. 299. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Güney Duvar Nişi (G. Kara'dan)

Foto. 300. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrabı (G. Kara'dan)

Foto. 301-302. Kırşehir Kesikköprü Hanı Mescidi Mihrap Süslemeleri (G. Kara'dan)

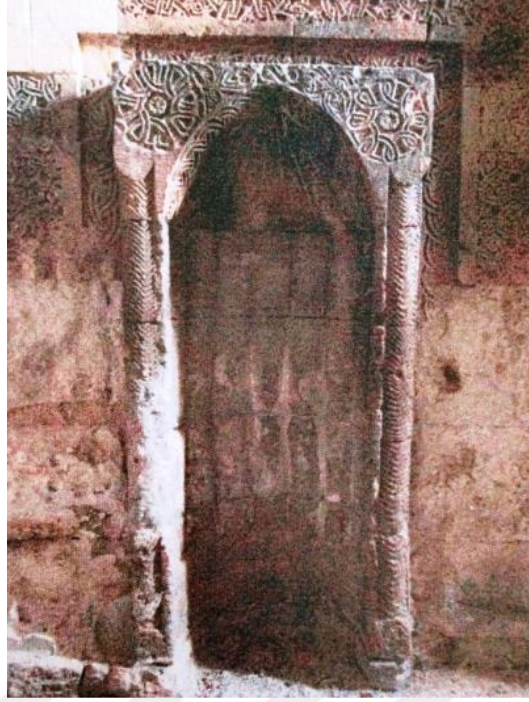

Foto. 303. Kırşehir Kesikköprü Hamı Mescidi İçteki Nişi (G. Kara'dan)

1.2.11. Konya Hacı Ferruh (Taş-Akçe Gizlenmez) Mescidi¹⁹⁶

Bulunduğu Yer: Konya iline bağlı meram ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Günümüzde daha çok “Taş Mescit” olarak bilinen Hacı Ferruh Mescidi, doğusundaki taçkapı ve harim giriş kapısındaki kitabelerine göre I. İzzeddin Keykavus döneminin Hassa Hazinesdarı olan Hacı Ferruh tarafından 612 H. / 1215 M. yılında Kayserili Mimar Küneş (Güneş) oğlu Ramazan“a¹⁹⁷ yaptırılmıştır¹⁹⁸.

Planı: Hacı Ferruh Mescidi doğusunda 6.85 x 3.57 m. ölçülerindeki¹⁹⁹ beşik tonoz örtülü ön giriş mekânı ve bunun batısındaki içten içe 6.85 x 6.85 m. boyutlarındaki²⁰⁰

¹⁹⁶ Konya Hacı Ferruh (Taş-Akçe Gizlenmez) Mescidi için Bknz Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1995, 200.; Ömür Bakırer, “Hacı Ferruh Mescidi”, *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969, 172; Mehmet Önder, *Mevlâna Şehri Konya (Tarihi Kılavuz)*, Ankara 1971, 121; İbrahim Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Konya 2007, 254; Haşim Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, I, Ankara 2009, 299; Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 2010, 269; Bakırer, 1969, 172; Arslan, 2017, 1672.

¹⁹⁷ Sönmez, 1995, 200.

¹⁹⁸ Bakırer, “Hacı Ferruh Mescidi”, 172; Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 2010, 269.

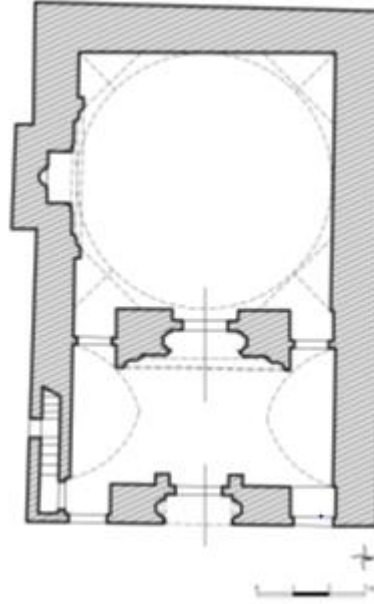
¹⁹⁹ Bakırer, “Hacı Ferruh Mescidi”, 172.

²⁰⁰ Bakırer, “Hacı Ferruh Mescidi”, 172

kare planlı harimden ibarettir. (Çizim 44, Foto. 304) Harimin üzeri tromp geçişli bir kubbe ile örtülüdür²⁰¹.

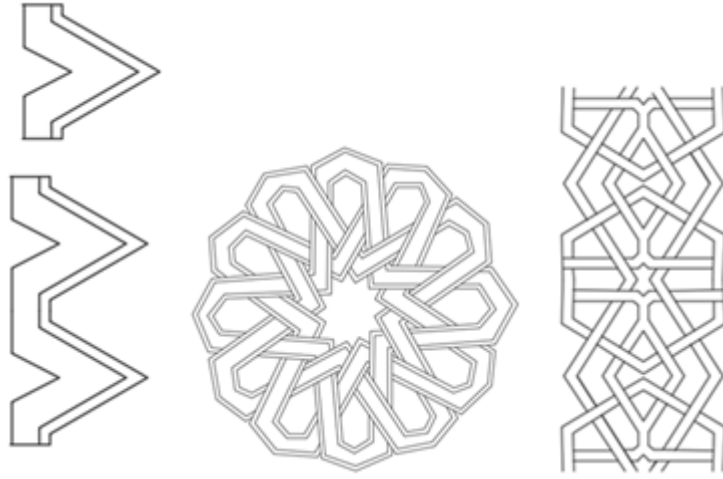
Taş Süsleme: Taçkapıda, ve mihrapta süslemeleri bulunmaktadır. Taçkapısı dikdörtgen çerçeveli ve mukarnas kavsaralıdır. (Foto. 305) Çerçeveller bordürle çevrilidir. Bordürde yıldızların yan yana sıralanmasıyla oluşmuştur. Diğer bordür on kollu ve altı kollu yıldızların altıgenlerinin birbirleriyle yer aldığı kompozisyonudur. (Foto. 306-307-308) (Şekil 128-129-130) Taçkapının iç tarafında mihrabiye nişi görülmektedir. Nişlerin etrafı dikdörtgen çerçeveli olup sağdaki niş sivri kemerli soldaki niş ise kavsaralıdır. (Foto. 309-310)

Mescidin mihrabı dikdörtgen çerçeve içerisinde mukarnaslı bir yapıya sahiptir. Çerçeve bordürlerle çevrilidir. (Foto. 311) Bordürlerden geniş olan iç içe geçmiş sekizgenlerin oluşturduğu bir formdur. Nişin içinde küçük bir nişçikte bulunur. Kemerleri geometrik motiflidir. Kemer üzerinde de baklava dilimlerinin yer aldığı geometrik bir şerit çıkar, mihrabiye kemerinin köşeciklerinde geometrik desenli kabaklar yer alır. (Foto. 312-313-314) (Şekil 131-132)

Çizim 44. Konya Hacı Ferruh Mescidi Planı (Turgut Baş'tan Yeniden Çizilerek)

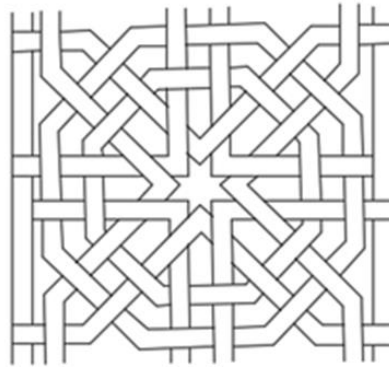
²⁰¹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 1672

Şekil 128-129-130. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapı Bordür Süslemeleri

Şekil 131. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabının İçteki Nişi

Şekil 132. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Bordür Süslemesi

Foto. 304. Konya Hacı Ferruh Mescidi Doğu Cephesi Genel Görünüm

Foto. 305. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapısı

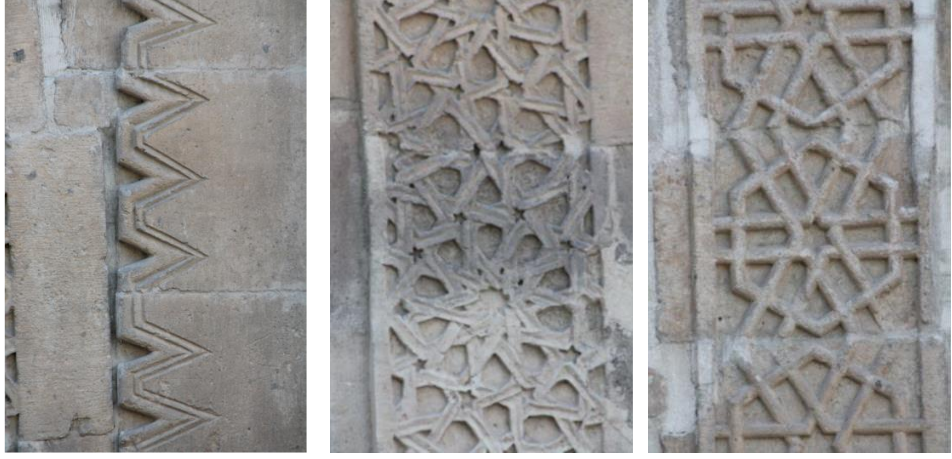

Foto. 306-307-308. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapı Bordür Süslemeleri

Foto. 309-310. Konya Hacı Ferruh Mescidi Taçkapısı Mihrabiye Nişleri

Foto. 311. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı

Foto. 312. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Detay

Foto. 313. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabının İçteki Nişı

Foto. 314. Konya Hacı Ferruh Mescidi Mihrabı Bordür Süslemesi

1.2.12. Konya Kızılören Hanı Mescidi²⁰²

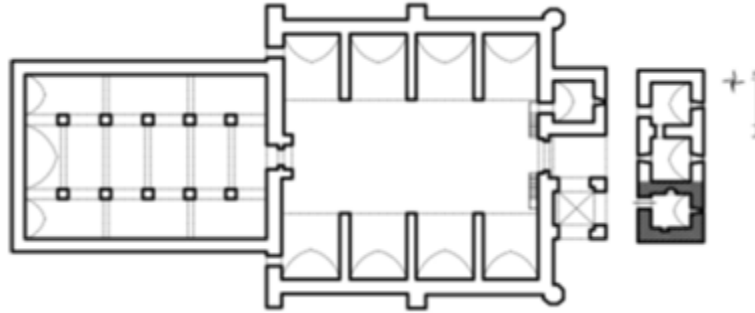
Bulunduğu Yer: Konya-Beyşehir karayolunda bulunmaktadır.

Tarihi: Kızılören Hanı kaybolan/çalınan kitabesine göre I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 603H. / 1206 M. yılında Emir Kandemir tarafından yaptırılmıştır²⁰³.

Planı: Kızılören Hanı kapalı ve açık bölümlerden oluşan klasik Selçuklu plan özelliğindedir²⁰⁴ (Çizim 45, Foto. 315).

Taş Süsleme: Mescid giriş kapısı ve mihrapta yer almaktadır. Mescidin doğu cephesi giriş cephesi olarak düzenlenmiştir. (Foto. 316) Yazlık mekânın avlusundaki merdivenle giriş kapısına ulaşılır. Kapı dikdörtgen çerçeve içerisinde yuvarlak kemerli bir eyvan özelliği gösterir. (Foto. 317) Mescidin giriş kapısı dikdörtgen çerçeve ile kuşatan bir bordüre sahiptir. Bordür üzerinde yarım yıldız (üç kollu) ve üçgenler ile meydana gelmiştir. (Şekil 133)

Mihrabı ise dikdörtgen çerçeve içerisinde yarım yuvarlak kesitlidir (Foto. 318-319). Dıştaki çerçeve uçları ok şekilli üçlü girinti frizi ile süslenmiştir. Nişin kavsarası istiridye kabuğu şeklindedir. İki yandan üzerleri “V” şekilli yivlerle hareketlendirilen sütüncelere sahiptir²⁰⁵(Şekil 134).

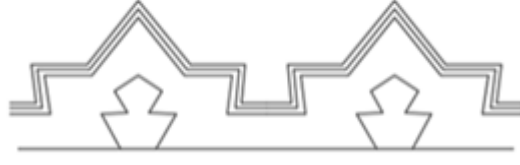
Çizim 45. Konya Kızılören Hanı Planı (Kurt Erdmann'dan Yeniden Çizilerek)

²⁰² Konya Kızılören Hanı Mescidi için Bknz. Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, Ankara 2000, 134; Ayşe Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, 65; Haşim Karpuz, “Konya Kızılören Hanı”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara 2007, 100; Muhammet Görür, “Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Kataloğu”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara 2007, 511; Kuban, “Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi”, 249; Haşim Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, II*, Ankara 2009, 1010; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2282; Ali Baş, “Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Kervansarayları”, *Sanatsal Mozaik*, 33, İstanbul 1998, 68-69.

²⁰³ Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 134; Denkhalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 65; Kuban, “Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi”, 249.

²⁰⁴ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2282

²⁰⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2282

Şekil 133. Konya Kızılören Hanı Mescit Giriş Kapısı Motif Detayı

Şekil 134. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı-Onarım Öncesi Motif Detayı

Foto. 315. Konya Kızılören Hanı Genel Görünüm (H. Karpuz'dan)

Foto. 316. Konya Kızılören Hanı Mescit Bölümü Kapısı (H. Karpuz'dan)

Foto. 317. Konya Kızılören Hanı Mescit Giriş Kapısı (H. Karpuz'dan)

Foto. 318. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı (H. Karpuz'dan)

Foto. 319. Konya Kızılören Hanı Mescit Mihrabı-Onarım Öncesi (H. Karpuz'dan)

1.2.13. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi Mescidi²⁰⁶

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı merkez Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

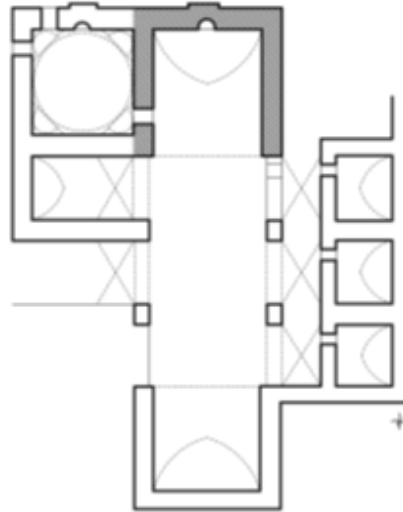
Tarihi: Kutubeddin İlgazi'nin annesi Sıttı Radviyye Hatun tarafından 1184-1185 M. yıllarında inşa ettirilmiştir²⁰⁷.

Planı: XI. Yüzyıl mimari özelliklerini taşır. İki katlı, iki eyvanlı revaklı avlulu bir yapıdır²⁰⁸ (Çizim 46).

Taş süsleme: mihrapta yoğun olarak yer almaktadır. Mihrap yarım daire şeklinde yuvarlak kemerlidir. Kemer iç tarafa doğru sekiz adet derin bir şekilde dışardan içeriye doğru incelerek yarım daire formu verilip yivlerle dilimlenmiştir. Kemerin ve bu yarım dairelerin üzeri parça etkisi verilerek oyulmuştur. (Foto. 320)

Mihrap nişi sütunlardan yere kadar tüm yüzeyleri geometrik altı kollu yıldızlarla döşenmiştir. İçlerinde de bitkisel motiflerle zenginlik katılmıştır. Yine bordürlerin bir kısmına da sekizgen formlar verilmiştir. (Foto. 321) (Şekil 135)

Mihrap nişi yanlardan sütuncelerle sınırlanmış gövdesinde geometrik motifler, çan şeklindeki başlığında ise bitkisel bezemelere yer verilmiştir. (Foto. 322-323)

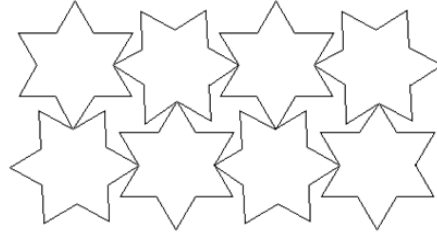
Çizim 46. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi Plan Krokisi²⁰⁹ (Ara Altun'dan Yeniden Çizilerek)

²⁰⁶ Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi Mescidi için Bknz Demirci ve Terzioğlu, 463; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2099; Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul 1969, 114; Ara Altun, "Mardin'de İki Artuklu Medresesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, İstanbul 1970, 257; Ara Altun, "Hatuniye Medresesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1997, XVI, 503-504.

²⁰⁷ Demirci ve Terzioğlu, 463

²⁰⁸ Demirci ve Terzioğlu, 463

²⁰⁹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2099

Şekil 135. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı Süslemeleri

Foto. 320. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı (A.Saylan'dan)

Foto. 321-322-323. Mardin Hatuniye (Sitti Radviyye) Medrese Mescit Mihrabı Süslemeleri (A.Saylan'dan)

1.2.14. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi²¹⁰

Bulunduğu Yer: Mardin iline bağlı merkez Artuklu ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Medrese, güneydoğu köşesindeki taçkapısında bulunan kitabesine göre 787 H. / 1385 M. yılında Artuklu Sultanı Şemseddin Davut oğlu Mecdüddin İsa Bey tarafından yaptırılmıştır²¹¹.

Planı: Zinciriye Medresesi ortadaki bir avlu etrafında ve avlunun doğusunda şekillenen revaklı açık avlulu, eyvanlı ve iki katlı bir plandadır. Avlunun güneydoğu köşesinde bulunan mescidi ise doğu-batı doğrultusunda enine tek mekânlıdır. (Çizim 47) Mihrap önü tromp geçişli bir kubbe, iki yanı ise sivri beşik tonoz örtülüdür²¹².

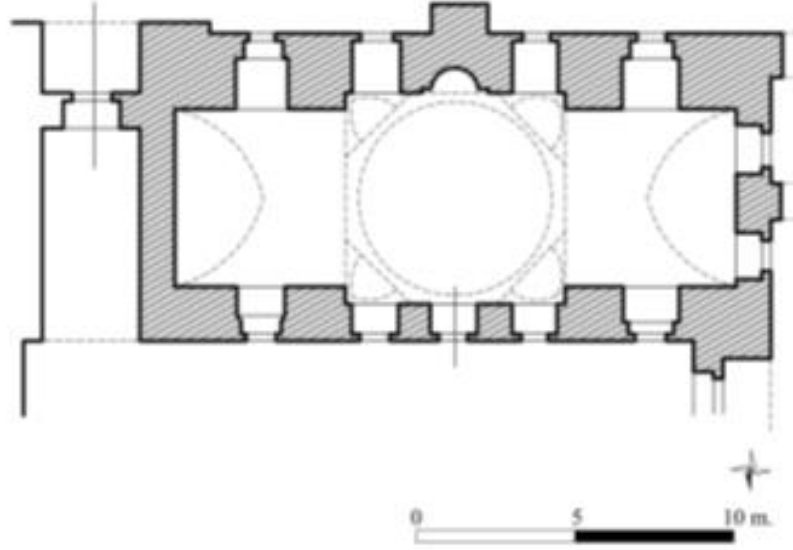
Taş süsleme: Giriş kapısında ve mihrabında bulunmaktadır. Mescid harimine kuzeyde dikdörtgen çerçeveli kapıdan ulaşılmaktadır. Dıştan iki renk taş işçiliği ile palmet sıralı bir çerçeve içerisinde mukarnas kavrısalı ve sivri kemerli kapı yer almaktadır. (Foto. 324). Sivri kemerin köşeliklerinde rumi ve palmetli kıvrık dal bezemeli yer alır. Kapının yanlarında sütünceler vardır. Sütünce gövdelerinde iki ucu palmetle son bulan damla motifli madalyon vardır. Bu madalyon içerisinde yazı ile bezeme yapılmıştır.

Mihrabıda yine aynı özelliklerde; bordürlerle çevrilidir. Dışta kalan bordür palmetlerle süslenmiştir. İçte kalan diğer bordür ise iç bükey palmetlerle son bordürde geometrik motifli desenlerle süslenmiştir. Mihrap kemerinde yazı kuşağı (Foto. 325) yer almakta, kemer köşeliklerinde bitkisel motifler bulunur. (Foto. 326-327) Mihrap nişi stüncelerle sınırlanmıştır.

²¹⁰ Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi için Bknz Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, 116; Altun, 1978, 172; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, 143; Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 233; Banu Bilgicioğlu, "Mardin (Mimari)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2003, XXVIII, 50; Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 2011, 99; Arslan, 2017, 2135; Altun, Ara, "Anadolu'da Artuklu Devri Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar", *Vakıflar Dergisi*, X, Ankara 2006 (Tıpkı Basım), 231; Eken, 248.

²¹¹ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1973, 143; Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, 233; Bilgicioğlu, 2003, 50.

²¹² Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 2135

Çizim 47. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Planı (Albert Gabriel'den Yeniden Çizilerek)

Foto. 324. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Giriş Kapısı (İçten Görünüm)
(A.Saylan'dan)

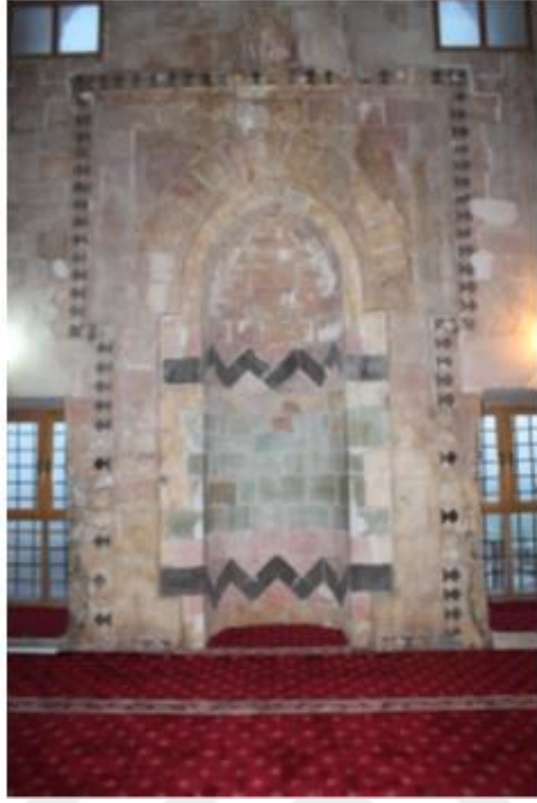

Foto. 325. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Mihrabı(A.Saylan'dan)

Foto. 326-327. Mardin Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi Mescidi Mihrap Süslemeleri (A.Saylan'dan)

1.2.15. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi²¹³

Bulunduğu Yer: Nevşehir iline bağlı Avanos ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kervansarayın yazlık bölümünün taçkapısındaki II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in adının geçtiği tarihi bulunmayan kitabe²¹⁴ ile yapının plan, mimari ve süsleme özelliklerine göre 13. yüzyılın birinci yarısında yaptırıldığı kabul edilmektedir^{215/216}.

Planı: Sarı Han açık ve kapalı bölümlerden oluşan klasik Selçuklu kervansaray tipolojisindedir. (Çizim 48, Foto. 328) Mescit bölümü açık bölümün doğusundaki giriş eyvanının üzerinde bulunmaktadır ve dıştan dışa 7.00 x 8.00 m. ölçülerinde²¹⁷ kareye yakın planlı bir yapıdır (Çizim 49).

Taş Süsleme: Taçkapısında, tropmların olduğu duvarlarda ve mihrapta yer almaktadır. (Foto. 329) Taçkapısı farklı bordür kuşakları ile bezelidir. En dışta bulunan bordür birbirleriyle kesişen çizgilerden oluşur. Bu çizgilerin alt veya üstlerinden geçerken oluşturdukları boşluklardan ise geometrik bir form oluşur. İç doğru olan bordürü iç bükey olup sadedir. En içteki bordür ise iç doğru kırık hatlıdır ve "8" motifinin birbirine bağlanmasıyla meydana gelmiştir. Giriş kapısı mukarnas kavsaralı olup üzerinde ince zincir motifi yer almaktadır. Sütuncelerle sınırlandırılmış üzerleri ters "V" şeklinde motifler vardır. (Foto. 330-331-332)

Mihrap dikdörtgen çerçevelidir. Sivri kemerlerle etrafı bordürlerle çevrilidir. Dış taraftaki bordür kırık hatlı geometrik bir düğümdür. İç bordür ise yine birbirini kesen ya da içinden geçen çizgilerle oluşturulmuştur. Boşluklardan altıgen formu meydana gelmektedir. (Foto. 333) (Şekil 136)

Mukarnas kavsaralı mihrap nişi sivri kemerli ve zincir bezemelidir. Bu bezemenin altında ilk bordüre benzer yatay eksenli süsleme yer almaktadır. Sütunceler yanlarda ters "V" şeklinde bezeme oluşturmuştur. (Foto. 334) (Şekil 137)

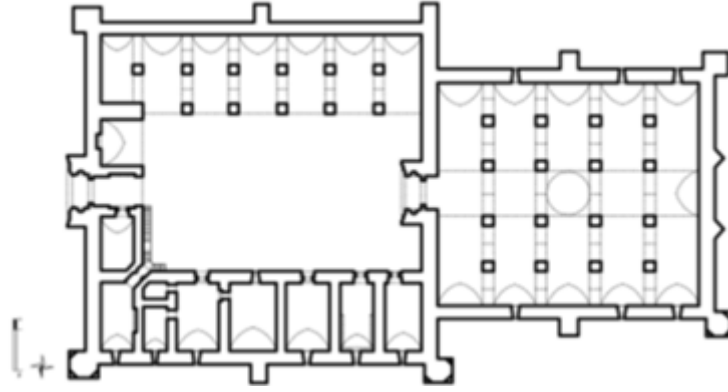
²¹³ Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi için Bknz Abdullah Karaçağ, "Avanos Sarı Han", Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları, Editör: Hakkı Acun, Ankara 2007, 211; Denknalbant, 2004, 217; Abdullah Karaçağ, "Avanos Sarı Han", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara 2007, 212; Selçuk Mülayim, "Nevşehir'de Türk Dönemi", Nevşehir, İstanbul 1996, 139; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1973, 183; Denknalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 222.

²¹⁴ Karaçağ, "Avanos Sarı Han", 211

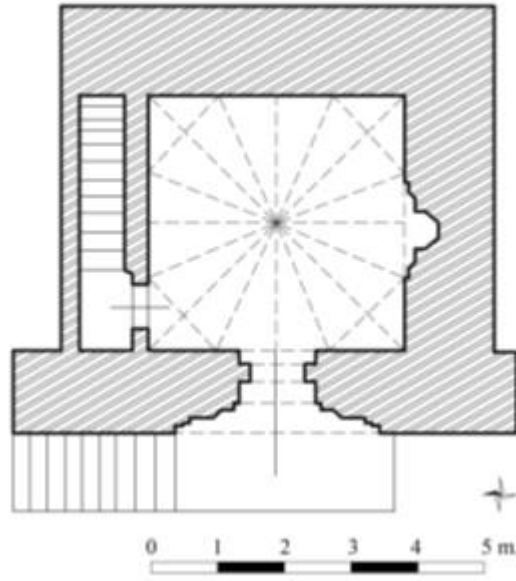
²¹⁵ Denknalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 217; Karaçağ, "Avanos Sarı Han", 212.

²¹⁶ Mülayim, 1996, 139; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1973, 183.

²¹⁷ Denknalbant, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, 222.

Çizim 48. Nevşehir Avanos Sarı Han Planı (Abdullah Karaçağ"dan Yeniden Çizilerek)

Çizim 49. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Planı (Tahsin Özgüç-Mahmut Akok"tan Yeniden Çizilerek)

Şekil 136. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapı Kavsarası Detayı

Şekil 137. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Mihrabı Bezeme Detayı

Foto. 328. Nevşehir Avanos Sarı Han Genel Görünüm (A.Karaçağ'dan)

Foto. 329. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi (A.Karaçağ'dan)

Foto. 330. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi Taçkapısı (A.Karaçağ'dan)

Foto. 331. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescidi Taçkapısı-Onarım Öncesi (O. Aslanapa'dan)

Foto. 332. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapısı Bordür Süslemeleri (A.Karaçağ'dan)

Foto. 333. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Taçkapı Kavsarası (A.Karaçağ'dan)

Foto. 334. Nevşehir Avanos Sarı Han Mescit Mihrabı (A.Karaçağ'dan)

1.3. KERVANSARAYLAR

1.3.1. Ağzıkara Han²¹⁸

Bulunduğu Yer: Aksaray-Nevşehir karayolunun eski güzergâhı üzerinde, Aksaraya 15 km. uzaklıkta, adıyla anılan köyün içerisinde²¹⁹.

Tarihi: Ağzıkara Han iki kitabesine göre, Hoca Mesud bin Abdullah tarafından yaptırılıp, hol kısmı I. Alâeddin Keykubad, zamanında 628 H. / 1231 M. avlusu 637 H. / 1239 M.'de II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ilk saltanat yılında tamamlanmıştır²²⁰.

²¹⁸ Ağzıkara Han için Bknz Özgüç, Tahsin – Akok, Mahmut, “Ağzıkara Han”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, Ankara 1956, 93; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, 178; Bekir Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 321; Ara Altun, “Ağzıkara Han”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1988, I, 482; Halil Berktaş, ve diğerleri; *Türkiye Tarihi 1, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul 2005, 473.

²¹⁹Akok ve Özgüç , 93

Planı: Kare plânlı bir avlu ve bunun etrafına dizilmiş odalar ve revaklar ile dikdörtgen plânlı bir kapalı mekândan meydana gelmektedir. Avlunun bulunduğu bölüm dışı doğru taşkıntılı yapılmışken, kapalı kısım derinlemesine dikdörtgen bir plâna sahiptir ve kuzey-güney istikametinde uzanmaktadır²²¹ (Çizim 50).

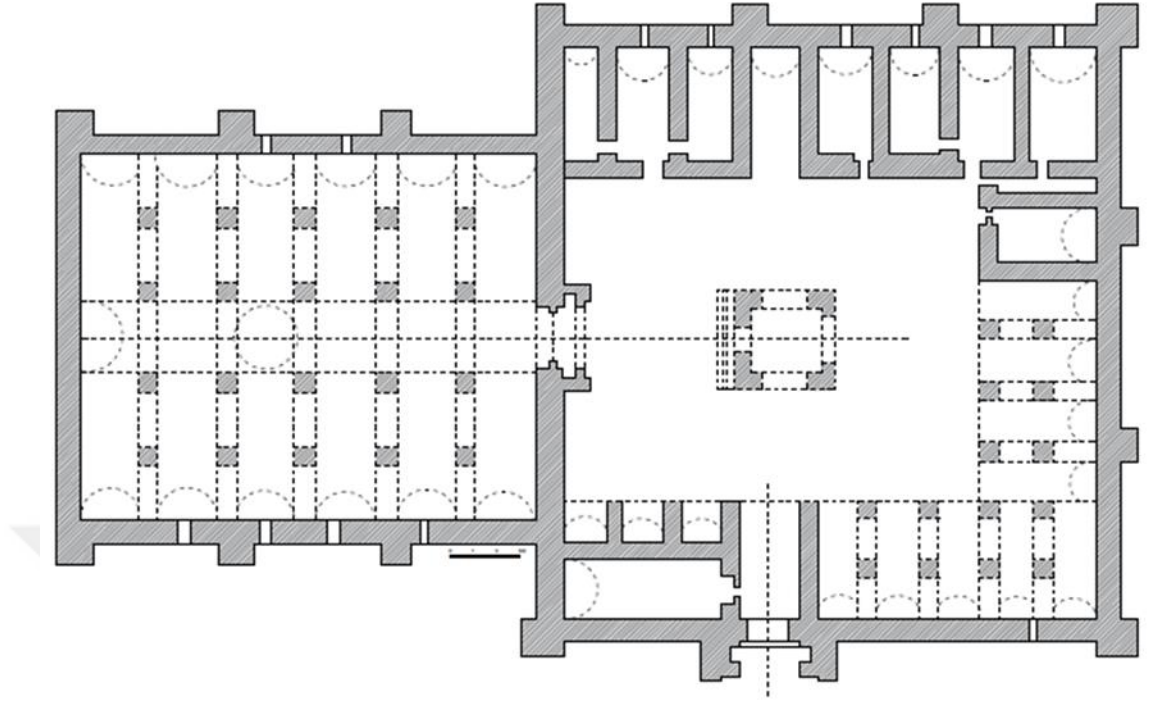
Taş Süsleme: Taçkapıda yoğun olarak görünmektedir. Taçkapısı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli, mukarnas kavsaralıdır. Dikdörtgen çerçeve içe doğru bordürlerle çevrilidir. İlk bordür on kollu yıldızların yanyana gelmesiyle oluşturulmuş bordürdür. Ortasında küçük papatyaya benzer madalyon formuyla zenginleştirilmiştir. (Foto. 335) (Şekil 138) İkinci bordürü “V” şeklinde zikzakların üstten alt alta geçmesiyle süslenmiş bordürdür. (Foto. 336) (Şekil 139) Geniş bordürde ise on ve on iki kollu yıldızların oluşturmuş olduğu süslemeler mevcuttur.

Bunu takip eden ve zemin süslemelerine geçiş kuşağı olarak kullanılan mail çerçeve ise geometrik geçmelerden meydana gelen bir süslemeye sahiptir²²². Taçkapı kavsarası üzerinde kitabe yazısı bulunur. (Foto. 337). Kavsara köşeliklerinde beşer adet gülbezekler yer alır. Giriş kapısı basık yay şeklinde olup kemeri kesme kilit taşandır. Kemer üzerinde ise iki adet rozet bulunur.

²²⁰ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 2011, 178

²²¹ Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 321

²²² Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 323-324

Çizim 50. Ağzıkara Han planı (Bekir Deniz'den yeniden çizilerek)

Şekil 138. Ağzıkara Han-Avlu Kısmı, Taçkapı Birinci Kuşak Süslemesi.

Şekil 139. Ağzıkara Han Avlu Kısmı, Taçkapı Süslemesi, İkinci Kuşak Süslemesi

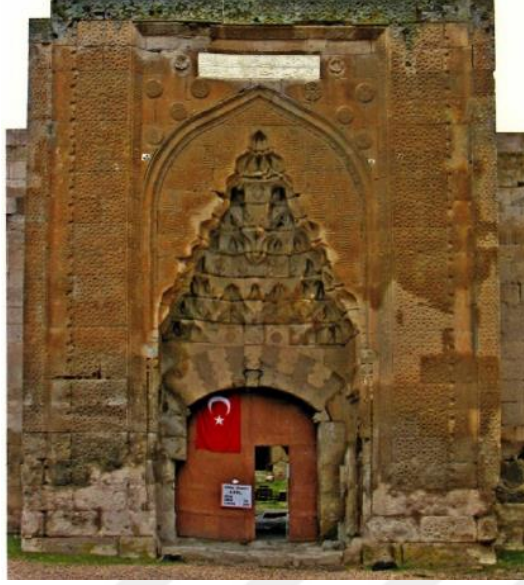

Foto. 335. Ağzıkara Han, Üstü Açık Kısımın Taçkapısı, Detay (B. Deniz'den)

Foto. 336. Ağzıkara Han, Avlu Kısmı Taç Kapısı, Birinci Kuşak (B. Deniz'den)

Foto. 337. Ağzıkara Han, Üstü Açık Kısımın Taç Kapısı, Kitabe (B. Deniz'den)

1.3.2. Alay Han²²³

Bulunduğu Yer: Aksaray-Nevşehir karayolu üzerinde bulunmaktadır.

Tarihi: Eser, Sanat Tarihçilere göre, (I. Kılıçaslan devrinde (1155-1192) veya XIII. yy.'ın ilk çeyreği içinde inşa edilmiştir. Tarihi kaynaklarda yapının I. Alaeddin Keykubat'tan önce yapıldığına işaret edilmektedir. Nitekim Aksaray'la ilgili mahalli kaynaklarda da "Danişmend Oğullarından Yağıbasan Bey'in oğlu Zahüriddin Pervane tarafından yaptırılıp, ismine de Pervane Kervansarayı denilmiş olabileceği" belirtilmektedir²²⁴.

Planı: Alay Han II. Kılıçaslan'ın son yıllarında (1192'de) tamamlanmıştır. Avlusu yıkılmış olan Alay Han, yalnız Sultan Hanlarda görülen mukarnas nişli iç kapı, ortasında ışık kubbesi ile ortada tonoz ve iki yanda yedişer dikey tonoz olarak, klasik Selçuklu kervansaraylarının bütün plan ve mimari özelliklerini biraraya toplamaktadır²²⁵ (Çizim 51) (Foto. 338).

²²³ Alay Han için Bknz Mehmet Hamzakadı, "Tarihi Yönden Aksaray", *Hasandağı Gazetesi*, 1966, 2; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 2011, 170; R. H. Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir 1982, 91, 104; Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 54; Demiriz, 2000, 118; Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını 341, Ankara 2007, 113.

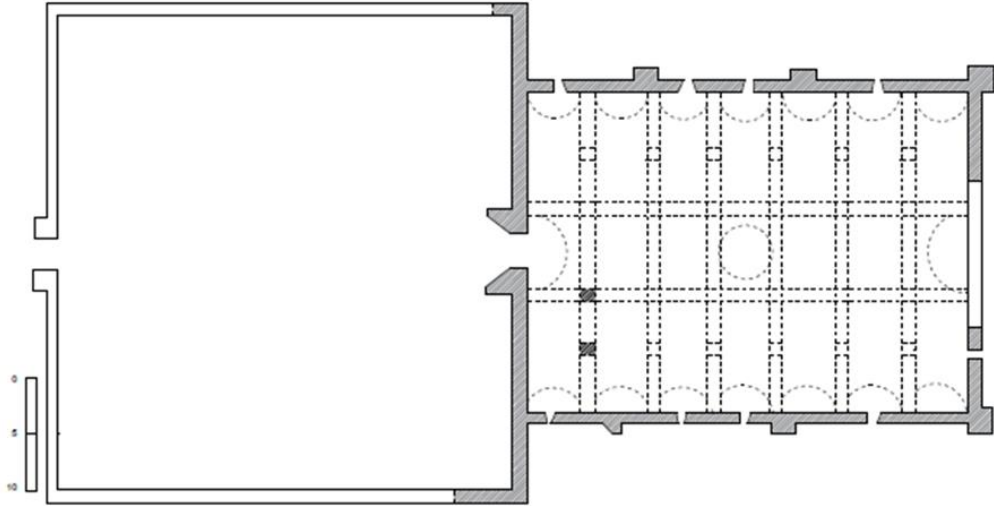
²²⁴ Hamzakadı, 2

²²⁵ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 2011, 170

Taş Süsleme: Taçkapısında yer almaktadır. (Foto. 339) Taçkapı bordürle çevrelenmiştir. Bordür kuşağında iç içe geçmiş üçgen ve kare motiflerinin yan yana birleşip tekrarlamasıyla oluşmuş zikzak şeklinde geometrik bir kompozisyonudur. (Şekil 140). İkinci bordürde merkezde sekiz kollu yıldızlardan başlayan kenarlarında da sekizgenlerin yer aldığı bir bordürdür. (Foto. 340) (Şekil 141) Son bordürde ise eşkenar bordürlerden meydana gelmiş kırık çizgilerin içlerinden birleştiği ya da üzerlerinden geçerek kareler içinde düğüm oluşturduğu motifli kompozisyonudur. (Foto. 341-342) (Şekil 142)

Taçkapı sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Mukarnas kavsara kemerinde de üçüncü bordüre benzer geometrik formda bir bordür yer almaktadır. (Şekil 143) Kırık hatların birbirini kesmesi ve üstünden geçmesiyle oluşmuş boşluklarında kare, üçgen ve yarım dairelerin oluşturduğu kenar bordür kuşağıdır. Kemer köşeliklerinde gülbezek rozetleri, içlerinde on iki yapraklı çiçeklerle süslenmiştir²²⁶ (Şekil 144).

Giriş kapısının üst tarafında tek başlı ve çift gövdeli aslan figürü mevcuttur. Aslanların arka ayakları üzerine oturmuş poz vermiş şekildedir. Kuyrukları arka ayakları arasından gövde üzerine dolanır ve sırtında sona erer²²⁷ (Foto. 343) (Şekil 145).

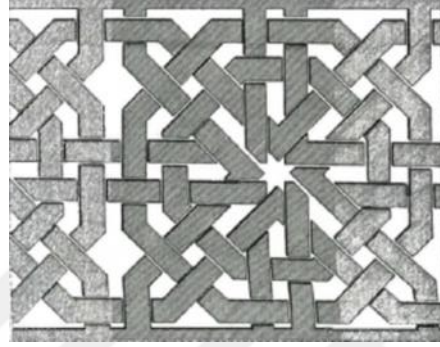
Çizim 51. Alay Han Planı (K.Erdmann'dan yeniden çizilerek)

²²⁶ Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, 91, 104

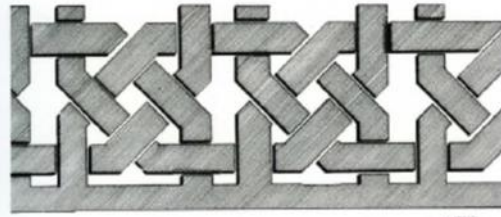
²²⁷ Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 54

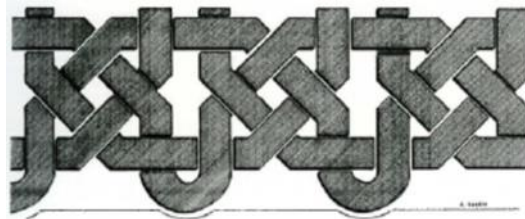
Şekil 140. Alay Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Detayı

Şekil 141. Alay Hanı Taçkapı Geniş Kenar İkinci Kuşak Süsleme

Şekil 142. Alay Hanı Taçkapı Üçüncü Kuşak Süsleme

Şekil 143. Alay Hanı Taçkapı Kavsara Kemerli Süslemesi

Şekil 144. Alay Hanı Taçkapı Gülbezek, Çizim

Şekil 145. Alay Hanı Taçkapı Tek Başlı İki Gövdeli Aslan Figürü

Foto. 338. Alayhan - Güneybatı'dan Görünüşü (B. Deniz'den)

Foto. 339. Alay Hanı, Cephe Görünüşü, Kazı Hazırlık Çalışmaları (Deniz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 54)

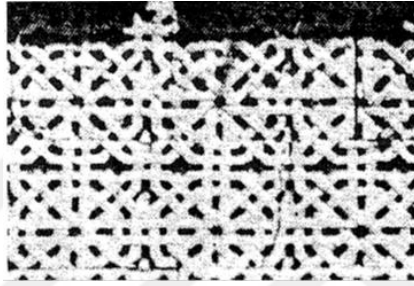

Foto. 340. Alay Hanı, Avlu Taçkapısından Detay(Y.Demiriz'den)

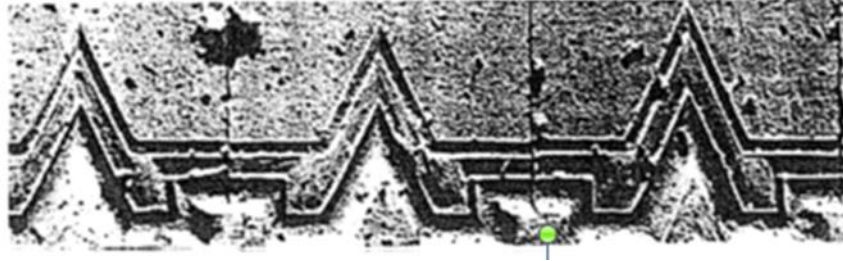

Foto. 341. Alay Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 342. Alay Han Taçkapı Kemerleri, Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 343. Alay Han Taçkapı Tek Başlı İki Gövdeli Aslan Figürü (B. Deniz'den)

1.3.3. Aksaray Sultan Hanı²²⁸

Bulunduğu Yer: Anadolu Selçuklu şehir dışı hanlarının (kervansaraylarının) en anıtsal örneği olan Sultan Han. Konya -Aksaray yolunda, Konya'ya 94 km. ve Aksaray'a 40 km. uzaklıkta, ana yolun 4 km. güneyindeki Sultan Hanı kasabasında yer almaktadır²²⁹.

Tarihi: Mimari bakımından bir şaheser olan bu han Selçuklu Hükümdarı Sultan Alâeddin Keykubad tarafından 626 H. tarihinde inşa ettirilmiştir. Elli sene kadar sonra, yani 1278'de Gıyasuddin Keyhüsrev zamanında tamir edilmiştir²³⁰.

Planı: Han, doğusu açık avlulu ve batısına bitişik kapalı bölümden oluşmaktadır²³¹ (Çizim 52) (Foto. 344).

Taş Süsleme: Avluya açılan taçkapı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Dikdörtgen çerçeveyi oluşturan bordürlerden ilkinde düz ve ters dörtlü ok uçları, köşelerde gamalı haçlarla oluşturulmuş çarkifelek kompozisyonunu, ikinci bordürde kırık çizgilerin birbirleriyle birleşme ve kesişmeleriyle oluşmuş altıgenler, üçüncü bordürde meander, içteki silmede zikzak bindirmeli, düz silmede

²²⁸ Aksaray Sultan Hanı için Bknz Aynur Durukan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 141-142, 145-148; Arseven, 147; Demirci ve Terzioğlu, 440; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 26; O. Aslanapa, "Anadolu Selçukluları Mimari Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1987, 155; Hakkı Acun, *Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 461.

²²⁹ Durukan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 141

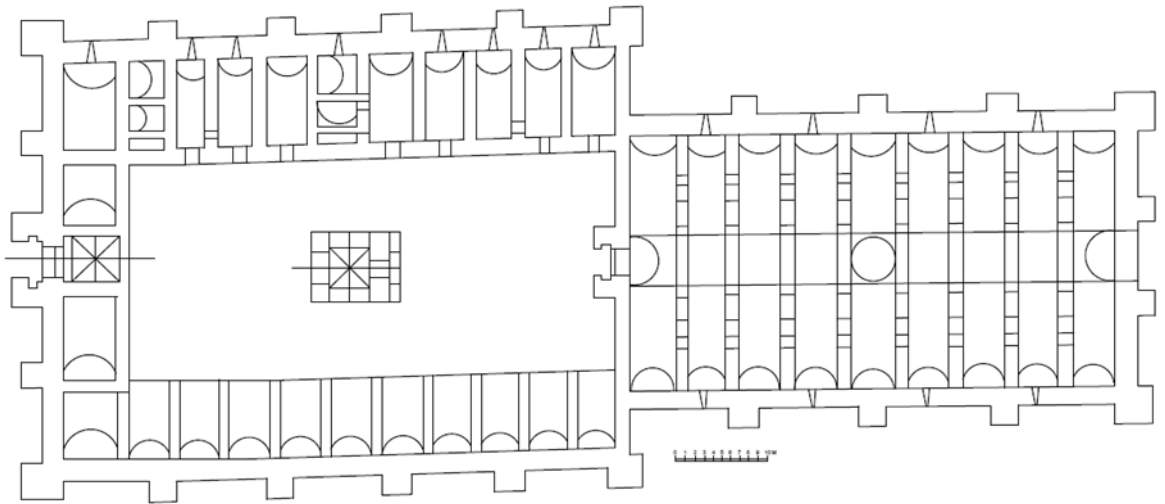
²³⁰ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatları*, 147

²³¹ Durukan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 142

yatay profiller yer almaktadır. En geniş bordüründe ise kırık çizgilerin kesişmesiyle biçimlenmiş yıldız onaltı, on iki kollu yıldızların oluşturduğu kompozisyonlardır. (Foto. 345) Taçkapı yanlardan üzeri zikzak ve başlıklarında palmetler ve yoncalardan oluşmuş, mukarnas yapı sütunceler yer alır.

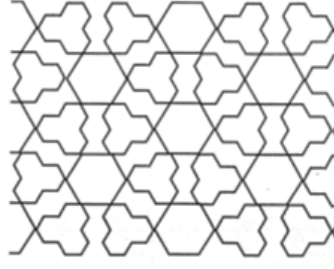
Kavsara köşeliklerinde madalyon ve panolar yer almaktadır. Panoların içerisinde geometrik ve bitkisel bezemeler yer almaktadır. (Foto. 346)

Kavsaranın en alttaki mukarnas dizisinden dördü bitkisel (rumi-palmet) dolguludur. Alttaki kapı sövelerinde çift yönlü kırık çizgilerle sekizgen kesitleri ve kemer yüzeyinde bu düzenlemeye ek olarak üstte spiraller içinde karşılıklı rumiler, kemer köşeliklerinde ok uçları, üstte bitkisel (rumi-palmet) dolgulu yatay kitabe şeridi ile üzerindeki yatay şeritte yine bitkisel (rumi-palmet) dolgulu çokgen-yıldız kesitlerine yer verilmiştir. Benzer düzenlemeler içeren yan nişlerde geometrik bezeme egemendir. Üstteki yatay panoda ve nişi üç yandan kuşatan şeritte altı kollu yıldız kompozisyonları görülür. Kemer köşeliklerinde "Zengi düğümü", kavsaranın altındaki yatay şeritte çift yönlü rumi-palmet düzenlemesi, niş yüzeylerinde altıgenler ile dört-beş-altı kollu yıldızlar dikkati çeker. Çift sütuncelerin yatık "U" başlıkları geçmeli daire ve kesitleriyle, dıştakilerin gövdeleri kademeli baklava motifleriyle bezelidir, içteki sütuncelerin gövdeleri ise burmalıdır²³² (Foto. 347-348) (Şekil 146-147).

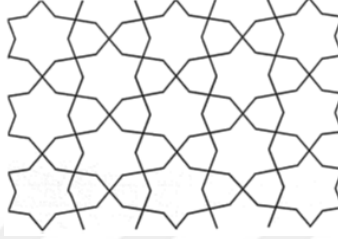

Çizim 52. Aksaray Sultan Hanı Rölöve Planı

²³² Durukan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 145-148

Şekil 146. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Rozet

Şekil 147. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı Taş Kabartma Rozet

Foto. 344. Aksaray Sultan Hanı Doğu Cephe (1961) (A. Durukan'dan)

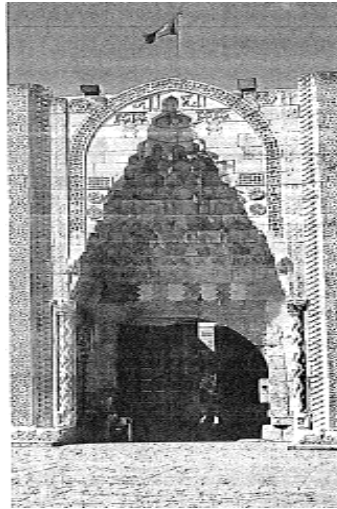

Foto 345. Aksaray Sultan Hanı (Demirci ve Terzioğlu'ndan)

Foto. 346. Aksaray Sultan Hanı, avlu taçkapısı (1961) (A. Durukan'dan)

Foto. 347. Aksaray Sultan Hanı Avlu Taçkapı, Taş Kabartma Rozet (Y.Demiriz'den)

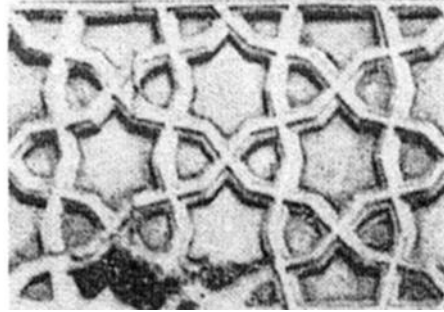

Foto. 348. Aksaray Sultan Hanı. Avlu Taçkapı, Taş Kabartma Rozet (Y.Demiriz'den)

1.3.4. Avanos Sarı Han²³³

Bulunduğu Yer: Avanos Sarı Han, Kayseri-Aksaray yolu üzerinde, Ürgüp'ün 61 km. kuzeyinde Damsa çayı vadisinde yer alır²³⁴.

Tarihi: Avanos Sarı Han'ın bahsedilen iki kitabeden başka, yapım tarihini gösteren günümüze ulaşmış herhangi bir bilgi ve belge yoktur²³⁵. Kitabenin, yapının özgün kitabesi olup olmadığını söylemek mümkün görünmemektedir. Adı geçen Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatı 1237-1246 yıllarına rastlamaktadır²³⁶. Tarihi bilinen diğer hanlarla olan plan mimari ve süsleme benzerliklerinden yola çıkılarak, Avanos Sarı hanın 13. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı kabul edilmektedir²³⁷. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanat yılları (1237-1246) da aynı zaman diliminin içerisinde kalmaktadır²³⁸.

Planı: Avanos San Han, Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilmiş kervansarayların, açık avlulu bölüm ve kapalı (barınak) bölümden oluşan (karma) plan tipiyle günümüze ulaşan anıtsal örneklerinden birisidir²³⁹ (Çizim 53).

Taş Süsleme: Kervansarayın doğu cephesinin ortasında, dışa taşkın ve beden duvarlarından yüksek tutulmuş, avluya girişi sağlayan taçkapı yer almaktadır. (Foto. 349) İki yandaki zar başlıklı, gövdeleri geometrik süslemeli sütüncelere oturan sivri kemerli taçkapı nişi altı sıra mukarnas kavsaralıdır. Mukarnasların altında yer alan geometrik bezemeli kuşak nişi üç yönde dolaşır. Taçkapının üç yönden, altışar bordür ile kuşatıldığı, iki yandaki özgün kalabilmiş kısımlardan anlaşılmaktadır. Dıştan ikinci bordür, dışa doğru yarım daire profilli ve üzeri yatay zikzaklarla işlenmiş olup, diğer bordürler ise düz yüzeyli ve geometrik bezemelidir. (Foto. 350) (Şekil 148) Sütunce

²³³ Avanos Sarı Han İçin Bknz Abdullah Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 211, 213, 218, 231; Cengiz Bektaş, *Selçuklu Kervansarayları, Korunmaları, Kullanımları Üzerine Bir Öneri/A Proposal Regarding the Seljuk Caravanserais, their Protection and Use*, İstanbul 1999, 110; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*, Ankara 1997, 121; Y. Önge, "Anadolu Türk Mimarisinde Köşk-Mescit Geleneği", *Önasya*, V/52, (Aralık 1969), 9-11; Kemal M. Özergin, *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları*, İstanbul, 1959, 81, 383; Özgüç T.-Akok, M., "Sarıhan" *Belleten*, XX, Ankara(1956), 379-383; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 289; Tahsin Özgüç-Mahmut Akok, "Sarıhan", *Belleten*, XX/79, Ankara 1956, 383.

²³⁴ Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 211

²³⁵ Bektaş *Selçuklu Kervansarayları, Korunmaları, Kullanımları Üzerine Bir Öneri*, 110.

²³⁶ Koca, 1997, 121; Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 213

²³⁷ Önge, "Anadolu Türk Mimarisinde Köşk-Mescit Geleneği", 9-11.

²³⁸ Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 213

²³⁹ Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 231

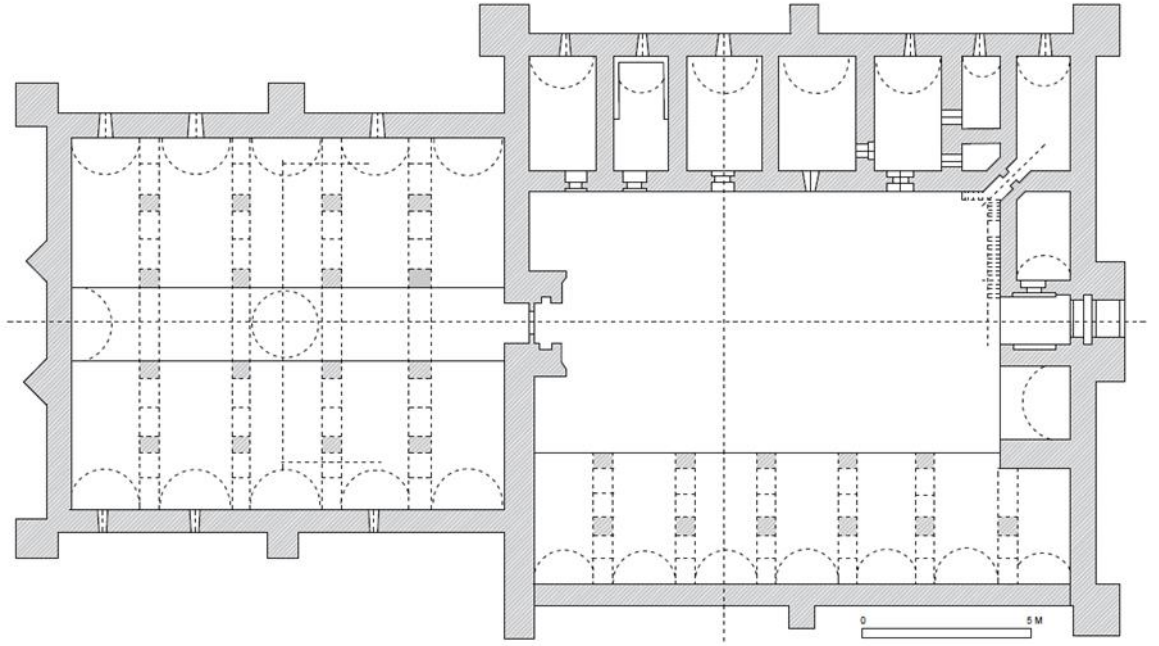
başlıklarının üzerinde kemer başlangıcındaki izlerden ikili geçme zencireli bir süsleme şeridinin olduğu anlaşılmaktadır. (Foto. 351-352) (Şekil 149-150) Taçkapının üst kısmında yatay dikdörtgen üç satırlık bir kitabe yer almaktadır. Taçkapının yan yüzlerinde, biri geometrik bezemeli üçer bordürle çerçevelenmiş, beşer cepheli birer niş bulunmaktadır. (Foto. 353) Nişlerin üst kısımları dilimlere ayrılmış istiridye kabuğu görünümünde olup, iki yanlarında sütunceler yer almaktadır. Nişleri çerçeveleyen geometrik bezemeli bordür ile nişin üstünde kalan yüzey geometrik bezemelidir²⁴⁰ (Foto. 354).

Taçkapı nişi dikdörtgen çerçeveli olup yanlarında sütunceler sınırlandırılmıştır. Düz bir silmeden sonra geometrik kırık çizgilerin oluşturduğu bordür yer almaktadır. Niş kavsarası üzerinde pano levha üzerinde sekizgenler ve altıgenlerin meydana getirdiği yıldız ve çokgenlerden oluşan kompozisyonudur. Yan sütuncelerde ise kazayağı türünden “Y” harfine benzer şekillerin ters düz yerleştirilmesiyle oluşmuş bir motif yer almaktadır.

Sarı Han’ın, avlu ve barınak taçkapılarında, avluya açılan mekânların kapılarında (Foto. 355), mescidin kapısı ve mihrabı ile çeşmenin bulunduğu niş ve eyvan kemerinde süslemeye yer verilmiştir. (Foto. 356-357-358-359) (Şekil 151-152-153) Avlunun kuzey cephesindeki, iki mekânın kapılarının kavsara köşeliklerinde yer alan gül bezeklerin dışında, bitkisel bezemeye rastlanmaz²⁴¹ (Foto. 360).

²⁴⁰ Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 216-218

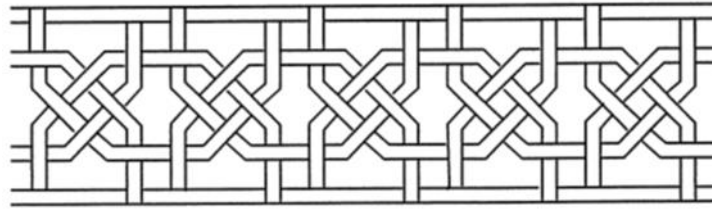
²⁴¹ Karaçağ, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 216-218

Çizim 53. Nevşehir/Avanos Sarı Han

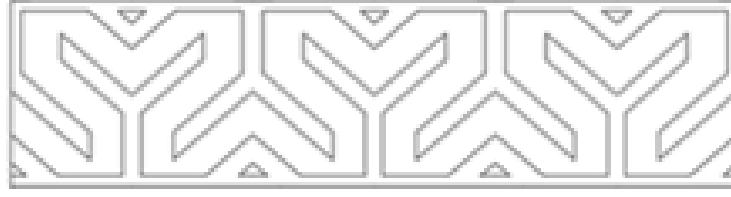
Şekil 148. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapı, Taş Kabartma

Şekil 149. Avanos Sarı Han Taçkapı Çerçevesi Taş Kabartma

Şekil 150. Avanos Sarı Han Taş kabartma Avluda Kapı Kemerleri

Şekil 151. Avanos Sarı Han Taç Kapı Bordür

Şekil 152. Avanos Sarı Han Taş kabartma Avluda Kapı Kemerleri

Şekil 153. Avanos Sarı Han Taçkapısı, Taş Kabartma

Foto. 349. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı (A. Karaçağ'dan)

Foto. 350. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 351. Avanos Sarı Han Taçkapı Çerçevesi Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 352. Avanos Sarı Han Taş Kabartma Avluda Kapı Kemerini (Y.Demiriz'den)

Foto. 353. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapısı Yan Yüzünde Yer Alan Niş (A. Karaçağ'dan)

Foto. 354. Sekizgenler ve Altıgenlerin Meydana Getirdiği Yıldız ve Çokgenlerden Oluşan Kompozisyon (A. Karaçağ'dan)

Foto. 355. Avanos Sarı Han Avluya Açılan Mekânların Kapısı (A. Karaçağ'dan)

Foto. 356. Avanos Sarı Han Taş Kapı Süsleme Detay (Y.Demiriz'den)

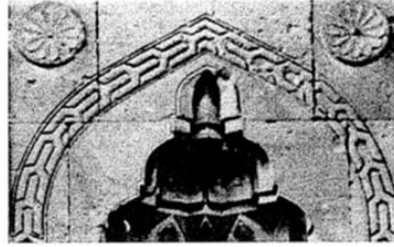

Foto. 357. Avanos Sarı Han Taş Kabartma Avluda Kapı Kemerini (Y.Demiriz'den)

Foto. 358. Avanos Sarı Han Taş Kapıda Taş Kabartma (Y. Demiriz'den)

Foto. 359. Avanos Sarı Han Taş Kapıda Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 360. Avanos San Han Avluya Açılan Mekânın Kapısından Detay (A. Karaçağ'dan)

1.3.5. Denizli Çardak Han²⁴²

Bulunduğu Yer: Denizli İl merkezinin 55 km. doğusundaki Çardak'ta, Denizli-Afyon karayolundan yaklaşık 500 m. kadar içerde yer alan yapı Hanâbad ya da Hanbat adlarıyla da tanınmaktadır. Çardak ilçe merkezindeki Saray mahallesinde, mezarlığın yanında bulunan Çardak Hanı (Foto. 1), bugün bakımsız durumdadır²⁴³.

Tarihi: Kapalı bölümün giriş kapısının üzerinde, iki yanında aslan heykelleri bulunan kitabeden yapının Sultan I. Alâaddin Keykubad zamanında, Esedüddin Ayaz Bin Abdullah Eş-Sihabi tarafından 627 H. / 1230 M. tarihinde inşa ettirildiği anlaşılmaktadır²⁴⁴.

Planı: Doğu-batı yönünde inşa edilen han, kuzeyden güneye hafif alçalan bir alana inşa edilmiştir. Açık ve kapalı bölümden meydana gelen hanın kapalı bölümü (barınak), açık bölümü (servisler) tam ortalamamaktadır. Denizli Müzesi tarafında yapılan kazılar sonucu hanın, özellikle açık bölümündeki mekânların (Çizim 54) önemli bir kısmı açığa çıkarılmış son durumuna göre yerinde yapmış olduğumuz incelemelerle yapının bir restorasyon planı hazırlanmıştır²⁴⁵ (Çizim 55) (Foto. 361-362).

²⁴² Denizli Çardak Han için Bknz Kadir Pektaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 161-162, 164,169; Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, 35, 47, 53. Lev.IX, Sek. 17. Lev. XCIX, Res. 30; Gönül Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)", *Anadolu (Anatolia) XIII*, (1969), Ankara 1971, 1-64; Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İzmir 1988, 36, 57; Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi (Başlangıcı ve Gelişmesi)*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 43, Ankara 1991, 121; Ataman Demir, "Anadolu Selçuklu Hanları Çardak Han", *İlgi*, Sy. 58, İstanbul 1989, 20-23; M. Beyazıt, *Denizli'de Çardak Han ve Ak Han*, (Basılmamış Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizli 2002, 68-70.

²⁴³ Pektaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 161

²⁴⁴ Pektaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 162

²⁴⁵ Pektaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 164

Taş Süsleme: Kapalı bölüme giriş sağlayan taçkapı, doğu cephenin ortasında yer almaktadır. (Foto. 363) Sivri kemerli bir niş şeklinde düzenlenen kapıda²⁴⁶, kemerin alt kısmıyla basık kemerli kapı açıklığının arasına kitabe yerleştirilmiştir. (Foto. 364) Kitabenin iki yanında, mukarnaslı konsollar üzerine oturtulmuş aslan heykellerine yer verilmiştir. Ayakları tahrip olan aslanların basitçe işlenmiş başlarında, hafif dolgun yanakların ortasındaki açıkkağızların arasından dışa çıkmış dilleri dikkati çekmektedir²⁴⁷. Kaba yüzlerde kübik bir görünüş vardır, iri badem gözler, kaş hattı ile birleşen yassı büyük burun, İri ve açıkkağız, şişman yanaklarla daha çok bir aslan karikatürüne benzerler. Dişler, adaleler, yele gibi detaylar işlenmemiştir²⁴⁸. İçerde de, orta nefin paye başlıklarında, basit kabartmalar halinde, birincide cepheden öküz başı, üçüncüde çift balık, dördüncüde insan başı figürleri görülmektedir²⁴⁹ (Foto. 365).

Selçuk mimarisinde burçla ilgili hayvan figürleri oldukça ilginç örnekler sunar. Çeşitli eserlerin portallerinde yer alan bazı burç hayvanları ve rozet tasvirlerinde Anadolu'ya ait bir özelliktir. Çardak Han kabartmaları bunlara ait güzel örneklerden biridir²⁵⁰.

Üst kısmı yıkılmış olan taç kapının yanlarında, silmelerle sınırlandırılmış iki bordürün içinde geometrik kompozisyonlar işlenmiştir. (Foto. 366) (Şekil 154) Bunlardan dıştan içe doğru ilki dörtlü düğüm, diğeri silmelerle belirtilmiş üçgenlerden meydana gelmiştir²⁵¹.

²⁴⁶ Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, 35, 47, 53, Lev.IX, Sek. 17. Lev. XCIX, Res. 30.

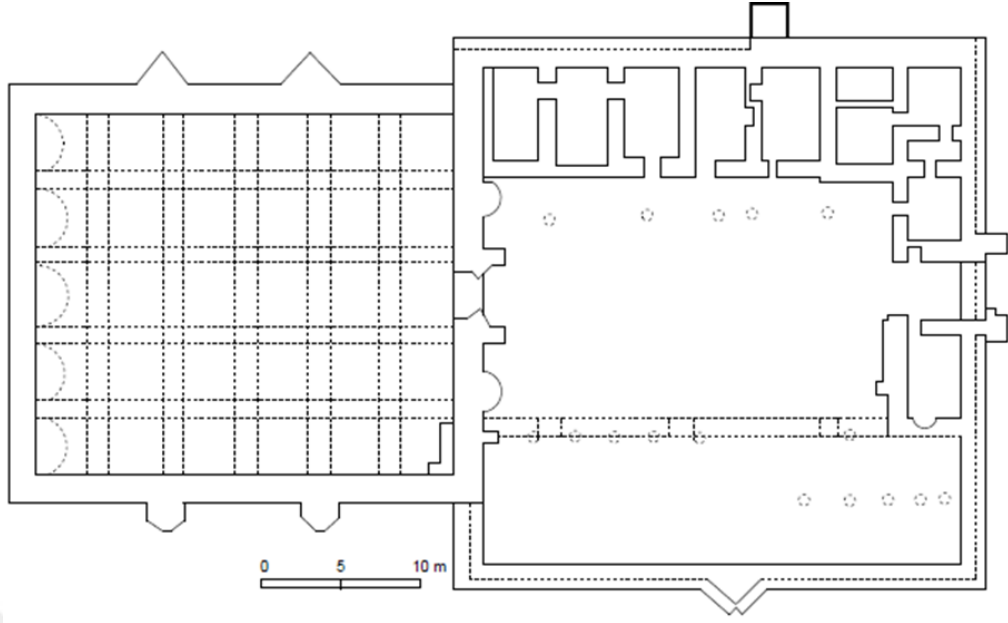
²⁴⁷ Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)", 1-64.

²⁴⁸ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 36

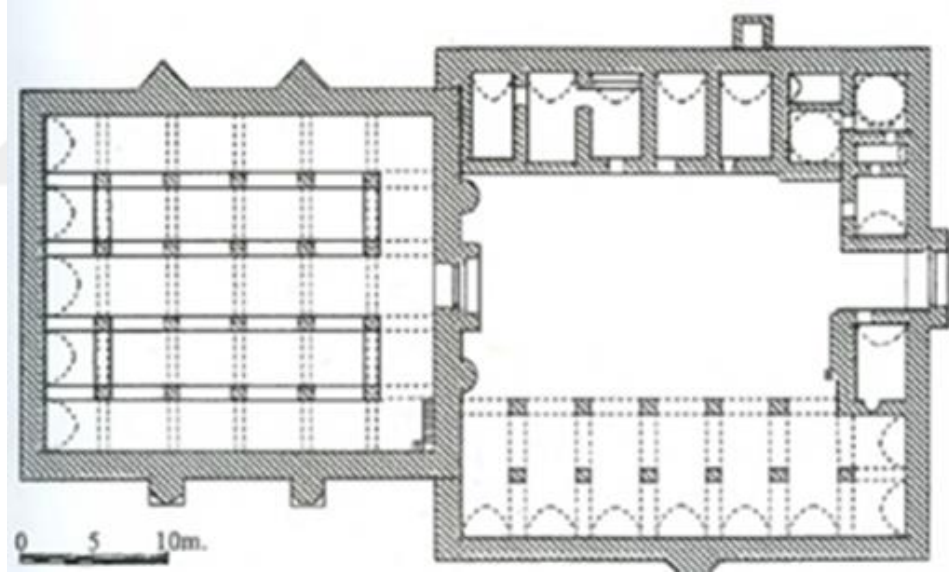
²⁴⁹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi (Başlangıcı ve Gelişmesi)*, 121

²⁵⁰ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 57

²⁵¹ Pektaş, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 169

Çizim 54. Denizli Çardak Han, Kazı Sonrası Planı (Cem Bilginperk'den yeniden çizilerek)

Çizim 55. Denizli Çardak Han Restitüsyon Planı

Şekil 154. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölüm Kapısının İki Yanındaki Geometrik Kompozisyonlar

Foto. 361. Denizli Çardak Han, Avlu ve Kapalı Bölüm (K. Pektaş'dan)

Foto. 362. Denizli Çardak Han, Güney Cephe (K. Pektaş'dan)

Foto. 363. Denizli Çardak Han, Avlunun Güneydoğu Köşesinden Kapalı Bölüm Giriş Cephesine Bakış (K. Pektaş'dan)

Foto. 364. Denizli Çardak Han, Giriş Kapısı Üzerinde Kitabe ve Aslan Heykelleri (K.Pektaş'dan)

Foto. 366. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölümdeki Payeler Üzerindeki Balık Kabartmaları (K. Pektaş'dan)

Foto. 367. Denizli Çardak Han, Kapalı Bölüm Kapısının İki Yanındaki Geometrik Kompozisyonlar (K. Pektaş'dan)

1.3.6. Eğirdir Han²⁵²

Bulunduğu Yer: Isparta'nın Eğirdir ilçesi sınırları içindeki han, bugünkü Eğirdir-Konya yolunun üzerinde, ilçe merkezinin 3 km. güneyinde. Yeni Mahalle'de yer alır²⁵³.

Tarihi: Dünder Bey Medresesi'ndeki taçkapı bir kitabe taşır. Kitabe II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1237-38 yılında inşa ettirilen bir handan söz eder. Medresenin ana eyvanındaki diğer bir kitabede ise, bu medresenin Dünder Bey tarafında 1301-1302 yılında yaptırıldığı belirtilir, iste bu iki kitabe binanın fonksiyon ve tarihlendirilmesi konusunda farklı yorumlara neden olmuştur²⁵⁴.

²⁵² Eğirdir Han için Bknz Rüstem Bozer, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 233, 245-246; A. Tükel Yavuz, "Kervansaraylar" , *Anadolu Selçukluları ve Beylikleri Uygarlığı*, II, Ankara 2006, 439; Bozer, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 251; M. K. Ozergin, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *İ.U. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: 20, İstanbul 1965, 141-170.

²⁵³ Bozer, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 233

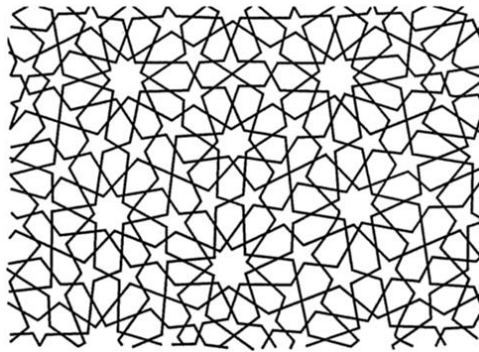
²⁵⁴ Bozer, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 245-246

Planı: Ele aldığımız bina, bir sultan tarafından yaptırılan altıncı handır. Eserimiz plan ve boyut bakımından Aksaray ve Tuz Hisar'daki hanlardan sonra Sultan Han denen prototipe uyan²⁵⁵ üçüncü örnektir. (Foto. 368)

Taş Süsleme: Taçkapı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli, mukarnas kavsaralı, basık giriş kapılı ve yanlardan nişlerin bulunduğu bir şekildedir. (Foto. 369-370)

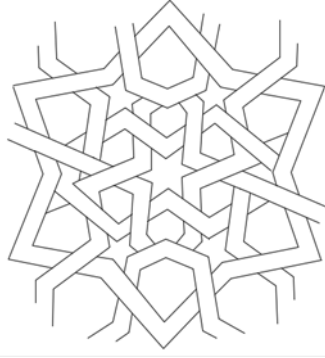
Dikdörtgen çerçeve dış bordüründe birbirini kesen ve birbirleriyle birleşen kırık hatların oluşturduğu geometrik bir yapıya sahiptir. İkinci bordür geniş olan on iki kollu yıldızdan gelişen ve ara boşluklarında çeşitli şekillerin oluşturduğu kompozisyon, üçüncü bordür altı köşeli yıldız ve bu yıldızlardan gelişen kırık çizgilerden oluşmuş bir kompozisyon oluşturmuştur. Son bordürde ise yazı kuşağı yer almaktadır. (Foto. 371) (Şekil 155-156)

Taçkapı kemeride ilk bordüründekine benzer bir kompozisyonla bezenmiştir. Kemerin köşeliklerinde iki tarafta ikişer rozet bulunmaktadır. Yanlardan gövdeli birbirine bağlanmış altıgenlerin oluşturduğu silindirik sütunceler yer alır. (Foto. 372) Taçkapının iç kısmında mihrabiye nişleri yer almaktadır. Bu mihrabiye nişleri dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Çerçevesi zikzaklarla çevrili bir bordüre, kemr yanlarında iki adet rozet kavsara yuvaları palmet motifine sütunceleri çapraz çizgilerin oluşturduğu yivli bir yapıya sahiptir. (Foto. 373) Basık yay şeklinde giriş kapısının yanlarında geometrik bezemelerle yapılmış bordür bulunmaktadır. (Şekil 157)

Şekil 155. Eğridir Hanı Dış Taçkapıdaki Geniş Bordür Taş Kabartma

²⁵⁵ Tükel, 2006, 439; Bozer, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 251

Şekil 156. Eğirdir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürü Örneği

Şekil 157. Eğirdir Hanı Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı Niş Süslemesi

Foto. 368. Eğirdir Han Genel Görünüm (R. Bozer'den)

Foto. 369. Eğridir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı (R. Bozer'den)

Foto. 370. Eğridir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı (R. Bozer'den)

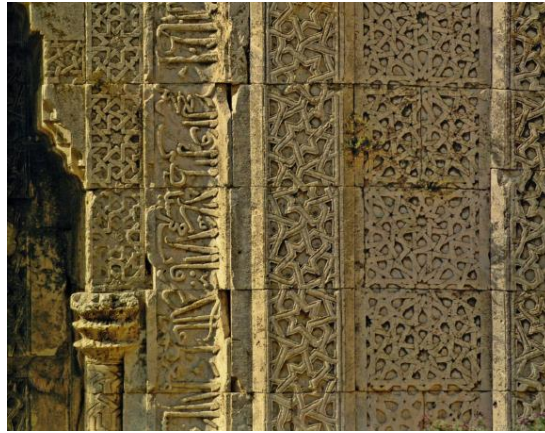

Foto. 371. Eğridir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürleri (R. Bozer'den)

Foto. 372. Eğridir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı, Çerçeve Bordürleri (R. Bozer'den)

Foto. 373. Eğridir Han'ın Dündar Bey Medresesi'ndeki Taçkapısı Niş (R. Bozer'den)

1.3.7. Evdir Han²⁵⁶

Bulunduğu Yer: Antalya'nın 18 km. kuzey batısında, Antalya-Burdur yolu üzerindedir. Antalya'dan çıkışta ilk menzil, ilk duraktır²⁵⁷.

²⁵⁶ Evdir Han için Bknz Osman Eravşar, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 419; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 627, İstanbul 1955, 92; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatları*, 142; Eravşar, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 423; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976, 9; Demir, Ataman, "Anadolu Selçuklu Hanları Evdir Han", *İlgi*, 53, 1988, 13-17.

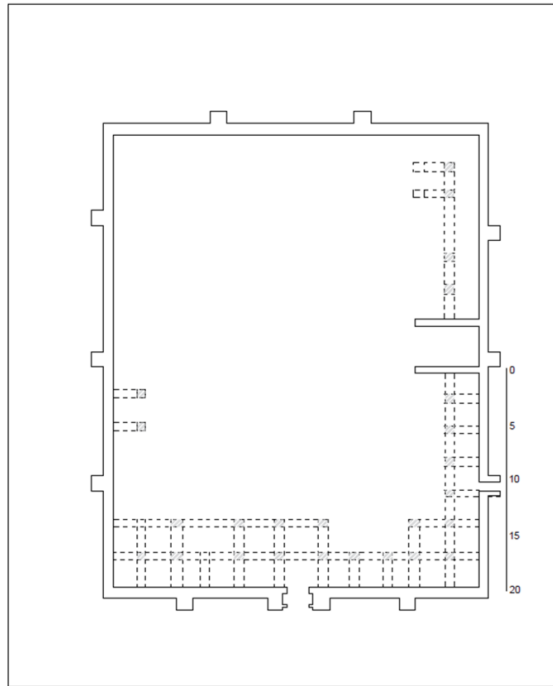
²⁵⁷ Eravşar, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 419

Tarihi: Zengin dekorlu portatile yapının 1210-1219 arasında²⁵⁸ Sultan I. İzzeddin Keykavus'un saltanatı zamanında inşa ettirildiği, kapı üzerindeki bir kitabeden anlaşılmaktadır²⁵⁹.

Planı: Ortada geniş bir avluya yönelen dört eyvanın şekillendirdiği bir planda inşa edilen yapı, dikdörtgen bir plana sahiptir²⁶⁰ (Çizim 56).

Taş Süsleme: Taçkapı dikdörtgen çerçeve içerisinde sivri kemerli olup mukarnas kavsaraya sahiptir. (Foto. 374) Çerçevesi bordürle çevrilidir. (Foto. 375) Çerçevenin en dışta ince baklava dilimlerinden oluşmuş bir zikzak ve en geniş bordüründe ise on iki kollu yıldızlara bağlanan kırık hatlı çizgilerden oluşan kompozisyon kemeri üzerinde dairelerin yan yana gelmesiyle ortalarında birbirlerine karelerin geçtiği ve daire dışarısında da birbirine bağlandığı bir motif gözükmetedir. (Şekil 158-159)

Taçkapı içinde mihrabiye nişleri yer almakta, dikdörtgen görünümünde yuvarlak kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. (Foto. 376) Nişin üzerinde iki adet mukarnas yuva yer almaktadır. Taçkapı yanlarda düz silindirik sütuncelerle son bulmuştur. (Şekil 160)

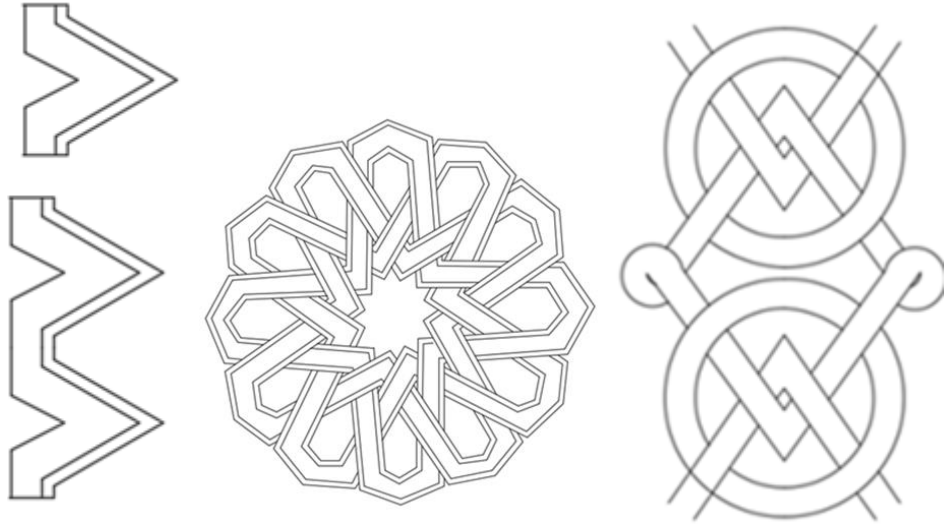

Çizim 56. Emdir Han Planı (Osman Eravşar'dan yeniden çizilerek)

²⁵⁸ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1955, 92

²⁵⁹ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 142

²⁶⁰ Eravşar, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 423

Şekil 158-159-160. Emdir Hanı Taçkapı Üzerindeki Geometrik Süslemeleri

Foto. 374. Emdir Hanı Taçkapı Detayı (O. Eravşar'dan)

Foto. 375. Emdir Hanı Taçkapı Üzerindeki Geometrik Süslemeler (O. Eravşar'dan)

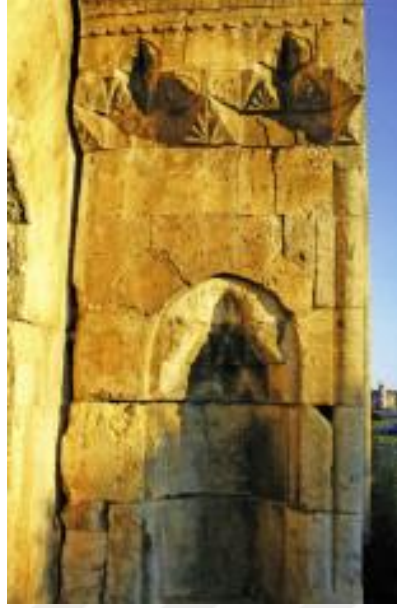

Foto. 376. Emdir Hanı Taçkapı Mihrabiye Nişi (O. Eravşar'dan)

1.3.8. Iğdır/ Şerafeddin Ejder Kervansarayı²⁶¹

Bulunduğu Yer: Iğdır'ın 31 km. kadar güneyinde, Iğdır ya da Şerafeddin Ejder Kervansarayı olarak anılmakta, eski kervan yolu güzergâhı üzerinde bulunmaktadır²⁶².

Tarihi: Yapı, Mayıs-Eylül 2006 tarihinde incelenmiştir. Kervansaray XIII. yüzyıla tarihlenmekte, kitabe ve vakfiyesi bulunmamaktadır²⁶³.

Planı: 23x55 m. boyutlarında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturtulmuş olan Kervansaray'a giriş, doğu cephe ortasından sağlanmaktadır²⁶⁴ (Çizim 57).

Taş Süsleme: Kervansaray'ın süslemeleri, özellikle doğu cephe ortasındaki taç kapıda yoğunlaşmıştır. Taç kapının iki yanı, dıştan içe doğru giderek incelen iri üç silme ile sınırlandırılmıştır. Bu silmeler, kapı üst seviyesinden itibaren içe yönelerek kapının hafif yüksek sivri kemerini oluştururlar. Silmelerin dışını genişçe bir geometrik bezeme

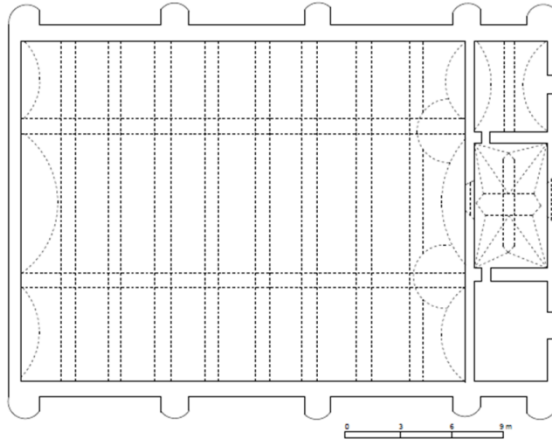
²⁶¹ Iğdır/ Şerafeddin Ejder Kervansarayı için Bknz Hamza Gündoğdu, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 403, 405; O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, II, İstanbul 1973; R. H. Ünal. "Iğdır Yakınlarında Bir Selçuklu Kervansarayı ve Doğubayazıt-Batum Kervanyolu Hakkında Notlar" *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, İstanbul 1970, 7-15; Hasan Buyruk, *Tarihi ve Kültürel Varlıklarıyla Iğdır*, Iğdır 2006, Ankara 1942, 354.

²⁶² Gündoğdu, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 403

²⁶³ Gündoğdu, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 403

²⁶⁴ Gündoğdu *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 405

kuşağı çevreler. Ortada sekiz ve on iki kollu yıldızların çevresinde uzayıp giden kapalı formlar meydana getiren bu geniş bezeme bordürünü, dışta ince ok ucu biçiminde dışa taşınmış, derin oyma şekillerle, bunlar arasında yine yatay şekilde oyulmuş dış bordür sınırlar (Foto. 377). Kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla kemerle sınırlanmış alınlıkta, altıgenlerin kesişmesinden meydana gelen altı kollu yıldızlar ve aralarda oluşan eşkenar dörtgenler, alınlığı dolgulayan unsurlardır (Şekil 161-162).

Çizim 57. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı (Hamza Gündoğdu'dan yeniden çizilerek)

Şekil 161. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı Taçkapı Çerçevesindeki Süslemeler

Şekil 162. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı Taçkapı Çerçevesindeki Süslemeler

Foto. 377. Iğdır / Şerafeddin Ejder Kervansarayı Giriş Kapısının Çerçevesindeki Geometrik Bezeme (H. Gündoğdu'dan)

1.3.9. İncir Han²⁶⁵

Bulunduğu Yer: İncir Han, 1125 rakımlı Kocadağ'ın eteğinde, düz bir arazi üzerinde yer almaktadır²⁶⁶.

Tarihi: Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından inşa ettirildiği²⁶⁷ ve 1238-39 yılında tamamlandığı²⁶⁸ ele geçen bilgilerden öğrenilmektedir.

Planı: Sultan Hanların plan şemasına uygun, fakat küçük ölçüde yapılmıştır²⁶⁹ (Çizim 58) (Foto. 378).

Taş Süsleme: Taçkapı cephesinde yer alan süsleme şeritleri ve silmeler sadedir. Taçkapı çerçevesinin en dışında, antik dönemin menderes motifini andıran bir geçme örneği görülmektedir. Silmelerden biri üzerinde, yüzeysel işlenmiş bir başka geometrik geçme mevcuttur. Ana niş köşelerindeki sütunçelerin üzerini kaplayan, basit palmet

²⁶⁵ İncir Han için Bknz Hüseyin Rahmi Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 306,309-310; Yavuz, A. Tükel.: "Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansaraylarının Tipolojisi", *IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, (25-26 Nisan 1994), Konya 1995, 187; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, 180; Öney, Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)", 1- 64; G. Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, ikinci Baskı, Ankara 1988, 34; Mülayim, S, "Selçuklu Toplumunun ikonografik Hafızası", Antalya IV. Selçuklu Semineri (Bildiriler), Antalya 1993, 68; S.Mülayim, "İncir Hanı Rumilerinde Asiyatik Bir Unsur", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 1996, 73-78; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 201; A. Demir, "Anadolu Selçuklu Hanları, incir Han", *ilgi*, No. 56, 1989, 8-12; R. H. Ünal, "İncir Hanı 1993 Çalışmaları", *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı VIII, İzmir 1996, 117-129.

²⁶⁶ Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 306

²⁶⁷ Tükel 1995: 187; Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 310

²⁶⁸ Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 310

²⁶⁹ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 2011, 180

örneklerini anımsatan geçme de yüzeysel işlenmiştir. Sütunçelerin yıpranmış başlıkları, iri bitkisel bezemelere sahiptir. Kavsara başlangıç kemerinin ayakları hizasında, karşılıklı yerleştirilmiş iki güneş ve arslan figürü²⁷⁰ çok yıpranmış durumdadır²⁷¹ (Foto. 379) (Şekil 163).

Antalya Burdur yolundaki İncir Han'ın cephesinde (1238-39) yer alan iki aslan kabartmasının üzerinde, yine insan başı şeklinde güneş rozeti görürüz. II. Keyhusrev Devri Selçuklu paralarından bildiğimiz gibi aslan-güneş aynı zamanda bu hükümdarın arması olarak kullanılır, İncir Han'ın Sultan II. Gıyaseddin Keyhusrev devrinde yapıldığı bilinmektedir. Bu kez aslan-güneş kompozisyonunun sultanın arması olduğunu söyleyebiliriz²⁷². Ana niş sütunçe başlıklarının üst kesiminde yer alan iki gülbezek, dairesel düzende yerleştirilmiş palmet-lotus örneği ile süslüdür. (Foto. 380-381)

Ana nişin yan yüzleri üzerinde, üst kesimleri yıpranmış birer mihrabiye vardır. Çeyrek küre şekilli kavsaralara sahip mihrabiyelerin, köşe şütunçeleri dışında süslemeleri yoktur. Mihrabiyelerin üst kısmında, ana niş köşe sütunçelerinin başlıkları hizasında, bitkisel örnekle enlice bir şerit göze çarpmaktadır. (Foto. 382)

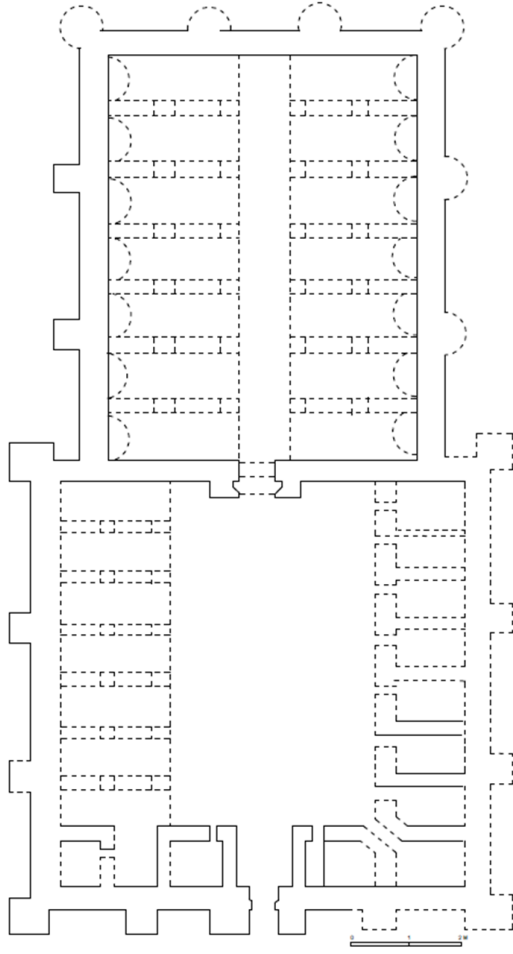
Hayli yıpranmış durumdaki bu iki şerit, fazla enli oluşları ve şeridi oluşturan bitkisel unsurların yerleştirilişi açısından, Selçuklu dönemi mimarisinde görülen bitkisel süslemelerden farklıdır²⁷³.

²⁷⁰ Öney, *Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)*", 1- 64.

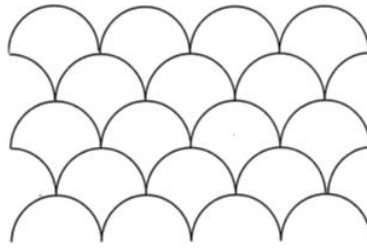
²⁷¹ Öney *Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)*", 39; Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 309

²⁷² Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 34

²⁷³ S. Mülayim, "Selçuklu Toplumunun ikonografik Hafızası", 68; Mülayim, "Nevşehir'de Türk Dönemi", 73-78; Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 309

Çizim 58. İncir Hanı 2000 Yılında Yapılan Kazı Sonuçlarının Işığında Restitüsyon Planı

Şekil 163. İncir Hanı (1238-39) Taçkapı Taş Kabartma

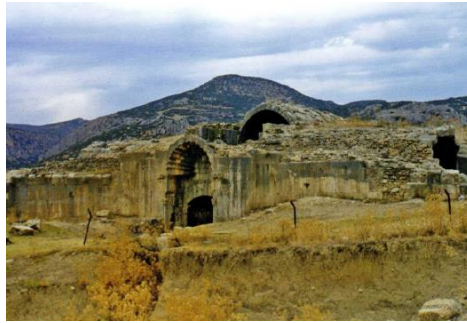

Foto. 378. İncir Hanı Ahırın Güneydoğudan Görünüşü. (H.R.Ünal'dan)

Foto. 379. İncir Hanı (1238-39) Taçkapı Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto. 380. İncir Hanı Ahır Taçkapısının Sol Kanadı Üzerindeki Aslan ve Güneş Figürü (H.R.Ünal'dan)

Foto. 381. İncir Hanı Ahır Taçkapısı Cephesindeki Bitkisel Bezemeli İki Gülbezektan Soldaki (H.R.Ünal'dan)

Foto. 382. İncir Hanı Ahır Taçkapısı Cephesinde Geometrik Örnekli Bezeme Şeridi (H.R.Ünal'dan)

1.3.10. Konya Kızılören Hanı²⁷⁴

Bulunduğu Yer: Kızılören Hanı, Beyşehir karayolunda Kızılören Köyü'nün yakınında yer almaktadır²⁷⁵.

Tarihi: Yapının kaybolan kitabesinin okunabilen resmini R. Oğuz Arık yayınlamış, Konyalıda metnini vermiştir. Dört satırlık bu kitabede hanın Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 603 H. / 1206 M. yılında Emir Kutluk tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır²⁷⁶.

Planı: Yapının giriş cephesi iki katlı olarak tasarlanmıştır ve belirli mesafeden sonra öne çıkma yapmaktadır. Cephenin ortasında giriş eyvanı, kuzeyinde çeşme yapısı, batısında ise kapalı bir görevli odası bulunmaktadır. Giriş eyvanı, beşik tonozla örtülü olup, avlu iç duvar yüzünde kapı açıklığı bırakılmıştır. Çeşme revağı L biçimli iki bağımsız ayağa sahiptir ve bir çapraz tonozla örtülüdür²⁷⁷. Doğu duvarının ortasındaki su tesisi hem dışa hem içeriye su çanakları yardımıyla su temin ediyordu. Avludan girilen kuzeydeki görevli odası beşik tonozla örtülü olup, cephede mazgal bir penceresi bulunmaktadır (Çizim 59-60)(Foto. 383-384).

Taş Süsleme: Yapı süsleme bakımından sadedir ve sadece avluya bakan mescit kapısının lentosunda ve mihrap nişi çevresinde ise geometrik süslemeler göze çarpar²⁷⁸ (Foto. 385-386).

Mescit kapısı dikdörtgen çerçeve ile niş tarafından çevrilmiştir. (Foto. 387) (Şekil 164) Bordür kuşağında yarım yıldız ve üçgenler ile meydana gelmiştir. Mihrabı ise dikdörtgen çerçeve içerisinde yarım yuvarlak kesitlidir. Mihrap nişinin kavsarası istiridye kabuğu şeklindedir. Yan taraflarında üzerleri "V" şekilli yivler bulunmaktadır. (Foto. 388-389) (Şekil 165)

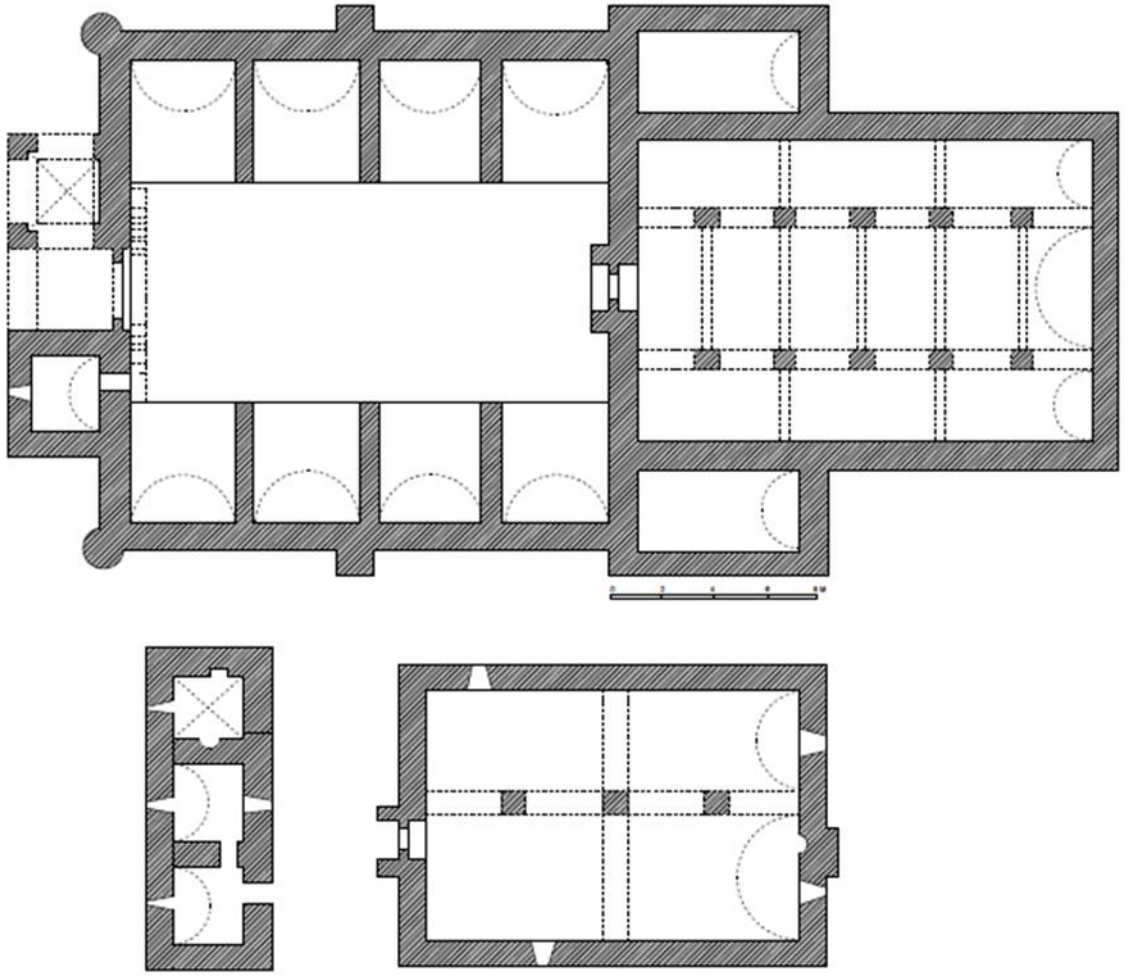
²⁷⁴ Konya Kızılören Hanı için Bknz Haşim Karpuz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 89, 100; Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, 7; Demir. A; "Anadolu Selçuklu Hanları, Kızılören Hanı", *ilgi*, 46 (1986): 8-13; Ünal, R. H.: "Kızılören Yakınındaki Yapının işlevi Hakkında Gözlemler", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: 6, İzmir, 129-136;

²⁷⁵ Karpuz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 89

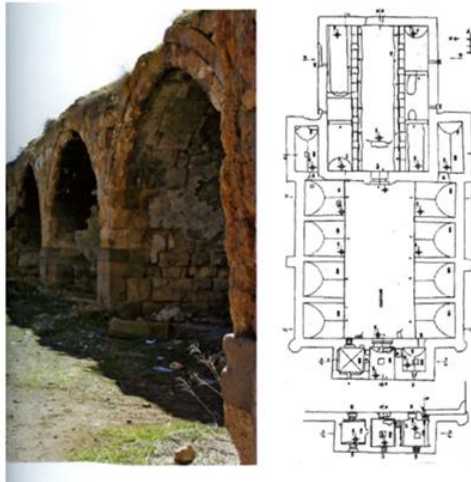
²⁷⁶ Karpuz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 100

²⁷⁷ Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, 7

²⁷⁸ Karpuz, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 99

Çizim 59. Konya Kızılören Hanı Planı (K. Erdmann'dan yeniden çizilerek)

Çizim 60. Konya Kızılören Hanı Planı (Z. Karaoğlu'dan)

Şekil 164. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı Süslemeleri

Şekil 165. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı Süslemeleri

Foto. 383. Konya Kızılören Han'ının Hava Fotoğrafı, Arkasında Küçük Han (H.Karpuz'dan)

Foto. 384. Konya Kızılören Hanı Barınak Bölümü Yıkılmış Orta Sahnı (H.Karpuz'dan)

Foto. 385. Konya Kızılören Hanı'nın Genel Görünüşü (H.Karpuz'dan)

Foto. 386. Konya Kızılören Hanı Avludan Batıya Bakış (H.Karpuz'dan)

Foto. 387. Konya Kızılören Hanı Mescidin Kapı ve Mihrabı (H.Karpuz'dan)

Foto 388. Konya Kızılören Hanı Mihrabın Eski Hali (H.Karpuz'dan)

Foto. 389. Konya Kızılören Hanı Mihrabı (H.Karpuz'dan)

1.3.11. Tuzhisar Sultan Hanı²⁷⁹

Bulunduğu Yer: Kayseri-Sivas yolunun Tuzhisar kasabasında yer almaktadır²⁸⁰.

Tarihi: Alâeddin Keykubad zamanında, onun azatlı kölesi ve Emirlerinden Eseddin Ayaz bin Abdullah el Şahabî tarafından, yaptırılıp, 627 H. /1230 M.'de tamamlanmıştır²⁸¹.

Planı: Kare avlusu ve altı bölümlü beş neften ibaret hol planı ile Sultan hanlarının sadeleştirilmiş bir benzeridir²⁸².

Taş Süsleme: Taç kapıyı çerçeveleyen sivri kemerin üzengi taşından sonraki üst kısmı tamamen yıkılmıştır. (Foto. 390) 1970'den sonra yapılmış onarımlarda taçkapı duvarının taşları büyük oranda değiştirilmiş, orjinal bezemeli parçalardan bazıları duvar üzerinde bırakılmıştır. Taçkapı, yanlardan ve üstten genişlikleri farklı üç bordürle kuşatılmıştır. Ayrıca üç bordürde taçkapı kemerini çerçevelemektedir. Bordürlerin tamamında kabartma olarak yapılmış geometrik bezeme görülmektedir. (Foto. 391) Taçkapı nişi üzerleri orijinalinde bezemeli oldukları anlaşılan zar başlıklı sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunce başlığı üzerindeki bitkisel bezemeli bakiyelerden kavsara köseliklerinin bitkisel kompozisyonlarla doldurulmuş olabileceği anlaşılmaktadır²⁸³ (Foto. 392).

²⁷⁹ Tuzhisar Sultan Hanı için Bknz Yıldırım Özbek, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 175, 180-181; Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi (Başlangıcı ve Gelişmesi)*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:43, Ankara 1991, 121; Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 121; Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatının ABC'si*, Simavi Yayınları, İstanbul 1993, 123; Akok, Mahmut, "Kayseri'de Tuzhisarı Sultanhanı, Köşk Medrese ve Alaca Mescit Diye Tanılan Üç Selçuklu Mimari Eserin Rölvesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 17/2, Ankara 1969, 5-41.

²⁸⁰ Özbek, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 175

²⁸¹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 121

²⁸² Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, 121

²⁸³ Özbek, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 180-181

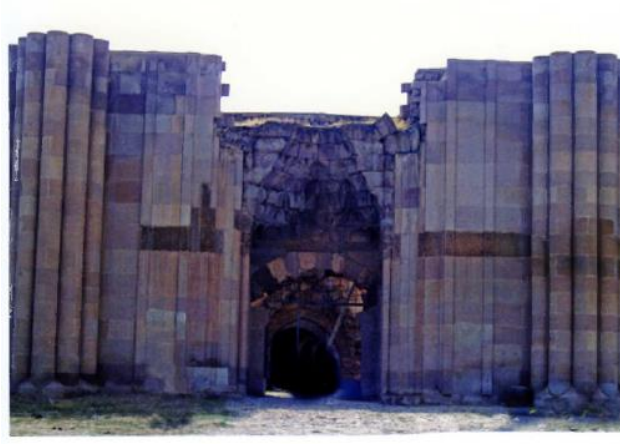

Foto. 390. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısının Genel Görünüşü (Y. Özbek'den)

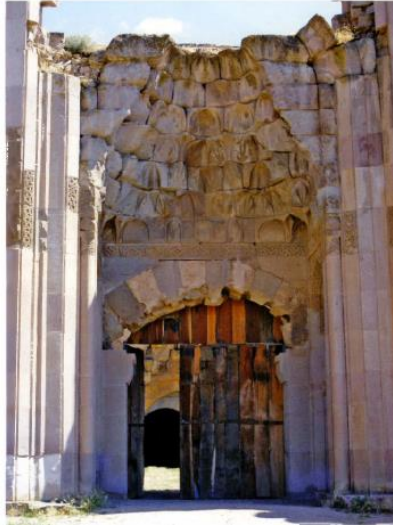

Foto. 391. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısının Genel Görünüşü (Y. Özbek'den)

Foto. 392. Kayseri-Sivas Sultanhanı Avlu Taçkapısı Kavsara Köşeliğinde Bitkisel Bezeme Bakiyesi (Y. Özbek'den)

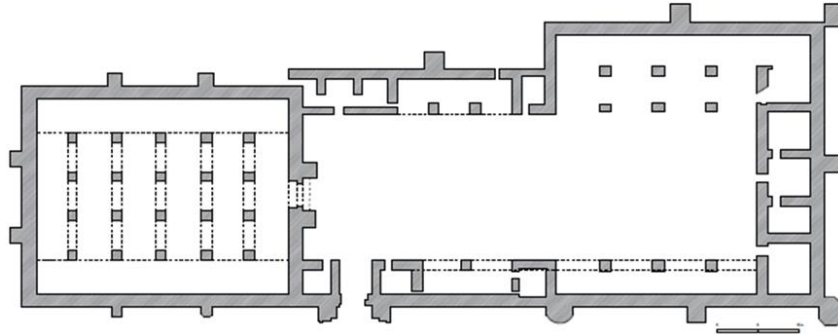
1.3.12. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)²⁸⁴

Bulunduğu Yer: Konya şehir merkezinin 22 km. kadar kuzeydoğusunda, Ankara-Konya karayolunun ise 5 km. doğuşundaki Tömek köyü yakınlarında yer alır²⁸⁵.

Tarih: Zazadin Han Keykubat bin Keyhusrev zamanında 730 H. / 1234 M.'de Sadeddin köpek tarafından yaptırılmıştır²⁸⁶.

Plan: Sadeddin Köpek Hanı, ya da bilinen adıyla Zazadin Hanı, barınak kısmı ile avlu etrafında dizili çeşitli büyüklükte kapalı ve yarı açık mekânlardan oluşan bir avlu ve servisler kısmından oluşmaktadır (Çizim 60). Anadolu Selçuklu Kervansarayları tipolojisi bağlamında "barınak ve servisleri olan", "lineer düzenlenmiş" plan tipine örnektir²⁸⁷ (Foto. 393).

Taş Süsleme: Süsleme unsurları ağırlıklı olarak taçkapılarda toplanmıştır. (Foto. 394-395) Her iki taçkapının ve kitabenin çerçevelerinde zencerek motifleri, soyut bitkisel bezemeler ve geometrik bezemeler yer alır. Bunun haricinde barınak kısmında bugün yıkık olan kubbenin kasnağında ve avlu duvarının üzerini çepeçevre dolaştığı anlaşılan silmede taçkapıdakine benzer geometrik bezemeler mevcuttur²⁸⁸ (Foto. 396-397-398) (Şekil 166).

Çizim 60a. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) 'ın Planı (M. Önge arşivinden yeniden çizilerek)

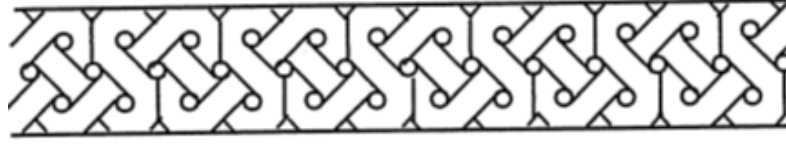
²⁸⁴ Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) için Bknz Mustafa Önge, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, 196, 200, 207; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 627, İstanbul 1955, 91; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 324; A. Demir, "Zazadin Han", *İlgi*, Yıl:20, Sayı:44, İstanbul, 1986, s: 26-31.

²⁸⁵ Önge, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 196

²⁸⁶ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1955, 91

²⁸⁷ Önge, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 200

²⁸⁸ Önge, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 207

Şekil 166. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Taçkapıda Taş Kabartma

Foto. 393. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)'a Güneyden Bakış (M. Önge arşivi)

Foto. 394. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Avlunun İçinden Kuzeydoğuya Bakış (M. Önge arşivi)

Foto. 395. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Doğu Kanadının Çatısından Avluya Bakış (M. Önge arşivi)

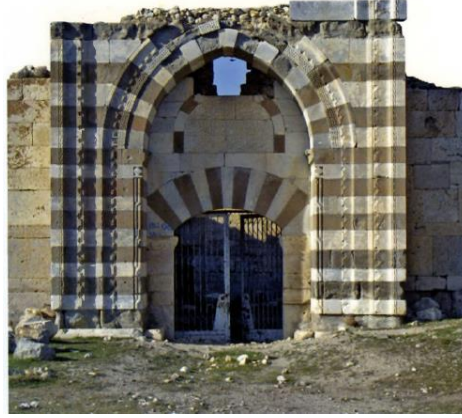

Foto. 396. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Güney Cephesinde Yer Alan, Avlu ve Servisler Kısmı Taçkapısı (M. Önge arşivi)

Foto. 397. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı) Barınak Kısmı Taçkapısı (M. Önge arşivi)

Foto. 398. Zazadin Hanı Taçkapıda Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

1.4. MİNARELER

1.4.1. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare²⁸⁹

Bulunduğu Yer: Aksaray il merkezinde yer almaktadır.

Tarihi: Kırmızı renkli tuğlalarından dolayı “Kızıl Minare”, eğri durması nedeniyle “Eğri Minare” olarak da adlandırılan minarenin kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak minarenin mimari ve süsleme özellikleri dikkate alınarak Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat döneminde 1220-1237 yılları arasında yaptırılmış olabileceği düşünülmektedir²⁹⁰.

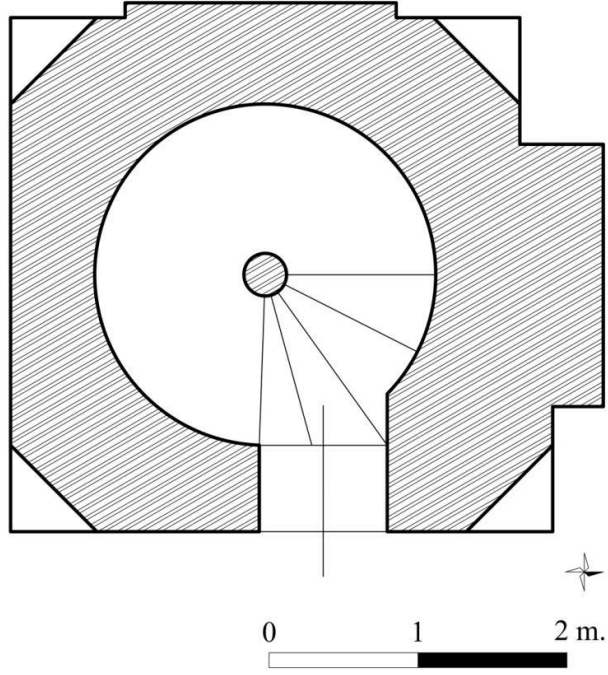
Planı: Kızıl Minare; kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefeli minareler planındadır²⁹¹ (Çizim.61).

Taş Süslemeleri: Minare gövdesinde ki iç içe geçmiş sekizgenlerin oluşturduğu kuşak taş süslemesine örnektir. (Foto. 399)

²⁸⁹ Aksaray Kızıl (Eğri) Minare için Bknz; Ömür Bakırer, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, Ankara 1981, 352; Emine Nihal Çetintürk, *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1986, 44; Muhammet Görür, *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991, 67; Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 70; Ayşe Eroğlu, *Selçuklular Döneminde Aksaray*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri 2003, 32; Nevzat Topal, *Anadolu Selçuklular Devrinde Aksaray Şehri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2006, 41; Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 68; Ömür Bakırer, “Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri”, *Vakıflar Dergisi*, IX, Ankara 1971, 339; Temel Bayrak-H. Murat Yılmaz-M. Akköse, “Eğri Minarenin Zamansal Davranışlarının İzlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 2008 (2), 13; Aksaray Kültür Envanteri (Merkez-Ağaçoören-Eskil-Gülağaç-Ortaköy-Sarıyahşi), Ankara 2010, 42.

²⁹⁰ Bakırer, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, , 352.

²⁹¹ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 69

Çizim. 61. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare Planı

Foto. 399. Aksaray Kızıl (Eğri) Minare (M. Arslan'dan)

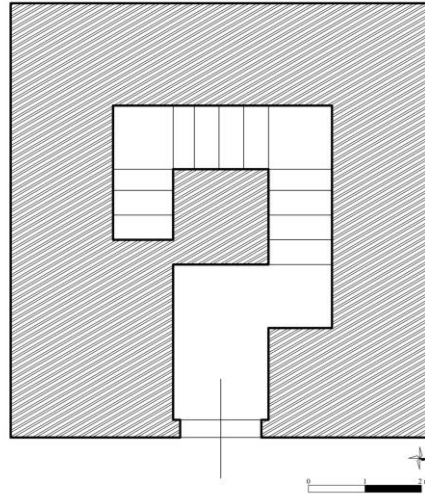
1.4.2. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Camii Minaresi²⁹²

Bulunduğu Yer: Diyarbakır iline bağlı Hani ilçesinde bulunmaktadır.

Tarihi: Minarenin form özellikleri ve yakın çevresindeki diğer Artuklu dönemi minareleri ile benzerliğinden dolayı yöredeki hâkim mimariye sahip olan Artuklular tarafından 13. yüzyıl içerisinde yapılmış olmalıdır²⁹³.

Planı: Minareden günümüze ulaşabilen sadece kaide kısmı ile gövdesinin başlangıç kısmından üç sıra taş dizisidir. Kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla kare kaideli, kare gövdeli ve tek şerefeli minareler tipolojisindedir²⁹⁴ (Çizim.62).

Taş Süslemeleri: Kaide ile gövdeyi ayıran kornişin hemen altında kufi hatlı ayet kitabesi dört cepheyi dolanmaktadır (Foto. 400-401). Kitabe kabartma tekniğinde işlenmiştir ve zemininde rumi ve palmetlerin meydana getirdiği kıvrık dallı bitkisel bezeme vardır²⁹⁵.

Çizim. 62. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi Planı (Bülent Nuri Kılavuz'dan Yeniden Çizilerek)

²⁹² Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Camii Minaresi için Bknz Bülent Nuri Kılavuz, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, Van 2005, 174; İrfan Yıldız-Zekai Erdal-Dursun Yıldız-Erkan Koç-Mustafa Hakan Çimen, "Diyarbakır İli ve İlçeleri Ortaçağ ve Sonrasına Ait Mimari ve Sanat Eserlerinin İncelenmesi Yüzyüzy Araştırması-2013 Çınar-Hani İlçeleri", 32. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, II, 02-06 Haziran 2014 Gaziantep, Ankara 2014, 411; Konyar, Basri, *Diyarbakır Kitabeleri*, III, Ankara 1936, 365-366.

²⁹³ Kılavuz, 2005, 174.

²⁹⁴ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 376

²⁹⁵ Arslan, *Anadolu'da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, 376

Foto. 400. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi (M.Arslan'dan)

Foto. 401. Diyarbakır Hani Seyit Bedreddin (Yasin) Minaresi Ayet Kitabesi (M. Arslan'dan)

1.5. MEZAR ANITLARI

1.5.1. Afyon Kureyş Baba Türbesi²⁹⁶

Bulunduğu Yer: Kureyş Baba Türbesi, Afyon'dan izmir'e giden karayolunun takriben 15. kilometresinde sola saparak ayrılan yol üzerindeki, Sincan'lıya bağlı Boyalı Köyü'ndedir. Kureyş Baba Türbesi, hemen yakınındaki Hanikâh ve Eyvan Türbe ile birlikte üçlü bir yapı grubu teşkil etmektedir²⁹⁷.

Tarihi: Türbenin bânîsi olma ihtimalini kabul ettiğimiz Kureyş bin İlyas bin Oğuz Karacivan köyündeki tekkeyi (ribat) 607 H. / 1210-1211 M. yılında yaptırmış, kardeşi de Afyon'daki Altıgöz köprüsünü 606 H. / 1209-1210 M. yılında tamir ettirmiştir ki, türbenin de bu yıllarda yaptırdığını kabul ediyoruz. Esasen kapı çerçevesini ve korniş altı bordürünü süsleyen motifler, erken devir karakterli olup,

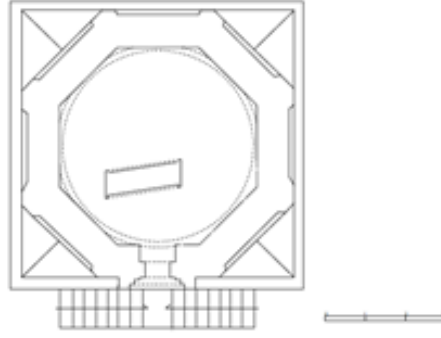
²⁹⁶ Afyon Kureyş Baba Türbesi için Bknz Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını S. 91, Ankara 1996, 70, 73; Haydar Özdemir, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon 1961, 19; M. Oluş Arık, *Erken Devir Türk Mimarisinde Türk Biçimleri*, XI 1967, Ankara 1969, 89; Metin Sözen, "Anadolu'da Türk Tipi Türbeler", *Anadolu Sanatı Aşturmaları*, 1968, 179-181.

²⁹⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 70

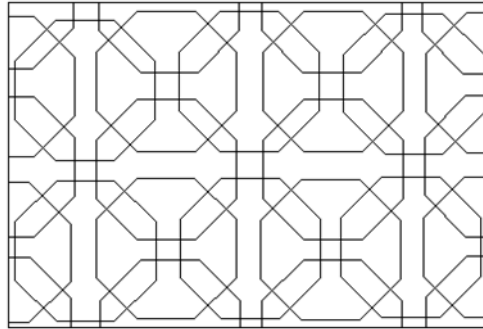
benzer tezyinatı Divriği'deki Sitte Melik Türbesinde (590 H. / 1193-1194 M.), Kayseri Darüşşifasında (602 H. / 1205-1206 M.) ve Konya'daki Taş Mescitte (61H. / 1215-1216 M.) bulmaktayız. Bu husus, Kureyş Baba Türbesinin XIII. asrın başlarında yapıldığını hakkında bilgi verir²⁹⁸.

Planı: Kureyş Baba Türbesi, kübik bir kâide üzerinde yükselen taştan sekizgen bir gövdenin tuğladan ehrâmi bir külâhla örtülmesinden mürekkep iki katlı bir yapıdır²⁹⁹ (Çizim 63).

Taş Süsleme: Türbede süs kapı çerçevesi ile korniş altındaki bordürde toplanmıştır. Her ikisinde de, birbirini kesen sekizgenlerin meydana getirdiği dört düğümlü motif tekrarlanmıştır.(Şekil 167) Ayrıca, çoğunlukla kemerli olarak gördüğümüz duvar satırlarını karakterlendiren nişler, burada kareye yakın dikdörtgen şekillidirler. Eserin üst katında bulunan sandukanın çinili olduğu rivâyet edilmektedir. (Foto 402)

Çizim 63. Afyon Boyalı Köyü-Sincanlı, Kureyş Baba Türbesi Üst Kat Planı

Şekil 167. Afyon Boyalı Köyü-Sincanlı, Kureyş Baba Türbesi Taçkapı Bordür Süslemesi

²⁹⁸ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 73

²⁹⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 73

Foto 402. Afyon Kureys Baba Türbesi Genel Görünüm

(<http://sosyodenemeler.blogspot.com.tr/2012/06/kureys-baba-turbesi-afyonkarahisar.html>

E.T.25.02.2018)

1.5.2. Afyon-Çay Yusuf Bin Yakub Türbesi³⁰⁰

Bulunduğu Yer: Yusuf bin Yakub Türbesi, Çay'ın merkezinde, bugün mescit olarak kullanılan ve taş medrese diye anılan medresenin kuzey batı köşesinde bulunmaktadır³⁰¹.

Tarihi: Mezkûr kitabeye göre, medrese ve türbe III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 677 H. / 1278-1279 M. yılında inşa olunmuştur³⁰².

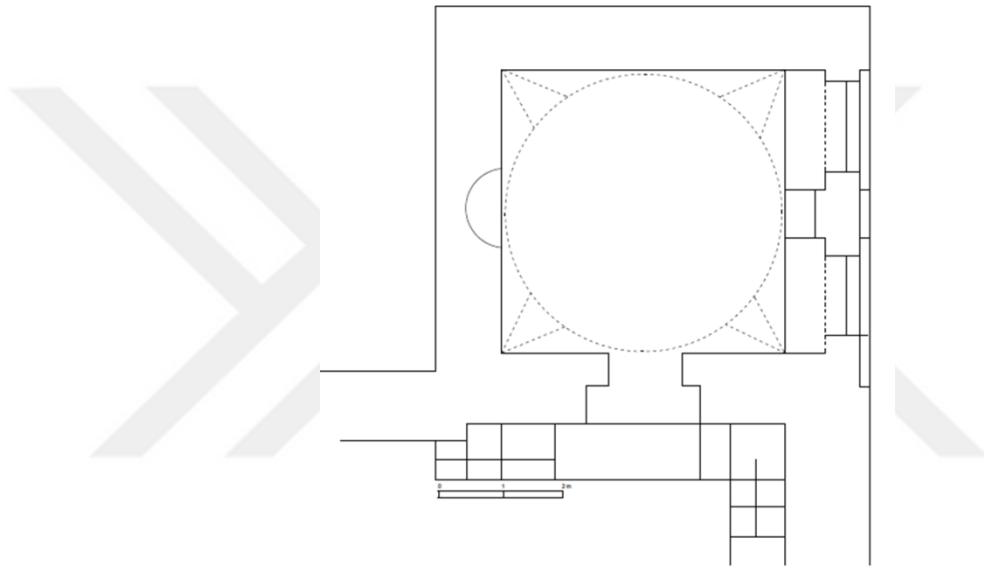
Planı: Yusuf bin Yakub Türbesi, medresenin kuzey batı köşesinde dışa çıkıntı yapan kubbeli, taş bir yapıdır³⁰³ (Çizim 64).

³⁰⁰ Afyon Yusuf Bin Yakub Türbesi için Bknz Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 275; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 278; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 275; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 277; Aptullah Turan, *Anadolu Medreseleri*, Cilt I, Ankara 1969, 59; İsmail Hakkı, *Kitabeler II*, İstanbul 1929, 49; Sabih Erken, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1972, 156-157; Ömür Bakırer, *Anadolu Selçuklularında Tuğla İşçiliği Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, 193.

³⁰¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 275

³⁰² Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 278

Taş Süsleme: Hem içte ve hem de dışta yer alan bezeme, uygulandığı yere göre değişik karakter arz etmektedir. Dışta taş bezeme görülür.(Foto 403) Kubbe firuze renkli sırlı tuğlalarla zikzak yapan dairelerle süslenmiştir. Dışta pencerelerin etrafı süslenmiştir. Burada da, pencerelerin kavsaralarını dolduran mukarnas sıraları enine yayılışları ile dikkati çekerler.(Foto 404) Konya'daki Karatay Medresesi Taçkapısında görülenin yakın benzerlerini teşkil ederler. Kuzey cephesinin tertibi değişik ve cazip işçiliği temizdir³⁰⁴. Pencere kenarındaki geometrik süsleme yapımı türbenin en süslü kısmını oluşturur.

Çizim 64. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakub Türbesi Üst Kat Plânı

³⁰³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 275

³⁰⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 277

Foto 403. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakup Türbesi Genel Görünüş (H. Önkal'dan)

Foto 404. Afyon-Çay, Yusuf bin Yakup Türbesi, Pencere Süslemesi (H. Önkal'dan)

1.5.3. Aksaray Kılıç Arslan Türbesi³⁰⁵

Bulunduğu Yer: Kılıç Arslan Türbesi, Aksaray'ın doğusundaki bir tepenin üzerinde Kırkkızlar deneni yapının hemen yakınında bulunmaktadır³⁰⁶.

Tarihi: Bilindiği üzere, II. Kılıç Arslan 566 H. / 1170 M.'de yeniden kurduğu Aksaray'ı birçok bina yaptırmak suretiyle imar etmiş ve bu şehri bir ordugâh ve gazâ üssü haline getirmiştir³⁰⁷. II. Kılıç Arslan oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'le birlikte Melikşâh'a karşı Aksaray üzerine yürümüş ve çok sevdiği bu şehrin muhasarası esnasında ölmüştür³⁰⁸. Rivayete göre II. Kılıç Arslan'ın mumyalanmasına türbenin hemen yanındaki köşkte başlanmış ve iç organları bugünkü türbenin bulunduğu yere gömülmüştür³⁰⁹. Sonra da buraya bir türbe yapılmıştır. Benzer türbelerin umumiyetle XII. asır sonu ile XIII. asır başlarına ait olması, II. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra iç organlarının gömüldüğü yerde bir mekân türbesi inşa edildiğine dair rivayet olması asırlardan beri türbeye Kılıç Arslan Türbesi, tepeye de Kılıç Arslan tepesi denilmesi bu eserin XIII. asrın ilk çeyreğinde yapıldığını kuvvetle tahmin etmemize imkân vermektedir³¹⁰.

Plân: Kılıç Arslan Türbesi, sekiz kenarlı bir gövdenin kaplamalı külâhla örtülmesinden mürekkep küçük ve taş bir yapıdır.(Çizim 65) Bugün büyük ölçüde harap bir halde bulunan eserin giriş açıklığı batı kenarında olup türbenin en çok zarar gören kısımları arasında bu batı kenarı da bulunmaktadır³¹¹.

Taş Süsleme: İçte kubbe duvarında açılmış nişten sarf-ı nazar türbenin süslemesi, kapı çerçevesinin etrafındaki rozetlerden ibarettir. Bu rozetlerin büyük çoğunluğunun içleri helezonlarla doldurulmuş olup, zemine kazılmış basit kompozisyonlar ihtiva etmektedirler³¹² (Foto 405).

³⁰⁵ Aksaray Kılıç Arslan Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 83; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, 233, 226; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, cilt 2, İstanbul 1974, 1476; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 86; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 83; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 84; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, 94.

³⁰⁶ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 83

³⁰⁷ Turan, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 233.

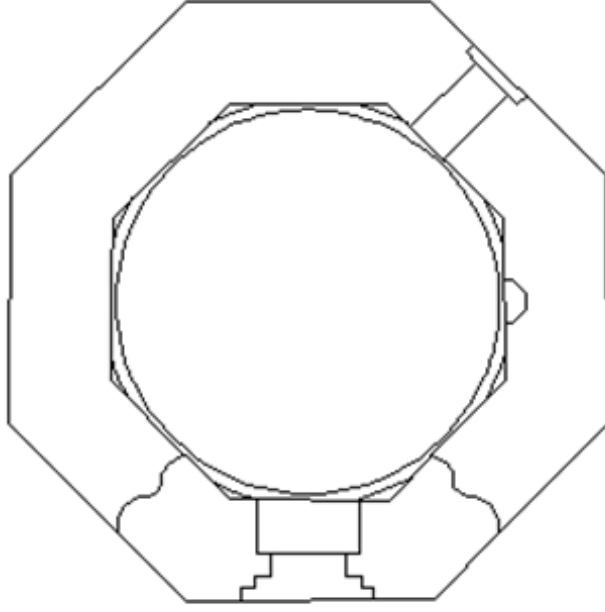
³⁰⁸ Turan, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 226

³⁰⁹ Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi*, 1476

³¹⁰ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 86

³¹¹ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 83

³¹² Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 84

Çizim 65. Aksaray, Kılıç Arslan Türbesi Plâni

Foto 405. Aksaray, Kılıç Arslan Türbesi Genel Görünüş, Giriş Kapısı ve Üstündeki Rozetler
(<https://twitter.com/aksaraybel/status/951153490725883907> ,E.T.23.02.2018)

1.5.4. Amasya Gök Medrese Camii Türbesi³¹³

Bulunduğu Yer: Türbe, Amasya'da Gökmedrese mahallesi Yeni yol caddesi üzerinde bulunan ve bugün müze olarak kullanılan Gök medrese Caminin kuzey doğu köşesindedir³¹⁴.

Tarihi: Gök medrese Camiinin bânîsi Beylerbeyi Seyfeddin Torumtay olduğunu Vakıflar Arşivi'nde 670 sayılı defterdeki vakfiye kopyasından öğreniyoruz³¹⁵. Bulunduğu mevki münasebetiyle³¹⁶ bu husustaki birçok kaynağa göre Hüseyin Hüsameddin Bey de Amasya Tarihi isimli eserinin birçok yerinde camiin, 665 H. / 1266-1276 M. yıllarında Amasya valisi Beylerbeyi emir Seyfeddin Torumtay tarafından yaptırıldığını bildirir³¹⁷.

Planı: Batı kenarıyla Gök medrese Camiine bitişik olan türbe, kesme taştan kübik bir gövde üzerinde tuğladan sekiz kenarlı yüksek bir kasmağın zikzaklı ehram biçiminde bir külâhla bitmesiyle şekillenir³¹⁸(Çizim 66-67).

Taş Süsleme: Türbede taş, çini ve tuğla tezyinatı birlikte yer almakta. Kübik gövdenin kuzey ve doğusunda açılan pencerelerin yerleştirildiği nişlerin sütunceleri, kemer köşelikleri ve nişleri çevreleyen silmeler taş tezyinatın toplandığı satırlardır. Kuzeydeki nişin köşeliklerini süsleyen dal motiflerinden oluşmaktadır. Kasnağın üzerindeki kuşak süsü sanıldığı gibi kûfi bir kitâbe değil³¹⁹, kûfiden geliştirilmiş dekoratif bir şekildir. Bu neviden tezyinatı, Konya Karatay Medresesinde, Sadreddin-i Konevi Camiinde ve Akşehir Küçük Ayasofya Mescidinde görüyoruz³²⁰. Gök Medrese Camii Türbesinde çini ile birlikte kesme tuğla da kullanılmıştır ve hâkim unsurdur.

³¹³ Amasya Gök Medrese Camii Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 398, 402-403; Turan, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 542; Dipnot 59; Hüsameddin Hüseyin, *Amasya Tarihi*, cilt 1, 163, 295, cilt 2, 404; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 399; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, I, II, İstanbul 1972-1973, 136; Şerare Yetkin, *Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972, 172; Yetkin, 1972, 172; Halim Baki Kunter, "Kitabelerimiz, I, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, 432, 433; Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir 1938, 59.

³¹⁴ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 398

³¹⁵ Turan, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 542; Dipnot 59.

³¹⁶ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 403

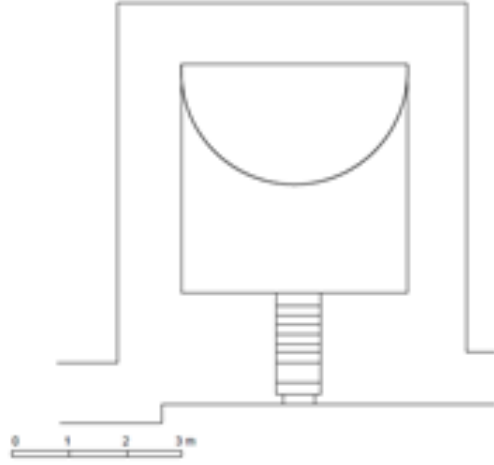
³¹⁷ Hüseyin, 404..

³¹⁸ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 399

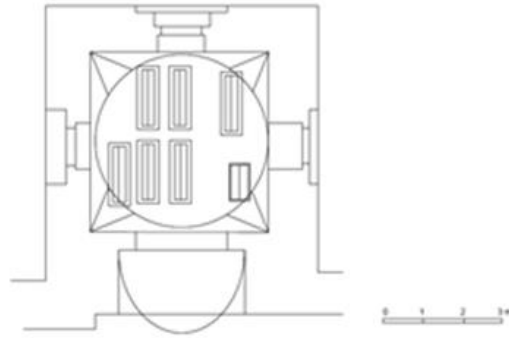
³¹⁹ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, I, II, İstanbul 1972-1973, s136;

³²⁰ Şerare Yetkin, *Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972, 172

Nişin iç satırlarının süslemesini kesişen poligonların vücut verdiği çeşitli geometrik kompozisyonlar ve aralardaki boşluklara yerleştirilmiş rozet ve yıldızlar teşkil eder³²¹.

Çizim 66. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Üst Kat Planı

Çizim 67. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Alt Kat Planı

Foto 406. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Genel Görünüş
(<http://sosyodenemeler.blogspot.com.tr/2013/10/gok-medrese-turbesi> ,E.T.22.02.2018)

³²¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 402

Foto 407. Amasya, Gök Medrese Camii Türbesi Taçkapısı (M. Cambaz'dan)

1.5.5. Amasya Halifet Gazi Türbesi³²²

Bulunduğu Yer: Halifet Gazi Türbesi, Şâmîce mahallesinde yol üstündedir. Bitişğinde Halifet Gazi Medresesi, karşısında da Kadılar Türbesi bulunmaktadır³²³.

Tarihi: Danişmentlilerden Halife Gazi için yapılmış olan bu türbe 540 H. / 1145-1146 M. senelerinde inşa olunmuştur³²⁴.

Plan: Halifet Gazi Türbesi, ön cephesi diğer kenarlarına göre geniş tutulmuş sekizgen gövdeli ve ehrâmi külâhlı taş bir yapıdır³²⁵ (Çizim 68).

Taş Süsleme: Türbede tezyinatın büyük bir bölümü ön cepheyi teşkil eden güney kenarında toplanmıştır.(Foto 408) Bu kenar diğer kenarlardan daha geniş tutulmak suretiyle geniş ve yüksek bir cephe görünüşü verilmek istenmiş ve büyük bir taçkapı gibi süslenmiştir. Cephe dekore edilirken aşırılığa kaçılmış ve bütün satırları değişik süs unsurlarıyla doldurulmuştur. Müsait bulunan yerlere rozetler yerleştirilmesi neticesinde, tezyinatta simetri kaybolmuştur. Doğu kenarındaki pencere de süslenmiştir.

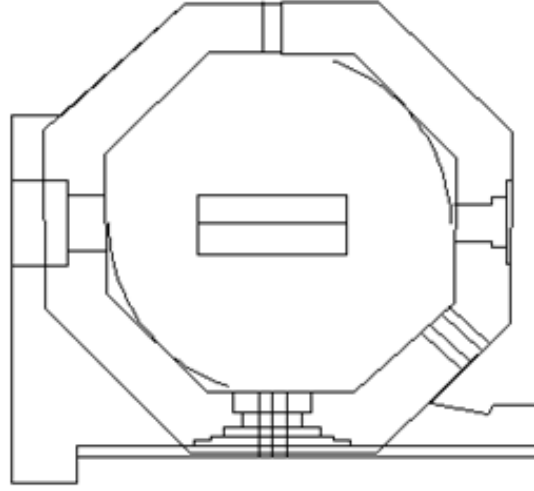
³²² Amasya Halifet Gazi Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 59, 62; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 140; M. Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu*, 11, 1967, Ankara 1969, 67; Şerare Yetkin, "Anadolu'daki Selçuklu Şifahaneleri", *Türk Kültürü*, sayı 10, Ağustos 1963, 24.

³²³ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 59

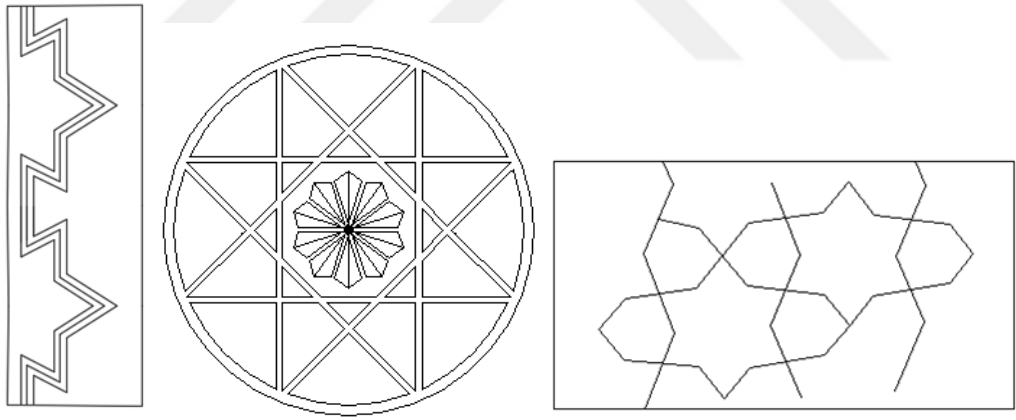
³²⁴ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 140

³²⁵ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 59

Ancak bu kenar daha sade tutulmuş ve mukarnaslı nişin bir silme ile çerçevesiyle olunmuştur.(Şekil 168-169-170) Halifet Gazi Türbesi, geometrik örneklerinin yer aldığı ve pencere düzenlenmesi ile Emir Saltuk türbesiyle ortak yönleri bulunan bir eser olarak dikkati çeker³²⁶(Foto 409).

Çizim 68. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Plânı

Şekil 168-169-170. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Taçkapı Süslemeleri

³²⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 62

Foto 408. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Genel Görünüş
(https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecek_yer/halfet-gaz-turbesi, E.T.20.02.2018)

Foto 409. Amasya, Halifet Gâzi Türbesi Mukarnas Kavsaralı Giriş Kapısı
(<https://www.google.com.tr/search?q=amasya+halifet+gazi+t%C3%BCrbesi&oq=amasya+halifet+gazi+t%C3%BCrbesi>, E.T.21.02.2018)

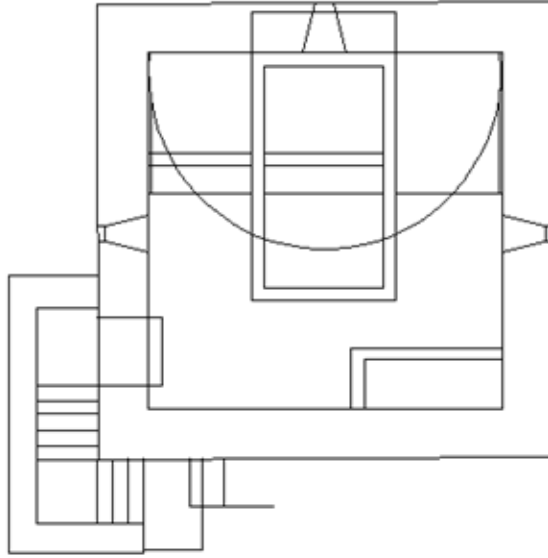
1.5.6. Bitlis Ahlat Buğatay Aka Türbesi³²⁷

Bulunduğu Yer: Bugünkü Ahlat'ın merkezi ile Harabe şehri birbirine bağlayan yolun solunda, halen yapılmakta olan sanayi çarşısının karşısında yan yana iki türbe yükselir. Çifte Kümbet diye de anılan bu iki türbeden doğudaki Buğatay Aka Türbesidir³²⁸.

Tarihi: İki ayrı kitabede Receb-680- Ekim-1281 tarihini okumaktayız ki türbenin de bu yılda veya bu yıl civarında yapıldığı anlaşılmaktadır³²⁹.

Planı: Buğatay Aka Türbesi, kare plânlı bir kaide üzerinde yükselen silindirik bir gövde ile onu örten huni şeklinde bir külâhtan oluşmaktadır³³⁰ (Çizim 69-70).

Taş Süsleme: Buğatay Aka Türbesinde tezyinata dışta olduğu kadar içte de yer verilmiştir. (Foto 410) Dışta gövde, tezyini kemerler, mukarnaslı nişler, değişik örnekli silmeler ile süslenmişken, iç mekân kireçle sıvanarak kalem işi yazılar, madalyonlar ve kuş figürleri ile süslenmiştir ki bu tip tezyinata sayılı Selçuklu Türbesinde rastlanır. (Şekil 171) Bunların orijinal oldukları kanaatini taşıyoruz³³¹ (Foto 411).

Çizim 69. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Alt Kat Planı

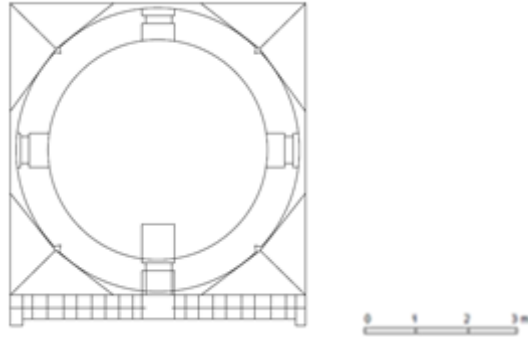
³²⁷ Ahlat Buğatay Aka Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 214-215; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 218; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 215; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 217; Abdürrahim Şerif Beygu, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932, 73.

³²⁸ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 214-215

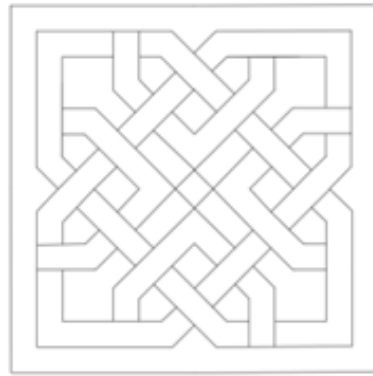
³²⁹ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 218

³³⁰ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 215

³³¹ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 217

Çizim 70. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Üst Kat Planı

Şekil 171. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Bordür Süslemesi

Foto 410. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Genel Görünüm
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bitlis/kulturenvanteri/bugatay-aka-kumbet>
E.T.22.02.2018)

Foto 411. Ahlat Buğatay Aka Türbesi Pencere Süslemeleri (H. Önkal'dan)

1.5.7. Bitlis Ahlat Hasan Padişah Türbesinin Kuzeyindeki Yıkık Türbe³³²

Bulunduğu Yer: Yıkık Türbe, Taht-ı Süleyman mahallesindeki Hasan Padişah Türbesi'nin bir kaç metre kuzeyinde bulunmaktadır³³³.

Tarihi: Ahlat'taki aynı formu gösteren Türbeler XIII. asrın son çeyreğinden inşa edilmişlerdir. Onlarla büyük bir benzerlik arz eden bu eserin de aynı dönemde, XIII. asrın son çeyreğinde yapılmış olduğunu büyük bir ihtimalle kabul ediyoruz³³⁴.

Planı: Gövdesi ve külâhı yıkılarak günümüze yalnızca cenazelik katıyla ulaşabilen bu eser, ilk bakışta, Ahlat'taki diğer Türbelerin bir benzeri olduğunu göstermektedir³³⁵ (Çizim 71).

Taş Süsleme: Bu türbede, alt kat mazgal pencereleri, dışta daha itinalı ve zengin bir şekilde süslenmiştir. Bununla bakarak gövdenin de zengin bir şekilde süslendiğine kanaat getirilmektedir³³⁶(Şekil 172) (Foto 412).

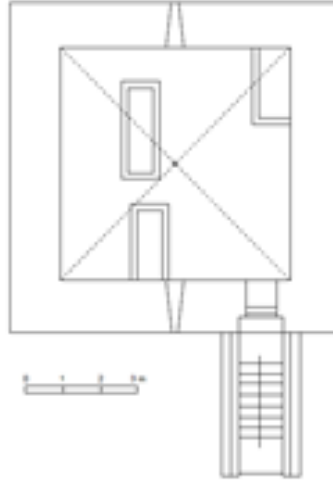
³³² Ahlat Hasan Padişah Türbesinin Kuzeyindeki Yıkık Türbe için Bknz Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 226; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 227; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 226; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 227; Fehmi Bildirici, *Ahlat Kümbetlerinin Tezyinatı*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara1991, 54.

³³³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 226

³³⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 227

³³⁵ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 226

³³⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 227

Çizim 71. Ahlat, Yıkık Türbe Alt Kat Plânı

Şekil 172. Ahlat, Yıkık Türbesi Cephe Rozeti

Foto 412. Ahlat, Yıkık Türbe Mazgal Süslemeleri (H. Önkal'dan)

1.5.8. Bitlis Ahlat Usta Şakirt Türbesi³³⁷

Bulunduğu Yer: Ahlat'taki türbelerin en güzel ve en zarifi olan Usta Şagird Türbesi, Meydanlık mezarlığının güneyinde göle yakın bir mahalde ve tarlalar içindedir³³⁸.

Tarihi: Gabriel Lynch'nin anlattıklarına dayanarak Usta Şagird Türbesi'ni 1273 yılına tarihler³³⁹. Eserin Ahlat'taki yakın benzerleri Hasan Padişah 673 H. / 1275 M. Hüseyin Timur 678 H. / 1279-1280 M. ve Buğatay Aka 679 H. / 1281 M. Kümbetleridir. Usta Şagird Türbesinde kornişin ve külâhın daha zengin ve detaylı işlenmesi ayrıca gövdenin dış yüzünde nişlerin açılması umumi olarak biraz Maniyerizme düşülmüş olması³⁴⁰ bu eserin benzerlerinden sonra yapılmış olduğunu göstermektedir. Ancak arada büyük bir zaman farkının bulunduğu da düşünülemez. Bundan dolayı, bu kümbetin 1285 yılına doğru yapıldığını kabul ediyoruz³⁴¹.

Planı: Ulu Kümbet de denilen Usta Şagird Türbesi, kare plânlı yüksek bir kaide üzerinde yükselen silindirik bir gövde ile onu örten huni şeklinde bir külâhtan oluşmuş zarif bir yapıdır³⁴² (Çizim72-73).

Taş Süsleme: Usta Şagird Türbesinde tezyinat eserin dışında, gövde ve külâhta toplanmıştır.(Foto 413) Türbede, geometrik, yazı ve nebatî süs unsurlarını bir arada bulmaktayız. Fevkalâde temiz bir işçiliğin yapıldığı türbede pencere ve kapı nişlerinin tezyinatı dışında bu boşlukların arası üçgen kesitli nişlerle tezyin edilmiştir ki bu şekildeki tezyini nişlere Divriği'deki Sitte Melik, Tercan'daki Mama Hatun, Kayseri'deki I. Anonim Türbe 'de rastlıyoruz. (Foto 414) (Şekil 173) Külâh sathının kemerlerle süslenmesi bilhassa, Ahlat'a has bir özellik olarak ortaya çıkar. Aynı tarz

³³⁷ Ahlat Usta Şakirt Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 219; Suut Kemal Yetkin, *İslam Mimarisi*, Ankara 1965; 119; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 223; Haluk Karamağaralı, "Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânîsi Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, Ankara 1971, 239; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 219; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 222; Nermin Tabak, *Ahlat Türk Mimarisi*, İstanbul 1970, 14;

³³⁸ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 219

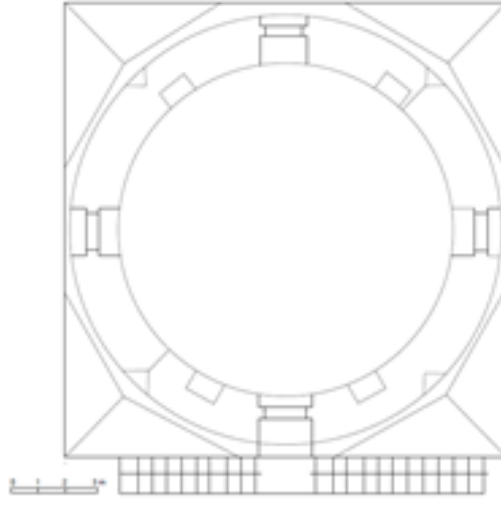
³³⁹ Yetkin, *İslam Mimarisi*, 119

³⁴⁰ Karamağaralı, "Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânîsi Hakkında Bazı Mülâhazalar", 239.

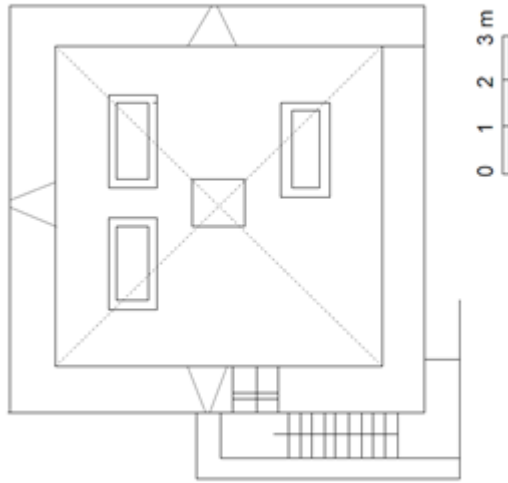
³⁴¹ Karamağaralı, 1"Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânîsi Hakkında Bazı Mülâhazalar", 239.

³⁴² Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 219

süslemeyi Kayseri Döner Kümbet 'de ve Erzurum'daki Padişah Hatun Türbesinde de görürüz³⁴³.

Çizim 72. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Üst Kat Planı

Çizim 73. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Alt Kat Planı

Şekil 173. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Bordür Süslemesi

³⁴³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 222

Foto 413. Ahlat, Usta Şagird Şekil Türbesi Genel Görünüm

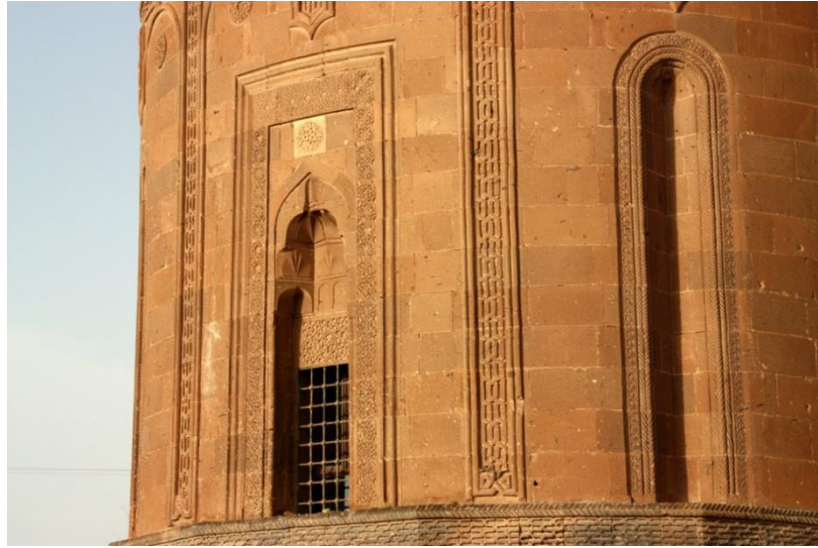

Foto 414. Ahlat, Usta Şagird Türbesi Bordür Süslemeleri

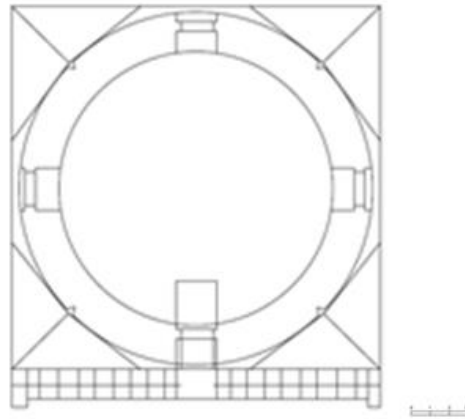
1.5.9. Bitlis Ahlat Yarım Kümbet³⁴⁴

Bulunduğu Yer: Taht-ı Süleyman mahallesinde sebze bahçeleri arasındadır³⁴⁵.

Tarihi: Türbe yukarıda da işaret olunduğu üzere, Ahlat'taki Hüseyin Timur (678/1279-1280), Buğatay Aka 680 H. / 1281 M. ve Güroymak 689 H. / 1290 M. Türbelerinin çok yakın bir benzeridir. Tezyinat, form, tertip ve dış görünüşlerinin birbirine çok benzemesi, bu eserlerin aynı sanatkârın elinden çıkmış olma ihtimalini çok kuvvetlendirmektedir. Bu sebeple eserin XIII. asrın son çeyreği içinde yapıldığını kuvvetle tahmin ediyoruz³⁴⁶.

Planı: Kare plânlı kâide üzerinde yükselen silindirik gövde, takriben, 1,5 m. yükseklikte düzgün bir şekilde kesilmiştir ki bu durum eserin bilinmeyen bir sebeple yarıda kaldığını göstermektedir (Çizim74). Girişi kuzeyde açılmış üst kata iki yönlü on basamaklık bir merdivenle çıkılır. Düz atkılı kapı açıklığı, sadece iki sırası tamamlanabilmiş mukarnaslı bir niş içine yerleştirilmiştir. Üst kat 6.38 m. çaplı daire plânlı bir salondur³⁴⁷ (Şekil.174).

Taş Süsleme: Türbenin kapı ve pencerelerinde yer alan nişlerinin etrafı girift geometrik örnekli silmelerle kuşatılmıştır. Lentolarda da aynı tarzda süsleme görülür. Eserde temiz bir işçilik dikkati çeker³⁴⁸. (Şekil 174)(Foto 415)

Çizim 74. Ahlat, Yarım Kümbet, Üst Kat Plâni

³⁴⁴ Ahlat Yarım Kümbet için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 228; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 230; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 228; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 229

³⁴⁵ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 228; Fehmi Bildirici, *Ahlat Kümbetlerinin Tezyinatı*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara1991, 76.

³⁴⁶ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 230

³⁴⁷ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 228

³⁴⁸ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 229

Şekil 174. Ahlat, Yarım Kümbet, Cephe Süslemesi

Foto 415. Ahlat, Yarım Kümbet, Genel Görünüm ve Süslemeleri
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bitlis/kulturenvanteri/yarim-kumbet-almoglu-kumbet>, E.T.21.02.2018)

1.5.10. Erzincan Tercan Mama Hatun Türbesi³⁴⁹

Bulunduğu Yer: Mama Hatun Türbesi, Erzurum-Erzincan karayolunun tam ortasında, Erzurum'a 90 km. mesafede bulunan Tercan kazasının merkezinde, Hükümet konağı ile Mama Hatun kervansarayı arasında bulunmaktadır³⁵⁰.

³⁴⁹ Tercan Mama Hatun Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 437; Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, 261; Suut Kemal Yetkin, *İslâm Mimarisi*, Ankara 1975, 274; Doğan Kuban, *Anadolu-Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, İstanbul 1965, 152; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı II*, 132; Önkal, 1996, 442; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 442; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 437; Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme "Bir Envanter Denemesi"*, 329; Hamza Gündoğdu, "Tarihi Kalıntılar", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Tercan*, Tercan Kaymakamlığı ve Belediye Başkanlığı Tarafından Bastırılmıştır, Ankara 1998, 225; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1986, 118; Halil Berktaş, ve diğerleri; *Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005, 431.

Tarihi: Mama Hatun Türbesi, tarihi hakkında en çok münakaşa edilen eserlerden biridir. Türbe, XII. asrın sonları ile XIII. asrın ortaları arasında kalan takriben elli yıllık bir devre içinde tartışmalara konu olmaktadır.³⁵¹ Tarihî kaynaklar yukarıda işaret edildiği üzere Mama Hatun'un 587/1191 yılında Saltuklu tahtında oturduğunu kaydetmektedirler. Bu Hatun ile Tercan'daki Türbenin izafe olduğu Mama Hatun arasında bir bağ kurmamak mümkün değildir. Bu, hem böyle muhteşem bir türbe ile kervansarayın mühim bir şahıs tarafından inşa ettirilmesinin makul oluşu hem de Erzurum'la Tercan'ın mevki itibariyle birbirine yakın bulunuşuyla alâkalıdır. Bilindiği üzere, Mama Hatun Türbesi plân ve form itibariyle de Anadolu'daki türbelerden çok farklı bir görünüşe ve yapıya sahiptir. Avludaki 644 H. / 1246-1247 M. tarihli sandukanın türbenin yapılışından sonraya ait olduğunu kabul etmek lâzımdır. Bu sebeple türbenin 1245 yılı civarında yapılmış olacağını düşünüyoruz³⁵².

Planı: Mama Hatun Türbesi, dairevî bir surun kuşattığı avlu ortasında ve sekiz kenarlı bir kaide üzerinde yükselen sekiz yarım üstüvanenin vücut verdiği dilimli bir gövdenin aynı tarzda dilimlenmiş huni şeklinde bir çatı ile örtülmesinden ibaret taş bir yapıdır³⁵³ (Çizim75) (Foto 416).

Taş Süsleme: Mama Hatun Türbesinde süslemenin büyük bölümü surdaki taçkapıda toplanmıştır. (Foto 416) Burada yazı, geometrik ve nebatî örgüler, rozetler, nişler bir arada kullanılarak cazip bir şekilde süslenmiştir. Bununla birlikte taçkapı genel şemanın dışına çıkmaz. Nişlerin bu tarzda birer süs unsuru olarak Divriği'deki Sitte Melik Türbesinde de uygulandığını biliyoruz. Ayrıca, mukarnaslı kavsarayı çevreleyen kûfi kitabeyle taşkın sivri kemeri, mukarnas yuvalarının her birinin hendesi veya nebatî motiflerle süslenmesi Amasya'daki Halifet Gazi Türbesinin portaliyle yakın bir ilgi kurmamıza imkân vermektedir. (Şekil 175) Türbe sur duvarındaki taçkapı nispetle çok daha sadedir. Bunda süs kapıyı üstte çevreleyen dar bir geçme, içte ve dışta pencere kenarlarındaki motiflere etki etmektedir. Mimar değişik bir form ve çok temiz bir işçilikle çarpıcı bir tesir yaratmak istemiş ve bunda muvaffak olmuştur³⁵⁴ (Foto 417) (Şekil 176). Tek ve çift başlı olarak kullanılan kuş veya kartal kabartmaları da

³⁵⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 437

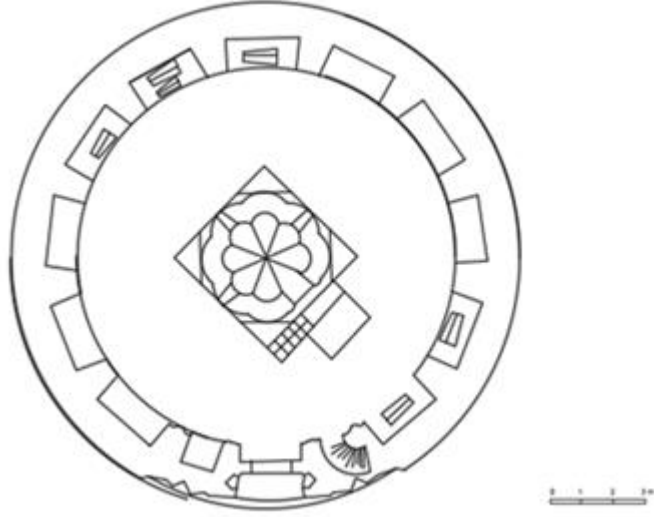
³⁵¹ Kuban, *Anadolu-Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, 152

³⁵² Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 442

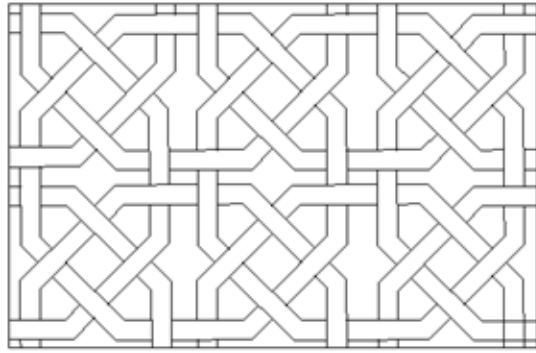
³⁵³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 437

³⁵⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 440

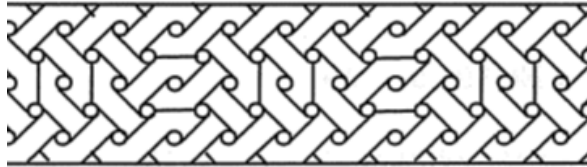
Selçuklu' da oldukça yaygındır. Tercan Mama Hatun türbesi taçkapısına gizlenmiş tek kuşta buna en iyi örneklerden biridir³⁵⁵. (Foto 418-419)

Çizim 75. Tercan, Mama Hatun Türbesi Planı

Şekil 175. Tercan, Mama Hatun Türbesi Bordür Süslemesi

Şekil 176. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı Taş Süsleme

³⁵⁵ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 44

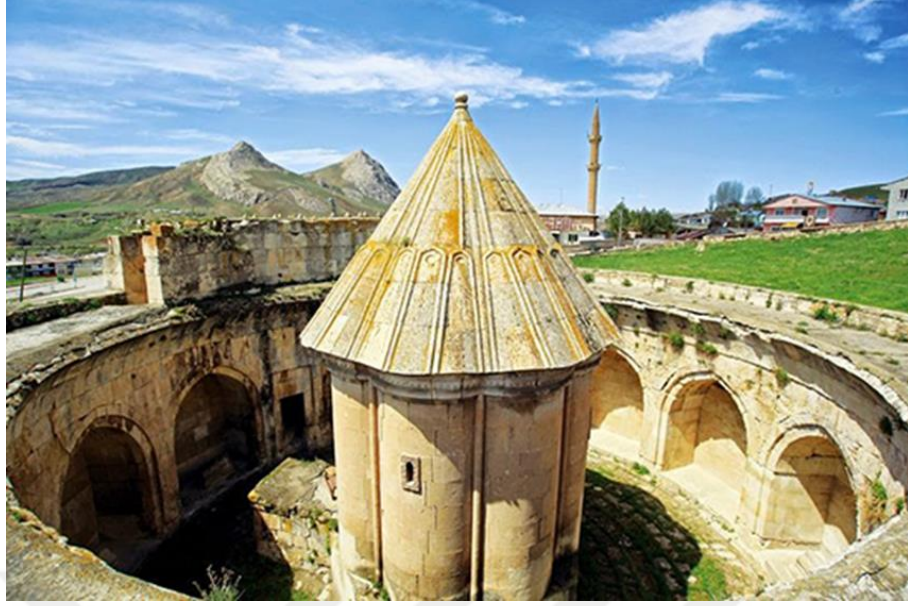

Foto 416. Tercan, Mama Hatun Türbesi Genel Görünüm
 (<https://www.google.com.tr/search?q=Tercan,+Mama+Hatun+Türbesi>, E.T.22.02.2018)

Foto 417. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı ve Kümbet Görüntüsü
 (<http://izlerveyansimalar.blogspot.com.tr/2017/09/tercanda-bir-kadn-hukumdar-mama-hatun.html>, E.T.20.02.2018)

Foto 418. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı ve Giriş Kapısı

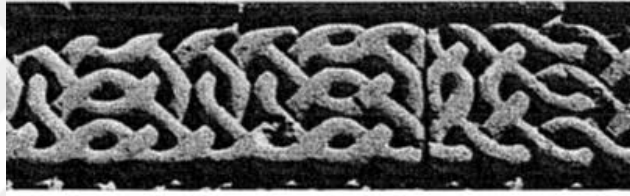

Foto 419. Tercan, Mama Hatun Türbesi Taçkapı Taş Süsleme (Y.Demiriz'den)

1.5.11. Erzurum Emir Saltuk Türbesi³⁵⁶

Bulunduğu Yer: Emir Saltuk Türbesi, Erzurum Çifte Minareli Medresesi'nin güneyinde yer alan Üç Kümbetler grubuna dâhildir³⁵⁷.

Tarihi: Bilindiği üzere, halk türbeye Emir Saltuk Türbesi demektedir. 1591 tarihinde tanzim edilen tahrîr defterinde ise Sultan Melik Saltuk Gazi Türbesi şeklinde kaydedilmiştir³⁵⁸. Bu ifade, Saltuklu hükümdarlarından hangisinin kastedildiğini bildirmekten uzaktır. Türbenin Emir Saltuk Türbesi şeklinde tanınması, eserin, Saltuklu

³⁵⁶ Emir Saltuk Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 19; Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, 87; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 35; Yunus Berkli, *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri (Avrupa ve İslam Sanatına Etkileri)*, Erzurum 2011, 139; Gönül Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Boğa Kabartmaları", *Belleten*, cilt, 34, sayı 133-136, Ankara 1970, 84; Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri", *Belleten*, cilt 33, sayı 129-132, Ankara 1969, 181; Öney, 1968, 106; Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İzmir 1988, 57; Berkli, 2011, 136-139; Berkli, 2011, 140-141; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, 421.

³⁵⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 19

³⁵⁸ Beygu, *Erzurum Tarihi*, 87

hanedanından birine ait olduğunu gösterebileceği gibi, hanedanın kurucusu Ebû'l-Kasım Saltuk veya dördüncü hükümdar İzzeddin Saltuk adına yapılmış olabileceğine de işaret eder. Fakat tahrîr defterindeki Sultan Melik Saltuk Gazi ifadesi, bizi ikinci hususu kabule meylettirmektedir. 1072-1102 yılları arasında saltanat sürmüş Ebû'l-Kasım Saltuk'un içinde bulunduğu siyâsî, askerî ve iktisadî vasat böyle bir türbe inşasının güç olabileceğini göstermektedir. Bu bakımdan biz türbenin 1132-1168 yılları arasında Saltuklu tahtını işgal etmiş İzzeddin Saltuk zamanında inşâ edilmiş olmasının mümkün bulunduğunu ve bânînin de bu hükümdar olduğunu tahmin ediyoruz.

Plan: Emir Saltuk Türbesi, üçgen alınlıklarla nihayetlenen sekizgen bir gövde üzerinde yükselen üstüvane kasnağın huni şeklinde bir külâhla örtülmesinden, mürekkebe nev-i şahsına münhasır taş bir yapıdır. İki katlı türbenin alt kat girişi türbe dâhilinde tanzim edilmiş üst kat kapısı ise sekizgen gövdenin kuzey yönündeki kenar ortasında açılmıştır³⁵⁹. Emir Saltuk Kümbeti, plan özelliklerinden dolayı Anadolu'da tekrarı olmayan tek örnektir³⁶⁰ (Çizim 76).

Taş Süsleme: Emir Saltuk Türbesinde süsleme eserin dışında toplanmıştır. (Foto 420) İçte kubbe yuvarlağına intikali sağlayan trompcukların satırları dilimlenmekle oluşmuştur. Dışta, sekizgen gövde, silmeler ve çift çift yerleştirilmiş nişlerle süslenmiştir. Dördünde pencere bulunan bu nişlerin uzak benzerlerini, birer sütunce ile bölünerek çift gözlü pencereler halinde tertip edilmiş pencere şeklini, Kayseri'deki bazı türbelerde buluyoruz. Üstüvane şeklindeki kasnakta açılmış üçgen kesitli nişlere de muhtelif türbelerde rastlıyoruz. Ancak bunları onlardan hem boyları hem de üstlerindeki kabartma figür ve motifleri ayırmaktadır. Bu figürlerin on iki Hayvanlı Türk takvimine ait hayvanlar olduğu ileri sürülmüştür³⁶¹. Selçuklular bu eski takvimi muhtelif hayvanlarıyla kabartmalarında kullanmışlardır. Bu husus Selçukluların Orta-Asya geleneklerine olan bağlılıklarını ve bu ananın ne kadar müessir olduğunu gösterir³⁶². (Foto 421-422-423)

Türk-Çin hayvan takviminde her yıl bir hayvanı temsil eder. Bazen hayvanlardan biri yerine aynı gruptan İkinci bir hayvan geçebilir. Takvim hayvanları şöylece sıralanabilir: 1) Sıçan ve fare, 2) Sığır, öküz, boğa veya inek, 3) Panter, aslan veya

³⁵⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 19

³⁶⁰ Berkli, 2011, 139

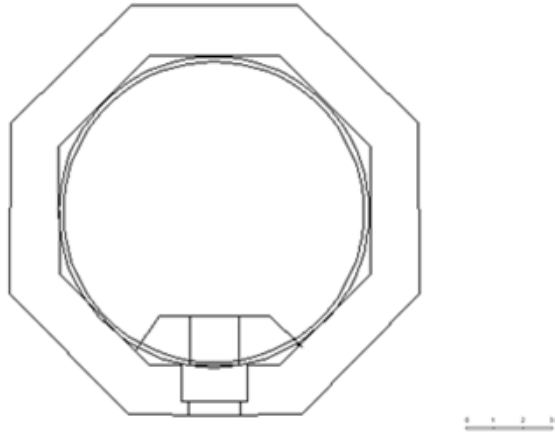
³⁶¹ Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Boğa Kabartmaları", 84

³⁶² Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", 106.

tilki,4) Tavşan, 5) Ejder, kertenkele, zürafa veya kuş. 6) Yılan, 7) At, 8) Koyun, oğlak veya koç, 9) Maymun veya insan, 10) Tavuk veya horoz, 11) Köpek veya balıkçıl, 12) Domuz veya yaban domuzu, keçi.

Erzurum Emir Saltuk Kümbetinde canlandırılan takvim hayvanı kabartmaları tam kadro ile işlenmemiştir. Aynı hayvanın tekrar edildiği veya ilgili gruptan bir başka hayvanla yer değiştirdiği görülür³⁶³.

Giriş taçkapısının iki yanında yer alan kün-ay motifleri ile de Avrasya üslubunun kozmolojik etkilerini bünyesinde barındırmaktadır³⁶⁴. İki renkli kesme taştan yapılan kümbetin, yuvarlak kemerli kasnak nişlerinde Orta Asya on iki hayvanlı Türk takviminde görülen figürlerden boğa, yılan, tavşan, kartal gibi hayvan kabartmaları, yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Boğa kabartmasının bulunduğu figürde, boğanın boynuzları arasına yerleştirilmiş bir insan başı yer almaktadır (Resim-96-97-98). Burada kullanılan insan figürünün hangi amaçla kullanıldığı bilinmemekle birlikte, Türklerin on iki hayvanlı takvimlerinde ölenin hangi yılda öldüğünü belirten işaretleri mezar anıtlarına veya mezar taşlarına koydukları bilinmektedir³⁶⁵.

Çizim 76. Emir Saltuk Türbesi Üst Kat Planı

³⁶³ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 57

³⁶⁴ Berkli, 2011, 136-139

³⁶⁵ Berkli, 2011, 140-141

Foto 420. Emir Saltuk Kumbeti Genel Görünüm

Foto 421. Emir Saltuk Kumbetinde Yer Alan Boğa Figürü

Foto 422. Emir Saltuk Kumbetinde Yer Alan Tavşan Figürü

Foto 423. Emir Saltuk Kumbetinde Yer Alan Yılan Figürü

1.5.12. Erzurum Padişah Hatun Türbesi³⁶⁶

Bulunduğu Yer: Padişah Hatun Türbesi, Erzurum Merkezinde, Cumhuriyet caddesi nihayetinde Tebriz kapısında Hatuniye veya Çifte Minareli Medrese olarak kullanılan medresenin güneyindeki ana eyvanına dıştan bitişiktir³⁶⁷.

Tarihi: Padişah Hatun Türbesi'nin Anadolu'daki yakın benzerleri Kayseri'deki Döner Kümbet (1285 civarı), Erzurum'daki Karanlık Kümbet 708 H. /1308-1309 M. Ahlat'taki Hasan Padişah 673 H. /1275 M. Hüseyin Timur 678 H. / 1279-1280 M. Buğatay Aka 679 H. / 1281 M. Usta Şagird (1285 civarı) ve Bitlis yakınlarındaki Güroymak 689 H. / 1290 M. türbeleridir. Erzurum'daki Karanlık Kümbet yukarıda zikredilen türbelerin dâhil olduğu tipin daha geç bir mümessilidir. Padişah Hatun türbesi üslûp beraberliği gösterdiği bu türbeler gibi XIII. asrın son çeyreğinde inşa edilmiş olması icap eder. Yukarıda işaret olunduğu üzere türbenin bânîyesi Padişah Hatun Anadolu'yu 690 H. /1291 M. yılında terk etmiştir. Türbenin ve medresenin yarım kalan tezyinatına dayanılarak türbenin Padişah Hatun'un Anadolu'yu terk ettiği 690/1291 yılından kaldığını kabul edebiliriz³⁶⁸.

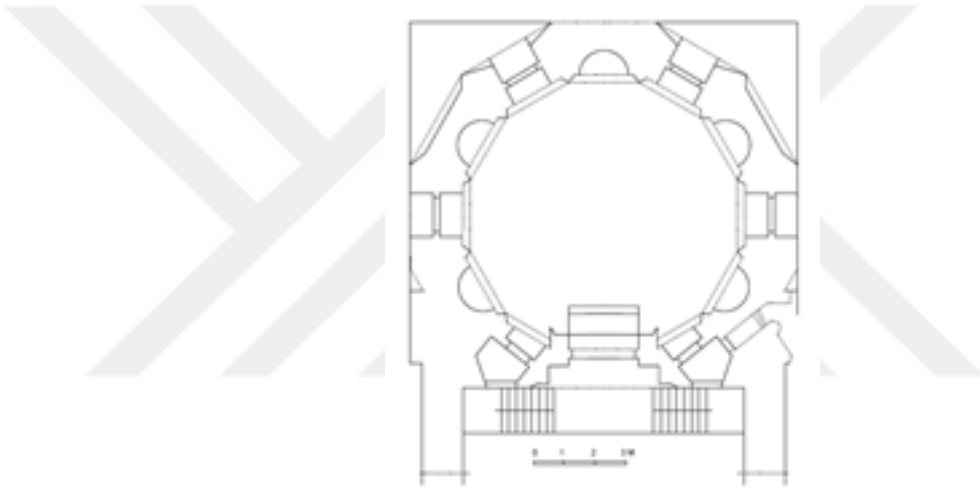
³⁶⁶ Erzurum Padişah hatun Türbesi için bkz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 196; Karamağaralı, "Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânîsi Hakkında Bazı Mülâhazalar", 235, 242; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 196; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 199; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, I, İstanbul 1970, 66, şek. 11; Kuran, 118, şek. 64.

³⁶⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 196

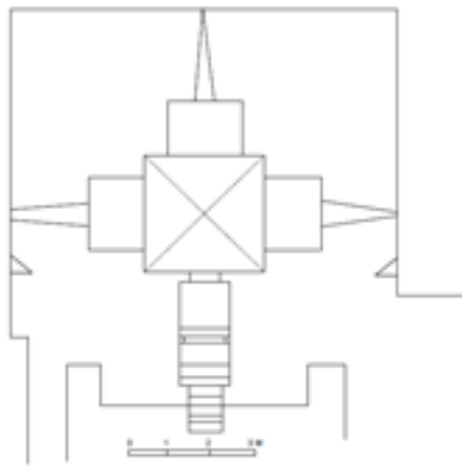
³⁶⁸ Karamağaralı, "Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânîsi Hakkında Bazı Mülâhazalar", 235, 242

Planı: Padişah Hatun Türbesi kare plânlı bir kaide üzerine oturan on iki kenarlı bir gövdenin huni şeklinde bir külâhla örtülmesiyle vücut bulmuş bir yapıdır³⁶⁹ (Çizim 77-78).

Taş Süsleme: Türbe içte ve dışta eş seviyede tezyin edilmiştir. (Foto 424) Birçok eserde süslemeye daha ziyade dışta yer verilirken burada hem iç hem de dış bir bütün olarak ele alınıp süslenmiştir. Taçkapının dış tezyinatı hakkında hiç bir bilgiye sahip değiliz. Rivayete göre, taçkapı işgal esnasında Ruslar tarafından sökülüp götürülmüştür. Pencereler hem içte hem dışta mukarnasla zenginleştirilmiş nişler içine alınmışlardır. Külâh altında tezyinat kesifleşir. Mukarnaslı korniş altında gövdeyi çepeçevre dolaşan hendesi örgülü kuşak ilgi çekicidir³⁷⁰ (Foto 425).

Çizim 77. Erzurum Padişah Hatun Türbesi Üst kat Planı

Çizim78. Erzurum Padişah Hatun Türbesi Alt kat Planı

³⁶⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 196

³⁷⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 199

Foto 424. Erzurum Padişah Hatun Türbesi

Foto 425. Erzurum Padişah Hatun Türbesi

1.5.13. Isparta-Atabey Mübarizüddin Ertokuş Türbesi³⁷¹

Bulunduğu Yer: Mübarizüddin Ertokuş Türbesi, Isparta'nın Atabey ilçesinde, cami, medrese, hamam ve çeşmeden oluşan bir mekân dâhil bulunmaktadır.

Tarihi: Türbeye ait herhangi bir kitâbe mevcut değildir. Bitişindeki medresenin girişi üzerinde ise beş satırlık bir kitâbe vardır. Kitâbe şöyledir: "Sultânî Fetihler babası, Emirü'l-Müminin'in yardımcısı, büyük Sultan Alâeddin Keykubâd bin Keyhüsrev'in saltanatı yıllarında, 621 senesinin mübarek ramazan ayında, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul Ertokuş bin Abdullah bu medresenin yapılmasını emretti." Bu kitâbe ile medresenin Ertokuş bin Abdullah tarafından 1224 yılı eylül ayında inşâ ettirilmiş olduğunu öğreniyoruz³⁷².

Plân: Eser, doğu-batı istikametinde uzanan medresenin batı kenarına bitişik iki renkli taştan örülmüş sekiz kenarlı bir gövde ile onu örten çinko kaplı ahşap bir külâhtan oluşmuştur. Türbenin dışa açılan bir kapısı olmayıp içeriye medreseden geçilerek girilir³⁷³ (Çizim 79).

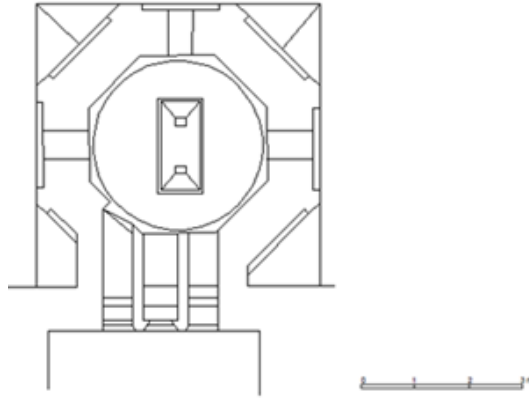
Taş Süsleme: Türbe içinde dikkati çeken tezyinatlı unsur, çinili sandukadır. Sandukanın etrafını süsleyen dört düğümler İran'daki Ribat-ı Mahi'nin giriş revakını süsleyen geçmeli motifleri hatırlatır.¹⁴³ Kubbeye intikali sağlayan üçgen şekilli çıkıntılar daha evvel alçı tezyinat ihtiva ederken tamirler sonucu yok olmuştur. Türbe dışında, korniş bir geometrik geçme ve yarım yıldız motifleri ile süslüdür. Bunun haricinde, iki renkli taş sıralarının husûle getirdiği armoniyi ve câzibeyi de unutmamak icap eder³⁷⁴ (Foto 426).

³⁷¹ Isparta-Atabey Mübarizüddin Ertokuş Türbesi için Bknz Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 77; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 74; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 77; Yıldız Demiriz, "Atabey'deki Ertokuş Medresesinde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, 4, 1970-1971, İstanbul 1971, 91-92; Yılmaz Önge "Emir Mübarezeddin Ertokuşun Kümbedi ve Çinili Sandükası, *Önasya*, 27, 1967, 16-17; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı, II*, İstanbul 1973, 132; Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 49; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri, II*, İstanbul 1972, 46.

³⁷² Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 77

³⁷³ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 74

³⁷⁴ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 77

Çizim 79. Atabey Ertokuş Türbesi Plâni

Foto 426. Atabey Ertokuş Türbesi, Cephe Görüntüleri
(<http://antalya-city-blog.blogspot.com.tr/2014/12/atabey-ertokus-medresesinde-tarihi.html>, E.T.22.02.22018)

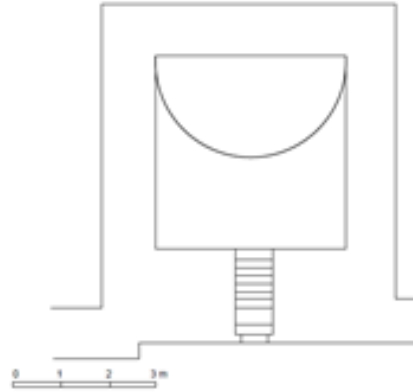
1.5.14. Kastamonu Âşıklı Sultan Türbesi³⁷⁵

Bulunduğu Yer: Âşıklı Sultan Türbesi, Kastamonu merkezinde Püre mahallesi, Çınar sokakta bulunmakta olup, etrafı tamamıyla evlerle kuşatılmıştır³⁷⁶.

Tarihi: Eseri tarihlendirmeye imkân verecek kitâbe ve vesikadan mahrumuz. Âşıklı Sultan Türbesi'ni dâhil bulunduğu eyvan tipi türbelerin ilk örnekleri, XIII. asrın başına kadar inmektedir³⁷⁷. Zamanla belirli bir gelişme gösteren bu tip türbeler, Konya'daki Gömeç Hatunla abidevî ölçülere ulaşmıştır. Aşıklı Sultan Türbesi, bu tipin aşağı yukarı standartlaşan ölçülerine sahip oluşuyla ve bilhassa cephe tezyinatıyla gelişme devrinin sonlarına, XIII. asrın son çeyreğine tarihlenemize imkân veren bir eserdir³⁷⁸.

Planı: Bina kuzey güney istikametinde uzanan çift katlı ve eyvan türbe tipinde bir yapıdır³⁷⁹ (Çizim 80-81).

Taş Süsleme: Eserde tezyinat ön cepheyi teşkil eden güney kenarında toplanmıştır. (Foto 427) Aşıklı Sultan Türbesi ön cephesindeki tezyinatını kısmen de olsa muhafaza edebilen sayılı türbelerden biridir. Hatta bildiğimiz eyvan türbeler içinde taş tezyinatını günümüze intikal ettiren tek türbedir. Kemerli kuşatan frizin ve çerçeve silmenin tezyinatı geçmelerin vücuda getirdiği basit kompozisyonlardır. Bu süslemeler iki yanda alt kısımlarda çok zarar görmüştür. (Foto 428)

³⁷⁵ Kastamonu Âşıklı Sultan Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 335; Metin Sözen, "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, 1, İstanbul 1968, 182; Sözen, "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", 204; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 335

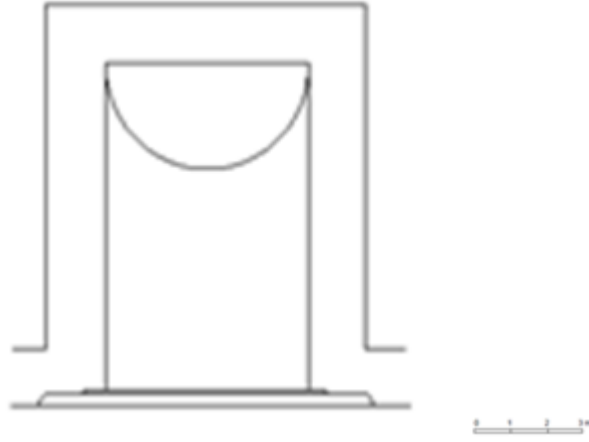
³⁷⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 335; A. Gökoğlu, *Paphlogonia*, Kastamonu, 1952, 266, 267.

³⁷⁷ Sözen, 1968, 182.

³⁷⁸ Sözen, "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", 204

³⁷⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 335

Çizim 80. Kastamonu, Aşıklı Sultan Türbesi Alt Kat Plânı

Çizim 81. Kastamonu, Aşıklı Sultan Türbesi Üst Kat Plânı

Foto 427. Kastamonu, Aşıklı Sultan Türbesi Genel Görünüm
(<http://www.nedirkimdirbilgilen.com/2014/12/askl-sultan-kimdir-hikayesi-hayat.html>
,E.T.23.02.2018)

Foto 428. Kastamonu, Aşıklı Sultan Türbesi Giriş Kapısı
(<http://kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/asikli-sultan-turbesi/>, E.T.23.02.2018)

1.5.15. Kayseri II. Anonim Türbe³⁸⁰

Bulunduğu Yer: Kayseri'de Sahabiye mahallesinde bulunan Anonim Türbe'nin takriben 200m doğusunda sebze bahçeleri ortasında ikinci bir türbe vardır. İsmi hatırlanmayan bu ikinci türbeye II. Anonim Türbe diyoruz³⁸¹.

Tarihi: Kitabesi olmayan kümbet, plan şekli olarak benzeyen Kayseri'de bulunan diğer kümbetlerle mukayese edilerek XII yüzyıl sonları ile XIII yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir³⁸².

Plan: Sekizgen kaide üzerinde yükselen sekizgen planlı gövde, içte kubbe, dışta piramidal külahla örtülmüştür³⁸³ (Çizim 82).

Taş Süsleme: Türbe oldukça sade bir yapı olup tezyinî unsur olarak dış cephelerdeki kemer silmeler ile gövdeyi üstte dolaşan yazı frizi dikkati çeker (Foto 429). Silmelerin yüzü süslemesiz olarak boş bırakılmıştır. Mazgal pencerelerinin yarım daire birer kemerle nihayetlenen üst kısımlarında çizikleme ile kemer şekilleri vücuda getirilmiştir³⁸⁴ (Foto 430).

Üstte yapıyı çepeçevre kuşatan saçak üzerinde, yan yana sıralanmış düşey iç bükey olukların üst kısımlarına damla şeklindeki motifler yerleştirilerek süsleme meydana getirilmiştir. Zamanla yapının yıpranması sonucunda, bu saçaktaki süslemenin çoğunluğu kaybolmuş ve yerine süsleme olmayan taşlar yerleştirilmiştir³⁸⁵ (Foto 431-432-433).

³⁸⁰ Kayseri Anonim Türbe için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 57; Yıldırım Özbek & Celil Arslan, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri Cilt.1*, Kayseri 2008, 400; Şükrü Dursun, *Anadolu Selçukluları Dönemi Kayseri Türbelerinde Taş Süslemeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Konya 2009, 26; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 58; Dursun, 2009, 27-28; Özbek & Arslan, 2008, 401; A. Çakmakoglu Kuru, *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Mimarisi*, Ankara 1998, 319.

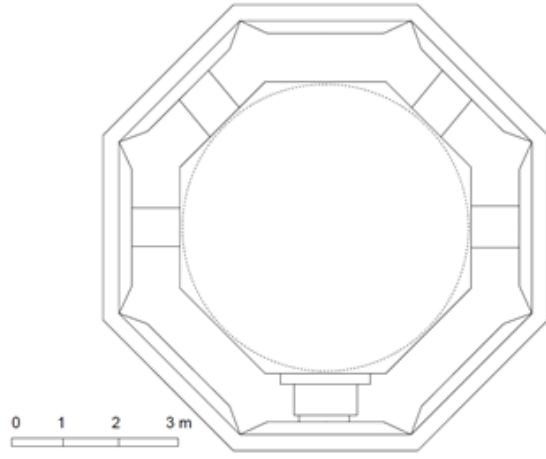
³⁸¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 57

³⁸² Özbek & Arslan, 2008, 400

³⁸³ Dursun, 2009, 26

³⁸⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 58

³⁸⁵ Dursun, 2009, 27-28

Çizim 82. Kayseri, II. Anonim Türbe Plânı

Foto 429. Anonim Kumbet II, Genel Görünüş (Ş.Dursun'dan)

Foto 430. Anonim II Türbe (İkiz Kümbeter I), Saçaktaki Yazı Kuşağı (Özbek & Arslan'dan)

Foto 431. Anonim Kümbet II, Saçak ve Saçak Altı Yazı Kuşağı (Ş.Dursun'dan)

Foto 432. Anonim Kümbet II, Saçak ve Saçak Altı Yazı Kuşağı (Ş.Dursun'dan)

Foto 433. Anonim Kumbet II, Güneybatı Cephe Pencere (Ş.Dursun'dan)

1.5.16. Kayseri Alaca Kumbet³⁸⁶

Bulunduğu Yer: Kayseri ili merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kumbetin batı cephesinde dikdörtgen pencerelerin üst kısmında yatık dikdörtgen şeklinde yer alan, kabartma olarak tek satır halinde yazılan kitabe; “Bu türbe merhum emir Sadreddin Ömer bin Cemaleddin Muhammed’indir” şeklinde ibare yer almaktadır. Kitabenin yüzler hanesinde 5, onlar hanesinde de 8 rakamı okunabilmektedir. Birler hanesi tamamen silinmiştir. Yapı 580 H. / 1184 M. yılında Emir Celaleddin bin Muhammed için inşa ettirilmiş olmalıdır.³⁸⁷

Planı: Kübik bir gövdenin üst kısmı pahlanmak (çalınmak) suretiyle elde edilen sekizgen kenarlı kasnak üzerinde yükselen içten kubbe dıştan piramidal külahla örtülüdür³⁸⁸ (Foto 434-435) (Çizim 83).

Taş Süsleme: İçte çok sade olan kumbetin bütün süslemeleri kuzeydeki kapısında ve batı cephesinde (penceresi etrafında) yer almaktadır. Geometrik süslemenin hakim olduğu kümbette bitkisel süsleme de görülmektedir.³⁸⁹ (Foto 436-437-438).

³⁸⁶ Kayseri Alaca Kumbet için Bknz; Özbek & Arslan, 2008, 456; Özbek & Arslan, 2008, 455; Özbek & Arslan, 2008, 455-456; Dursun, 2009, 19; Özbek & Arslan, 2008, 456 ;Özbek & Arslan, 2008, 456; Özbek & Arslan, 2008, 457; M. Akok, "Kayseri'de Tuzhisarı, Sultan Hanı, Köşek Medrese ve Alaca Mescit Diye Tanınan Üç Selçuklu Mimari Eserin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-1, Ankara 1969, 5 45 M. Çayırdağ, “Kayseri’de Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Bazı Kitâbe ve Mezartaşları”, İstanbul Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi*, 34, İstanbul, 1984, 504; H. Erkiletlioğlu, Kayseri Kitabeleri, Kayseri, 2001, 19;

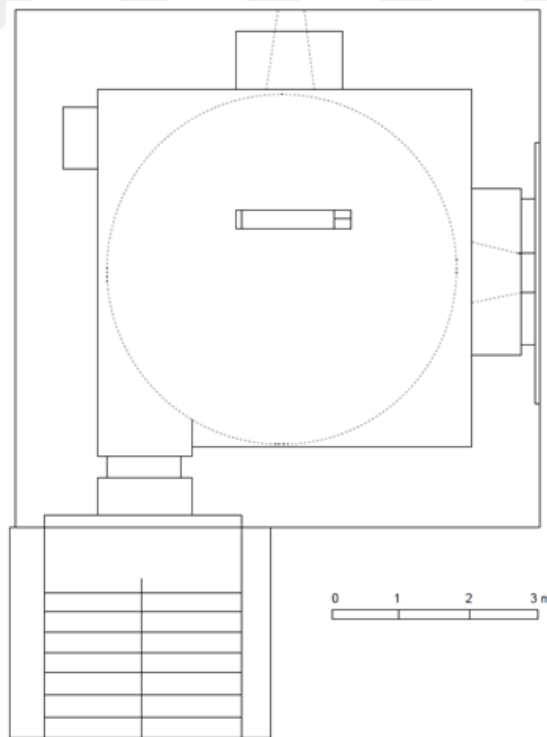
³⁸⁷ Özbek & Arslan, 2008, 456

³⁸⁸ Özbek & Arslan, 2008, 455

³⁸⁹ Özbek & Arslan, 2008, 455-456

Giriş kapısı, mukarnaslı kavsarası ve süslemeli bordürleri ile Selçuklu dönemi taçkapı düzenlemelerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Kapı cephe yüzeyinden taşıntı yapmadan, abidevi bir görünüme bürünmeden, mütevazı boyutlarda inşa edilmiştir. Kapı açıklığının yanlarında mihrabiye nişleri de bulunmamaktadır. (Foto 439-440)

Mukarnas kavsaralı olan kapı açıklığı, dışta genişçe bir bordür ile üç yönde çerçeve içerisine alınmıştır. Geniş bordürün içerisinde kavsara, zeminden başlayıp üstte sivri kemer meydana getiren, yüzeyinde herhangi bir süsleme olmayan, birisi kaval silmeli, bir tanesi de düz satırlı, iki bordür ile kuşatılmıştır. (Foto 441) Dıştaki bordür ile sivri kemerli bordürler kademeli biçimde içeri doğru derinlik oluşturmaktadır. Sivri kemerli bordürlerin hemen altında mukarnas sırasının alt sırasından başlayan üzeri bezemeli kavsara kuşatma kemeri yer almaktadır. Dıştaki kemerlerin köşeliklerinde karşılıklı yerleştirilmiş madalyon şeklinde iki adet rozet bulunmaktadır. Oldukça sade olan mukarnas sıralarının en altına yan yana sıralanmış, üzerinde bitkisel bezemeler yer alan dört adet kartuş yerleştirilmiştir³⁹⁰(Foto 442-443-444-445-446-447-448-449) (Şekil 177-178).

Çizim 83. Kayseri, Alaca Kümbet Plânı

³⁹⁰ Dursun, 2009, 19

Şekil 177. Kayseri, Alaca Kümbet Batı Cephe Kenarındaki İç Bordür

Şekil 178. Kayseri, Alaca Kümbet Batı Cephe Kenarındaki Dış Bordür

Foto 434. Alaca Kümbet, Genel Görünüş (Ş.Dursun'dan)

Foto 435.Alaca Kümbet, Giriş Cephesinden (Kuzey) Görünüş (Özbek & Arslan'dan)

Foto 436. Alaca Kümbet, Batı Cepheden Görünüş (Özbek & Arslan'dan)

Foto 437. Alaca Kümbet, Taçkapıdan Görünüş (Özbek & Arslan'dan)

Foto 438. Alaca Kümbet, Taçkapısı (Ş.Dursun'dan)

Foto 439. Alaca Kümbet, Taçkapı Bordürü (Ş.Dursun'dan)

Foto 440. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsara Kuşatma Kemerini (Ş.Dursun'dan)

Foto 441. Alaca Kümbet, Taçkapı Mukarnaslı Kavsara (Ş.Dursun'dan)

Foto 442. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme (Ş.Dursun'dan)

Foto 443. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme (Ş.Dursun'dan)

Foto 444. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Rumi (Ş.Dursun'dan)

Foto 445. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasındaki Bitkisel Bezeme (Ş.Dursun'dan)

Foto 446. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasının Sol Köşeliğindeki Rozet (Ş.Dursun'dan)

Foto 447. Alaca Kümbet, Taçkapı Kavsarasının Sağ Köşeliğindeki Rozet (Ş.Dursun'dan)

Foto 448. Alaca Kümbet, Batı Cephe, Pencere Kenarındaki Dış Bordür (Ş.Dursun'dan)

Foto 449. Alaca Kümbet, Batı Cephe, Pencere Kenarındaki İç Bordür (Ş.Dursun'dan)

1.5.17. Kayseri Çifte Kümbet³⁹¹

Bulunduğu Yer: Çifte Kümbet, Kayseri-Sivas karayolu üzerinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kapısı üzerindeki kitabesine göre 645 H. / 1247 M. yılında yapılmıştır³⁹².

³⁹¹ Kayseri Çifte Kümbet için Bknz; Özbek & Arslan, 2008, 405; Özbek & Arslan, 2008, 404; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 43; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 106; Aktemur, 1999, 66; Dursun, 2009, 44; Dursun, 2009, 45; Özbek & Arslan, 2008, 404; Z. Bayburtluoğlu, *Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum 1993, 95; H. Erkiletlioğlu, *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri 2001, 69; A. Durukan, "Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı İlişkileri", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri 2001, 268.

Planı: Kümbet; yüksek kare bir oturtmalık üzerinde yükselen sekizgen gövdeli, içten kubbe dıştan piramidal bir külah ile örtülüdür³⁹³ (Çizim 84-85).

Taş Süsleme: Türbede süse hem içte hem de dışta rastlıyoruz. (Foto.450) Mihrap nişi mukarnaslar ve geometrik örgülü çerçeve ile süslenmiştir. Dışta da önem girişin yer aldığı cepheye verilmiş ve burası bir taçkapı gibi tanzim edilmiştir. (Foto.451) Dar bir cepheye yerleştirilen taçkapının nispetleri daralıp uzamıştır³⁹⁴. Taçkapıda hendesi tezyinatın yanı sıra nebati motiflere de rastlanır. Fakat hendesi bezeme ağır basar³⁹⁵. Güney yüzde bulunan mihrap nişi, yedi sıra mukarnas kavsaralı olup, geometrik bezeli başlıklara sahip sütuncelere yer verilmiştir. Taçkapının bulunduğu yüzey dışındaki yedi yüzey sade bırakılmıştır. Mukarnas kavsaralı kapı kenarlarında geometrik geçmelerle süslü yüksek sütunceler yer alır. Kapıyı üç yönden çevreleyen geniş bordürde, merkezde yer alan dokuz kollu yıldızların kesişmesinden oluşan geometrik kompozisyon görülür. Bu bordürü kırık silmelerden oluşan yarım yıldız motifli şerit dıştan sınırlar. Köşe sütünce gövdeleri geometrik bezeli olup, zar başlıklarla sonlanmaktadır³⁹⁶ (Foto 452-453).

Taçkapı, dışa taşıntı yapmadan, içe doğru derinlik oluşturan bordürlerin kademelendiği, kapı açıklığının her iki yanında yer alan sütunceler üzerinde yükselen sivri kemer ile kuşatılmış mukarnas kavsaralı bir yapıdadır. Sivri kemer üzerindeki alınlığa, beyaz mermer malzemeli yatay dikdörtgen kitabe yerleştirilmiştir. Mukarnas kavsaranın üstten üçüncü sırası hizasında, her iki yana gülbezekler; kavsaranın altına dört, yan duvarlara ise ikişer adet olmak üzere, ortasında gülbezeklerin yer aldığı yan yana sekiz kartuş bulunmaktadır³⁹⁷ (Foto 454-455-456).

Dıştaki bordür yanlardan yükselip, üstteki yazı kuşağının altında yatay bir hal alarak, üç yönde çerçeve oluşturmaktadır. İç bükey olan bordür yüzeyinde, motif oyma tekniği ile yapılmış yarım altı kollu yıldız kompozisyonu bulunmaktadır. Merkezdeki yarım altı kollu yıldız çerçeve içerisine alan yarım altı kollu yıldız şeklindeki kırık

³⁹² Özbek & Arslan, 2008, 405

³⁹³ Özbek & Arslan, 2008, 404

³⁹⁴ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 43.

³⁹⁵ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 106

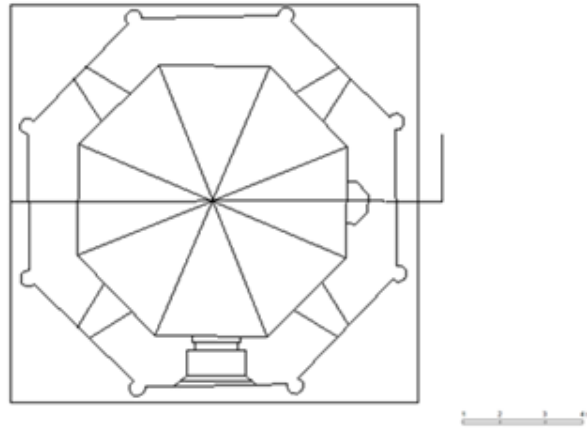
³⁹⁶ Aktemur, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, 66

³⁹⁷ Dursun, 2009, 44

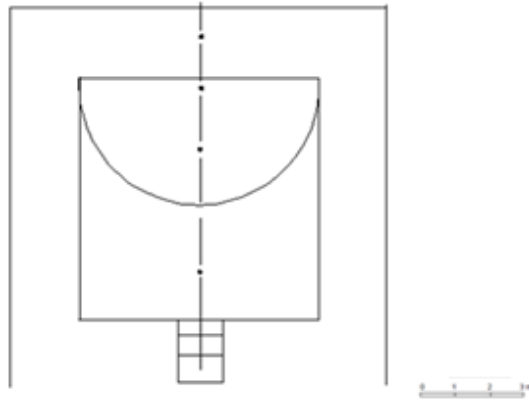
çizgiler, zikzaklar oluşturmakta ve sonrasında düz bir çizgi ile yanlardaki motiflerle birleşmektedir. (Şekil 179)

Dıştaki bordürden sonra ortadaki bordür, bir santim kadar içe doğru düz bir yüzey üzerinde oluşturulmuştur. Bordür üzerinde, yüzeyleri oluklandırılmış kırık çizgilerin çapraz olarak kesişmesiyle merkezde dokuz kollu yıldız, etrafında ise dairesel düzlemde altıgenler ve beş kollu yıldızlar meydana gelmiştir. Kompozisyonun kenarındaki yarım yıldızlardan soldakiler on iki, sağdakiler ise on kolludur.

İçte yer alan bordür, diğerlerinden farklı olarak çapraz biçimde, üç yönde çerçeve oluşturmaktadır. Bordür yüzeyi, düz satırlı zemin oyma tekniği ile yapılmış geometrik süslemelidir. Yüzeyde, düşey-yatay ve çapraz eksenlerde zikzak çizen kırık çizgilerin kesişmesi sonucunda merkezde altı kollu yıldız, etrafında ise düzgün olmayan beşgen, altıgen ve baklava dilimlerinin meydana geldiği kompozisyon bulunmaktadır³⁹⁸ (Şekil 180).

Çizim 84. Kayseri Çifte Kümbet Üst Kat Planı

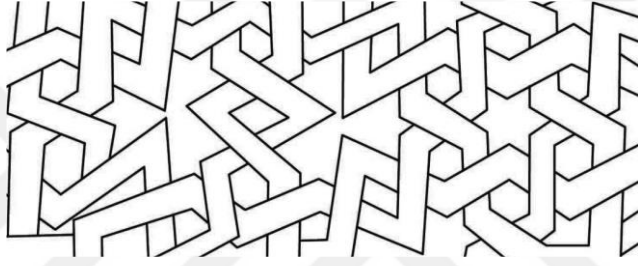

Çizim 85. Kayseri, Çifte Kümbet Alt Kat Plânı

³⁹⁸ Dursun, 2009, 45

Şekil 179. Çifte Kümbet, Taçkapı, Orta Bordür

Şekil 180. Çifte Kümbet, Taçkapı, İç Bordür

Foto 450. Çifte Kümbet, Genel Görünüş (Ş.Dursun'dan)

Foto 451. Çifte Kumbet, Taçkapı (Ş.Dursun'dan)

Foto 452. Çifte Kumbet, Taçkapı, Dış ve Orta Bordür (Ş.Dursun'dan)

Foto 453. Çifte Kumbet, Taçkapı, İç Bordür (Ş.Dursun'dan)

Foto 454. Çifte Kumbet, Kitabe (Özbek & Arslan'dan)

Foto 455. Çifte Kümbet, Taçkapı, Kavsaradaki Gülbezek (Ş.Dursun'dan)

Foto 456. Çifte Kümbet, Taçkapı, Kavsara Köşeliğindeki Gülbezek (Ş.Dursun'dan)

1.5.18. Kayseri Develi Dev Ali Türbesi³⁹⁹

Bulunduğu Yer: Dev Ali Türbesi, bugünkü Develi kazasına bağlı ve onun bir mahallesi mahiyetinde olan Yukarı Develi'de kendi adını verdiği mahallede bulunmaktadır⁴⁰⁰.

Tarihi: Hakkında, herhangi bir belgeye sahip bulunmadığımız ve kitâbesini okuyamadığımız Dev Ali Türbesi'ni kati olarak tarihlemek güçtür. Eser, plân tipi ve dış görünüşü itibariyle, Kemah'taki Gözcü Baba, Harput'taki Mansur Baba, Niksar'daki Kırkkızlar ve Aksaray Selime Köyündeki Selime Sultan Türbeleri ile benzerlik arzeder.

³⁹⁹ Develi Dev Ali Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 165; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 168; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 165; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 167; Dursun, 2009, 34; M. Çayırdag, "Kayseri'de Selçuklu Döneminde İnşa Edilen Tekgöz Köprüsü ve Dev Ali Türbesinin Kitabeleri", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri 2001, 167-172; H. Önkal, "Develi Türbelerinin Sanat ve Kültür Tarihimizdeki Yeri" *Bütün Yönleriyle Develi Bilgi Şöleni* (26-28 Ekim 2002); Develi, 2002, 226-227; O. C. Tuncer, *Anadolu Kümbetleri*, C.I, Ankara 1986, 142; T. Özgüç - M. Akok, "Develi Âbideleri", *Belleten*, C. XIX, 75, Ankara 1955, 381.

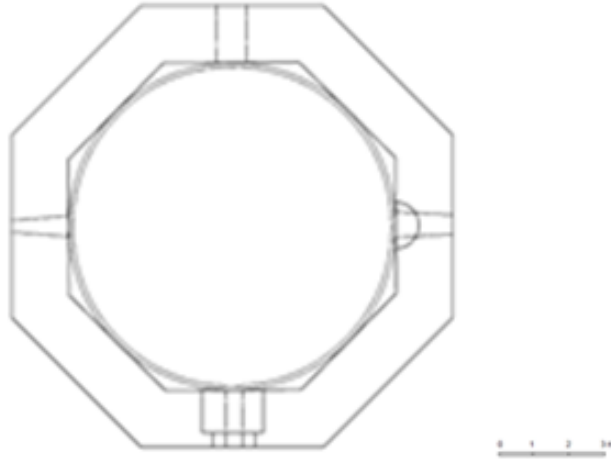
⁴⁰⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 165

Ancak bunların hepsinden alt kat plânı ile ayrılır. Külâhı ve kornişi ile Kayseri'deki Anonim Türbe ve II. Anonim Türbe ile benzerliğe sahiptir. XIII. asrın başlarına tarihlenen Kırkkızlar tuğla, Selime Sultan taş-tuğla, malzeme ile inşâ edilmişlerdir. Yalnızca taştan yapılmış Dev Ali Türbesi Gözcü Baba (XIII. asır sonları) ve Mansur Baba (XIII. asır sonları) ile daha yakın bir benzerliğe sahiptir. Buna göre Dev Ali Türbesi'nin de XIII. asır sonlarına ait olabileceğini kabul ediyoruz. Kapı açıklığını çevreleyen kitabenin yazı karakteri de bunu te'yid eder mahiyettedir⁴⁰¹.

Plân: Dev Ali Türbesi, sekiz kenarlı kâidenin sekizgen gövdeyle bir bütün teşkil ettiği ve gövdenin ehamî bir külâhla örtüldüğü taş bir yapıdır⁴⁰² (Çizim 86)(Foto. 457).

Taş Süsleme: Türbede dikkatimizi çeken bezeme, üst kat girişinin etrafını kuşatan yazı şeridi ile üstteki rozetten ibarettir.(Foto. 458) Sade bir yapı olan Dev Ali Türbesi'nin kornişindeki tezyinatı, Kayseri'deki Anonim Türbe ve Anonim Türbeyi hatırlatan diğer bir unsur olmaktadır⁴⁰³. Yazı süslemesi sanduka katının kapı açıklığı etrafında, geometrik süsleme ise saçak kısmında uygulanmıştır.(Foto. 459)

Saçak üzerine oyma tekniği ile yapılmış, yan yana sıralanmış düşey iç bükey oluklar yerleştirilmiştir. Olukların zemini kırmızıya boyanmış olup üst ve alt kısımlarında dairesel ve üçgen şeklindeki motifler bulunmaktadır.⁴⁰⁴ (Foto. 460)

Çizim 86. Develi, Dev Ali Türbesi Üst Kat Planı

⁴⁰¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 168

⁴⁰² Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 165

⁴⁰³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 167

⁴⁰⁴ Dursun, 2009, 34

Foto 457. Develi, Dev Ali Türbesi Genel Görünüm
(<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=43904>, E.T.02.03.2018)

Foto 458. Develi, Dev Ali Türbesi Genel Görünüş (Ş.Dursun'dan)

Foto 459. Develi, Dev Ali Türbesi, Giriş Kapısı Kenarındaki Bordür (Ş.Dursun'dan)

Foto 460. Develi, Dev Ali Türbesi, Saçak Altı (Ş.Dursun'dan)

1.5.19. Kayseri Develi Seyit Şerif Türbesi⁴⁰⁵

Bulunduğu Yer: Seyid Şerif Türbesi yukarı Develi'de bulunmaktadır.

Tarihi: Beyaz mermer üzerine, üç satır halinde çok güzel ve okunaklı bir şekilde hakkolunmuş kapı üzerindeki kitâbe şöyledir : "Kabir bir evdir, herkes oraya girecektir.

⁴⁰⁵ Develi Seyit Şerif Türbesi için Bknz; Kitabedeki ilk satır bir hadistir; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 289; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 290; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 290; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 287; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 288; Dursun, 2009, 93; T. Özgüç, - M. Akok, "Develi Âbideleri", *Belleten*, C.XIX., Ankara 1955, 383; K. Türkmen, "Develi Tarihine Işık Tutacak Kitabeler", *Bütün Yönleriyle Develi*, I. Bilgi göleni (26-28 Ekim 2002), Develi, 2003, 221; A. Durukan, "Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı İlişkileri", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri 2001, 260; Y. Özbek, "Develi'de Türk Mimarlık Eserleri", *Sanatsal Mozaik Dergisi*, İstanbul, 2000, 59.

Ölüm bir kâsedir her insan ondan içecektir⁴⁰⁶. Bu türbeyi zayıf kul şeyh Muhammed (Allah onun akıbetini güzel eylesin) eliyle Şeyh Zahid Şerif 695 tarihinde yaptırdı. Allah onun kabrini nurlandırсын" Bu kitâbe ile türbenin Seyid Şerif tarafından 695/1295-1296 yıllarında yaptırıldığını, Şeyh Muhammed'in de inşaatı idare ettiğini öğreniyoruz⁴⁰⁷.

Yukarıda metni verilen kitâbeye göre türbe 695 H.⁴⁰⁸/1295-1296 M. yılında inşa edilmiştir⁴⁰⁹.

Planı: Seyid Şerif Türbesi kübik bir gövde ile onu örten sivrice bir kubbeden oluşan değişik bir forma sahiptir⁴¹⁰ (Çizim 87).

Taş Süsleme: Seyid Şerif Türbesinde iç mekân birçok Selçuklu Türbesinde görülen aksine, dışa nisbetle daha fazla ele alınmış ve içteki mihrap dıştaki kapıdan daha zengin ve daha kaliteli bir işçilikle süslenmiştir.(Foto. 461) Tezyinat hem içte hem de dışta uygulanmıştır. Kapının etrafını kuşatan tezyinatlı silmelerden ayrı olarak kubbede gördüğümüz meandr ve spiralli merdiven kubbenin biteviyeliğini gideren unsurlar olarak dikkati çeker. İçte de hem nebati hem hendesi örneklerle süslenen mihraptan ayrı olarak değişik renkli taşların nöbetleşe sıralanışı ile örülen kubbe ilgi çekici bir tesir yaratır⁴¹¹(Foto. 462).

Taçkapının dış bordür yüzeyi düz satırlı zemin oyma ve oluklu oyma teknikleri ile yapılmış geometrik süslemelidir. Bordürde, düşey ve yatay hatlarda zikzaklar çizen kırık çizgilerin birbirlerini kesmesiyle merkezde düzgün altıgen, etrafında ise dairesel düzlemde dönüşümlü olarak düzgün olmayan altıgenler ve beş kollu yıldızlar meydana gelerek süslemeyi oluşturmaktadır.(Foto. 463) (Şekil 181)

Taçkapının içte yer alan bordür yüzeyine ise silindirik satırlı zemin oyma tekniği ile yapılmış irice zencerek motifi işlenmiştir. Zencerek, yanlardaki iki kaval silmenin, aralarındaki ince bir silme ile düz bir hat üzerinde uzanıp, birbirlerine örülmesiyle oluşmaktadır.(Foto. 464) Kapı açıklığını kuşatan basık kemerin tam ortasında, düz satırlı zemin oyma tekniği ile yapılmış, palmetlerin dairesel düzlemde yan yana

⁴⁰⁶ Kitabedeki ilk satır bir hadistir.

⁴⁰⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 289

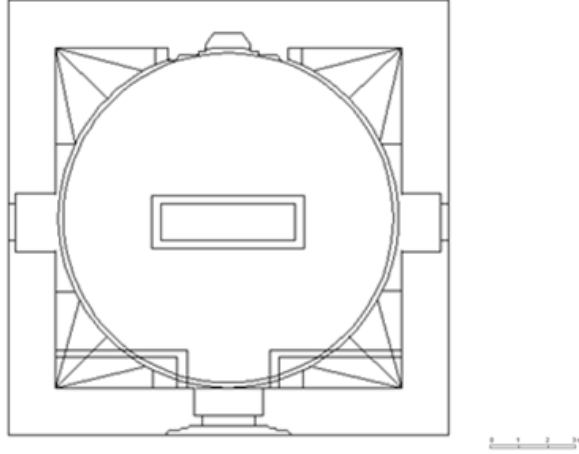
⁴⁰⁸ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 290

⁴⁰⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 290

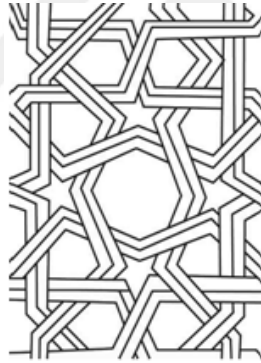
⁴¹⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 287

⁴¹¹ Önkal, 1996, 288

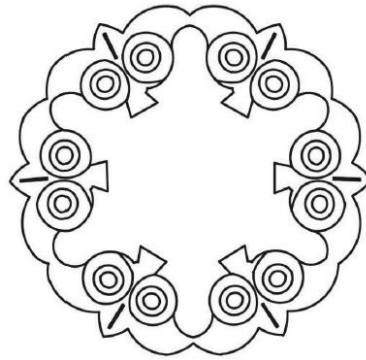
sıralanmasıyla oluşan gülbezek bulunmaktadır. Altı tane üç yapraklı palmet, dairesel düzlemde çanak yaprakları birbirlerine bağlanarak gülbezeğin dairesel hatlarını oluşturmuşlardır. Palmetlerin çanak yapraklarının yüzeyleri volütlendirilmiştir⁴¹² (Foto. 465-466) (Şekil 182).

Çizim 87. Develi, Seyid Şerif Türbesi Plânı

Şekil 181. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Dış Bordürü

Şekil 182. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Kapı Açıklığı Üzerindeki Palmetler

⁴¹² Dursun, 2009, 93

Foto. 461. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Genel Görünüş (Ş.Dursun'dan)

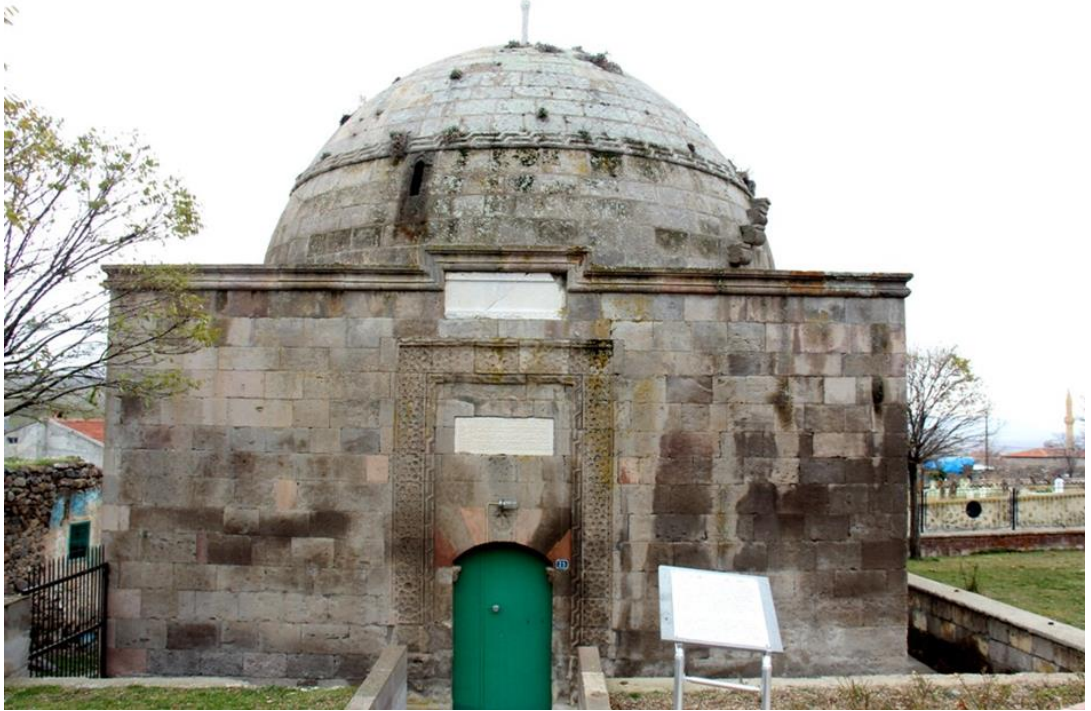

Foto 462. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Giriş Kapısı (Ş.Dursun'dan)

Foto 463. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Dış Bordürü (Ş.Dursun'dan)

Foto 464. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı İç Bordürü (Ş.Dursun'dan)

Foto 465. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Kapı Açıklığı Üzerindeki Palmetler (Ş.Dursun'dan)

Foto 466. Develi Seyyid-i Şerif Türbesi, Taçkapı Üzerindeki Pano, Detay (Ş.Dursun'dan)

1.5.20. Kayseri Döner kümbet⁴¹³

Bulunduğu Yer: Döner Kümbet, Kayseri ili merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Kapı yanındaki bir kitabede Cihan Hatun'a ait olduğu yazılı bu türbe oldukça iyi bir halde kalmıştır⁴¹⁴.

Planı: Eser kare kaide üzerine oniki köşeli bir gövdesi olup, üzeri konik bir çatı ile örtülmüştür⁴¹⁵ (Çizim.88).

Taş Süsleme: Döner Kümbet daha ziyade dış cephelerini süsleyen tezyinatı ve kabartma figürleri ile dikkat çeker. (Foto. 467) On iki satırlı gövde köşeleri pahlanmış ve muntazam kesme taşla kaplanmış kübik bir kaide üzerine oturur. Bu kaide ile gövdeyi mukarnaslı bir friz ayırır. Gövde sivri kemerli kaval silmelerin teşkil ettiği on iki kemerli satha bölünmüştür ki, bu kaval silmeler poligonun köşelerinde çifte sütunceler şeklinde belirlemekte ve birer zar şeklinde kaideye dayanmaktadırlar. Giriş

⁴¹³ Kayseri Döner kümbet için Bknz; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 139; Demirci ve Terzioğlu, 439; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 192

; Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", *Belleten*, cilt 32, Ankara 1968, 32; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 70; Halil Edhem, *Kayseriye Şehri*, İstanbul 1334, 107; Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, 154; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 70; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 193; A. Çakmaklı Kuru, *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Mimarisi*, Ankara 1998, 394; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri*, 163; Halil Edhem Eldem, *Kayseri Şehri, Selçuklu Tarihinden Bir Bölüm*, (Haz. K. Göde), Ankara 1982, 130.

⁴¹⁴ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 139

⁴¹⁵ Demirci ve Terzioğlu, 439

açıklığının yer aldığı kuzey kenarında, kapı nişini çerçeveleyen silmenin üstünde sırtları birbirine dönük, sağa ve sola ilerler tarzda kanatlı iki arslan⁴¹⁶ figürü kabartma olarak işlenmiştir ki bunların her ikisinin de başları aşırı derecede tahrip olunmuştur. Bu hayvan figürleri arasında yine büyük ölçüde tahrip edilmiş bir figür daha mevcuttur ki, bakiyesi bir kartal figürü olabileceğini göstermektedir.

Bunların üzerinde de palmet-lotus motiflerinin süslediği kırık kemerli bir çerçeve içine alınmış ve mermer bir plaka üzerine iki satır halinde hak olunmuş kitabe bulunmaktadır. Giriş açıklığının bulunduğu kenara bir numara vererek sağa doğru devam edersek, iki numaralı cephenin ortasında, bir hilalin içinden taşan hayat ağacı motifi yer alır. Palmet yapraklarından ayrılmış hayat ağacı üzerinde, ortadakinin insan başı yanlarındakilerin kuş olmaları muhtemel üç figür tanınmayacak şekilde tahrip edilmiştir. Hayat ağacının altında ve iki yanda yine aşırı derecede zarar görmüş iki figür bulunmaktadır. Bunlar ağacı koruyan⁴¹⁷ Arslanlar veya sirenler olması icap eder (Foto. 468). Aynı cephenin altında kare şekilli bir pano bulunmakta olup, pano kıvrım dallarla süslü bir çerçeveyi ihtiva etmekte ve ortasında tamamen parçalanmış kürevî bir kabartma yer almaktadır. Diğer kenarlardaki aynı tarz panolar ortasında bulunan kürevî kabartmaların hepsi tahrip edildiğine göre bunlar figür olmalıydılar⁴¹⁸. Halil Edhem bunların Arslan başları olduklarını kaydeder⁴¹⁹. Hayat ağacının altında ve üstünde, sathı yanlarda doldurmayan geometrik yıldız örnekli tezyinî bir pano uzanır. Sekiz köşeli küçük poligonal satırların içlerine küçük rozetler yerleştirilmiştir. Üçüncü cephenin altında, ikinci cephede olduğu gibi kıvrık dallı bir çerçeveyi ihtiva eden kare bir pano bulunmakta onun üstünde ise on kollu yıldızlardan elde edilen geometrik tezyinatlı pano kemer tepesine kadar uzanmaktadır (Foto. 469). Dördüncü cephede batı penceresi yer alır. Pencere, beş sıra mukarnasla nihayetlenen ve köşelerinde birer sütunce bulunan bir niş içine alınmıştır. Nişi geometrik örnekli bir silme, dikdörtgen bir çerçeve teşkil edecek tarzda kuşatır çerçevenin üstünde yine tezyinatlı pano uzanır (Foto. 470). Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci cepheler aşağıdan yukarıya kadar uzanan geometrik örnekli panolarla süslüdürler ki, beşinci ile sekizinci ve altıncı ile yedinci aynı

⁴¹⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 192

⁴¹⁷ Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", 32.

⁴¹⁸ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 70.

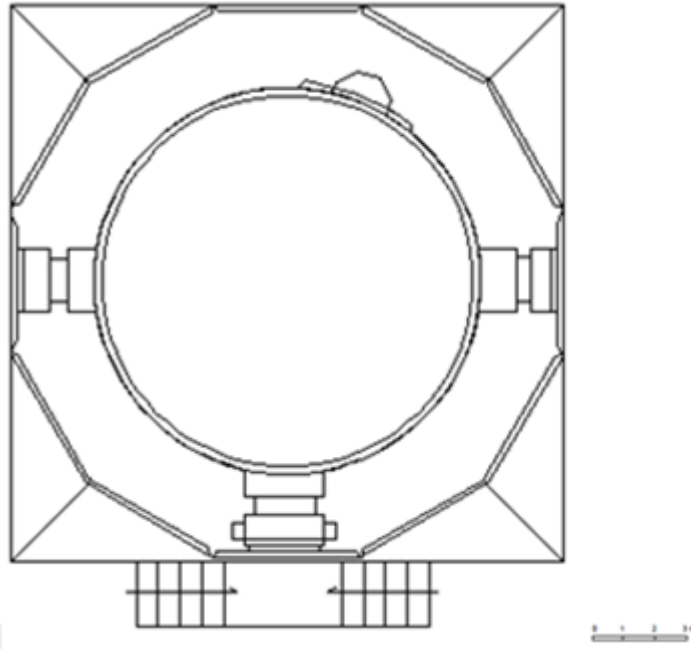
⁴¹⁹ Edhem, 1334, 107

örneklidirler (Foto. 471). Dokuzuncu cephenin altında, yine bir hilalin⁴²⁰ içinden çıkan hayat ağacı üzerinde çift başlı bir kartal figürü görülür. Kartalın baş kısmı tahrip edilmekle birlikte çift başlı olduğu anlaşılabilir (Foto. 472). Bunlardan soldaki hiç bir iz bırakmamacasına kırılıp tahrip edilmiş, diğeri ise pek cüzi bir zararla günümüze kadar ulaşmıştır. Bunun bir koyun olabileceği ileri sürülmüşse de⁴²¹ hayat ağacı altındaki hayvanların ağacı koruyucu hayvanlar veya bekçi hayvanlar olmaları göz önünde bulundurulursa bunun bir Arslan figürü olması gerekir. Hayat ağacı üzerinde batı penceresinin bulunduğu kenardaki örneğin tekrar edildiği geometrik pano uzanır.(Foto. 473) Onuncu cephe doğu penceresini ihtiva eder. Bu pencere, tezyinatı ve tertibi ile batıdaki bir benzeridir. Ancak mukarnaslı kavsarası zarar görmüştür. Pencere nişinin çerçevesi üzerinde, öteki cephelerin alt kısmında gördüğümüz kare pano yer alır. Diğerlerinde olduğu gibi bunun ortasındaki kürevi kabartma parçalanmış yeni sıva ile doldurulmuştur (Foto. 474). Kare panonun üstünde tezyinî pano bulunur. On birinci cephe üçüncü, on ikinci cephe, ikinci cephelerin birer tekrarıdır. On ikinci cephe, ikinci cepheden hayat ağacının daha değişik olması, üstünde kartal figürü ihtiva etmesi ile ayrılır. Gövde yukarıda kemerlerin aralarındaki pandantiflerle daireye çevrilmekte iki tezyinî şeritle bir mukarnaslı kornişin üzerinde mahrutî külâh yükselmektedir. Alttaki şerit palmet lotus motiflerinin sıralanmasıyla, üstteki geometrik yıldız geçmelerle süslüdür. Mahrutî külâh ince kaval silmelerle sathi kemerlere bölünerek tezyin edilmiştir ki, bir atlamak suretiyle kemer sırtları arasından aynı karakterli silme çubuklar külâh tepesine doğru uzanmakta ve tepeye yakın birer topuzla nihayet bulmaktadırlar⁴²² (Foto. 475).

⁴²⁰ Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", 154

⁴²¹ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 70.

⁴²² Önkal, 1996, 193

Çizim 88. Kayseri, Döner Kumbet Planı

Foto. 467. Kayseri Döner Kumbet Genel Görünüş
(<http://www.beyaztarih.com/gunun-resmi/detay/kayseri-doner-kumbet-sah-cihan-hatun-kumbeti>, E.T.04.03.2018)

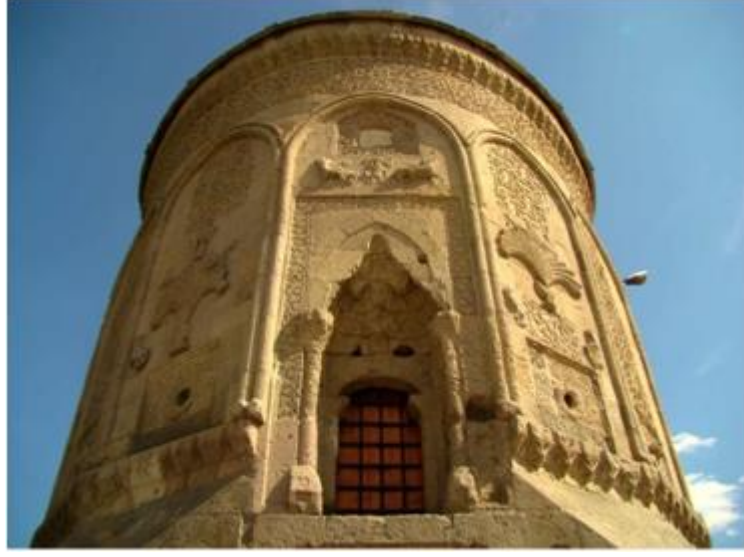

Foto. 468. Döner Kümbet, Kuzeybatı Cephe (Ş.Dursun'dan)

Foto. 469. Döner Kümbet, Taçkapı (Ş.Dursun'dan)

Foto. 470. Döner Kümbet, Taçkapı Bordürü ve Sütuncesi (Ş.Dursun'dan)

Foto. 471. Döner Kümbet, Taçkapı, Kitabe ve Figürler (Ş.Dursun'dan)

Foto. 472. Döner Kümbet, Cephe (Ş.Dursun'dan)

Foto. 473. Döner Kümbet, Düşey Dikdörtgen Pano (Ş.Dursun'dan)

Foto. 474. Döner Kümbet, Hayat Ağacı ve Figürler (Ş.Dursun'dan)

Foto. 475. Döner Kümbet, Külâh (Ş.Dursun'dan)

1.5.21. Kayseri Gevher Nesibe Hatun Türbesi⁴²³

Bulunduğu Yer: Gevher Nesibe Hatun Türbesi, Kayseri ili merkezinde birbirine birleşik olarak yapılmış iki yapıdan (medrese-şifahiyeye) medresesinin bünyesine dâhil bulunmaktadır.

Tarihi: Şifahiyeye'nin yapıldığı tarihi kesin olarak bilmemize mukabil, türbenin de yer aldığı medresenin hangi tarihte inşa edildiğini kati olarak bilemiyoruz. Ancak medrese ile şifaiyenin organik bağlantısı, Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırıldığı kabul edilen medresenin banisi 1211 yılında vefat ettiği göz önünde tutulursa, her iki yapının aynı devrede 1205-1211 yılları arasında inşa ettirilmiş olduğu kabul olunabilir⁴²⁴.

Planı: İki katlı, sekizgen planlı, piramidal külah ile örtülüdür. Sekizgen piramidal külahın hem iç hem dış örtüde kullanıldığı ilk örnek olması bakımından önemlidir⁴²⁵(Çizim 89).

Taş Süsleme: Türbe içte nişlerle teşkilatlandırılarak mekâna bir hareketlilik kazandırmıştır.(Foto 476) Kapı basit silmelerle çerçevelere sahip olup, süslemeden aridir. (Foto. 477-478-479) Türbeye medrese damı üzerinde yükselen kısımda önem verilmiş ve bu üst gövde ilk defa burada tatbik edilen ve başka eserde benzerini bulamadığımız kulelerle süslenmiştir. Kuleler gövdeye değişik ve cazip bir görünüş sağlamışlardır. Ayrıca korniş altında bir yazı kuşağı dolaştırılarak da gövde tezyin edilmeğe çalışılmıştır⁴²⁶. Saçak altında yapının sekiz cephesini çepeçevre kuşatan yazı kuşağı, düz satırlı zemin oyma tekniği ile yapılmış, sülüs yazı ve bitkisel bezemelerle süslenmiştir. (Foto 480) Yazı kuşağına, Bakara suresinin ilk ayeti işlenmiştir⁴²⁷(Foto. 481-482-483-484).

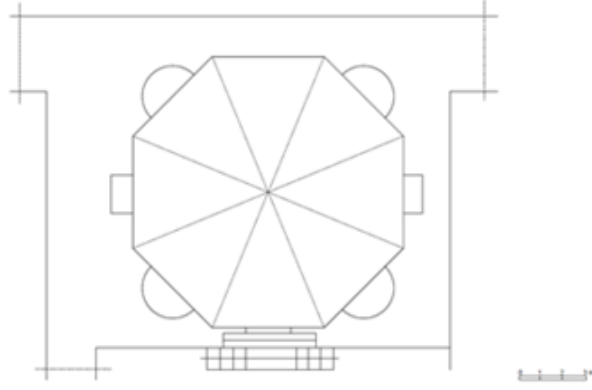
⁴²³ Kayseri Gevher Nesibe Hatun Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 382; Özbek & Arslan, 2008, 392; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 381; Dursun, 2009, 27-28; Özbek & Arslan, 2008, 395; Özbek & Arslan, 2008, 395; K. Türkmen, "Selçuklu Döneminde Kayseri'nin İmar Faaliyetine Katkıda Bulunan Hanımlar", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri* (16-17 Nisan 1998), Kayseri 1998, 438; M. Akok, "Kayseri'de Gevher Nesibe Sultan Darüşşifası ve Sahabiye Medresesi Rölöve ve Mimarisi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Ankara 1969, 133.

⁴²⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 382

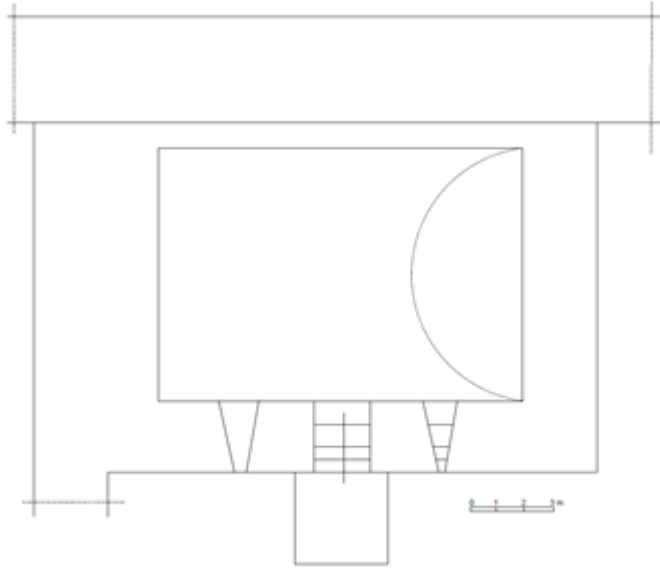
⁴²⁵ Özbek & Arslan, 2008, 392

⁴²⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 381

⁴²⁷ Dursun, 2009, 27-28

Çizim 89. Kayseri, Gevher Nesibe Hatun Türbesi Üst Kat Plânı

Çizim 90. Kayseri, Gevher Nesibe Hatun Türbesi Alt Kat Plânı

Foto 476. Gevher Nesibe Hatun Medresesi (Çifte Medrese) Genel Görünüş
(<http://drinainsaat.com/Restorasyon/Gevher-Nesibe-Medresesi>, E.T.17.02.2018)

Foto 477. Gevher Nesibe Hatun Türbesi Üsten Görünüşü (Ş.Dursun'dan)

Foto 478-479. Gevher Nesibe Hatun Türbesi Yan ve Üst Görünümü
(https://www.google.com.tr/search?q=Gevher+Nesibe+Hatun+Medresesi&source=lnms&tbn=i sch&sa=X&ved=0ahUKEwjDn8mQ5MDaAhXOx6YKHffVAvUQ_AUICygC&biw=1920&bih=974#imgc=GIHOysD7GwsMuM:;E.T.17.02.2018)

Foto. 480. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, Saçak Altı (Ş.Dursun'dan)

Foto. 481. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, Saçak Altı Yazı Kuşağı (Ş.Dursun'dan)

Foto. 482. Gevher Nesibe Hatun Türbesi, şifaiye'ye Ait Kitabe (H. Önkal'dan)

Foto. 483. Gevher Nesibe Türbesi'nden görünüş (Özbek & Arslan'dan)

Foto. 484. Gevher Nesibe Türbesi, Giriş Cephesi (Özbek & Arslan'dan)

1.5.22. Kayseri Hunad Hatun (Mâh-Peri Hatun) Türbesi⁴²⁸

Bulunduğu Yer: Cami, medrese, hamam ve türbeden mürekkep Hunad Manzumesi surun dışında ve iç kalenin doğusun da bulunmakta, türbe de bu yapılar topluluğunun ortasında yer almaktadır⁴²⁹.

Tarihi: Mah-peri Hatun'un sandukası üzerindeki kitabede tarih yoktur. Bununla beraber Gıyaseddin Keyhüsrev'in merhum, şehid sıfatlarıyla anılması, Mahperi Hatun'un oğlunun vefat yılı olan 643 H. / 1245 M. senesinde hayatta olduğunu gösterir. Ayrıca ibni Bîbî'nin Keyhüsrev'in annesinden bahsetmesi Mah-Peri Hatun'un 1254 yılı sonlarında da hayatta olduğuna delalet eder⁴³⁰. "Üslûp hususiyetlerine göre, türbenin bu tarihten sonra yapılmış olduğu muhakkaktır. Zengin mukarnaslı yüksek bir oturmalığı bulunması, gövdenin dış yüzlerinin tezyin edilmiş ve kornişteki mukarnas sıralarının artmış olması, Döner Kümbet (1285 civarı) ile arada bir bağ teşkil etmekle beraber, tezyinatın kemerlerle köşelilere ve sütuncelere inhisar etmesi ve hemen hemen tamamen hendesi oluşu, rûmînin yalnız küçük pencerelerin kemerlerinde kullanılması Mah-Peri Hatun Türbesinin daha eski olduğunu göstermektedir. Bütün bu bilgilerden bu türbenin 1260-1270 yılları arasında yapılmış olduğunu kabul ediyoruz⁴³¹.

Planı: Kümbet, kare şeklinde mukarnaslı bir kaide üzerinde yükselen sekizgen bir gövde üzerinde içten kubbe dıştan piramidal külah ile örtülüdür. Dışarıya açılan kapısı bulunmayan türbe üst katın kuzey cephesinden bir koridorla medreseye bağlanmıştır⁴³² (Çizim 91).

⁴²⁸ Kayseri Hunad Hatun (Mâh-Peri Hatun) Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 12; Halûk Karamağaralı, "Kayseri'deki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülahazalar", *A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 21 (Ayrı basım), Ankara 1976, 216; Özbek & Arslan, 2008, 410; Semra Özel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, 8. 36; Özbek & Arslan, 2008, 411; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 123; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 120; Özbek & Arslan, 2008, 413; A. Çakmakoğlu Kuru, *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Mimarisi*, Ankara 1998, 394; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri*, 159; S. Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Selçuklu Çağı*, Ankara 1982, 33; M. Akok, "Kayseri'de Hunad Mimari Külliyesinin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVI-I, Ankara 1968, 6; O. Arık, *Beylikler Devri Sonuna Kadar Anadolu Türbeleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1962, 42.

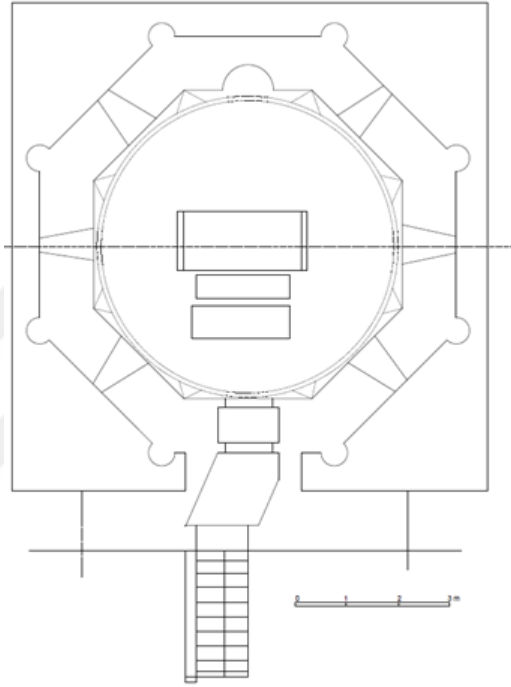
⁴²⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 120

⁴³⁰ Karamağaralı, "Kayseri'deki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülahazalar", 216.

⁴³¹ Karamağaralı, "Kayseri'deki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülahazalar", 216

⁴³² Özbek ve Arslan, 2008, 410

Taş Süsleme: Eser içinde süsleme sadece mihrapta yer alırken dışta gövde sekiz yönde tezyin edilmiştir.(Foto 485) Süslemede, yazı, mukarnas, hendesi ve nebatî motifler müştereken değerlendirilmiş ve dengeli bir kompozisyon elde edilmiştir⁴³³. Bezemeler alçak kabartma ve kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir⁴³⁴. Nebatî süsleme zarif pencerelerin üst kısımlarında toplanmıştır. Çok temiz bir işçiliğe sahip Mah-peri Hâtûn Türbesi etrafını kuşatan yüksek duvarlar arasında boğulmuştur⁴³⁵ (Foto 486-487-488) (Şekil 183).

Çizim 91. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Planı

Şekil 183. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Bordür Süsleme Detayı Çizim

⁴³³ Özel, 1966, 8. 36.

⁴³⁴ Özbek & Arslan, 2008, 411

⁴³⁵ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 123

Foto 485. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Genel Görünüm

Foto 486. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Bordür Süsleme Detayı

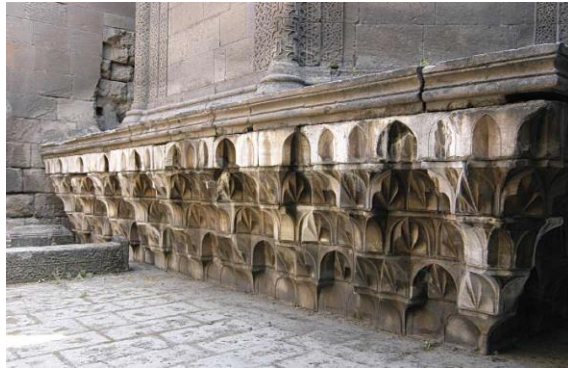

Foto 487. Hunad Hatun Türbesi, Mukarnashlı Kaide (Özbek & Arslan'dan)

Foto 488. Kayseri Hunad Hatun Türbesi Gövde Süslemeleri

1.5.23. Kırşehir Melikgazi Türbesi⁴³⁶

Bulunduğu Yer: Melik Gazi Türbesi, Kırşehir'in merkezinde Medrese mahallesinin Lâle sokağında küçük bir meydanın ortasındadır⁴³⁷.

Tarihi: Türbenin delaletine göre, Melik Gazi Türbesi, I. Alâeddin Keykubad zamanında, hâkimi olduğu Karahisar'ı mezkûr sultana teslimi karşılığında, Kırşehir'in kendisine ikta edildiği⁴³⁸, Mengücek oğullarından Melik Muzafferü'ddin Muhammed'i kendisini ilme verdiği yumuşak bir yaratılışa sahip olduğu kaynaklarca belirtilmekte olup ilme alâkasının bir neticesi olarak Kırşehir'de 644/1246-1247 yıllarında bir medrese yaptırdığı bilinmektedir⁴³⁹.

Planı: Köşeleri pahlanmış kare plânlı bir kaide üzerinde yükselen sekizgen bir gövdenin mahrutu bir külâhla örtülmesiyle vücut bulmuş eser dışta çok değişik ve cazip görünüşüyle dikkatleri çeker. 0.82 X 1.41 m. Ölçülerindeki düz atkılı kapı sekizgenin güney kenarında açılmıştır⁴⁴⁰(Çizim 92).

Taş Süsleme: Türbede hendese, bitki ve yazı gibi süsleme unsurlarını birlikte bulabiliyoruz. (Foto. 489-490) Eser, tezyinat, itibariyle içte ihmal edilmemekle birlikte

⁴³⁶ Kırşehir Melikgazi Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 116, 118; Osman Turan, *Doğu Anadolu, Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1973, 64-66; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, 356; Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir 1938, 52; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, 2, İstanbul 1972, 130-131; Aslanapa, *Türk Sanatı, II*, 134; M. Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu*, XI, 1967, Ankara 1969, 68.

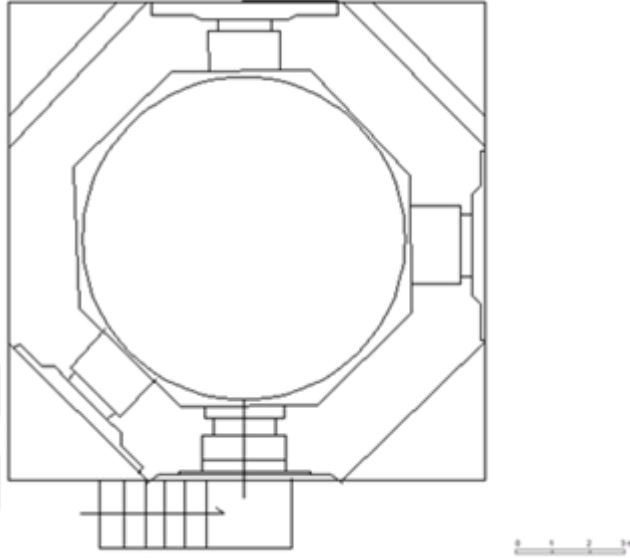
⁴³⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 116

⁴³⁸ Turan, 1971, 356

⁴³⁹ Tarım, 1938, 52;

⁴⁴⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 116

süslemenin dışta bilhassa kapı nişi etrafında toplandığını görüyoruz. Nişi kuşatan silmeler nebatî örnekli motiflerle süslenmiştir. Köşe pilastırları ile sütuncelerin gövdeleri ise geometrik geçmelerle tezyin edilmiştir. Yazı unsuruna gelince o sadece lento üzerine yer etmektedir. İçte muntazam taş sıraları yanı sıra kemerli silmeler türbe dâhiline cazip bir görünüş sağlamıştır⁴⁴¹ (Foto. 491-492)(Şekil 184).

Çizim 92. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi Üst Kat Plânı

Şekil 184. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi Süslemesi

⁴⁴¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 118

Foto 489. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Genel Görünüm
(<http://yasamakarken.blogspot.com.tr/2017/04/kirsehir-hacibektas-ve-kaman.html>
,E.T.15.02.2018)

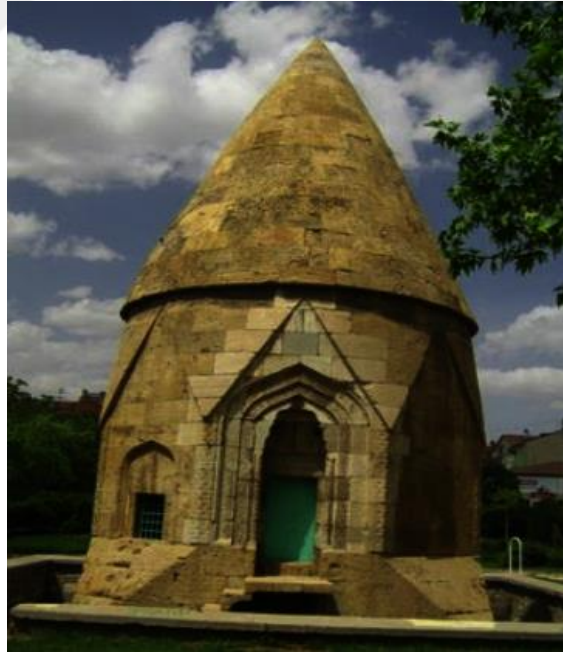

Foto 490. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Giriş Kapısı
(<https://sites.google.com/site/mutlukirsehir/s%C3%BCleymant%C3%BCrkmani>
,E.T.15.02.2018)

Foto 491. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Kitabesi (H. Önkal'dan)

Foto 492. Kırşehir, Melik Gazi Türbesi, Girişten Detay (H. Önkal'dan)

1.5.24. Konya I. İzzettin Keykavus Türbesi⁴⁴²

Bulunduğu Yer: İzzeddin Keykâvus Türbesi, Alâeddin Camii'nin avlusunda ve II. Kılıç Arslan Türbesinin hemen yanında, batısında bulunmaktadır⁴⁴³.

Tarihi: Bilindiği üzere yukarıda metni verilen kitâbede mescit ile birlikte bir türbenin inşası emredilmektedir. Acaba yapılması emredilen bu türbe hangi türbedir? Malûm olduğu üzere, caminin avlusunda iki türbe vardır. Bunlardan doğudakinin II. Kılıç Arslan'a ait olduğu kitâbesi ile sabittir. İkincisi ise yarım kalmıştır ve kitâbesi de mevcut değildir. Ayrıca, bu avluda veya bu civarda yapılmış üçüncü bir türbeden de haberdar değiliz. Binaenaleyh, kitâbede belirtilen türbenin yarım kalan bu türbe olması lâzımdır. Nitekim Keykâvus'un türbe ile beraber yapılmasını emrettiği camiin tamamlanmasını emreden Alâeddin Keykubâd'a ait kitâbede türbe kaydı yoktur. Yâni Alâeddin Keykubâd sadece caminin tamamlanmasını istemiş ve tabiatıyla türbe yarım kalmıştır. Esasen tarihi vakıalar da bunun teyit eder mahiyettedir. İzzeddin Keykâvus 616 H. / 1219 M. senesinde bu türbenin yapılmasını Atabeyi Ayaz'a havale etmiş, aynı yılın şevval ayında ölümü üzerine de türbe yarım kalmıştır⁴⁴⁴.

Plan: Eser kareye yakın (10.37 x 11.02 m.) bir kâide üzerinde dıştan sekiz kenarlı bir gövde olarak yükselmektedir⁴⁴⁵ (Çizim 93).

Taş Süsleme: Türbeye ait süsleme içte mihrapta, dışta taçkapıda toplanmıştır. taçkapı nişinin dirsekli sütuncelerin yan yana sıralanmasından elde edilmiş kemeri cepheye büyük bir câzibe temin etmiştir. Nişin köşelerindeki gövdeleri zikzaklı hatlarla süslü sütunceler içinde yer aldığı avluyu kuzeyden kuşatan duvarın ortasında bulunan taçkapı ile aynıdır⁴⁴⁶ (Foto. 493-494-495).

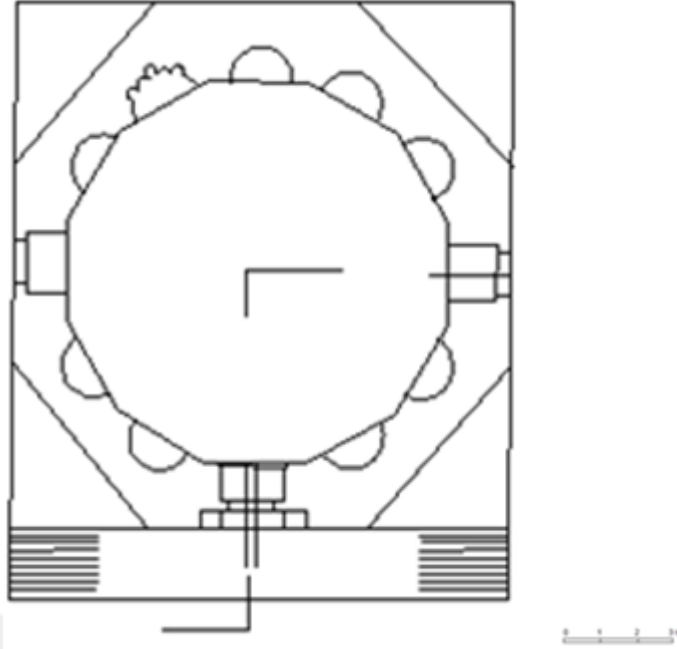
⁴⁴² Konya I. İzzettin Keykavus Türbesi için Bknz; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 64; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 69; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 12-14; Konyalı, İbrahim Hakkı, *Konya Tarihi*, Konya 2007, 585; M. Zeki, Oral "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara 1962, 49.

⁴⁴³ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 64

⁴⁴⁴ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 69

⁴⁴⁵ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 64

⁴⁴⁶ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 13-14

Çizim 93. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Üst Kat Plânı (V. G. M. Arşivinden yeniden çizilerek)

Foto 493. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Giriş Cephesi (H. Önkâl'dan)

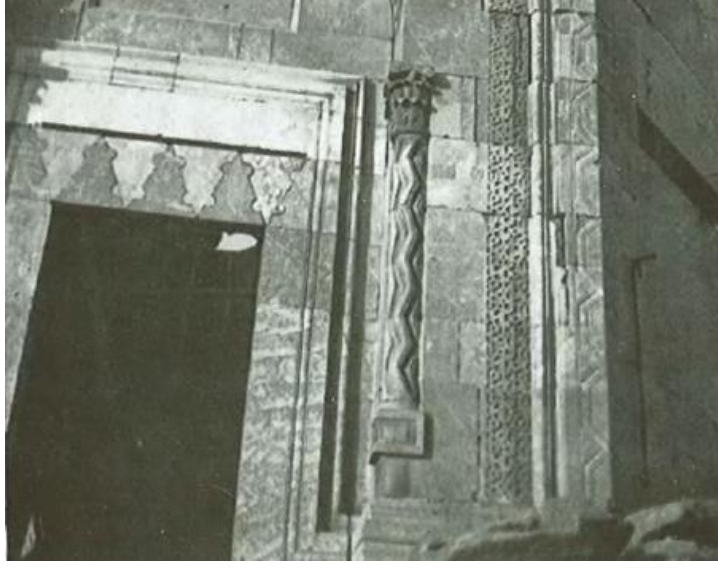

Foto 494. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Taçkapıdan Detay (H. Önkal'dan)

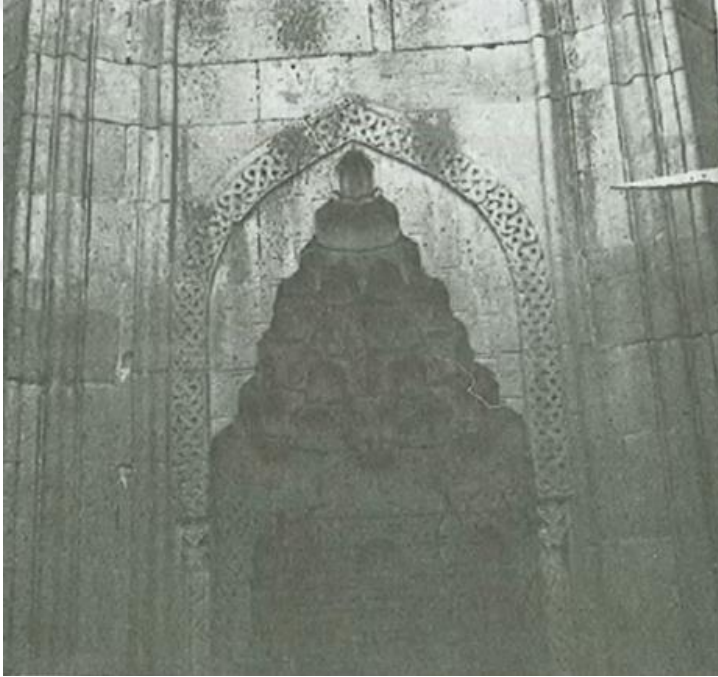

Foto 495. Konya, I. İzzeddin Keykâvus Türbesi, Mihrap (H. Önkal'dan)

1.5.25. Konya İlgın Şeyh Bedreddin Türbesi⁴⁴⁷

Bulunduğu Yer: Şeyh Bedrettin Türbesi İlgın'ın merkezinde, adını verdiği mahallede, 5. sokak, 24 numaralı hanenin bahçesi içindedir⁴⁴⁸.

Tarihi: Kapı nişinin kemer alınlığına güzel bir Selçuklu sülüsü ile kitâbe hak olunmuştur. Kitâbe şöyledir:

"Bismillahirrahmanirrahim, Rüyük Sultan, fetihler babası Gıyaseddin Mesud bin Keyhüsrev'in Saltanatı yıllarında emir Sadeddin Isa bin Seyfeddin Balaban 685 senesinde bu mübarek türbenin yapılmasını emretti" Bu kitâbe ile eserin 685 H. / 1286-1287 M. yılında Sadeddin Isa tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz. Türbeye bugün, Şeyh Redreddin Türbesi denilmesi sonraları bu isimde bir zatın bu türbeye defnedilmesiyle alâkalı olmalıdır⁴⁴⁹.

Kitabesine göre türbe 685 H. / 1286-1287 M. yılında inşa edilmiştir⁴⁵⁰.

Planı: Şeyh Bedreddin Türbesi, kübik bir kâide üzerinde yükselen sekiz kenarlı taştan gövdenin, tuğladan ehramî bir külâhla örtülmesinden oluşan bir yapıdır⁴⁵¹(Çizim94).

Taş Süsleme: Eserde tezyinat dışta ve iki cephede toplanmıştır. Giriş açıklığının yerleştirildiği niş, pek çok emsalinin aksine mukarnaslı kavsara ile nihayetlenmez. Bu şekli ve bazı benzerlikleriyle kapı nişi, Sivrihisar'daki Âlem Şah Türbesi'nin Taçkapı nişinin daha sade bir örneğidir. Şeyh Bedreddin Türbesi kuzey kenarındaki tezyinatı ile de dikkati çekicidir. İnsan başı ile birlikte bulunan rozetlerin, gökyüzü yolcuğunu sonunda varılan gezegenleri⁴⁵² ve uhrevî âlemi sembolize etmesi çok mümkündür. (Foto. 496-497-498) (Şekil 185)

⁴⁴⁷ İlgın Şeyh Bedreddin Türbesi için Bknz; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 155, 158; Gönül Öney, "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", *Vakıflar Dergisi*, 7, İstanbul 1968, 120.

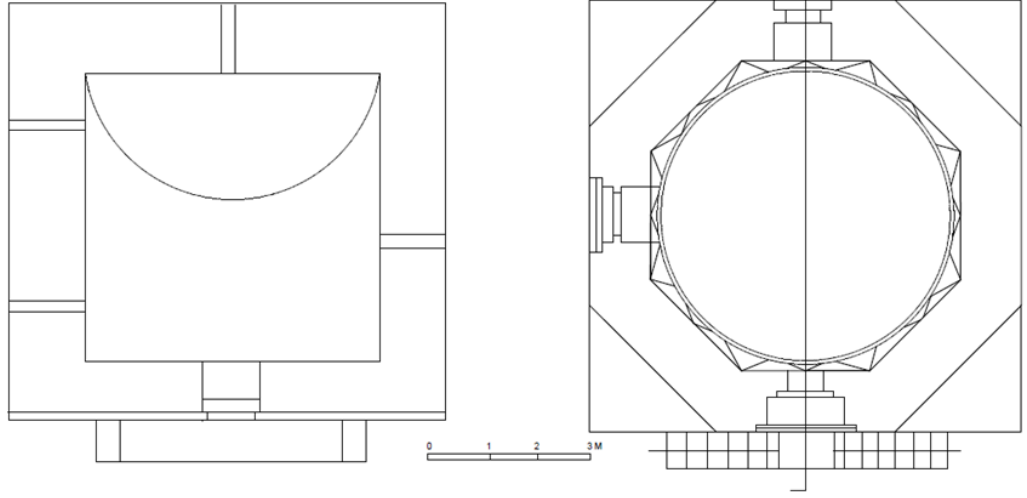
⁴⁴⁸ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 155

⁴⁴⁹ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 158

⁴⁵⁰ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 158

⁴⁵¹ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 155

⁴⁵² Öney, "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", 120.

Çizim 94. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Plânı

Şekil 185. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Süsleme Çizimi

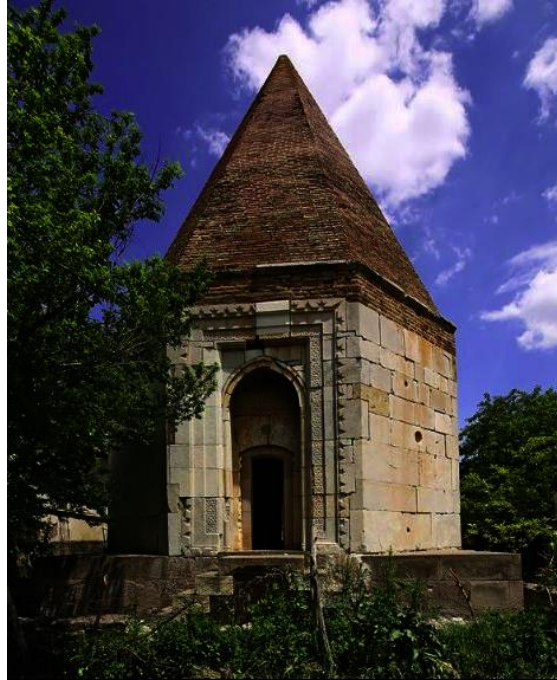

Foto 496. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Genel Görünüm
(<http://ilginrastirmalari.blogspot.com.tr/2018/01/ilgn-seyh-bedreddin-turbesi.html>, E.T.18.02.2018)

Foto 497. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Giriş Kapısı

Foto 498. Ilgın, Şeyh Bedreddin Türbesi Süslemeleri
(<http://ilginrastirmalari.blogspot.com.tr/2018/01/ilgn-seyh-bedreddin-turbesi>
E.T.15.02.2018)

1.5.26. Konya Ulaş Baba Türbesi⁴⁵³

Bulunduğu Yer: Ulaş Baba Türbesi, Konya merkezinde, Devlet Hastanesi'nin hemen doğusunda ve yol üstündedir⁴⁵⁴.

Tarihi: Türbenin tarihlenmesine imkân verecek hiçbir vesikaya sahip değiliz. Eser dış görünüşü ile Kara Arslan ve Ateş-Raz Veli türbelerini hatırlatmakla beraber, mimari bazı hususiyetleriyle onlardan daha genç bir devre ait olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre Ulaş Baba Türbesi'nin XIII. asrın sonları ile XIV. asrın başlarında inşa edilmiş olabileceğine hükmediyoruz⁴⁵⁵.

Planı: Ulaş Baba Türbesi kübik bir kâide üzerinde yükselen kesme taştan sekizgen bir gövdenin tuğladan bir külâhla örtülmesinden ibaret zarif bir yapıdır⁴⁵⁶ (Çizim95).

Taş Süsleme: Ulaş Baba Türbesi, kapısının üzerindeki yarım nar motifi ile içte kubbeyi süsleyen zikzak daireler dışında süs ihtiva etmez. Kubbede görülen bu tarz süslemeyi, Konya'daki diğer bazı kapılarda da buluyoruz. Ulaş Baba'da hem taş hem de tuğla işçiliği fevkalâdedir. Bu temiz işçilik esere ayrı bir cazibe temin etmektedir⁴⁵⁷ (Foto 499).

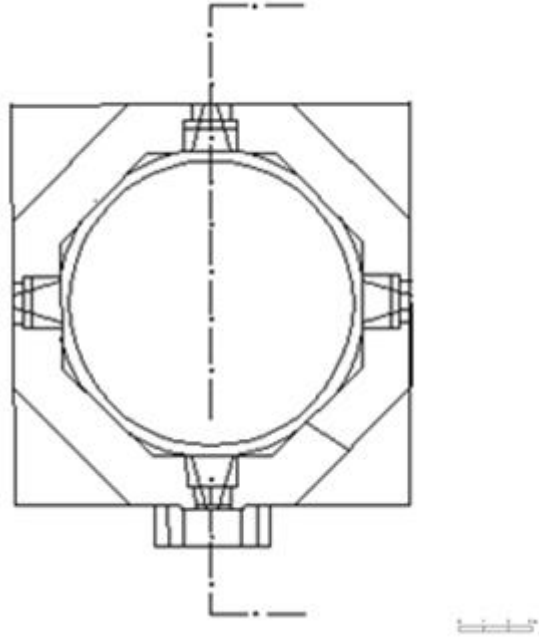
⁴⁵³ Konya Ulaş Baba Türbesi için Bknz; Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 171, 173,-174; İbrahim Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Konya 2007, 780.

⁴⁵⁴ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 171

⁴⁵⁵ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 174

⁴⁵⁶ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 171

⁴⁵⁷ Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 173

Çizim 95. Konya, Ulaş Baba Türbesi Plânı

Foto 499. Konya, Ulaş Baba Türbesi Genel Görünüm

(http://3.bp.blogspot.com/TQ65zY6M8Y/VYRJCQ_ab0I/AAAAAAAAACFI/p0XaBgeB2oU/s1600/20150529_104155.jpg ,E.T.16.02.2018)

1.5.27. Niğde Hüdavent Hatun Türbesi⁴⁵⁸

Bulunduğu Yer: Hüdavend Hatun Türbesi Niğde'nin merkezinde, Yenice mahallesi Türbe sokakta küçük bir meydanın ortasındadır⁴⁵⁹.

Tarihi: Kitabesine göre türbe 712 H. / 1312-1313 M. yılında inşa ettirilmiştir⁴⁶⁰.

Planı: Eser mukarnaslı bir konsolla nihayatlendirilmiş sekiz kenarlı bir kâide üzerinde sekizgen bir gövde halinde yükselmekte ve üstte on altı kenarlı bir kasnağa çevrilerek yine sekiz vecihli bir ehamî külâhla örtülmektedir⁴⁶¹ (Çizim96).

Taş Süsleme: Eser hem içte hem de dışta zengin bir şekilde süslenmiştir. Fakat süslemedeki ağırlık yine de dıştadır. Süslemede kullanılan bütün unsurların bir arada ve bolca yerleştiğine şahit oluyoruz. Taçkapı, hendesi, nebatî ve yazı unsurları ile süslediği gibi motiflerin şurasına burasına sıkıştırılmış insan başı figürleri ile de tezyin edilmiştir. Fakat bunları ancak dikkatli bakışlar tesbit edebilmektedir. Bu da herhalde taşıdıkları sembolik mana ile alâkalı olması icabeder. Cepheler pencereleri ihtiva edenlerde daha zengin olmak üzere yeterince süslenmiş kasnak ve hususiyle portal boşluktan korkulurcasına tezyin edilmişlerdir. Anadolu'daki değişik örneklerde tatbik edilen tezyinatı bir arada ve toplu olarak Hüdavend Hatun Türbesi'nde bulmaktayız⁴⁶² (Foto. 500).

Niğde Hüdavent Hatun Türbesi'nde (iki cephede tekrarlanır) üç rozeti çevreleyen başları taçlı siren çifti, devrinin en İlginç örneklerindedir. Sirenler gezegen sembolü olan rozetlerin etrafında, daha önce hayat ağacı ve kuş, kartal bölümlerinde üzerinde durduğumuz gibi, mezar semboliği ile ilgili, gökyüzü seyahatini yaptıran refakat kuşları, koruyucu yaratıklar vb. olarak canlandırılmalarıdır. Türbenin güneydoğu cephesindeki

⁴⁵⁸ Niğde Hüdavent Hatun Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 174, 179, 182; Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İzmir, 1988, 56; Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal*, 151; Gönül Öney, "Niğde Hüdavent Hatun Türbesi Figürlü Kabartmaları", *Belleten*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1967, 20; Oktay Aslanapa, *Yüzyıllar Boyu Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, İstanbul 1977, 31.

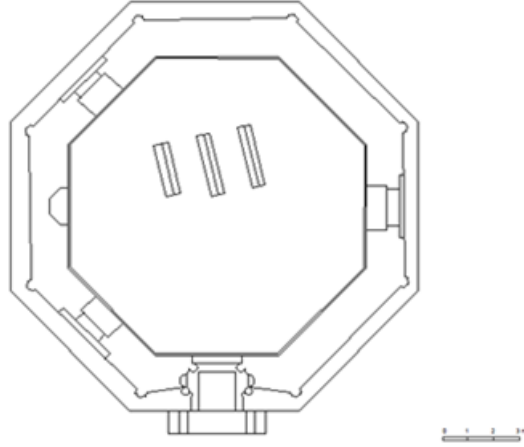
⁴⁵⁹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 174

⁴⁶⁰ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 182

⁴⁶¹ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 174

⁴⁶² Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 179

sirenlerin gövdesi yandan, başı cepheden, kuzeydekiler ise bütün olarak cepheden canlandırılmıştır⁴⁶³.

Çizim 96. Niğde, Hüdevend Hatun Türbesi Planı

Foto 500. Niğde, Hüdevend Hatun Türbesi

(<https://nigdemiz.wordpress.com/2012/10/24/nigde-hudavent-hatun-turbesi-fotografлари/#jp-carousel-318> ,E.T.17.02.2018)

⁴⁶³ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 56

1.5.28. Sivas Divriği Sittte Melik Türbesi⁴⁶⁴

Bulunduğu Yer: Sittte Melik Türbesi, âbideler şehri olarak temayüz eden Divriği'nin merkezinde, Kale ile çarşı arasında Şemsibezirgân⁴⁶⁵ mahallesinin kalealtı sokağında küçük bir mezarlığın içinde bulunmaktadır⁴⁶⁶.

Tarihi: Halkça Sittte Melik türbesi ismi verilen bu türbenin, kapısı bulunan cephedeki kemerin altındaki kitabede “Emir Seyidüd-id Şebîn bin Süleyman 522” yazısı okunmaktadır⁴⁶⁷.

Plan: Sittte Melik Türbesi, sekiz kenarlı bir gövdenin yine sekiz satırlı bir külâhla örtülmesinden ibarettir⁴⁶⁸ (Çizim97).

Taş Süsleme: Sittte Melik Türbesinde, tezyinat, ön cephe ile ona sağda ve solda bağlı kenarlarda toplanmıştır. (Foto. 501) Ayrıca korniş altında eseri dolaşan frizler ve mukarnaslı konsoldan da söz etmek icap eder. Türbenin güney kenarı bir taçkapı gibi süslenmiştir. Taçkapı nişini çerçeveleyen geometrik silmenin inşâ kitâbesi ile birleşerek, birbiriyle karışması kitabenin zerafetini bozmaktadır⁴⁶⁹ Silmeyi süsleyen iç içe geçmiş sekizgenlerden meydana gelen geometrik örgüye Sivas Ulu Camii'nin eski taş mihrabında, Alay Han'da ve Konya'da Hacı Ferruh Mescidi'nde de rastlanır⁴⁷⁰. İlk örneklerini ise İran'da Gülpayegân Cami minaresinde, Horasan'da Ribat-ı Şerifin stuko süslemelerinde ve Karagan Kümbetlerinin tuğla süslemelerinde görüyoruz⁴⁷¹ (Foto. 502-503) (Şekil 186).

⁴⁶⁴ Divriği Sittte Melik Türbesi için Bknz; Necdet Sakaoğlu, *Türk Anadolu'da Mengücek Oğulları*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971, 131; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 37; Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 138; Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 6; Aslanapa, *Türk Sanatı, II*, 124; Yetkin, 1972, 167; Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, YKY, 1567, İstanbul 2002, 220.

⁴⁶⁵ Sakaoğlu, *Türk Anadolu'da Mengücek Oğulları*, 131.

⁴⁶⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 37

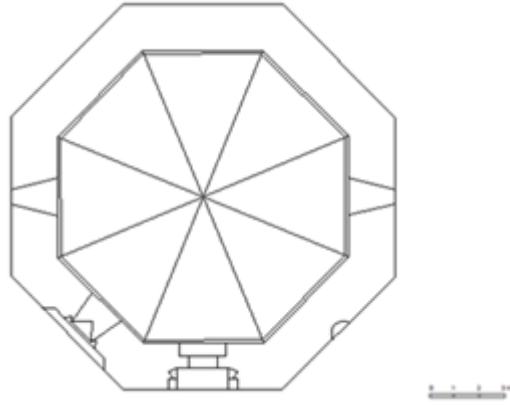
⁴⁶⁷ Arseven, *Türk Sanatı Tarihi; Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, 138

⁴⁶⁸ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 37

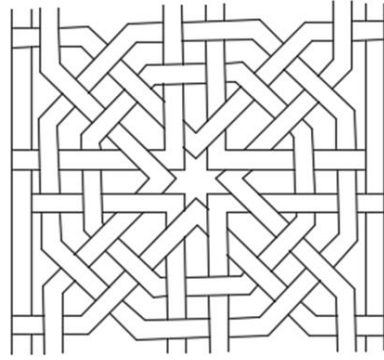
⁴⁶⁹ Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 1966, 6.

⁴⁷⁰ Aslanapa, *Türk Sanatı, II*, 124.

⁴⁷¹ Yetkin, *Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, 167.

Çizim 97. Divriği Sittte Melik Türbesi Planı

Şekil 186. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi Süslemeleri Çizimi

Foto 501. Divriği Sittte Melik Türbesi Genel Görünüş
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Divriği,SittteMelikT%C3%BCrbesi1.jpg>
 ,E.T.19.02.2018)

Foto 502. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi
(<http://picsr.com/tags/sittmelikk%C3%BCmbeti/interesting> ,E.T.19.02.2018)

Foto 503. Divriği Sittte Melik Türbesi Kapı Girişi Süslemeleri (H. Önkal'dan)

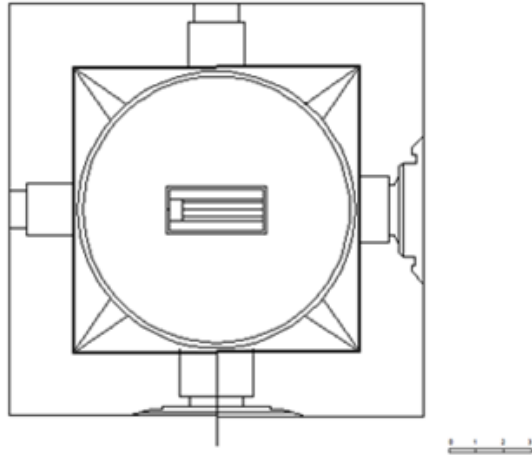
1.5.29. Tokat Nured-din İbni Sentimur Türbesi⁴⁷²

Bulunduğu Yer: Nured-din İbni Sentimur Türbesi, Tokat merkezinde, Gazi Osman Paşa Bulvarı üzerinde Namık Kemal İlkokulunun karşısındadır. Caddeden takriben 20 m. içerde bulunan eserin önü açılmış olup, bir hizar atölyesinin bahçesi içinde bulunmaktadır⁴⁷³.

Tarihi: Kitâbede Nureddin İbni Sentimur'un 713 H. / 1314 M. yılı zilkade ortalarında (Şubat-Mart) vefat ettiği bildirilmektedir. Türbenin bu tarihlerde inşa edilmiş olması icap eder⁴⁷⁴.

Planı: Bugünkü yol seviyesinden aşağıda kalmış bulunan İbni Sentimur Türbesi, taştan kübik bir gövde üzerinde sekizgen bir kasnak ve onu örten bir yıldız külahtan oluşmuştur⁴⁷⁵ (Çizim98).

Taş Süsleme: Türbede bütün tezyinat doğu penceresinde toplanmıştır. Burada hâkim motif olarak palmetleri görürüz. Üç yapraklı bu palmet motifleri alınlığı, sütun başlıklarını ve köşelikleri süsler. Giriş açıklığının geçme tarzındaki kemeri ve batı penceresinin sütunceleri istisna edilirse türbenin süslenmesi doğu penceresindeki tezyinatdan ibarettir⁴⁷⁶ (Foto. 504-505-506) (Şekil 187-188).

Çizim 98. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Plânı

⁴⁷² Tokat Nured-din İbni Sentimur Türbesi için Bknz; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 300-301, 303-304; Demiriz, 326; Demircan, Z., "Nüreddin b. Sentimur Türbesi", *DİA*, 2007, XXXIII, 257-258; İsmail Hakkı, *Kitabeler*, İstanbul 1927, 17; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 111, 112.

⁴⁷³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 300

⁴⁷⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 304

⁴⁷⁵ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 300-301

⁴⁷⁶ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 303

Şekil 187. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Süsleme

Şekil 188. Tokat Nurettin Sentimur Türbesi Taçkapı Taş Kabartma (Y.Demiriz'den)

Foto 504. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Genel Görünüm

Foto 505 Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Kitabesi

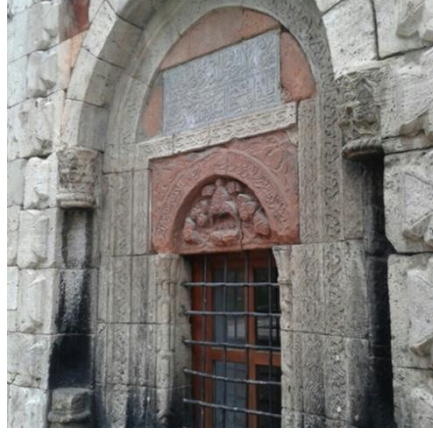

Foto 506. Tokat, Nured-din İbni Sentimur Türbesi Detay

1.6. MEDRESELER

1.6.1. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi⁴⁷⁷

Bulunduğu Yer: Erzurum il merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesinin kitabesi bulunmadığı için inşa tarihi bilinmeyen yapının, doğu duvarının aynı zamanda kale surunu teşkil etmesi, duvar işçiliğinde malzeme ve yapım farklılıkları olması gibi sebeplerle muhtemelen XII. yüzyılın ortalarına ait bir Saltuklu yapısının kalıntıları üzerine inşa edildiği sanılmakta ve inşa tarihi olarak da XIII. yüzyılın sonları düşünülmektedir⁴⁷⁸.

Planı: Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medrese iki katlı, açık avlulu ve dört eyvan şekline uygun olarak inşa edilmiştir. (Çizim 99)

Taş Süslemeleri: Taçkapı, avludaki sütun, avlu kemeri, öğrenci odalarının duvarlarındaki silmelerde, oda kapı ve pencere lentonlarında değişik ve sık bir şekilde yer almıştır (Foto 507-508).

⁴⁷⁷ Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi için Bknz; Doğan Yavaş, “Erzurum’da Anadolu’nun En Büyük Selçuklu Medresesi”, *İslam Ansiklopedisi*, 1993, VIII, 311; Hüseyin Rahmi Ünal, “Erzurum Hatuniye (Çifte Minareli) Medresesi”, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2002, 201; İlhan Akçay, “Yakutiye Medresesi”, *Vakıflar Dergisi*, 6, 1965, 147; Haluk Karamağaralı, “Erzurum’daki Hatuniye Medresesi’nin Tarihi ve Bânisi Hakkında Mülâhazalar”, *Selçuklu Araştırmalar Dergisi*, 3, 1971, 232; Osman Gürbüz, “Erzurum Çifte Minareli Medrese’nin Yapım Tarihi ve Bânisi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, 2004, 157.

⁴⁷⁸ “Erzurum’da Anadolu’nun En Büyük Selçuklu Medresesi”, VII, 311

Taçkapı dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli, mukarnas kavsaralı ve sütuncelerle sınırlanmıştır. Çerçeveler bitkisel bordürlerden oluşmaktadır (Foto 509). Bu bitkisel bordürler dört sıra halinde değişik formlarda palmet rumi ve kıvrık dallardan oluşan kompozisyonlardan oluşur. Sivri kemer düz bir silme şeklinde alt tarafındaki sütunceler ve başlıkları bitkisel bezemeli olarak yer almaktadır (Foto 510). Kavsarası ondört sıra mukarnalıdır. (Şekil 189)

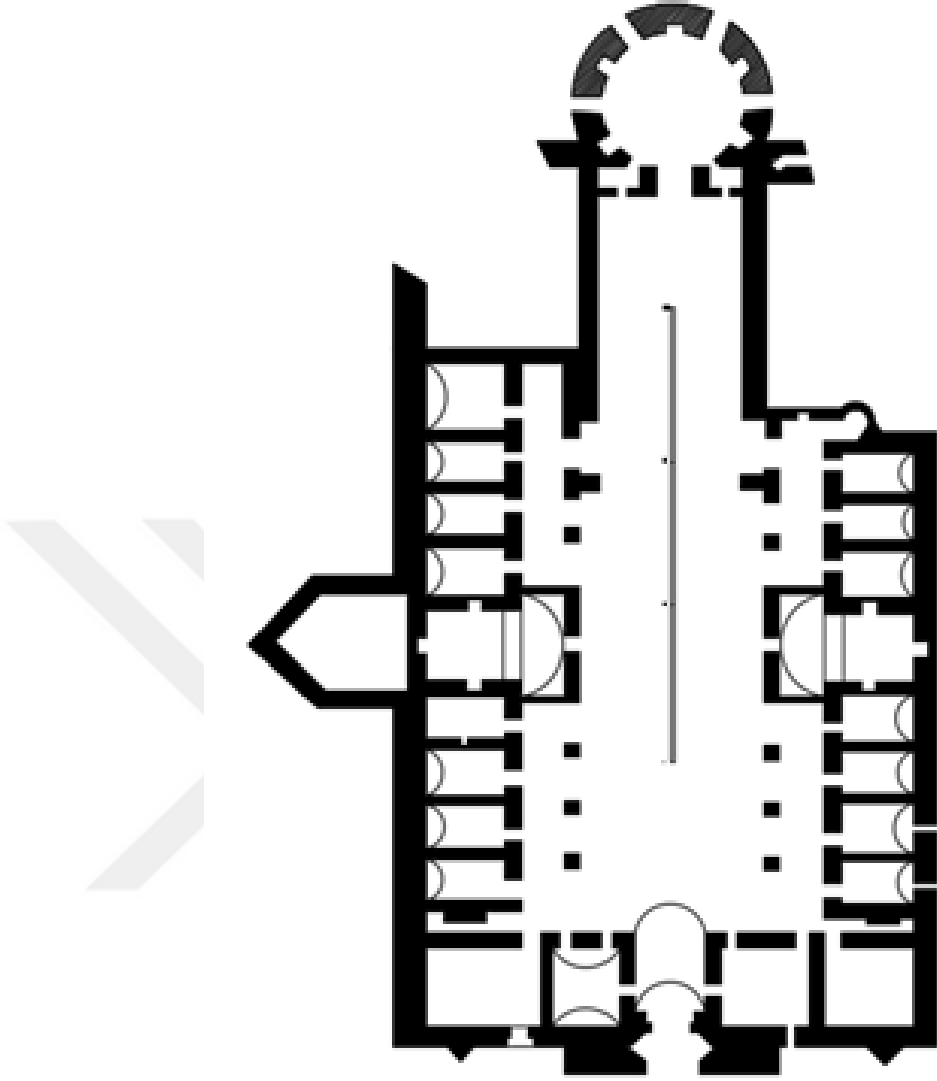
Giriş kapısı basık kemerli sağ ve sol tarafında bitkisel birer rozet yerleştirilmiş olup, kitabe kuşağı boş ve düzdür. Taçkapıdaki mihrabiye nişleride dikdörtgen çerçeveli olup mukarnalı, kavsaralı ve sütuncelerle sınırlıdır. Her iki mihrabiye nişinde de kavsaranın köşeliklerinde yer alan rozetlerin içerisi boş bir şekildedir. Nişlerin gövdesi şeritleri birbirine bağlanması ve birbiriyle ve geçmeleriyle oluşmuş yıldızlar ve değişik geometrik formda düzenlenmiştir (Foto 511).

Nişi saran çerçevede gövdeye benzer yarım yıldız motifleri yan yana dizilmiştir. Sütuncelerde ve başlıklarında ise bitkisel bezemeler rumi ve palmetler yerleştirilmiştir.

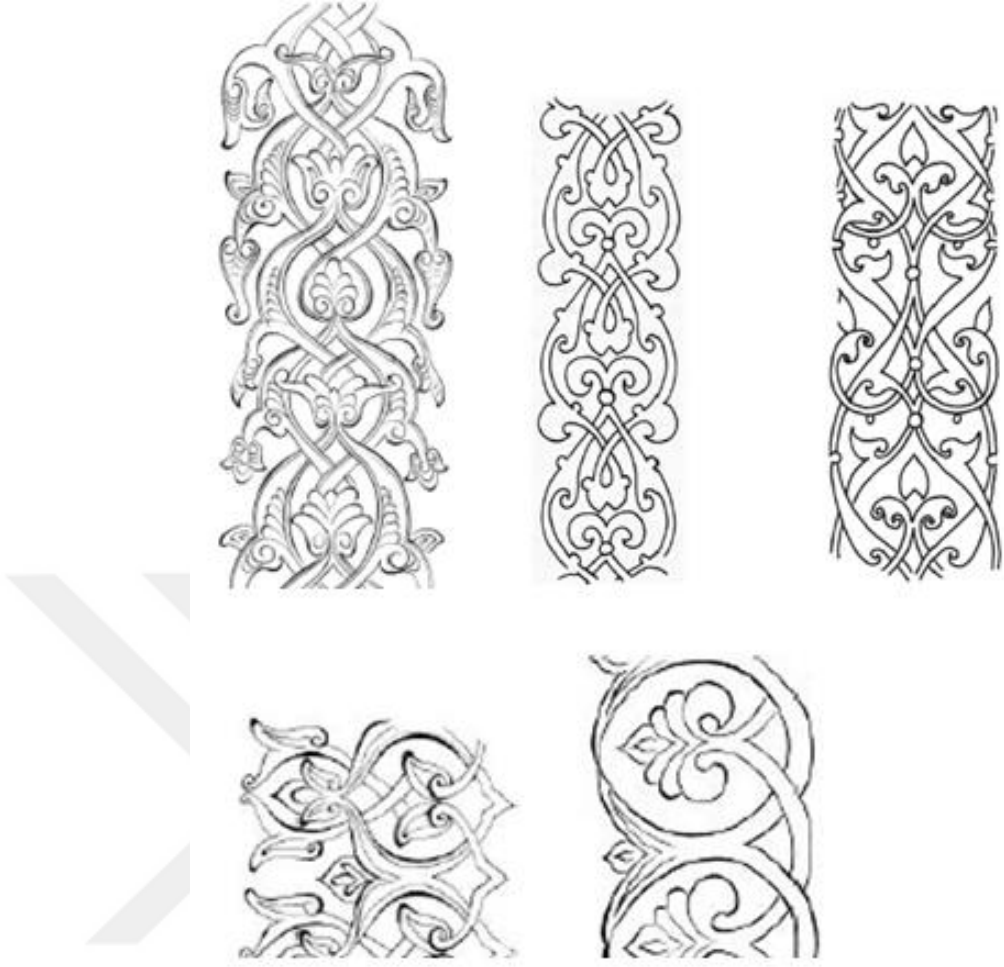
Taçkapının dışa çıkıntı yapan sağ ve sol yan duvarları ile ön cephede pano ve en dıştaki hayat ağacı motifi yer almaktadır. Dışta kalan bordürdeki hayat ağacı Rumiler üzerindeki bir rozetin veya vazoya benzer bir formun içerisinden çıkmış gibi bir şekilde bordürü sağ ve sol tarafta tamamlanmaktadır. (Foto 512) Taçkapının çıkıntı olan sağ ve sol yanlarındaki panolar içerisinde hayat ağacı üzerinde kartal altında ise ejder figürü bulunmaktadır. (Foto 513)

Taçkapının ön cephesinde yer alan panolarda hayat ağacı üstünde çift başlı kartal, gövdesi hilal motifi ve alt sağ ve sol tarafında ejder motifleri yer almaktadır. Hayat ağacının üstünde de dallar arasında kuş ve meyve motifleri de yer almaktadır.

Medresenin içine girdiğimizde tam karşı taraftaki sivri kemerin sağ ve sol tarafları yine süslenmiş, sütuncelerle sınırlanmıştır. (Foto 514) Avluda bulunan pencere, öğrenci oda kapı lentonları, sütunlar ve sütunları birbirine bağlayan kemerlerde de süsleme programı uygulanmıştır. Bunların br çoğunda bitkisel rumi, palmet ve kıvrık dallı kompozisyonlar uygulanmışken sütunlarda daha çok geometrik bezemeler yerleştirilmiştir. (Foto 515) (Şekil 190) Aynı zamanda öğrenci kapılarının üst taraflarında da rozetler yerleştirilmiştir. Yine büyük bölmeli odalardaki duvarlarda rozetler ve geometrik silmeler kullanılmıştır. (Foto 516-517-518-519)

Çizim 99. Erzurum Çifte Minareli Medrese Planı (H.Rahmi Ünal'dan,1989, s.52)

Şekil 189. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bordür Süslemeleri (Ş.Karadaş'dan)

Şekil 190. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Kemer Süslemeleri

Foto. 507. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Genel Görünümü

Foto. 508. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Cephe Görünümü

Foto. 509. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Taçkapı

Foto. 510. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bordür Süslemesi

Foto. 511. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Mihrabiye Niş

Foto. 512. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Pano

Foto. 513. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Yan Pano

Foto. 514. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Giriş Eyvan Avlusu

Foto. 515. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Pencere

Foto. 516. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Eyvan Sütunları

Foto. 517. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Kemer Süslemeleri

Foto. 518. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Bezeli Sütun

Foto. 519. Erzurum Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi Öğrenci Odaları

1.6.2. Erzurum Yakutiye Medresesi⁴⁷⁹

Bulunduğu Yer: Erzurum Şehir merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Erzurum Yakutiye Medresesinin taçkapısının üzerindeki tek satırlık Arapça kitabeğe göre, Olcaytu Hudâbende döneminde 710 H. / 1310-11 M. Gazân Han ve Bolugan Hatun'un paralarıyla İlhanlılar'ın Bayburt ve Erzurum vilâyetlerinin emîri Cemâleddin Hoca Yâkut Gazânî tarafından yaptırılmıştır⁴⁸⁰.

Planı: Plânı dikdörtgen şeklindedir. Minaresi girişin sağ köşesinde bulunur ve yapının görünümüne büyük bir özellik verir. Medrese avlusu kubbeli ve dört eyvanlı tiptedir⁴⁸¹ (Çizim 100).

Taş Süslemeleri: Taçkapıda yaygın olarak görülmektedir. (Foto 520) Taçkapı dışı doğru çıkıntı yaparak yükselmiştir. Dikdörtgen çerçeve içerisinde sivri kemerli ve mukarnas kavsaralıdır. Dikdörtgen çerçeve bordürlerle çevrili ve sütuncelerle sınırlandırılmıştır. (Foto 521) Dört geniş bordür iki ana dar bordürden oluşmaktadır. Geniş bordürlerden birinci, ikinci ve dördüncü bordür bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Bu bitkisel motifler palmet, rumi ve kıvrık dallardan oluşan değişik kompozisyonlardan oluşmuştur. (Şekil 191) Üçüncü bordür ise on iki kollu yıldız geometrik motifinin alt alta ve üst sırada yan yana gelmesiyle oluşmuş bir kompozisyonudur. İki adet dar ince silme ise bu üçüncü bordürün sağ ve sol tarafında bitkisel formda yerleştirilerek taçkapıda zengin bir görünüm oluşturulmuştur. (Foto 522)

Sivri kemer bitkisel bir kuşaktan oluşarak sütuncelere kadar iner, sütünce başlıkları da bu kuşağın devamı gibi yine bitkisel palmet, rumi ve kıvrık dallarla oluşmuştur. Sütünce gövdelerinde ise mekik dediğimiz ve minarelerinde de yer alan bir geometrik motiflerden yerleştirilmiştir. Taçkapıda bulunan kavsara on mukarnas sıra ile yapılmış olup onuncu sıra içerisinde bitkisel motifler yerleştirilmiştir. (Foto 523)

⁴⁷⁹ Yakutiye Medresesi için Bknz; Ayşe Denknalbant, "Erzurum'da XIV. Yüzyılın Başında İnşa Edilen İlhanlı Devri Medresesi ve Kümbeti", *İslam Ansiklopedisi*, 2013, XLIII, 293; İlhan Akçay, "Yakutiye Medresesi", *Vakıflar Dergisi*, İstanbul 1965, VI, 146; Rahmi Hüseyin Ünal, *Erzurum Yakutiye Medresesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, 55; N. Çam, "Erzurum'da Yakutiye Medresesi İle İlgili Bazı Mülahazalar". *Vakıflar Dergisi*, Sayı. XX. Ankara 1988, 289-310; M. Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*. C. II, İstanbul 1972, 1-7.

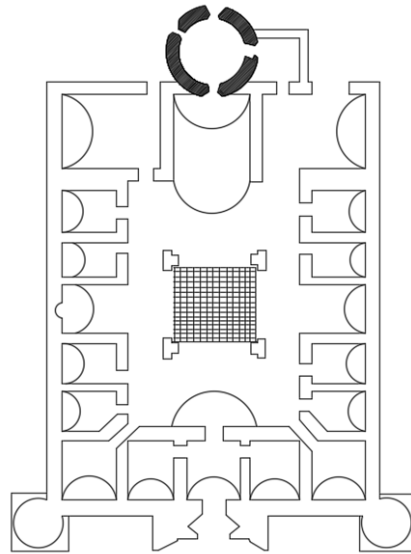
⁴⁸⁰ Denknalbant, Erzurum'da XIV. Yüzyılın Başında İnşa Edilen İlhanlı Devri Medresesi ve Kümbeti", XLIII, 293.

⁴⁸¹ Akçay, "Yakutiye Medresesi", VI, 146

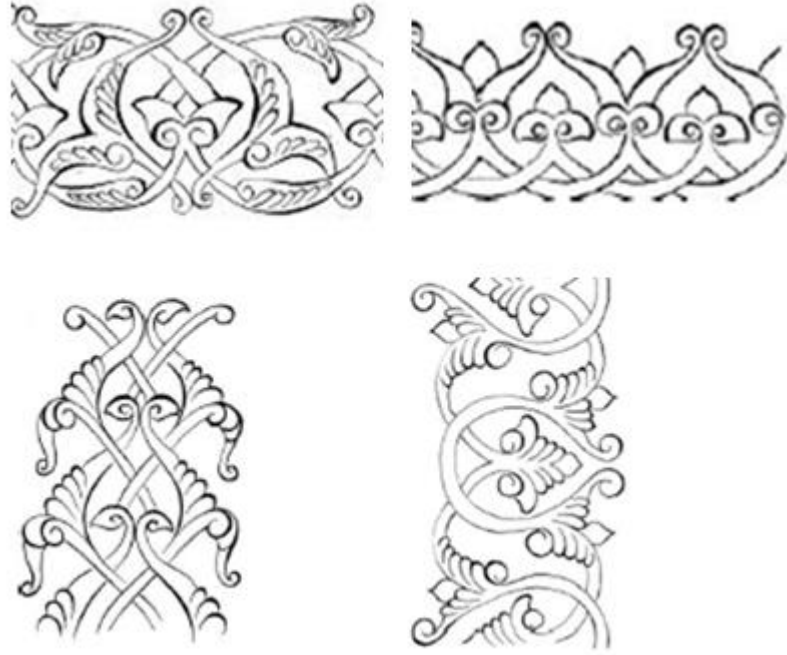
Kemerin alt tarafı mukarnasın yanları boş bırakılmıştır. Giriş kapısı basık kemerli birbirine geçme taşlardan yapılmış olup üst kısmında kitabe kuşağı, yanlarında ise yaprak formu içerisinde bitkisel kompozisyonlar oluşturulmuştur.

Taçkapının iç tarafında iki mihrabiye nişi yer almaktadır. (Foto 524) Bu mihrabiye nişleride dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli, beş sıra mukarnaslı ve yanları sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Nişlerin üst giriş kapı kemer hizasında düz bir sıra geometrik şeritlerin birbirleriyle kesişmesinden oluşmuş yıldız, altıgen gibi boşluklarda oluşan geometrik bir kompozisyon şeridi yer almaktadır. Çerçevesi palmet ve Rumilerin kıvrık dallarla yan yana diyagonal bir şekil oluşturarak üç tarafı kuşatmıştır. Sivri kemerin üstünde ise bu palmet ve Rumiler değişik bir kompozisyonda geniş sadece üstte bir sıra halinde yerleşmiştir. Mihrabiye nişi iç tarafında, nişin üstünde bulunan bordür gibi şeritlerin birbirini kesmesi, birbiriyle birleşmesiyle oluşmuş boşluklarında yıldızlar ve değişik geometrik desenlerin olduğu bir form almıştır. (Foto 525)

Taçkapının çıkıntı olan sağ ve sol taraflarındaki yan duvarlarında üst üste yerleşmiş iki pano levha yer almaktadır. (Foto 526) Üstte bulunan panoda ön cephede bulunan bordür kuşağına benzer bitkisel bordürlerle dolu bitkisel bezemeler yer almakta iken altta bulunan panoda ise yuvarlak kemer içerisinde kemerin hemen altında rozet içerisi bitkisel bezeli, rozetin alt tarafında hayat ağacı üstünde kartal motifi ve ağacın alt, sağ ve sol tarafında birbirine bakan aslan figürleri yer almaktadır. Bu figürlerin alt kısmında ise yine bir bitkisel bezeli rozet ile sonlandırılmıştır. (Foto 527)

Çizim 100. Yakutiye Medresesi planı (H.Rahmi Ünal'dan yeniden çizilerek)

Şekil 191. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Bordürlerinden Ayrıntı (Ş.Karadaş'dan)

Foto. 520. Erzurum/Yakutiye Medresesi

Foto. 521. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Ön Yüzündeki Bezemeler

Foto. 522. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Bordürlerinden Ayrıntı

Foto. 523. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Mukarnas Kavsarası

Foto. 524. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Mihrabiyesi

Foto. 525. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Nişi Kitabe Kuşağı

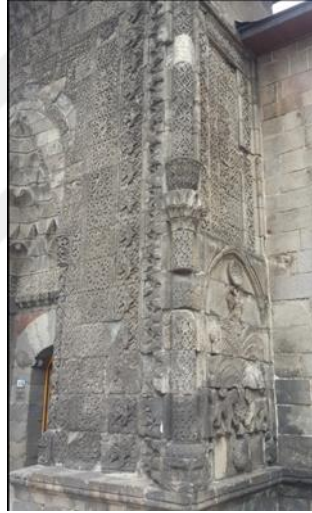

Foto. 526. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Sağ Yan Yüzdeki Pano

Foto. 257. Erzurum/ Yakutiye Medresesi Taçkapı Çıkıntısı Sol Yan Yüzdeki Pano

1.6.3. Kayseri Sahibiye Medresesi⁴⁸²

Bulunduğu Yer: Kayseri ili merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Medresede bulunan kitabeye göre Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından 667 H. / 1268 M. yılında yaptırılmıştır⁴⁸³.

Planı: Kayseri Sahibiye Medresesinin planındaki en önemli özellik tek katlı ve dört eyvanlı olmasının yanı sıra küçük odalar yerine avlunun iki yanında uzun odalar bulunmaktadır⁴⁸⁴ (Çizim 101).

Taş Süslemeleri: Taçkapı dışı doğru çıkıntılı, dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli, mukarnas kavsaralı ve sütuncelerle sınırlıdır. (Foto 528)

Dikdörtgen çerçeve kavsara hizasında dört bordür yere kadar süslenmiştir. Bordürlerin üst tarafı düz silmelerden oluşmuştur. Çerçevenin dışındaki sütunların gövdeleri “<” “>” şeklinde şeritlerden oluşmuştur. Çerçevenin bordürlerinden ilki ok ucuna benzer şekillerin yan yana gelmesiyle oluşmuştur. İkinci bordür kıvrık dallı yaprakların birbirlerinin içinden geçmesiyle oluşmuş bir bitkisel kompozisyonudur. (Şekil 192) (Foto 529) Üçüncü bordür şeritlerin birbirlerinin içinden geçmesi, kesişmesi ve birleşmesiyle aralarında oluşan değişik geometrik formlardan oluşan geometrik bezemelerdir. Son ve iç bükey bordürde ise yine geometrik şekillerden oluşmuş ince silme şeklinde bir bordür mevcuttur. (Foto 530)

Sivri kemeri oluşturan ve sütuncelerde sınırlanan kuşak ise rumi ve kıvrık dallı bitkisel bir bezeme kuşağıdır. Sivri kemer kuşak altında mukarnas kavsaranın köşeliklerinde kazayağı dediğimiz birbirini tekrarlayan geometrik bezemeyle süslenmiştir. (Foto 531)

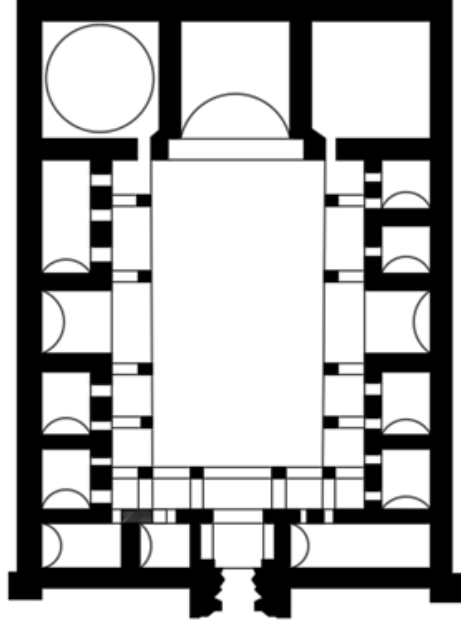
Taçkapı içindeki nişleride yine dikdörtgen çerçeve mukarnas kavsara, kavsaranın üstünde rozet ve yanlarda sütuncelerle sınırlanmıştır. (Foto 532-533)

⁴⁸² Kayseri Sahibiye Medresesi için Bknz; Halit Erkiletlioğlu, *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2001, 75; Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, 193; Selçuk Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, 34; Mahmut Akok, “Kayseri’de Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası ve Sahibiye Medresesi Röleve ve Mimarisi”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, 17, 133-184;

⁴⁸³ Erkiletlioğlu, *Kayseri Kitabeleri*, 75

⁴⁸⁴ Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, 193.

Giriş kapısı basık kemerli olup kemer üzerinde dairelerin birbirlerinin içinden geçmesiyle sıralanmış bir geometrik bezemeye sahiptir.

Çizim 101. Sahibiye Medresesi Planı (Doğan Kuban'dan)

Şekil 192. Kayseri/ Sahibiye Medresesi Taçkapıyı Çeviren Bordürler süslemesi

Foto. 528. “Taçkapı, Kayseri Sahibiye Medresesi”

Foto. 529. Taçkapı, Kayseri Sahibiye Medresesi, Ayrıntı

Foto. 530. Taçkapı, Kayseri Sahibiye Medresesi, Ayrıntı

Foto. 531. Kayseri/ Sahibiye Medresesi Kavsara Kemer Köşeliği

Foto. 532. Kayseri/ Sahibiye Medresesi Giriş Nişindeki Bezemeler

Foto. 533. Kayseri/ Sahibiye Medresesi Mihrabiye

1.6.4. Sivas Buruciye Medresesi⁴⁸⁵

Bulunduğu Yer: Sivas il merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi: Sivas Buruciye Medrese'sindeki kitabeye göre yapı 670 H. / 1271-72 M. yılında Muzafferüddin Burûcirdî tarafından yaptırılmıştır⁴⁸⁶.

Planı: Sivas Buruciye Medresesi açık avlulu medrese tipine örnek bir yapıdır. (Çizim 102)

Taş Süslemeleri: Taçkapıda, ön cephede bulunan pencere nişlerinde ve avluda bulunan kemerlerin köşeliklerinde bulunan rozetlerde yer almaktadır. (Foto. 534)

Taçkapı dışı doğru çıkıntılı dikdörtgen çerçeveli ön sıra mukarnas kavsaralı ve sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Dikdörtgen çerçeve iki geniş bordür ve iki dar bordürden oluşmaktadır. Geniş bordürler geometrik motiflerden oluşmuş şeritlerin birbiriyle birleşmesi, kesişmesi ve yan yana dizilmesiyle oluşturulmuştur. Dar olan iki bordürden iç taraftaki yine şeritlerden oluşmuş geometrik bir silme şeklinde, diğer diğer bordürde rumi ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel bezemeli bir silme yer almaktadır. (Şekil 193) Mukarnas kavsaranın üst tarafında ve giriş kapısının üstünde kitabe kuşağı yer almaktadır. Yan üst köşeliklerinde de rozetler ve bitkisel motiflerin yerleştirildiği tepelikler bulunmaktadır. (Foto. 535) (Şekil 194-195)

Çerçevenin dışında yer alan sütunlar ile bordürleri sınırlayan sütunceler geometrik süslemeler ile bezenmiştir. Üzerinde kazayağına benzer motifler yer almaktadır. Sütünce başlıklarında ve taçkapının üstünde akantüs bitkisinin yer aldığı dışı doğru çıkıntı yapmış bezeme programı görülmektedir. (Foto. 536)

Taçkapıda bulunan mihrabiye nişide dikdörtgen çerçeve ve mukarnas kavsaralıdır. Kavsara üstünde kavsarayı çevreleyen ve yere kadar inen düz bir silme yer almaktadır. Kavsaranın köşeliklerinde ise bitkisel motifler doldurulmuş olup üst tarafında üçer adet rozet kabarası yer almaktadır. (Foto. 537)

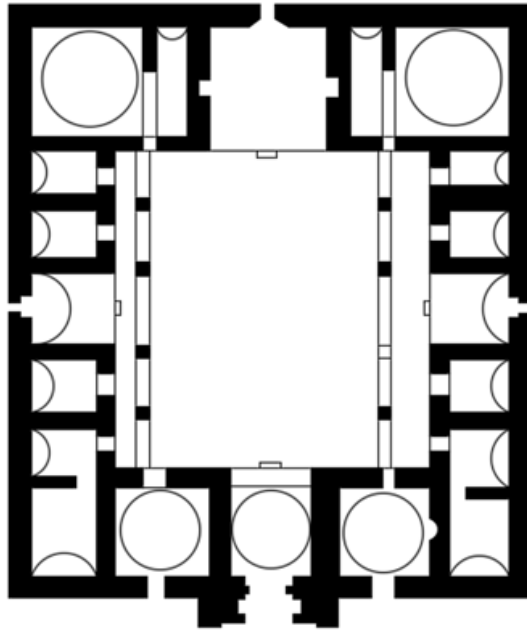
⁴⁸⁵ Sivas Buruciye Medresesi için Bknz; Semavi Eyice, "Sivas'ta XIII. Yüzyılda Yapılan Medrese", *İslam Ansiklopedisi*, 1992, VI, 465; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, 12; H. Acun, "Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri", *Vakıflar Dergisi*, 20, 1988, 187; M. Akok, "Sivas Buruciye Medresesinin Rölevesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 15, 1968, 35; K. Yetkin, *Türk Mimarisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1970, 130.

⁴⁸⁶ Eyice, "Sivas'ta XIII. Yüzyılda Yapılan Medrese", VI, 465.

Giriş kapısı basık kemerli ve birbirine geçen taşlardan oluşmuş sade bir yapıya sahiptir. Ön cephede yer alan taçkapının sağ ve sol tarafında yer alan pencere nişi dikdörtgen çerçeveden oluşmuş mukarnas kavsaralı ve sade sütuncelerle sınırlanmıştır. (Foto. 538)

Medresenin ön cephesinde yer alan pencere nişi dikdörtgen çerçeve ile kuşılmış, süslemesi üç tarafı biri dar biri geniş iki bordürden oluşmaktadır. Geniş bordür geometrik dar bordür ise bitkisel bezemelerle süslenmiştir. (Foto. 539) (Şekil 196)

Avluda bulunan revak kemerlerinde ise bitkisel bezeli rozetler yer almaktadır

Çizim 102. Buruciye Medresesi Planı (Doğan Kuban'dan yeniden çizilerek)

Şekil 193. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Bordürleri

Şekil 194. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Cephesindeki Yuvarlak rozet bezemesi

Şekil 195. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Kavşara Köşelikleri

Şekil 196. Sivas/ Buruciye Medresesi Yan Cephe'deki Pencere bezemesi

Foto. 534. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı

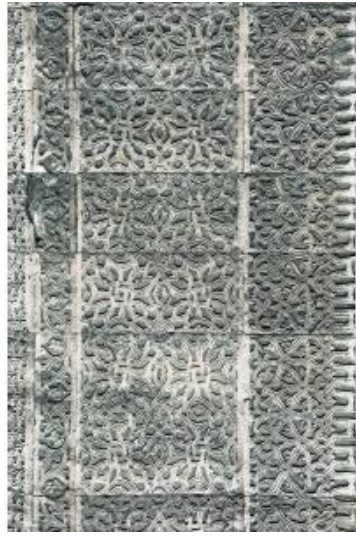

Foto. 535. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Bordürleri

Foto. 536. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Cephesindeki rozet

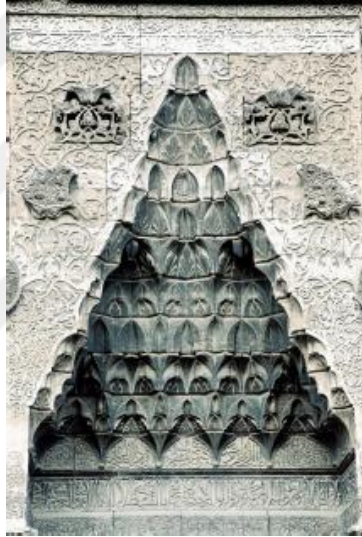

Foto. 537. Sivas/ Buruciye Medresesi Taçkapı Kavsara Köşelikleri

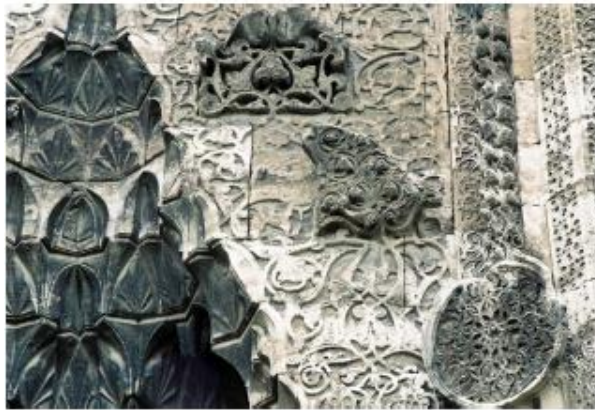

Foto. 538. Sivas/ Buruciye Medresesi Kavsara Köşeliğindeki Rûmî Formları

Foto. 539. Sivas / Buruciye Medresesi Yan Mihrabiye

Foto. 540. Sivas / Buruciye Medresesi Yan Cephedeki Pencere

Foto. 541. Sivas / Buruciye Medresesi Yan Cephe Pencere Etrafındaki Bordürler

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ DOKUMA SÜSLEMELERİ

2.1. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARI

Anadolu Selçuklularına ait oldukları kabul edilen geometrik desenli ve stilize edilerek geometrikleştirilmiş bitkisel desenli, kûfi yazı bordürlü halıların sekizi Konya'da Alâeddin Camii'nde, üçü Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde, yedisi ise Eski Kahire'de (Fustat) ve bütün halinde tespit edilmişlerdir⁴⁸⁷. Toplam on sekiz adettirler. Konya örnekleri İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde, Beyşehir örneklerinden ikisi Konya Mevlâna Müzesi'nde, üçüncüsü Londra'da Edmund De Unger koleksiyonunda, Fustat örnekleri ise İsveç'te Stockholm National Museet ve Göthenburg Röhss Museet'de sergilenmektedir. Halıların sadece üçü oldukça aşınmış, fakat bütün, diğerleri parça halindedir⁴⁸⁸. Son yıllarda ise Tibet'te beş halı daha keşfedilmiştir⁴⁸⁹. Konya Alâeddin Camii'nde tespit edilen halılardan üç parça tek parçaya aittir. Bu durumda Alâeddin Camii'nde tespit edilen Selçuklu halıları 6 adet olmaktadır. 1 adet de Konya Kılıçarslan Kümbeti'nde tespit edilmiş olup Konya halıları toplam 7 adet olmaktadır. Eğer her parçayı sayarsak toplam 9 adet olmaktadır. Fakat bugüne kadar yapılan bütün yayınlarda “Konya Alâeddin Camii'nde 8 adet bulunmuştur” denilmektedir⁴⁹⁰.

2.2. KONYA'DA BULUNAN HALILAR

Selçuklu halılarını 1905 yılında ilk kez M. R. Martin Konya Alaaddin Camii'nde keşfetmiştir.

Bu halılardan üç tanesi bütün, dört tanesi parça halindedir. Günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir.

Bu halıları 1221 yılında Sultan Alâeddin Keykubat Konya Alâeddin Caminin yeniden düzenlendiği sırada Konya'da dokutup camiye bağışladığı tahmin edilmektedir.

⁴⁸⁷ Editörler: Ali Uzay Peker& Kenan Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2015, 553

⁴⁸⁸ Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, 127

⁴⁸⁹ Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*,380

⁴⁹⁰ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 553

Bu konu hakkında yapılan gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü gerekse vakıf kayıtlar arşivindeki resmi incelemeler sonucunda bir belgeye rastlanamasa da yedi yüz yılı aşkın bir sürede camide kalması ve muhafaza edilirken katlanarak saklanması vakıf anlayışına uygun olduğu için böyle düşünülmüştür.

2.2.1. 1. Halı

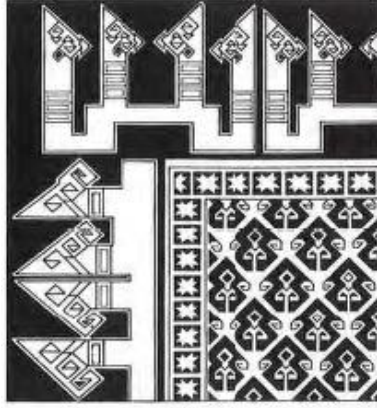
Envanter numarası 681 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bulunduğu halı grubu içerisinde en etkili ve en muhteşem olanıdır. 2.85x5.50 m. ölçülerindedir. Bütünlüğünü koruyan halının iç dolgusunda açık kırmızı zemin üzerinde koyu kırmızı renkli ok başını andıran eşkenar dörtgen formlu stilize motifler, verev (kaydırılmış) eksenler üzerinde sıralanmıştır. Bu motifleri Ş. Yetkin “baklavalar” olarak adlandırmaktadır.⁴⁹¹ O. Aslanapa ise “kuvvetle üsluplanmış kartal motifleri” demektedir.⁴⁹² Yetkin ve Aslanapa'nın aksine Kültür Bakanlığı hazırladığı Halı Kataloğunda bu motife “eli belinde motifi” demektedir. Kanca şeklindeki kıvrımlar eşkenar dörtgen formunun iki yanında yer alır. Ok başını anımsatan sivri ucun ortasında dolgu şeklinde rengi mavi olan küçük bir eşkenar dörtgen bulunur. Ok başı gibi sivri ucun zıt yönünde ise sivrilik yok edilerek iki yandan gelen iki kol hâlinde içe doğru iki kıvrım oluşmuştur. Bu motifin etrafı kahverengi konturla çevrelenmiştir. Tüm halı zeminini kaplayan bu motiflerin üslûptan dirilmiş kartal motifleri olması daha gerçeğe yakındır.

Halıya muhteşem yeri kalın kenar bordürüdür. Koyu mavi renkli zeminin üstünde iri ve dik hatlı kûfi harflerden oluşan açık mavi renkli bir yazı bulunmaktadır. Bu harflerin etrafı beyaz bir konturla çerçevelenmiş ve uçları aşağı doğru çengel şeklinde kıvrılmaktadır. Aynı kompozisyon harflerin içinde de geçerlidir. Bu kalın kûfi yazılı bordürün iki tarafında iki ince bordürde küçük kareler içerisinde küçük sekiz kollu yıldızlar bulunur. İçteki, sarı zemin üzerinde kırmızı kare içerisinde koyu mavi yıldız, en dıştaki ise, kırmızı zemin üzerinde mavi kare içerisinde kırmızı yıldız motifleri şeklindedir⁴⁹³ (Şekil 197- Foto 542).

⁴⁹¹ Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, 8

⁴⁹² Oktay Aslanapa, “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler” *Arış*, sayı:2, Ankara 1997, 14

⁴⁹³ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 555.

Şekil 197. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*)

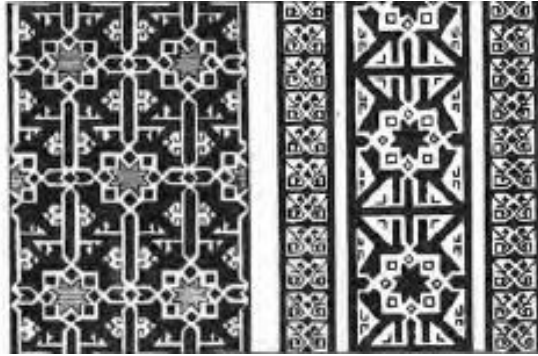
Foto. 542. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (2.85 x5.50 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 681(O.Aslanapa'dan)

2.2.2. 2. Halı

Envanter numarası 685 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bütünlüğünü koruyan ikinci halıdır. 3.20 x 2.40 m. ölçülerindedir. Zeminin de koyu

mavinin kullanıldığı bu halıda zemin üzerine içleri kırmızı renk dolu olan sekiz kollu yıldız ve açık mavi boyalı sekiz köşeli yıldızların birbirini çifte şeritlerle bağlamasıyla bir kompozisyon oluşturulmuştur. Bu şeritler her iki yanlarından birer tane eli belinde ve ucu üçgen şeklindeki uzantılarla sonlanır. Zemin üzerinde sekiz köşeli yıldızlar kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmıştır. Çifte çubuklarla birbirine bağlı sekiz köşeli yıldız kompozisyonu aslında mimari kısımda da sık sık kullanılan bir bezeme şeklidir. Halıda koyu mavili zeminden sonra kırmızı düz bir zemin bulunur. Bu iki zemini birbirinden mavi şeritli iki ince bir kalın bordür ayırır. Karakteristik kûfi yazılar halının kalın bordüründe yer almaktadır. Bu halıda kûfi yazıdan yavaşça çiçekli kûfiye geçiş gözlemlenmektedir. Vişneçürüğünün de zemin üzerinde kullanıldığı kısımda sekiz kollu yıldızlar ortası kırmızı gerisi mavi lacivert olacak şekilde yerleştirilmiştir. Aynı kompozisyonda dörtkenarından kûfi kanatların çıktığı kareler bulunur. Bu kare görüntüsü aslında iç kısımdaki sekiz köşeli yıldızların uzantılarının direk dört yöne doğru uzamasıyla oluşur.

İnce bordürdeki kahverengi zeminde uçları kancalı sarı çengellerin çifter şekilde bağlanmasından oluşan bir desen bulunmaktadır. **Bu bordür deseni on dokuzuncu yüzyıl Konya halılarında aynı şekilde devam etmiştir**⁴⁹⁴ (Şekil 198- Foto 543).

Şekil 198. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

⁴⁹⁴ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 555

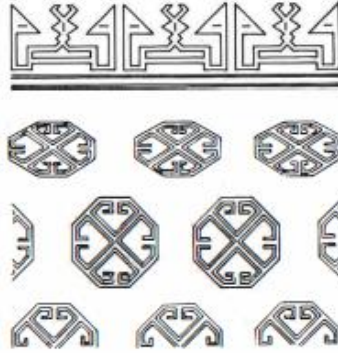
Foto 543. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (3.20 x 2.40 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 685. (O.Aslanapa'dan)

2.2.3. 3. Halı

Envanter numarası 689 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bütün olarak bulunan üçüncü ve son halının ölçüleri 6.08x2.46 m.dir. Bulunduğu halı grubunun içinde en büyük ölçülere sahip halıdır. Bütünlüğünü koruyabilen halının bordürleri uzun kenarlarında hiç kalmamış, kısa kenarlarında da az olarak kalmıştır. Zeminde saman sarısı renk kullanılmıştır. Kahverengi konturlu kırmızı renkli basık sekizgenler, verev eksenler olacak şekilde sıralanmıştır. Farklı boylarda “devetabanı” da denilen bu motiflerin, tepe noktalarına bir merkezde toplanan dört tane eli belinde motifi yerleştirilmiştir. Bu teknik on sekizinci yüzyılda yapılan Mucur Seccadelerinin bordürlerinde de görülür.⁴⁹⁵ Bu halıda ki bordür diğer halılara göre dardır. Bordür ikişer mavi şeritle içten ve dıştan çevrelenmiştir. Zemininde ki kûfî yazı kırmızı zemin üzerine beyaz renkle işlenmiştir. Yazıların etrafı kahverengi konturludur. Harflerin uçları yine

⁴⁹⁵ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 555

dik üçgen şeklinde olup, aralarda birbirine düğümlerle bağlanmışlardır. Bu düğümlerin uçlarında birer hilal bulunmaktadır⁴⁹⁶(Şekil 199) (Foto 544-545).

Şekil 199. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

Foto 544. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl (6.08x2.46 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 689 (O.Aslanapa'dan)

⁴⁹⁶ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 556

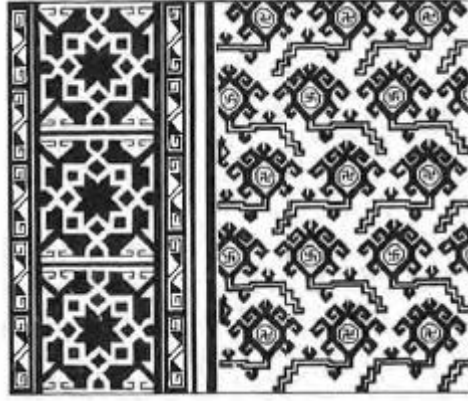

Foto 545. Konya Selçuklu Halısından Detay

2.2.4. 4. Halı

Envanter numarası 688 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bütüne yakın 2.30x1.14 m. ölçülerinde bir halıdır. Konya halıları içerisinde geometrik tarza yakın bitkisel motiflerle işlenmiştir. Zeminde şarap kırmızı renk üzerine açık kırmızı renginde kancalı altıgenler yapılmıştır. Bunların ucunda da küçük hilal şeklinde uzantılar vardır. Bu altıgenlerin ortasında gamalı haça benzeyen küçük altıgenler vardır. Bu altıgenlerin bir kısmı mavi bir kısmı ise kırmızıdır. Bunların alt uçlarından basamak şeklini anımsatan bir sap çıkmaktadır. Her biri farklı yöne uzanan bu sapların üzerinde stilize çiçek desenli kompozisyonların kaydırılmış ekenler üzerine işlendiği görülmektedir. İç dolgusu mavi renkli bir konturla çevrelenen halıda köşelerde ise dolgu olarak beyaz renk kullanılmıştır. Bordürde doğal kahverengi yün zemin üzerine mavi renkli sekiz köşeli bir yıldız ve bundan dört bir tarafa yaprak gibi çıkan kûfi harflerin başları görülür. Bu hâliyle ikinci halıya benzer. Ayrıca kûfiye benzer uzantıların iki yan uçlarında birer eli belinde motifi bulunur. İnce bordürlerde kırmızı üzerine beyaz renkli köşeli “S” ler işlenmiştir⁴⁹⁷ (Şekil 200- Foto 546).

⁴⁹⁷ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 556

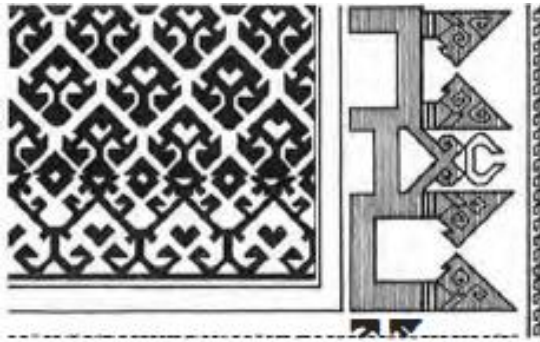
Şekil 200. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

Foto 546. Konya Selçuklu halısı 13. yüzyıl, (2.30x1.14 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env: 688 (O.Aslanapa'dan)

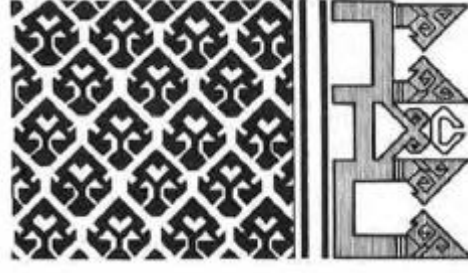
2.2.5. 5. Halı

Envanter numaraları 683, 692 ve 693 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halıları, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde üç parça şeklinde sergilenmektedir. Bu halıların ölçüleri envanter numarasının sırasıyla 226x123, 0.87x1.66m, 1.32x1.23 m'dir. Bu parçaların büyük bir halının uçları olduğu anlaşılmaktadır. Zeminde sarı rengin üzerine kancalı baklava motifleri koyu mavi renkle verev eksenler oluşturacak şekilde işlenmiştir. Bu haliyle geleneksel Anadolu kilimlerindeki eli belinde motifine benzemektedir. Sivri ok başlarına benzeyen motiflerin içinde "V" şeklinde zeminin rengi sarı görülmektedir. Aslında bu desenler 1. halıda ki desen şemasına çok benzemekle birlikte stilize bir şekilde kartal motifini de andırmaktadır. Baştaki iki sırada zemin koyu mavi üzerine, sarı renkli desenler işlenmiştir. Bu sarı renkli desenlerin içerisine dolgu olarak kırmızı renkte küçük baklava motifleri yapılmıştır. Ana bordür kalın olup, zeminde açık kırmızı üzerine iri ve dik hatlı kûfi yazılar koyu kırmızı renk ile işlenmiştir. Kûfi yazıların ucu dik üçgen şeklinde içleri kancalarla dolguludur. Etrafı kahverengi konturla çevrelenen harfler zıt yöne dönük koçboynuzu gibi kıvrımlı yani çifte kancalı ve tepesinde yeşil renkli hilal motifli bir düğümle birbirine bağlanmıştır. Ana bordürle zemin arasında sarı renkli ince bir bordür yer alır. Bu bordürün he iki yanında kırmızı ve kahverengi şeritler bulunmaktadır. En dıştaki ince bordürde ise rengi açık-koyu olacak şekilde işlenen kıvrımlı bir desen bulunmaktadır⁴⁹⁸ (Şekil 201-202) (Foto 547).

Şekil 201. 13. yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

⁴⁹⁸ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 556

Şekil 202. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

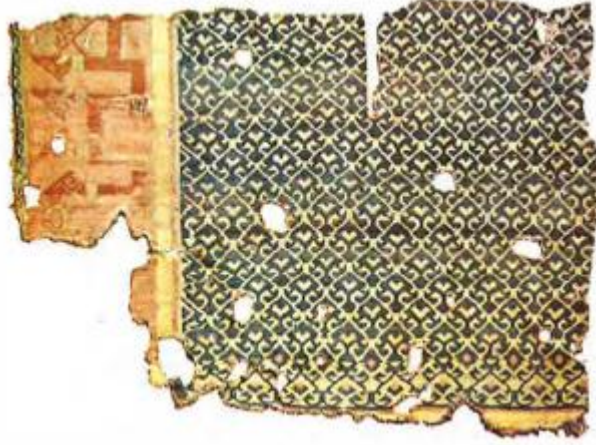
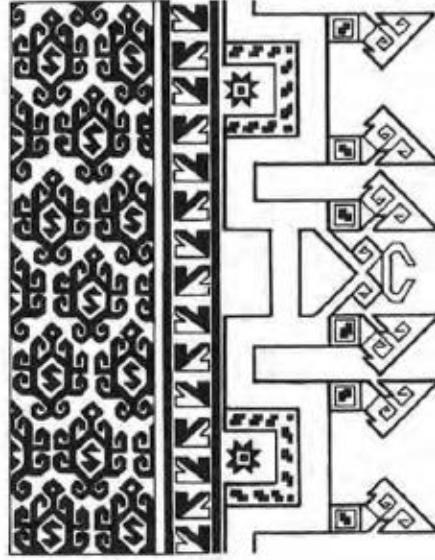

Foto 547. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (2.26 x 1.23 m.) Env: 683, yıpranmış olan eşi, (0.87x1.66m.) Env:692, (1.32 x 1 .23 m.) Env: 693, iki-parça, İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi (O.Aslanapa'dan)

2.2.6. 6. Halı

Envanter numarası 684 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. 0.90 x 0.74 m.ölçülerinde büyük bir halıdan geriye kalmış küçük bir parçadır. Zeminin koyu mavi olduğu halıda desenler açık mavi renk ile işlenmiştir. Halının merkezinde kırmızı renkle işlenmiş “S” motifi bulunmaktadır. Kenarlarda ise küçük bir baklava motifinin yer aldığı, kancalarının yukarı doğru uzadığı geometrikleşmiş, bitkisel bezeme bulunur. Baklavalılar kırmızı renk ile yapılmıştır. Ana bordürde zemin kırmızı üzerine beyaz renkli, arkaik karakterli, iri dik hatlı küfi yazı görülmektedir. Bu harflerde diğer halıda ki gibi koçboynuzu şeklinde kıvrımlı bir düğümle birbirine bağlanmaktadır. Bu harflerin tabanındaki boşluklar merkezde kırmızı olacak şekilde lacivert sekiz kollu yıldızlarla süslenmiştir. Zeminin de sarı rengin kullanıldığı lacivert ve kırmızı renkli Kazayağı

motiflerinin şaşırtmalı olarak yerleştirildiği ince bordür iç dolguyu ana bordürden ayıran kırmızı şeritten sonra yapılmıştır⁴⁹⁹(Şekil 203- Foto 548).

Şekil 203. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

Foto 548. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (0.90 x 0.74 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 684 (O.Aslanapa'dan)

⁴⁹⁹ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 556

2.2.7. 7. Halı

Envanter numarası 678 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Konya Selçuklu halısı, günümüzde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. 0.77 x 0.17 m. ölçülerindedir. Bordürünün genişliğinden büyük bir halının parçası olduğu anlaşılmaktadır. Zeminde koyu mavi kullanılan halıda geometrik desenler açık mavi ile işlenmiştir. Ortasında benekleri kırmızı küçük sarı dolgulu baklava motifinin etrafında kancalı baklavalılar bulunur. Bu kancalı baklava desenlerinin tam ortasında altıgen çerçeveli ve içlerinde “S” şeklinde işlemler olan kompozisyon görülür. Bu kompozisyon eşkenar dörtgenlerin ve yassı altıgenlerin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Oldukça geniş olan bordürde zemin kırmızıdır. Bu kısımda sekiz kollu bir yıldız üzerinde koçboynuzu şeklinde beyaz renkli çifte kanca ve üzerinde hilalin birleştirdiği iri kûfi harflerin izleri görülür. Bu harflerin kenarları kahverengi konturludur. Üzeri kancalı sarı bir şerit iç dolguyla bordürü birbirinden ayırır⁵⁰⁰(Şekil 204- Foto 549).

Şekil 204. 13. Yüzyıl, Konya Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

⁵⁰⁰ Aslanapa, 2005, 40

Foto 549. Konya Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (0.77 x 0.17 m.) İstanbul, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. Env: 678 (O.Aslanapa'dan)

2.3. BEYŞEHİR'DE BULUNAN HALILAR

Beyşehir Eşrefoğlu Cami'de Anadolu Selçuklularına ait halılarının üç tanesinin bulunduğu bir diğer mekândır. 1930 yılında R.M. Riefstahl tarafından keşfedilmiş ve yayınlanmıştır. Günümüzde bu halıların iki tanesi Konya Etnografya Müzesi'nde sergilenmekte, bir tanesi ise zaman içerisinde kaybolmuştur. Fakat daha sonra bu halının büyük bir parçası İngiltere'de E. Unger'e ait Keir Koleksiyonu'nda ortaya çıkmıştır⁵⁰¹.

2.3.1. 1. Halı

Envanter numarası 867 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Beyşehir Selçuklu halısı, günümüzde Konya Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir. Yaklaşık olarak 1.70 x 2.54 m. ölçülerindedir. Zeminde koyu mavi renk üzerine açık mavi renkte kenarlı

⁵⁰¹ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 24

koçboynuzlu baklavalara sıralanması görülür. Bu baklavalara merkezinde ise kırmızı renk üstüne sekiz kollu yıldızlar koyu mavi renkte işlenmiştir. Yalnız bu yıldızların bazıları sarı ve kırmızıdır.

Kûfî yazılı bordür kısa kenarlardan birinin ucunda bulunmaktadır. Çok küçük bir parça olan bordürde harfler kırmızı zemin üzerine beyaz renkte arkaik karakterler şeklinde devam etmektedir, 13. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir. Bazı yayınlarda bu halı için 15. yüzyıl denilmektedir⁵⁰².

Halıda kullanılan baklava ve kenarlarındaki koçboynuzu motifi yüzyıllardır Anadolu'da kullanılan bir desendir. Özellikle Eskişehir, Afyon, Kütahya bölgesinde dokunan zililerde tüm zemini kaplayacak şekilde bu desenin kullanıldığı görülür.⁵⁰³ (Şekil 205 - Foto 550).

Şekil 205. 13. Yüzyıl, Beyşehir Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

⁵⁰² Peker& Bilici, 1996, 25

⁵⁰³ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 555; S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı-Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları" *Vakıflar Dergisi*, XXI, İstanbul 1990, 21-322

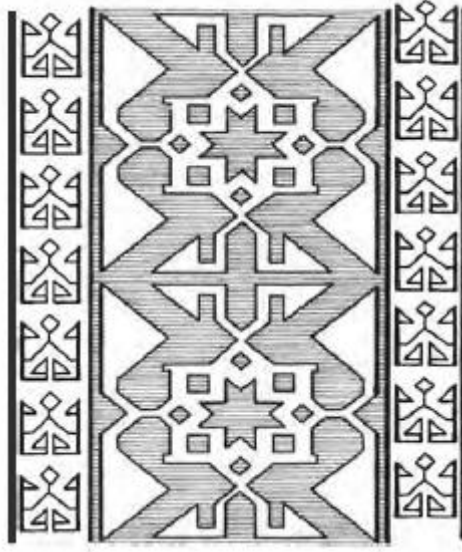

Foto 550. Beyşehir Selçuklu Halısı, 13. yüzyıl, (1.70 x 2.54 m.) Konya, Etnografya Müzesi, Env. 867(O.Aslanapa'dan)

2.3.2. 2. Halı

Envanter numarası 867 olan ve 13. yüzyıl olarak tarihlendirilen Beyşehir Selçuklu halısı, günümüzde Konya Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir. Yaklaşık olarak 1.16 x 0.49 m. ölçülerindedir. Bu halı Konya'da bulunan ikinci halı ile benzerlikler gösterir. Farklı olarak sadece iç dolguda açık kırmızı üzerine koyu kırmızı renk kullanılmıştır. Bir de bu halının ana bordüründeki desenler diğer halıya göre daha düzgün ve bilinçli yapılmıştır. Konya örneğindeki karışık çengelli desenlerin aksine uçları dik üçgen ile sonlanana çifte kûfi harfler bulunmaktadır. Sekiz köşeli yıldızların birbirine bağlandığı şeritler iç dolguda görülmektedir. Halıdaki ince bordür 18. ve 19. yüzyıl halılarında da görülmüştür⁵⁰⁴ (Şekil 206- Foto 551).

⁵⁰⁴ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 557

Şekil 206. 13. Yüzyıl, Beyşehir Selçuklu Halısının Bordür Çizimi (O.Aslanapa'dan)

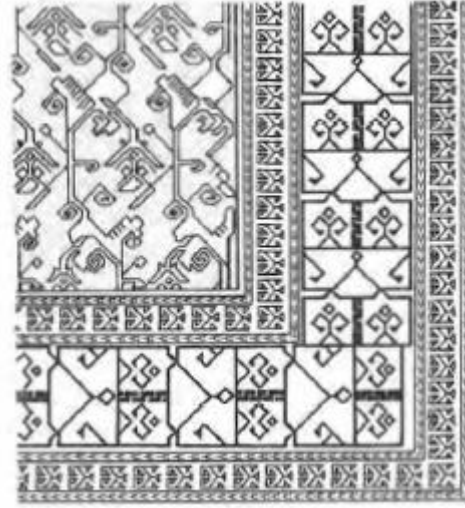

Foto 551. Beyşehir Selçuklu halısı, 13. yüzyıl, (1.16 x 0.49 m.) Konya, Etnografya Müzesi, Env. 867 (O.Aslanapa'dan)

2.3.3. 3. Halı

R.M. Riefstahl 14. yüzyılın başında kayıp olan Beyşehir Selçuklu halısını yayınlamıştı. R.M. Riefstahl'den sonra bu halının büyük bir parçası E. Unger Keir Koleksiyonunda yani İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Başka bir koleksiyonda da bir parçasının olduğu öğrenilen halının 5 m. boyunda olduğu söylenmektedir. Bu halıda ki

çiçek motifleri zeminde ki koyu mavi rengin üzerine, açık mavi renkte üsluplanmış şekilde sağa ve sola bakar biçimde sıralanmıştır. Çiçek motifleri beyaz konturla çerçevelenmiştir. Bordürün geniş olduğu halıda stilize edilmiş iri kûfi yazı uzanır. Bu motiflerin arasında eli belinde deseni vardır. Ana bordürde soluk kırmızı renk üzerine koyu mor örnekler işlenmiştir. Zeminde sarı rengin kullanıldığı ince bordürlerde küçük çifte kûfi harfler kızıl kahverengi renginde sıralanmıştır. Diğer halılarda bu harfler dikey yönde sıralanmış olmasına rağmen bu halıda yatay yönünde sıralanmıştır. Diğer halılardan ayıran bir diğer özelliği ise bitkisel karakterli bir halı olmasıdır. Geometrik desenlerden bitkisel desenlere geçişi gösteren bir halıdır. Dolayısıyla 14. Yüzyıl başlarına tarihlenir⁵⁰⁵(Şekil 207- Foto 552).

Şekil 207. 13. Yüzyıl Sonu, Beyşehir Selçuklu Halısının Çizimi (O.Aslanapa'dan)

⁵⁰⁵ Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Ankara Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991 27

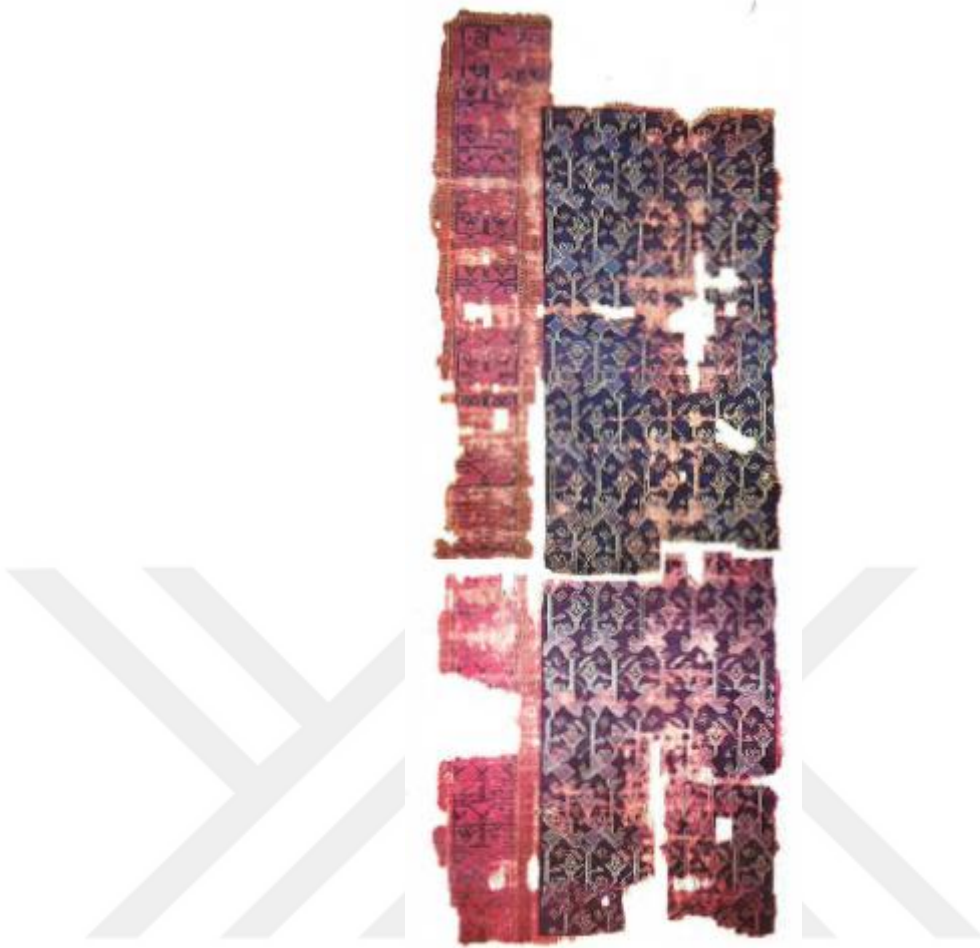

Foto 552. Beyşehir Selçuklu Halısının Diğer Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, Özel Koleksiyon, Almanya (O.Aslanapa'dan)

2.4. FUSTAT'TA BULUNAN HALILAR

Anadolu Selçukluları Dönemi'nde Sivas, Konya, Kayseri ve Aksaray'da dokunan halıların Hindistan, Mısır, Irak, Suriye ve Çin'e kadar ihraç edildiğini bildiren seyahatnameler bulunmaktadır. Fustat'ta bulunan halılar bu seyahatnamelerin doğruluğunu kanıtlamaktadırlar.

1935-1936 yıllarında Mısır'da (eski Kahire) Fustat'ta yapılan araştırmalarda 100'e yakın değişken ebatlarda birçok halı parçası bulunmuştur. İncelemelerde Anadolu'dan ihraç edildiği ve 13. ve 15. yüzyıllar arasına ait oldukları anlaşılmıştır. J. Lamm bu araştırmaların 29 tanesini yayınlamıştır. Yayımlanan bu halılar günümüzde İsveç müzelerinde ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Bu halıların 7 tanesinin yapımında sert yün kullanılması ve Türk-Gordes düğümü tekniği ile yapılmasından dolayı

Selçuklu halıları olarak tespit edilmişlerdir. Teknik ve dekoratif özellikleri bakımından Konya halılarına benzemektedir.

2.4.1. 1. Halı

0.14 x 0.16,5 m. ölçülerinde olan halı 13. yüzyıl sonu olarak tarihlendirilir. Günümüzde Stockholm National Museum'dadır. Zeminde açık kırmızı rengin kullanıldığı halıda mavi renkli baklavalara koyu kırmızı renkli kancaların arasında sıralanır⁵⁰⁶ (Foto 553).

Foto 553. Fustat Selçuklu halı parçası, 13. yüzyıl, (0.14 x 0.16,5 m.) Stockholm, Nationalmuseum (O.Aslanapa'dan)

2.4.2. 2.Halı

13. Yüzyıl sonu olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Stockholm National Museum'dadır. 26 x 17 cm ölçülerindeki bu halının zemini kırmızıdır. Koyu mavi olan çok köşeli yıldız motifinin bir kısmı bellidir. İçlerinde sekizgen sarı bir yıldız, kırmızı baklava şeklinde dolgular bulunmaktadır. Üç parçalı geometrik palmetler zemine koyu kırmızı renk ile işlenmiştir⁵⁰⁷ (Foto 554).

⁵⁰⁶ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 557-558

⁵⁰⁷ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 51

Foto 554. Fustat'dan Selçuklu Hah Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, (zemin 0.26 x 0.17 m.) Stockholm, Nationalmuseum (O.Aslanapa'dan)

2.4.3. 3. Halı

13. Yüzyıl sonu olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Stockholm National Museum'dadır. 31,5x18 cm ölçülerindedir. İkinci halıdaki gibi geometrik üçlü palmetler bordür ve zeminde açık kırmızı üzerine koyu kırmızı olacak şekilde işlenmiştir. Kûfi harfler iri ve zeytuni yeşil renge ana bordürde kullanılmıştır. Bu bordürün zemini koyu mavidir. İç sıra düz bir şerit şeklinde açık yeşil rengindedir. Orta bordürde ise üçlü dördü goncalar bir aşağı bir yukarı, kırmızı ve mavi dolgulu olarak sıralanmıştır.⁵⁰⁸ (Foto 555).

⁵⁰⁸ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 51

Foto 555. 'Fustat'da Selçuklu Halı Parçası, (zemin ve bordürden 0.31,5 x 0.18 m.) 13. Yüzyıl Sonu, Stockholm, Nationalmuseum (O.Aslanapa'dan)

2.4.4. 4. Halı

14. Yüzyıl başları olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Stockholm National Museum'dadır. İki parça halinde bulunmuştur⁵⁰⁹. 33x9,5 cm ölçülerindedir⁵¹⁰. Zeminin kahverengi olduğu halıda bitkisel ve geometrik desenler mavi, kırmızı ve beyaz renkler ile işlenmiştir⁵¹¹(Foto 556).

⁵⁰⁹ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 558

⁵¹⁰ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 53

⁵¹¹ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 558

Foto 556. Fustat'dan Çiçekli Halı Parçası, 14. Yüzyıl Başı, (33 x 9,5 cm.) Stockholm, Nationalmuesum (O.Aslanapa'dan)

2.4.5. 5. Halı

14. yüzyıl başı olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Stockholm National Museum'dadır. 40x14,5 cm ölçülerindedir⁵¹². Bir halının bordür parçasıdır. Zeminde kırmızının üstüne kahverengi konturlu kûfi harfler beyaz renkle işlenmiştir. Bu harflerin birleşen yerlerinde birer hilal bulunmaktadır. İnce bordür zikzak desenlidir⁵¹³(Foto 557).

Foto 557. Fustat'dan Kufi Bordürlü Halı Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, 14. Yüzyıl Başı (0.40 x 0.14 m.) Stockholm, Nationalmuseum (O.Aslanapa'dan)

⁵¹² Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 53

⁵¹³ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 558

2.4.6. 6. Halı

14. yüzyıl başı olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Stockholm National Museum'dadır. 27,5x10,5 cm ölçülerindedir⁵¹⁴. Küçük bir zemin parçasıdır. Zeminin açık kahverengi olduğu halıda sekiz köşeli yıldızlar koyu mavi renkte ve kesişen uçları iki dik üçgenden meydana gelen ok başı şeklindedir⁵¹⁵ (Foto 558).

Foto 558. Fustat'dan Halı Parçası, 13. Yüzyıl Sonu, 14. Yüzyıl Başı, (0.27,5 x 0.10,5 m.)
Stockholm, Nationalmuseum (O.Aslanapa'dan)

⁵¹⁴ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 53

⁵¹⁵ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 558

2.4.7. 7. Halı

14. yüzyıl başı olarak tarihlendirilen bu halı günümüzde Göteborg, Röhss Museum'da sergilenmektedir. 31,5x25,5 cm ölçülerindedir⁵¹⁶. Zeminin açık kahverengi olduğu halıda köşeli yıldızlar ve üçgenler mavi, yeşil, açık ve koyu kırmızı renginde kûfi motifli iki tarafa uzanan kanat şeklinde işlenmişlerdir. Harap haldeki bu parçayı diğerlerinden ayıran en önemli özellik uzun ve çok yumuşak bir yünden dokunmuş olmasıdır⁵¹⁷(Foto 559).

Foto 559. Fustat'dan Parça Halı, 14. yüzyıl (31,5 x 25,5 cm.) Göteborg, Röhsska Konstlöjdmuseum (O.Aslanapa'dan)

⁵¹⁶ Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 53

⁵¹⁷ Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, 16-17

2.5. HAYVAN FİGÜRLÜ HALILAR

Avrupalı birçok ressamın tablolarında görülen hayvan figürünün orijinallerinin Anadolu'da ki halıların motiflerinden geldiği kabul edilmektedir⁵¹⁸. 14. yüzyıl başındaki resimlerde hayvan figürünün tasvir edilebilmesi için Anadolu'da daha önce yapılmış olması gerekmektedir. Böylece Anadolu hayvan halılarının ilk kullanımı 13. yüzyılın başına kadar gelmektedir⁵¹⁹. Kurt Erdmann'ın bu görüşünde haklı olduğu yakın zamanda tespit edilen hayvan figürlü halılarla ispatlanmaktadır. Tibet Budist Manastırlarında keşfedilen ve dünya müzeleri ve özel koleksiyonlarca satın alınan bu halılar, dünya halı sanatında çok önemli keşifler olmuş ve bazı noktalar aydınlanmıştır. Bunlardan ikisi H. Kirchheim ve Orient Stars koleksiyonunda, birisi New York Metropolitan Müzesi'nde, birisi Cenova'da Bruschetti Koleksiyonu'nda toplam dört halı keşfedilmiştir. Özellikle Kirchheim ve Orient Stars Koleksiyonu'nda bulunan kûfi yazı bordürlü hayvan figürlü halı 13. yüzyılda Anadolu'da geometrik örnekli halılar yanında hayvan figürlü halıların da dokunduğunu göstermektedir.

Heinrich Kirchheim ve Orient Stars Koleksiyonu'nda bulunan hayvanlı halılar, halı sanatı tarihinde çok önemli bir buluş olmuş ve bazı fikirlerin yerine oturmasını sağlamıştır. Yayınlarda Eskenazi eski hayvan halısı denilen ve Karbon testi sonucu 1190-1300 yılları arasına tarihlenen 173 x 310 cm. ölçülerindeki halı, Anadolu Selçuklu halılarının etkisini taşımaktadır⁵²⁰.

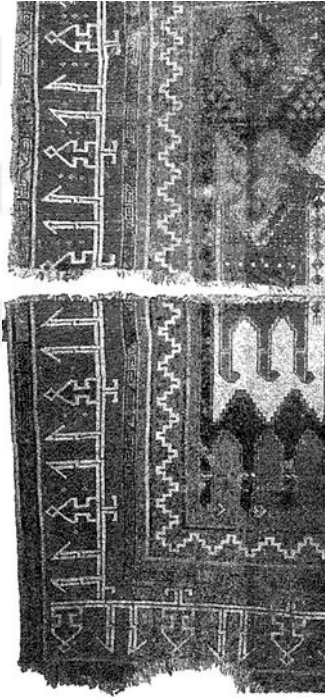
1990 yılında New York Metropolitan müzesine Fred Çağan'dan satın alınan halının Nepal'de Tibetli Çinlilerce tahrip edilen bir Budist Manastırından getirildiği belirtilmektedir. Zemini kırmızı olan halının iç dolgusunda bir meandr sırasıyla boyuna olacak şekilde iki dikdörtgene ayrılmış ve karşılıklı gelecek şekilde içlerine birer çift stilize hayvan modeli yerleştirilmiştir. Dört hayvan figüründen oluşan desende içlerine de daha küçük ölçülerde birer hayvan daha yerleştirilmiştir. Halının üst bölümündeki hayvanlardan soldaki yeşil, sağdaki mavi renkle, alt kısmındaki hayvanlardan soldaki mavi, sağdaki yeşil olacak şekilde işlenmiştir. Bu hayvan figürlerinin yeşil olanlarının içlerinde kırmızı üstüne mavi renk, mavi renkli büyük hayvanların içlerine de sarı

⁵¹⁸ Kurt Erdmann, *Der Türkisch Teppich Des 15. Jahrhunderts (15. Asır Türk Halısı)*, İstanbul 1957, 100; Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu 2*, 560

⁵¹⁹ Erdmann, 100; Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu 2*, 560

⁵²⁰ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu 2*, 560

üzerine kırmızı renkli hayvanlar işlenmiştir. Bütün figürler birbirlerine bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Kuyrukları içe doğru kancalı bir şekilde kıvrık yapılan büyük hayvanların ağızları çıkıntı olarak, boyunlarının arkası ise yelesi gibi işlenmiştir. Bu hayvanlar yan profilden yani ayakları ve başları aynı yönde işlenmişlerdir. İçindeki hayvanlar bu hayvanlara oranla hem küçük yapılmış hem de dört olan ayak sayısı üç olarak yapılmıştır. Hayvan desenlerinin ağzından zincir oluşturacak şekilde küçük eşkenar dörtgenler sarmaktadır. Zinciri daha kısa olan üsteki hayvanların kıvrımlı çengele benzeyen kuyruklarında birer küçük eşkenar dörtgen alttakilerin kuyrukları da yine kıvrımlı çengel şeklinde olup ucunda iki kanca bulunur. Büyük hayvanların arasında kalan boş alanlara çok küçük tek hayvanlar işlenmiştir. (Foto 560)

Resim/Picture 1

Foto 560. Oktay Aslanapa'ya göre; Eski Hayvan Halısı, Anadolu 12-14.yy. (3.10x1.73 m.)
Kischheim Koleksiyonu (O.Aslanapa'dan)

Orient Stars Koleksiyonundaki halının etrafını çeviren bordürde zemin kırmızı, üstündeki kûfi harflerde beyaz renk ile işlenmiştir. Bu harfler dik hatlı olup dik üçgen şeklinde bitmektedir. Diğer Anadolu Selçuklu halılarındaki kalın şekilde işlenen harfler bir düğümle birleştirilip hilal ile sonlandırılırdı fakat bu halıda ince yapılan harflerin birleşme yerlerinde üçgen motifleri ve tepelerinde küçük birer baklava motifi işlenmiştir. Konya'da ve Beyşehir'de bulunan Selçuklu halılarında zemin ve iç dolgu renkleri birbirine zıt olan renklerle işlenmişti. Fakat bu halıda ana zemin ve bordür

zemini kırmızıdır. Köşeli “S”lere benzeyen motifler kûfi harflerin bulunduğu bordürün iki tarafındaki ince bordürlerde görülmektedir. Bu teknik diğer hayvanlı halı olan Marby Halısı’nda da görülür⁵²¹. Bu halılarda görülen hayvan figürlerinin Tibet’te bulunmayan Güney Amerika’nın meşhur Lamalarını hatırlatması ve Budist rahipleri Lamalarla isim benzerliği taşıması gariptir⁵²² (Foto 561).

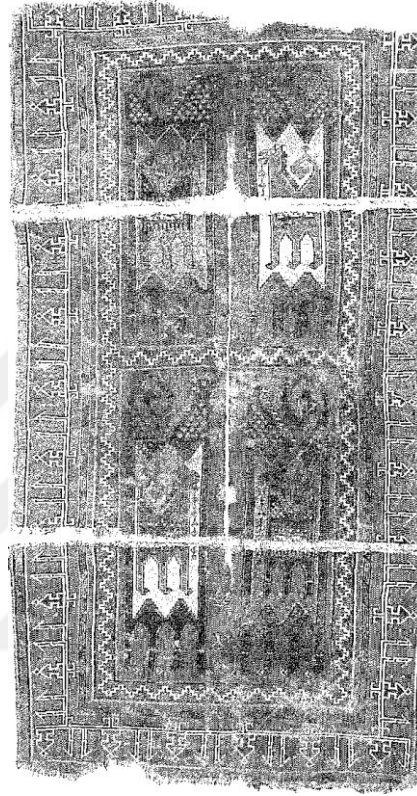

Foto 561. Yine Oktay Aslanapa’ya Göre; Eskenazi Eski Hayvan Halısı. 12.14.yy. Karbon Testi (1190- 1300 cm.) Orient Stars Koleksiyonu (O.Aslanapa’dan)

New York Metropolitan Müzesinde sergilen diğer halının da yapılan analizlere göre 13. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu kesinleşmiştir. 126x153 cm. ölçülerindedir. Zeminin kırmızı olduğu halıda karşılıklı iki çift hayvan lacivert renk ile işlenmiştir. Bu hayvanların üç bacağı yerde, bir bacağı dizden bükülerek kaldırılmış şekilde ve önde işlenmiştir. Kuyrukları yukarda ve karşılıklı kancalar şeklindedir. Bu dört hayvanın içinde de küçük hayvan motifleri işlenmiştir. Bu hayvanlar üç bacaklıdır. Bu hayvanların kuyrukları ise çengel şeklinde ve içe doğru kıvrıktır. Bu hayvanların üç

⁵²¹ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 560

⁵²² Oktay Aslanapa, “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler”, *Arış*, sayı:2, Ankara 1997, 14

tanesi sarı zemin üzerine lacivert işlenmiş bir tanesi lacivert zemin üzerine kırmızı olacak şekilde işlenmiştir.

Ana bordürde zemin laciverttir. Sekizgenler içinde kenarları kancalı baklavalar kırmızı renk ile işlenmiştir. Bu bordürün iki yanında ki bordürler ince ve düz şeritlidir. Bu bordürlerde sarı renkli meandr motifi lacivert zemin üzerine işlenmiştir. İçte köşeli “S”, dışta “S”ye benzer motifler yer alır. Üst kısımdaki meandr sıralarında renk değiştirilmiştir. Lacivert üzerine kırmızı renk kullanılmıştır. Bu işlem ana bordürde de yarım bırakılmıştır⁵²³(Foto 562).

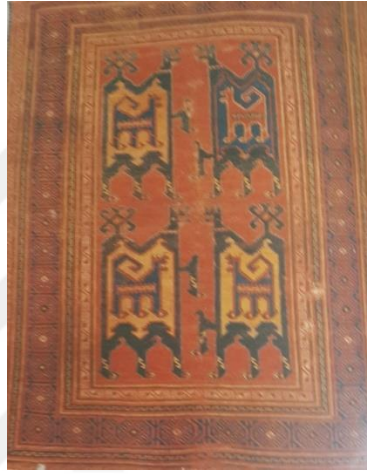

Foto 562. Çağan Eski Hayvan Halısı, 12-14.yy. (126-153 cm.) New York Metropolitan Müzesi (O.Aslanapa’dan)

Bruschettini Koleksiyonunda bulunan halı yayınlanmamıştır. New York Metropolitan Müzesinde bulunan halıdaki gibi, fakat büyük boy tek bir hayvan figürü olduğunu öğrenmekteyiz⁵²⁴.

Bulunan hayvan figürlü son halı Kirchheim Koleksiyonunda yer almaktadır. Bu halı insan yüzüne benzeyen motif içerdiğinden çehre halısı olarak bilinir. 13. ve 14. yüzyıllara tarihlendirilen halı 235x170 cm. ölçülerindedir. Yaratık şeklindeki motifler çok soyut bir şekilde işlenmiştir⁵²⁵.

Birbiri üzerine iki yaratık bulunan halıda, alt yanda tam desen, üstte ise onun aksine bir parçası karşı yöne bakan desen işlenmiştir. Arka planda koyu mavi renkte işlenen yaratığın dört ince bacağı bulunmaktadır. Bu halıda en dikkat çeken detay ise

⁵²³ Aslanapa, “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler”, 10

⁵²⁴ Aslanapa, “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler”, 14

⁵²⁵ Peker ve Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, 561

fildişi zeminde insan yüzüne veya kedi cinsine benzetilen şekillerdir. Bu yaratıkların yuvarlak gözleri, uzun kaşları, baştan omuzlara kadar uzanan saçları veya pençeleri, kırmızı çeneleri ve ince çizgili burunları vardır. Ön planda yaratıklar açık mavi olup daha soyut bir görünüş alırlar.

Bu yaratık ikiye bölünmüş görülmektedir. Bir bölümü baş, ense ve ön bacadan ibaret olan desende bir bölümünde üç bacak ve kuyruk bulunmaktadır. Bu bacaklardan biri yukarı kalkmış şekilde resmedilmiştir. Kuyruk ise karşılıklı iki dirsek kancaya benzeyecek şekilde yapılmıştır. Arka plandaki hayvanın başı ile ön plandaki hayvanın başı benzerlik göstermektedir. Başa işlenen bacağın arkasında, renkli üçgenlerin uçlarından küçük baklava örnekleri ile biten ince saplar uzanır. Halının arka planındaki alt tarafında dört tane çift başlı kuşa benzeyen tarak yaratıklar lacivert renkte işlenmiştir. Halının üst bölümünde ise bu tarak yaratıklar tek başlı ve kırmızı renkle belirtilmiştir⁵²⁶ (Foto 563).

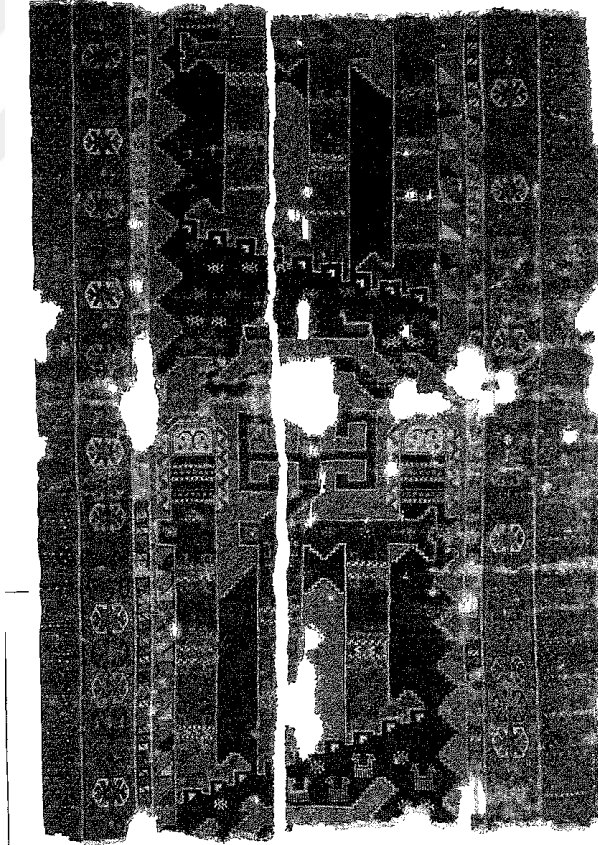

Foto 563. İnsan Yüzlü Hayvan Halısı, Anadolu 13.-14.yy. (235-170 cm.) Kirchheim Koleksiyonu (O.Aslanapa'dan)

⁵²⁶ Aslanapa, "Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler", 16

2.6. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ KUMAŞLARI

Anadolu Selçukluları döneminden günümüze gelebilen kumaş numuneleri oldukça azdır. Fakat dönemin kumaş sanatıyla ilgili bilgi vermesi bakımından oldukça önemli parçalardır⁵²⁷.

Lyon'da Musee Historique des Tissus'da Selçuklu dönemine ait bulunan ilk kumaş aslan desenli kumaştır. Kırmızı ipekli zeminde altın tellerle işlenmiş desen Selçuklu geleneğidir⁵²⁸. Kumaşın kenarında "Alâüddünya veddin Abul Feth Keykubad İbn Keyhusrev burhan-ı emir el-müminin" yazılıdır. Aynı zamanda bu yüzyıla bir belge değeri taşıyan kumaşın sultan Alaaddin Keykubad için Konya'da dokunulduğu düşünülmektedir. Kumaştaki daireler yan yana biçimde sonsuzluk prensibi ile yerleştirilmiştir. Dairelerin çevresindeki rozetli çiçekler altı yapraklı ve çerçeveyi kapsayacak şekilde yerleştirilmiştir. Kumaşta iki aslan figürü sırt sırta durup, bir birine bakmaktadırlar. Ağızlarından çıkan dilleri rumi şeklinde devam etmektedir. Pençeleri ve tırnakları aşırı belirgin yapılan aslanların dışında kalan daire zemini ise palmet ve kıvrımlı dallarla doldurulmuştur. Aslan figürlerinin kuyrukları rumilerle biter. Kumaşın dokuması dimi, çözgüsü esmer ten rengi ipek, atkısı kırmızı ipek ve altın telli ipliktedir.⁵²⁹ "Kumaşın genel kompozisyonu Sasani ve Bizans kumaşlarından olan bir düzeni hatırlatır. Fakat madalyonlar arasında bağlayıcı düğümlerin olmaması bu kumaşın desenlerinin İran'da Büyük Selçuklu kumaşlarından kaynaklandığını vurgular" geleneğindedir.⁵³⁰ Selçuklu devrinin özelliklerini yansıtan bir dier özellikte palmet ve kûfi yazılı kitabedir.

Üç ayrı parça şeklinde dokunduktan sonra birbirine birleştirilmiştir. Sonradan eklenen bir parçada kumaşın uç kısmına yazılan yazıdır. Kumaş gruplarından altın telli kemha grubuna dâhil olan bu kumaş, Osmanlı kemha dokumacılığın da adeta temelini oluşturur. (Foto 564)

⁵²⁷ Özden Süslü, *Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara 1989, 5

⁵²⁸ Fikri Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, Erzurum, Zafer Ofset, 2011, 36; Şerare Yetkin, *"Türk Kumaş Sanatı" Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara 1993, 330

⁵²⁹ Çetin Aytaç, *El Dokumacılığı*, Ankara 1998, 160

⁵³⁰ Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, 330

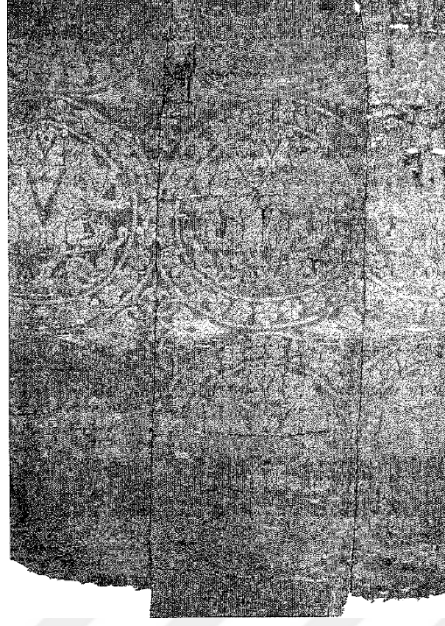

Foto 564. Sultan I. Alâeddin Keykubad İçin Dokunmuş Aslanlı Kumaş

Siegburg'da Saint Servatius Kilisesi'nde Selçuklu dönemine ait ikinci kumaş örneği bulunmuştur. İki parça şeklinde bulunan bu kumaşların biri bulunduğu kilisede sergilenirken biri de Berlin Staatliche Museen Preussischer Kuntun Besitz (Kunstsgewerbe Museum)da sergilenmektedir⁵³¹. Kumaşın çözgüsü ten rengi, atkısı kırmızı ipekten olup altın kılaptanla desenler dokunmuştur. Dimi örgü deseninin kullanıldığı dokumada⁵³² açık kırmızı zemin üzerine çift başlı kartallar koyu kırmızı renginde işlenmiştir. Konturlar altın yaldızla atılmıştır.

Kartalın kanatları köşeleri yuvarlatılmış üçgen biçimindeki kalkanların içerisine yerleştirilmiştir. İnci dizileriyle çevrilmiş kalkan madalyonu delip zemin boşluğuna çıkar. Bu kısımda ikiye ayrılarak bir uç ejder başına, diğer uç iri bir rumiye dönüşür. Tasvirde kartalın gagası açık ve iki kulak görünecek şekilde, pençeleri ise açık ve aşırı belirgin biçimde betimlenmiştir. Kalkan biçimdeki madalyonun üst köşelerinde basit rumiler yer alır. "Kalkan madalyonun içindeki inci dizileri İran kumaşlarında da görülür"⁵³³ (Foto 565).

⁵³¹ Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, 38; Nevber Gürsu, *Türk Dokumacılık Sanatı*, İstanbul 1988, 31

⁵³² Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, 38; Yetkin, "*Türk Kumaş Sanatı*" *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, 331.

⁵³³ Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, 38-39; Yetkin, "*Türk Kumaş Sanatı*" *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, 331

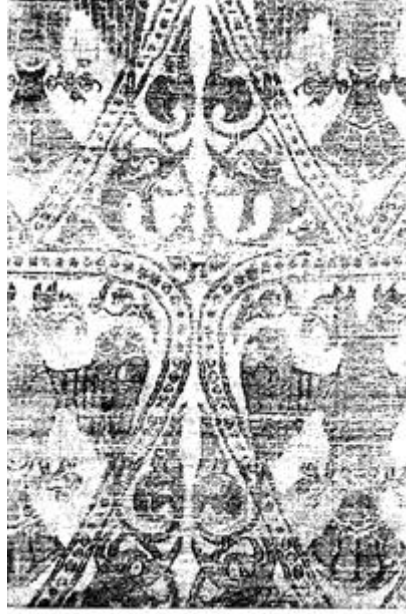

Foto 565. Çift Başlı Kartal Figürü Bulunan XIII. yy. Selçuklu Kumaşı

Selçuklu dönemine ait üçüncü kumaş örneğinde İngiltere'de Nisan 1990 tarihli Halı Dergisinde yayınlanmıştır.⁵³⁴ Yalnızca fotoğrafının basıldığı kumaş örneği 12. ve 13. yüzyıllara tarihlendirilir. 84x127 cm ölçülerinde ki bu kumaşın kılaptanla ve haiz ipekle dokunulduğuna dair kısa bir bilgi mevcuttur. Zemini kahverengiye çalan kırmızı olan kumaşın motifleri altın telle ve sarı ipekle dokunmuştur. Yuvarlak madalyonlu çift başlı kartal motifi bu kumaşta da karşımıza çıkar. Daire şeklindeki arman ile kartalın arası kıvrım dallarla doldurulmuştur. Armanın dışında sırtları armaya dönük iki atmaca veya kartal motifi bulunur. Bu figürlerin başları geriye doğru çevirmiş ve madalyona bakar şekilde tasvir edilmiştir. Kartalın göz uçları kıvrık, gövdeleri sade bırakılmıştır. Buna istinaden bütün zemin Rumileri andıracak şekilde küçük kıvrımlı dallarla doldurulmuştur. Kumaşın süslemesinden de anlaşılacağı üzere bütün unsurları Selçuklu özelliklerini taşımaktadır⁵³⁵(Foto 566).

⁵³⁴ Halı, Nisan 1990, 50, 3

⁵³⁵ Fikri Salman, "Tarihi Türk Kumaşlarında Desen ve Renk Anlayışı", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sayı. 4, Erzurum 1981, 145

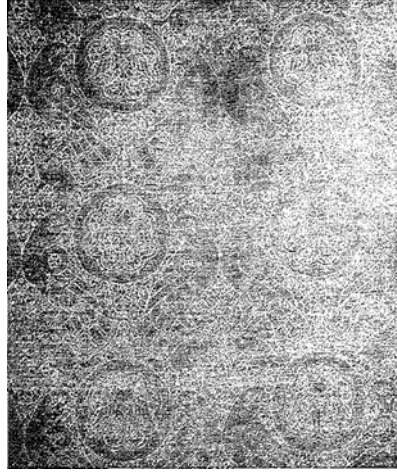

Foto 566. Altın ve İpekle Dokunmuş 12-XIII yy. Selçuklu Kemhası

Berlin Staatlichen Museen'de bulunan diğer kumaş örneği de kartal motifli olup Brokar dokuma tekniği ile dokunmuştur. 13. yy. Konya kökenlidir⁵³⁶. İç bordüründeki çift başlı kartal figürünü rumi ve palmetlerin çevrelediği kumaşta dış bordür inci dizilerinin çevrelediği yuvarlak madalyon ya da bir arma şeklinde düzenlenmiştir. Selçuklu geleneğinin bir parçası olan kartal figürü daha önceki kumaştaki gibi açık pençeli, kuvvetli ve oldukça sivri gagalı olarak tasvir edilmiştir. Kartalın kanatları ise daha ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Sasani etkisi kenarlardaki inci dizelerinde kendini gösterir. (Foto 567)

Foto 567. XII. yy. Konya Kökenli Brokar Kumaş

Fransa'nın Lyon kentinde Musee Historique des Tissus'da bulunan Selçukluya ait son kumaş örneği de insan figürlü kumaş parçasıdır. Altın telin kullanıldığı tahmin edilen figüratif süslemelerde ipekle dokunmuş kumaş kullanılmıştır. Su damlasını andıran madalyonların bordürleri kûfi yazılı şekilde düzenlenmiştir. Ortasında ise bir hayat ağacı ve iki yanında oturan kadın-erkek figürleri tasvir edilmiştir. Figürlerden arta

⁵³⁶ Aydın Uğurlu, "Klasik Çağ Anadolu Dokumacılığı", *İlgi*, Yaz 1998, 46, 3

kalan boşluk ise bol miktarda rumi yapılarak doldurulmuştur. Kadın-erkek figürlerinin kaftanları rumi ve bitkisel motiflerle detaylandırılmıştır. Selçuklu kumaşlarındaki hayvan figürü, grifon ve Rumilerin aksine bu kumaşta kullanılan insan figürleri ve kûfi yazı biçimi Büyük Selçuklu süsleme tekniğinin de kullanıldığının ve benimsendiğinin bir delilidir.

Kullanılan figürler, Uygur duvar resimlerindeki insan şekillerine benzetilse de, Anadolu Selçuklularında kullanılan çini ve seramikteki Varka ve Gülşah isimli minyatürlerdeki figürlere daha çok benzemektedirler. Yapılan insan figüründen dolayı bu kumaşı Büyük Selçuklu dönemine devretmek daha uygun olacaktır. Zira Büyük Selçukluların yakın zamanda ilişkileri ve muhtemel etkileri olduğu Uygur resim geleneğinin izleri bu kumaşta karşımıza çıkmaktadır. Oktay ASLANAPA bu kumaş için, "Anadolu Selçuklularına aittir" dese de Büyük Selçukluların son dönemleri ile Anadolu Selçuklularının ilk dönemleri arasında olması daha muhtemeldir. Yani XI. yy. ile XII. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir⁵³⁷ (Foto 568).

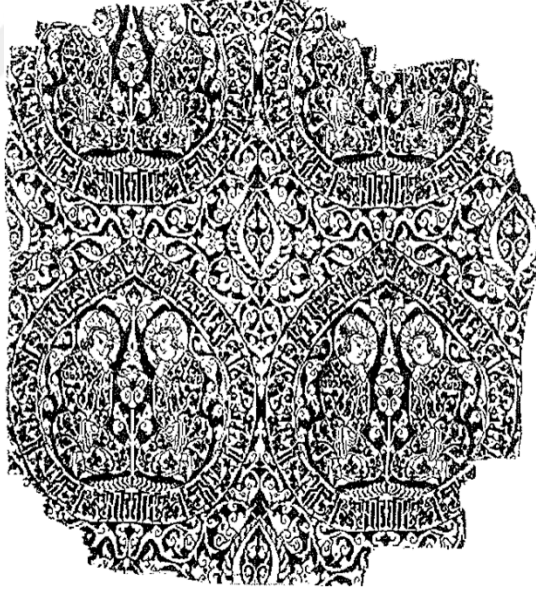

Foto 568. XI-XII. yy. Selçuklu İpek Kumaşı (O.Aslanapa'dan)

⁵³⁷ Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, 41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ SÜSLEMELERİ VE DOKUMA SANATINI KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

3.1. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ TAŞ İŞÇİLİĞİ VE DOKUMA SANATI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Anadolu Selçuklu dönemi diye adlandırdığımız XI. Yüzyıl sonu ve XIV. Yüzyıl başı arasındaki tarihlerde bugün Anadolu dediğimiz Türkiye coğrafyasında Beylikler ve Selçuklular birçok alanda faaliyet göstermişlerdir. Tarihten günümüze kültürel, siyasal ve askeri alanların yanı sıra sanatsal eserde ulaşmıştır. Aydınlatıcı, öğretici ve fikir verici bu eserler incelendiğinde özellikle araştırmasını yapmış olduğum taş işçiliği ile dokuma sanatı süsleme ve çevresini güzelleştirme mekân, din ve tasvir olarak anlayışının en güzel örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarih boyunca yapılan yapılar ve dokunan örnekler insanın yaşantısını kolaylaştıracak biçimde kalmamış bu yapı ve dokuma örneklerinde düzenleme, uyum, ritim, denge, birlik, renk ve inançta bu eserlerin tasarımlarında da etkili olmuştur.

Bu eserlerdeki taş işçiliği ve dokuma özellikleri süsleme alanlarında da üst seviyeye çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda cami, mescit, medrese, köşk, kervansaray, türbe, han, hamam gibi yapılarla taçkapı, cephe süslemeleri, sütunlar, sütun başları, çörtlenler, panolar, mihraplar ve mihrap nişleri gibi mimari mekân unsurlarıyla dokumalarda halı, kilim, kumaşlarda renk, desen, boyut ve kompozisyon özelliklerinde kendisine yer bulmuştur.

Anadolu Selçuklu dönemi taş işçiliği dokuma sanatlarında bezeme geometrik, bitkisel, yazı ve figürlü türlerin biçimlenmesi ile vuku bulmuştur. Bu bezeme özellikleri bazı yerlerde tek başına kullanıldığı gibi bazı yerlerde değişik kompozisyon özelliklerine göre iki, üç veya tüm bu özelliklerin bir arada kullanıldığı eserler meydana gelmiştir.

Anadolu Selçuklu dönemi bezeme programında geometrik bezemeler, çemberler, daireler, mekikler, fırıldaklar, zikzaklar, çokgenler ve yıldızlar gibi geometrik unsurlar tek başlarına ya da birbirleriyle ikili, üçlü veya daha fazla şekilde yan yana iç içe geçme

şeklinde veya kesişen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yükledikleri anlam kimi zaman inanç ve düşünce yapısını belirleyen çerçeve kimi zamanda inancın getirmiş olduğu ulvilik ve sonsuzluk açısını yansıtmış eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında bu süslemeler güç göstergesi ve zenginlik nişanesi olarakta algılanırdı.

Bitkisel bezemelerde palmetler, akantüs yaprakları, asma yapraklar, üzüm salkımları, lotus, nar ve hayat ağacı kompozisyonlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu bezemeler yaprak karakterli olduğu gibi çiçek ve sap kıvrımlı dal şeklinde de gruplanabilir. Bitkisel bezemelerde de kullanıldığı alanlarda amaç kendi içinde bir bütün oluşturması veya alanın en güzel şekilde doldurulmasıdır. Tekrarlayan bitkisel bezemelerde sonsuzluk örnekleri elde edildiği gibi tek başına kullanıldığında da karmaşık bir şekilde farklı eksenler üzerinde kompozisyonlar üretebiliyordu. Yüklediği anlama göre bezemeler gökyüzüne çıkışın merdiven vazifesi gören, hayat ağacını cennet ağacı veya cennet meyvesi şeklinde tasvir edilmiştir.

Figürlü bezemelerde ise av peşinde koşan ya da av üzerinde duran aslan, çift başlı kartal, kuş, sfenks, grifon, yılan, ejder gibi çok değişik hayvan figürleri ile insan ve melek kullanılmıştır. Bunlarda yine bezeme ikonografyasında çeşitli sahneleri anımsatmak, inanı, arma, kudret gibi farklı anlamlar katılarak kullanılmıştır.

Figürlerin tek başlarına eserlerde kullanıldığı bir mücadele sahnesinde ya da geometrik bir bezeme veya bitkisel süslemelerde üstünde, altında veya yanında olan kompozisyonları da mevcuttur.

Yazı uygulamaları taş işçiliği olan yerlerde genelde yapının dini ve sosyal tarafını açıklayan belgedir. Bu uygulama ile yapının onarım tarihi, yapanı, yaptıranı, kimin için yapıldığını bildirmekle birlikte içerisinde dini içerikli ayet, hadis gibi kutsal kelimelerin kullanıldığı yapılarda ise nasihat, emir gibi ifadelerin kullanılmasında yarar sağlamıştır.

Dokuma örneklerinde görülen yazı ise Anadolu Selçuklu dönemi halı ve dokumalarda bordür ve rozetlerde açıklama yapamadığımız bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tek açıklanacak nokta yapılarda görülen bu yazı karakterlerinin özenilerek halı ve kumaşlarda da motif şeklinde aktarılmasıdır. Sonraki dönemlerde belki bu farklı şekilde nazarlık, yapanın kimliğine dair işaret veya Osmanlı Dönemi kaftanlarında koruyucu bir özellik olarak ortaya çıksa da Anadolu Selçuklu dönemi için bunlardan söz etmek pek mümkün değildir.

XI. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasındaki dönemde Anadolu Selçukluları ve beylikler taş işçiliğinin en parlak dönemini yaşarken dokumalarında bu dönemde dokunduğu ve farklı memleketlere ihraç edildiği seyahatnamelerden öğreniyoruz. 1200'li yıllarda Anadolu'da bulunan Marco Polo en iyi ve en güzel halıların Türkomonya'da yani yaşadığımız topraklar olan Sivas, Kayseri ve Konya'da olduğunu belirtmiştir.

Anadolu Selçukluları dönemi dokuma sanatı hakkında bilgi veren eserlerden halı kısmındakilerden 7 adet Konya'da, 3 adet Beyşehir'de ve 7 âdeti ise Fustat'da bulunmuştur. Kumaş örnekleri ise günümüzde 5 âdeti sergilenmektedir.

Halılarda geometrik motifler, bitkisel motifler, yazı şeklinde motifler ve figürlü motifler görülür. Ölçüleri geniş olup kullanılan renk ve desenler tekrarlayan özellikte birbirlerini bütünleyecek şekilde verilmiştir. Halıların en önemli karakteristik özelliklerinden biri kullanılan bezemelerin sonsuzluk prensibini göstermesi diğeri ise kufi yazılarıdır. Halılardaki bu özellikler mimari eserlerde de yazı kuşakları olarak birçok cami ve türbede karşımıza çıkmaktadır.

Halılarda bulunan renkler ise açık-koyu mavi ve kırmızı, sarı, yeşil, beyaz ve kahverengidir. Desenler genel itibariyle açık-koyu mavi ve kırmızı renk ve bunların tonlarıyla oluşturulmuştur. Konya'da bulunan halılardan 1. Halının iç dolgusu açık kırmızı zemin üzerine koyu kırmızı sivri uçlu baklava şeklinde dikdörtgenler sıralanmıştır. Dörtgenlerin iki yanında kanca kıvrımları mevcuttur. Ok başını andıran sivri uçta ise mavi dörtgen dolgu bulunur. Ok başının zıt tarafında iki taraftan gelen iki kol halinde içe doğru iki kıvrım oluşmuştur ve etrafı kontörle çevrilidir. Halı zemininde yer alan bu motifler üsluplaştırılmış, şekil olarakta bezemesi kartalı andırmaktadır.

Kenar bordüründe ise dik hatlı kufi harflerden oluşan bir yazı bulunmaktadır. Bordürde kufi yazıların iki tarafında ince bordürde küçük kare içerisinde yıldız, en dışta da yıldız motifi şeklindedir.

İkinci Konya halısının içerisinde sekiz kollu yıldız dolgular, sekiz köşeli yıldızlara çifte şeritlerle bağlanmıştır. Bu şeritlerin iki yanlarında eli belinde ve ucu üçgen şeklinde uzantılar mevcuttur. Bu sekiz köşeli yıldızlar kaydırılmış sıralar halindedir. Birbirlerine çubuklarla bağlı bu kompozisyonlara mimari yapılarda karşılaşılır. Halının bordür kısmında yine kufi yazı görülmekte, ortasında sekiz kollu küçük yıldız dolgulu ve dört tarafında kufi yazı şeklinde kareler bulunur. Bu kareler iç dolgudaki gibi sekiz

şeklindedir. İnce bordürler uçları kancalı çengellerin çift çift bağlanmasından oluşan bir desene sahiptir.

Üçüncü Konya halısı konturlu basık sekizgenler verev şeklinde sıralanmıştır. Bu sekizgenler içlerine dört adet eli belinde motifi yerleştirmiştir. Bordürü diğer halılardan daha dar ve yine kufi yazılar mevcuttur. Uç kısımlarında bir hilal vardır.

Dördüncü Konya halısında zeminde kancalı altıgenler işlenmiştir. Üst kısımlarında hilal şeklinde uzantılar yer almaktadır. Altıgenlerin ortasında gamalı haça benzer şekillerin bulunduğu altıgenler vardır. Bunların altından basamak şeklinde sap çıkmakta ve yönleri zıt yönlere doğrudur. Üzerlerine çiçek desenlerinin işlendiği kompozisyonlar mevcuttur. Desenler kaydırılmış şekildedir. Bordürde sekiz köşeli bir yıldız ve bundan dört tarafa yaprak gibi çıkan kufi harflerin baları vardır. İnce bordürde köşeli “S”ler yer almaktadır.

Beşinci Konya halısında zeminde baklava motifleri sıralanmıştır. Motifler eli belinde motifine benzemektedir. Ok başına benzeyen sivri uçların olduğu halıda sivri ucun içinde “V” şeklinde zemin görülmektedir. Bordürün içindeki kufi yazıların uçları dik üçgen şeklindedir.

Altıncı Konya halısının merkezinde “S” motifi bulunur. Kenarlardan yukarı kancalar uzanır ve en tepede küçük bir baklava dilimi gibi bir bezeme bulunur. Bordürdeki kufi yazıda harfler kıvrımlıdır. Harflerin taban boşluklarında sekiz kollu yıldızlar bulunur. İnce bordürde ise kazayağı motifleri yerleştirilmiştir.

Yedinci Konya halısının zemininde baklava etrafında kancalı baklava desenleri yer almaktadır. Etrafında altıgen bir çerçeve yapan köşeli “S” şeklinde dolgular ile yassı altıgenler ve eşkenar dörtgenlerin birleşmiş hali yer almaktadır. Sekiz kollu yıldız, çifte kanca ve hilalin yer aldığı bordürde kufi yazı bulunmaktadır. İç dolguyla bordür arasında kancalar bulunmaktadır.

Beyşehir’de bulunan halılardan;

Birinci halıda zeminde koçboynuzu şeklindeki baklavalara sonsuza sıralanmaktadır. Baklavaların içlerinde sekiz kollu yıldız vardır. Kısa kenarlı bordürde kufi yazı yer almaktadır.

İkinci halıda Konya'daki ikinci halı diye bahsettiğimiz halının benzeridir.ama bordürdeki iki yanda yer alan desenler daha iyidir. Burada uçları dik üçgen şeklinde kufi harfler vardır. Ç dolguda sekiz köşeli yıldızlar birbirini bağlayan şeritler görülmektedir.

Üçüncü halının zemininde üsluplaştırılmış çiçek motifleri sağa ve sola bakar şekilde yer almaktadır. Geniş bordürde kufi bir yazı bulunur. Yanlarında ve aralarda elibelinde motifi vardır. İnce bordürler üçük çifte kufi harfler sıralanmıştır. Bitkisel karakterlidir.

Fustat'ta bulunan halılar;

Birinci halının zemininde kancalar arasında baklavalar sıralanır.

İkinci ve üçüncü halılarda zeminde sekiz köşeli yıldız motifi içerisinde de sekiz kollu yıldız motifi bulunur. Yine zeminde üç parçalı palmet, eli belinde motifi yer almaktadır. Bordürde kufi yazı ince bordürde ise stilize çiçek deseni yer alır.

Dördüncü halıda bitkisel ve geometrik motifler yer alır.

Beşinci halı bordür parçasıdır. Kufi harfler yer alır. İnce bordür zikzak desenlidir.

Altıncı halı zemin parçasıdır. Üzerinde sekiz köşeli yıldızlar bulunur. Karşılıklı uçları dik üçgen ok başları şeklindedir.

Yedinci halı zemininde yıldız ve üçgenler, bordürde ise kufi motifi yer almaktadır. Yine zeminde sekizgen ve kıvrık çengeller yer almaktadır.

Konya'da, Fustat'ta ve Beyşehir'de bulunan halıların desen özellikleri birbirine benzemekte olup içerisinde üçgenler, dörtgenler, sekizgenler, yıldızlar, stilize edilmiş çiçek motifleri ile en çok birleştirici özellik olan kufi yazı yada harflerin bulunmasıdır ki bunlar bahsedildiği gibi taş işlemlerinde de bir çok mimari eserde benzer özellikleri ile yer almaktadır.

Anadolu Selçuklu dönemi halı ve kumaş örnekleri günümüze kadar az bir kısmı gelse de bu halı ve kumaş örneklerinde renk, desen ve kompozisyonlar bize dönemin dokuma sanatı hakkında bilgiler vermektedir.

Anadolu Selçuklu dönemindeki dokuma sanatının, mimari taş işçiliğiyle ilişkili olduğunu aşağıdaki vereceğimiz örneklerde yer alan içeriklerden de anlıyoruz. Halı ve kumaş parçalarında geometrik, bitkisel, figüratif ve yazı şeklinde kullanılan

kompozisyonlar; taş işçiliklerinde de görüyoruz. Konya, Beyşehir ve Fustat'ta bulunan halı ve kumaş parçalarında bordür kullanılması hemen hemen dönemin tüm mimari yapılarında da yer almaktadır. Mimari yapıların taç kapılarında, mihrap, niş, pencere ve kitabe kuşaklarında da bu bordürlere faydalanılmıştır. Halı ve kumaşlarda kullanılan bordürlere örnek;

Foto. 569. Kayseri Hunat Hatun Camii Doğu Cephe Taçkapı Bordürü

Foto. 570. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrap Bordürü,

Foto. 571. Mardin Kızıltepe Ulu camii Kuzey Cephe Kapı, Pencere Bordürleri,

Foto. 572. Niğde Alaaddin Camii Doğu Cephe Taç Kapı Mihrabiye Niş Bordürü,

Foto. 573. Antalya Karatay Medresesi Mescidi Mihrap Bordürü,

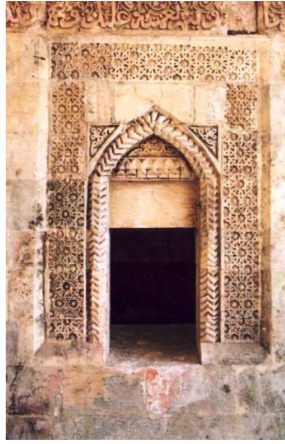

Foto. 574. Diyarbakır Hani Hatuniye Medresesi Mescidi Pencere Bordürü,

Foto. 575. Kırşehir Kesikköprü Han Mescidi Duvar Nişi Bordürü,

Foto. 576. Ağzıkarahan Üstü Açık Kısımın Taçkapı Bordürü,

Foto. 577. Avanos Sarı Han Avlu Taçkapı Yan Yüz Niş Bordürü,

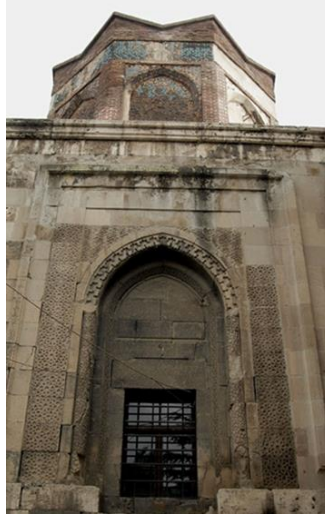

Foto. 578. Amasya Gök Medrese Camii Türbesi Taçkapı Bordürü ,

Foto. 579. Alaca Kümbet, Batı Cephede Yer Alan Pencere Bordürü

gibi örnekleri verebiliriz.

Taş işçiliği ile dokuma sanatı arasındaki diğer bir benzerlik ise işlenen desenlerdir. Halı ve kumaş parçalarının çoğunda geometrik motifler, yazı karakterli bezemeler, figüratif ve bitkisel işlemler mimari taş işçiliklerinde yer almaktadır. Geometrik motiflerde daha çok sekiz köşeli yıldız, altıgen, baklava dilimi, ok uçlarına benzer şekiller, “S”ler, “V”ler gibi birçok desen kullanılmıştır. Bunları yine camilerin, kervansarayların, mescit ve türbelerin; taçkapı, mihrap, niş, pencere gibi yapı unsurlarında da görebiliriz. Bunlardan

Foto. 580. Elazığ Harputlu Cami Ana mihrap Bordüründe Baklava Dilimli Motifi,

Foto. 581. Kars Anı Ebu'l Manu'çehr Camii Tonoz Süslemelerinde Altıgen ve Yıldız Motifini,

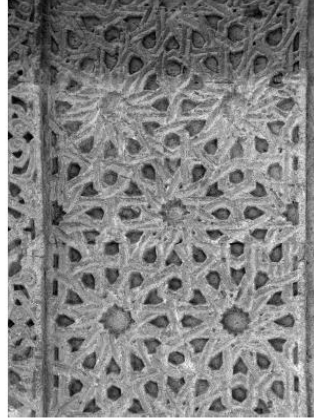

Foto. 582. Hacı Kılıç Cami Cami Taçkapı Bordür Detayında Çok Köşeli Yıldız Motifini,

Foto. 583. Konya Alâeddin Camii Avlu Kuzey Cephesi Giriş Kapısı Üstü Kitabe Levhasında Sekiz Köşeli Yıldız Motifi

Foto. 584. Malatya Arapgir Ulu Camii Mihrap Bordür Süslemelerinde Sekiz Köşeli Yıldız Motifini,

Foto. 585. Mardin Abdullatif (Latifiye) Camii Avlu Taçkapı Süslemelerinde Sekiz Köşeli Yıldız ve Altı Köşeli Yıldız Motifini,

Foto. 586. Niğde Alâeddin Camii Kuzey Cephe Taçkapısı ve Bordür Süslemelerinde Okbaşı, Kare, Üçgen, Baklava Dilimi, Kazayağı ve Yıldız Motifini,

Foto. 587. Divriği Ulu Camii Şifahane Taçkapı Giriş Üzerindeki Bezemelerde; Altıgen, Devetabanı,

Foto. 588. Tokat Niksar Ulu Camii Kuzey Cephe Taçkapı Bordür Süslemelerinde; Okuçları ve Çengele Benzer Şekiller,

Foto. 589. Yazır Köyü Camii Mihrabı Sütuncelerinde “V”lerden Oluşmuş Motifler

yer almaktadır.

Dokumalar ile taş işçiliğinin benzerlik gösterdiği diğer bir bezeme şeklide bitkisel motifli kompozisyonlardır. Dokumalarda az olmasına rağmen taş işçiliğinde birçok yerde kullanılmıştır. Bitkisel bezemeler rumi, palmet ve kıvrık dallı motiflerdir. Bitkisel bezemeli kompozisyonlara örnek olarak verilebilir.

Foto. 590. Diyarbakır Ulu Camii Doğu Revak Bitkisel Bezemeleri

Foto. 591. Silvan Ulu Camii Kuzey Cephe Doğu Kanadı Konsol, Silme ve Rozetteki Bitkisel bezemeler,

Foto. 592. Kayseri Hunat Hatun Medresesi Taçkapı Kemerindeki Bitkisel Bezemler,

Foto. 593. İncir Han Ahır Taçkapısı Cephesinde Bulunan Rozetteki Bitkisel Bezeme,

Foto. 594. Kayseri-Sivas Sultan Hanı Avlu Taçkapısı Kavsara Köşeliğindeki Bitkisel Bezemelerdeki Rumi, Palmet ve Kıvrık Dallar

Kufi yazı karakterli desenler ise dokumaların bordürlerinde vazgeçilmez unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine mimar yapıların Tavan Süslemelerinde, Pencere ve duvar nişi, üstü kitabe yazılarında, usta kitabesi ve kapı üstü ayetlerde, cephe panolarında kufi karakterli yazılar yer almaktadır. Bunlarla ilgili olarak da

Foto. 595. Bitlis Adilcevaz Ulu Camii Pencere Tavanının da,

Foto. 596. Diyarbakır Ulu Camii Kuzey Cephe Nişi Üzerindeki Kitabe Kuşağı,

Foto. 597. Konya Sahip Ata Camii Taçkapı Mihrabiye Nişi İçerisindeki Kitabe Kuşağı

Foto. 598. Sivas Divriği İç Kale Camii Taçkapı Usta Kitabesi,

Foto. 599. Mardin Şehidiye Medresesi Mescidinin Kuzey Cephesindeki Panolarda Yer Alan Kufi yazılar

örneklendirilebilir.

Figüratif bezemeler dokuma sanatında; daha çok kumaşlarda kullanılmasına rağmen, halılarda da yer almaktadır. Bunların mimari taş işçiliğinin de örneklerini aşağıdaki;

Foto. 600. Emir Saltuk Kümbetinin Pencere Lentonlarında Tavşan, Yılan, Öküz Başı Motifi,

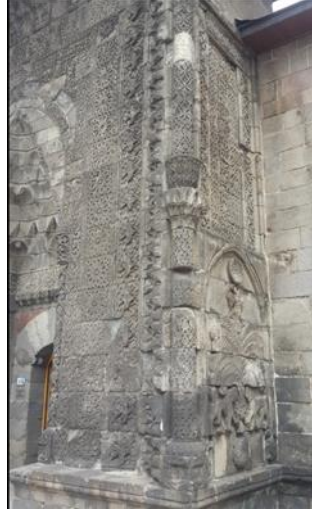

Foto. 601. Yakutiye Medresesi Cephe Süslemelerinde Aslan ve Kartal Motifi,

Foto. 602. Erzurum Çifte Minareli Medrese de Taçkapı ve Yan Cephe Süslemelerinde Ejder, Kartal ve Kuş motifi

olarak görmekteyiz.

Anadolu Selçuklu Dönemindeki dokuma sanatı ve taş işçiliği çok yüksek oranda birbirinden etkilenmiş, daha önce de bahsettim gibi yapı, kompozisyon ve kullanılan bezemeler arasındaki ilişki adeta bulunduğu dönemi yansıtarak gelecek nesiller aktarmıştır.

Bugün bu bilgilerden sonra hangi geometrik, bitkisel, figüratif ve kufi yazı şeklinde mimari yapı veya dokuma örneği görsek Selçuklu dönemi eseri olduğunu ve birbiriyle benzerliklerinin çok yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

Tez çalışması sırasında Anadolu Selçuklu dönemine ait 35 cami, 15 mescit, 12 kervansaray, 2 minare, 29 mezar anıtı ve 4 medrese gibi ağırlıklı dini mimari eserler ile yine bu dönemden günümüze kadar gelebilmiş Konya'daki 7 halı, Beyşehir'deki 3 halı, Fustat'taki 7 halı ve hayvan figürlü halılardan ve kumaş örnekleri incelenmiştir.

Bu mimari eserlerde yer, plan, tarih ve süslemeleri ele alınmış, taş işçiliğinin yoğun olarak kullanıldığı alanlar taçkapılar, giriş kapıları, pencereler, minareler, panolar, sütun ve sütunceler, mihrap nişleri, kemerler, tromplar, mihraplar, bordürler ile dokumlarda ki tasarım, renk, kompozisyonlar, kullanılan motifler ve bulunduğu yerler analiz edilmiştir. Süslemelerde ve tasarımlarda geometrik bezemeler, bitkisel bezemeler yazı ve figürler kullanılmıştır. Tek bir özelliğin kullanıldığı eserler olduğu gibi iki, üç veya hepsinin bir arada kullanıldığı eserler de mevcuttur.

Yapılan Selçuklu dönemi mimari eserleri ağırlıklı olarak Konya, Kayseri, Antalya ve Eskişehir gibi illerde, en çok I. Alâeddin Keykubad, II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile III. Alâeddin Keykubat, III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanlarında yapılmıştır.

Taçkapılar cephelerde dikkati çeken ilk unsurlardır. Sivri kemerli, sivri kemer içerisinde mukarnas kavsaralı, dış çerçeveleri bitkisel ve geometrik kompozisyona sahip süsleme bordürleriyle kuşatılmıştır. Kemer alınlıklarında genellikle kitabeler yer alır. Dış çerçeve bordürlerinde yazı kuşaklarına rastlanır.

Taçkapıların iç taraflarında genelde mihrabiye nişlerine yer verilmiştir. Yine bu mihrabiyelerde mukarnas kavsaralı, bordür süslemeli, kemer köşelikleri ve sütuncelerde yer alır. Taçkapılar iki yanda sütuncelerle sınırlandırılır. Bunlar bazen silindirik burmalı veya çokgen gövdelide olabilirler. Bunlara süsleme ve bezemelerde de rastlanır.

Çörtenler; yağmur sularının yapıdan uzaklaşmasını sağlamak ya da kuşların su ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan oluklardır. Bu parçalar mimari eserlerde genelde sade yapılmış olmasına karşın bazı eserlerde hayvan ağızlı veya hayvan figürlü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Minareler; genelde düz, sade veya tuğla işçiliğinin yer aldığı unsurlar olmakla birlikte birkaç minarede taş işçiliği ve süsleme karşımıza çıkmaktadır. (Niğde Alâeddin Cami Minaresi gibi)

Mihraplar; kibleyi gösteren ve imamın cemaate namaz kıldırıldığı yer olarak dini mimarinin en önemli elemanıdır. Taş, tuğla, çini ve alçıdan yapılmış birçok mihrap yer almaktadır.

Ayaklar; camide ayaklar harim mekânlarda bulunur. Kare, dikdörtgen, çokgen, haçvari gibi özellikleri vardır. Bunların yanı sıra kemerler ve tromplar üzerindeki süslemelerde de görülmektedir.

Bahsi geçen mimari ve dokuma eserlerinin süslemeleri ve özellikleri; süslemelerin incelendiği mimari ve dokuma eserlerde geometrik, bitkisel, yazı ve figürlü süslemeler uygulanmıştır. Mimaride süslemede kullanılan malzemeleri ağırlıklı olarak taş malzeme oluşturmaktadır. Bunları taçkapı, mihrap nişi, minare, mihrap gibi taş malzemenin kullanıldığı yerlerde görmek mümkündür. Daha çok kabartma ve oyma şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu süslemelerden geometrik süslemeler genelde merkezden dağılan yıldız etrafındaki şeritlerin birbirlerini keserek ya da birbirlerinin içlerinden geçerek meydana getirdiği simetrik gibi görünse de alttan üstten geçen çizgiler ile asimetrik olan 3 kollu yıldız, 4 kollu yıldız, 5 kollu yıldız, 6 kollu yıldız, 8 kollu yıldız, 10 kollu yıldız, 12 kollu yıldız veya çokgenler 3gen, 4gen, 5gen, 6gen, 8gen veya dairelerden meydana gelmektedir. Bunların yanı sıra çarkifelek, meander, düğüm, zikzak, baklava dilimi, mekik, zencirek gibi motifler bu geometrik süsleme unsurunu oluşturmaktadır.

Bitkisel süslemeler; ağırlıklı olarak rumi, palmet ve kıvrık dallardan meydana gelir. Bu süslemeler genelde rumi ve palmetin bir arada yer aldığı kompozisyonlarda görülür. Kıvrık dallarda suyolu gibi kıvrılarak devam ettiği için birçok eserde yer almıştır. Bunların haricinde de hayat ağacı yine mimari eserlerde ve dokuma örneklerinde yer almaktadır.

Figürlü süslemeler; birçok mimari ve dokuma eserlerde aslan, boğa, ejder, yılan, insan, melek, tavşan gibi tek başına veya bir kaçının bir arada yer aldığı kompozisyonlar görülmektedir.

Yazılı süslemeler; birçok mimari yapı ve dokuma örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Mimari eserlerde kitabelerde yer alan yazılar genelde sülüs, kufi ve az da olsa nesih üslupta yer alır. Yazılarda genelde inşa, bani ve usta bilgilerinin dışında ayet, hadis, nasihat veya emirlerinde yer aldığı yazılar mevcuttur. Bunlar daha çok mimari

eserlerin taçkapı, mihrap bordürleri ve kemer alınlıkları ile mezar taşı, türbe kapısı gibi yerlerde görülmektedir. Yine halı örneklerinde ve kumaşlarda da kufi karakterli yazı motifleri görülmektedir.

Günümüze kalan bu tarihi eserleri incelemek adına yapılan çalışmaların artması geçmişi daha iyi anlamamıza ve geleceğe ışık tutmamıza yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun, H., (1988), “Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri”, *Vakıflar Dergisi*, 20, 187
- Acun, H. (1990), “Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri”, 193; Seyfi Başkan, “Ortaçağ Anadolu Türk Sanatı Çerçevesinde Mengüçlü Dönemi Divriği Yapıları”, *Türk Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul, 116
- Acun, H. (2007), *Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Akalın, Ş. (1987), “Anadolu Selçuklu Kervansaraylarındaki Köşk-Mescitler”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1, İstanbul, 5.
- Akalın, Ş. (1994), “Dündar Bey Medresesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, X, 21
- Akalın, Ş. (1996), “Hacı Kılıç Camii ve Medresesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XIV, 488
- Akalın, Ş. (2002), “Kervansaray”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXV, 301
- Akalın, Ş. (2002), “Kölük Camii ve Külliyesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXVI, 250
- Akar, H.,– Güneş, M. N. (2002), *Niksar’da Vakıflar ve Tarihi Eserler*, Niksar 2002
- Akçay, İ. (1966), “Ulu Camideki Minberin Tezyini Özellikleri”, *Yeni Fırat Aylık Sanat Fikir Dergisi*, 28, Elazığ, 31
- Akçay, İ. (1965), “Yakutiye Medresesi”, *Vakıflar Dergisi*, İstanbul, VI, 146
- Akok, M. (1969), "Kayseri'de Tuzhisarı, Sultan Hanı, Köşek Medrese ve Alaca Mescit Diye Tanınan Üç Selçuklu Mimari Eserin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII–1, Ankara
- Akok, M. (1969), “Kayseri’de Gevher Nesibe Sultan Darüşşifası ve Sahabiye Medresesi Rölöve ve Mimarisi”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, Ankara, 133

- Akok, M. (1968), "Kayseri'de Hunad Mimari Külliyesinin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVI-I, Ankara, 6
- Akok, M. (1970), "Sivas Buruciye Medresesinin Rölevesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 15, 1968, 35; K. Yetkin, *Türk Mimarisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 130.
- Akok, M. (1969), "Kayseri'de Tuzhisarı Sultanhanı, Köşk Medrese ve Alaca Mescit Diye Tanılan Üç Selçuklu Mimari Eserin Rölvesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 17/2, Ankara, 5-41.
- Akok, M. (1969), "Diyarbakır Ulucami Mimarî Manzumesi", *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara, 132
- Akok, M. (1974), "İshaklı Kervansarayı", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXI/2, Ankara
- Akok, M. (1974), "Kayseri'de Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası ve Sahibiye Medresesi Röleve ve Mimarisi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 17, 133-184;
- Akok, M. (1972), "Konya'da Sahib-Ata Hanikâh, Camiinin Röleve ve Mimarisi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XIX-II, Ankara, 5-38
- Aksaray Kültür Envanteri,(2010),(Merkez-Ağaçören-Eskil-Gülağaç-Ortaköy-Sarıyahşi), Ankara, 42.
- Akşit, A. (1996), *Türkiye Selçukluları Devrinde Kayseri Şehri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Aktemur,A.,M. (1999), *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Taş Süslemeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum
- Algan,N.(2008),*Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş üzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir
- Alptekin, C. (1991), "Artuklular", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, III, 416-417
- Altınsapan, E. (1997), *Ortaçağ'da Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11.-15. Yüzyıllar Mimarisi)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Altuğ, O. (2006), *Afyonkarahisar Yapı Kitabelerinde Hat Sanatı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale,
- Altun, A. (1988), “Abdüllatif Camii”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, I, 255
- Altun, A. (1988), “Ağzıkara Han”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, I, 482
- Altun, A. (2006), “Anadolu’da Artuklu Devri Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar”, *Vakıflar Dergisi*, X, Ankara (Tıpkı Basım), 231.
- Altun, A. (1997), “Hatuniye Medresesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XVI, 503-504.
- Altun, A. (1971), “Mardin Ulu Camii ve Çifte Minareler Üzerine Birkaç Not”, *Vakıflar Dergisi*, IX, Ankara, 196.
- Altun, A. (1970), “Mardin’de İki Artuklu Medresesi”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, İstanbul
- Altun, A. (1978), *Anadolu’da Artuklu Devri Türk Mimarisi’nin Gelişmesi*, İstanbul, 101
- Altun, A. (2011), *Mardin’de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul
- Anonim, Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, (1986) 201-202
- Arel, H. (1962), “Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri”, *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara, 113-125.
- Arık, M.,O. (1969), "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu*, XI, Ankara.
- Arık, M. O. (1969), “Malatya Ulu Camiinin Aslı Plânı ve Tarihi Hakkında”, *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara, 143-144
- Arık, M. O. (1992), *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı*, Ankara 1971, 13
- Arık, M. Oluş. (1969), *Erken Devir Türk Mimarisinde Türk Biçimleri*, XI 1967, Ankara
- Arık, M. Oluş. (1962), *Beylikler Devri Sonuna Kadar Anadolu Türbeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

- Arık, R. O. (1975), “Ahmet Paşa Camii Yahut Ulu Cami (Divriki)”, *Türk Sanatı*, İstanbul, 218-222
- Arseven, C. E. (1954), *Türk Sanatı Tarihi; Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Arslan, M. A. (1997), *Dulkadirli Mimarisi ve Kahramanmaraş Ulu Camisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Arslan, M. (2017), *Anadolu’da Selçuklu Çağı Camii ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Erzurum
- Artuk, İ. (1946), “Dunaysır’da Artukoğullarının Ulu Camii”, *Bellekten*, X/37, Ankara, 167.
- Aslanapa, O. (1987), “Anadolu Selçukluları Mimari Sanatı”, *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Aslanapa, O. (1957), “Selçuk Devlet Adamı Mübarizüddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Âbideler”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, II/I, İstanbul, 102-103
- Aslanapa, O. (1997), “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler” *Arış*, sayı:2, Ankara.
- Aslanapa, O. (1997), “Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler”, *Arış*, sayı:2, Ankara.
- Aslanapa, O. (1991), *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi (Başlangıcı ve Gelişmesi)*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 43, Ankara
- Aslanapa, O. 1991, *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişimi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı:34, Ankara
- Aslanapa, O. (2007), *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını 341, Ankara.
- Aslanapa, O. (1987), *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Aslanapa, O. (1972-1973), *Türk Sanatı*, I, II, İstanbul

- Aslanapa, O. (1973), *Türk Sanatı*, İstanbul
- Aslanapa, O. (1955), *Türk Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 627, İstanbul.
- Aslanapa, O. (2011), *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Aslanapa, O. (1977), *Yüzyıllar Boyu Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, İstanbul.
- Atabek, Ö. F. (1997), *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon
- Aygen, M. S. (1973), *Afyonkarahisar Camileri*, Ankara
- Aytaç, Ç. (1998), *El Dokumacılığı*, Ankara.
- Aytaç, İ. (2013), *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri II*, İstanbul.
- Bakırer, Ö. (1971), “Anadolu“da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri”, *Vakıflar Dergisi*, IX, Ankara, 339
- Bakırer, Ö. (1969), “Hacı Ferruh Mescidi”, *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara, 172
- Bakırer, Ö. (1972), *Anadolu Selçuklularında Tuğla İşçiliği Malazgirt Armağanı*, Ankara.
- Bakırer, Ö. (2000), *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, Ankara.
- Bakırer, Ö. (1981), *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, Ankara.
- Balgalmış, A. (2001), “Divriği”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, IX, 454; Ali Boran, *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri*, Ankara, 62.
- Barışta, H. Ö. (1994), “Eğirdir Dünder Bey Medresesi ve Ajur Tekniği İle Yapılmış Taş İşçiliği Üzerine”, *Vakıflar Dergisi*, XXIII, Ankara, 113
- Baş, A. (1998), “Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Kervansarayları”, *Sanatsal Mozaik*, 33, İstanbul, 68-69.
- Baş, G. (2006), *Diyarbakır'daki İslami Dönem Mimarisinde Süsleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, Van.
- Baş, G. (2001), “Bitlis“teki Mimari Yapılarda Süsleme”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, XI, İzmir, 36.

- Baş, G. (2009), “Silvan Ulu Camii Mimari Süslemeleri”, *X. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Prof. Dr. H. Örcün Barışta’ya Armağan, 03-06 Mayıs 2006, Ankara, 31.
- Bayburtluoğlu, Z. (1993), *Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum
- Bayburtluoğlu, Z. (1995), “Caca Oğlu Nureddin’in Vakfiyesi”nde Adı Geçen Yapılar”, *Vakıflar Dergisi*, XXV, Ankara, 5-8.
- Bayburtluoğlu, Z. (1974), “Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni”, *Vakıflar Dergisi*, XI, Ankara, 101
- Bayrak, T. Y., H. M., Akköse, M. (2008), “Eğri Minarenin Zamansal Davranışlarının İzlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, (2), 13.
- Bayraktaroğlu, S. (1990), “Eskişehir ve Çevresi Halı-Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları” *Vakıflar Dergisi*, XXI, İstanbul, 21-322
- Bayram, S. (2005), “Lala Mustafa Paşa’nın Artvin’deki 1563 Tarihli Vakfiyesi”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Çorum, 80.
- Beksaç, A., E. (2002), “Kayseri (Mimari)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXV, 103
- Bektaş, C. (1999), *Selçuklu Kervansarayları, Korunmaları, Kullanımları Üzerine Bir Öneri/A Proposal Regarding the Seljuk Caravanserais, their Protection and Use*, İstanbul.
- Berkli, Y. (2011), *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri (Avrupa ve İslam Sanatına Etkileri)*, Erzurum.
- Berktaş, H. (2005), ve diğerleri; *Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 473.
- Beyazıt, D. (2007), “Mardin’deki 12.-13. Yüzyıl Artuklu Yapılarında Geometrik ve Bitkisel Bezemeler: Antik ve İslami Üsluplar Arasında”, *Makalelerle Mardin*, II, İstanbul, 186
- Beyazıt, M. (2002), *Denizli’de Çardak Han ve Ak Han*, (Basılmamış Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizli.
- Beygu, A. Ş. (1932), *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul.

- Beygu, A. Ş. (1936), *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul, 136-148
- Bezer, G. Ö. (2010), “Şeddâdîler”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXVIII, 410.
- Bildirici, F. (1991), *Ahlat Kümbetlerinin Tezyinatı*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Bilgicioğlu, B. (2003), “Mardin (Mimari)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXVIII, 4
- Bostan, M. H. (2007), “Niksar”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXIII, 121.
- Bozer, R. (1992), *15. Yüzyılın Ortasına Kadar Anadolu Türk Sanatında Ahşap Kapılar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozer, R. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Bozkurt, N. (2001), “Kandil”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXIV, 300.
- Buyru, H. (1942), *Tarihi ve Kültürel Varlıklarıyla Iğdır*, Iğdır 2006, Ankara.
- Cantay, G. (2007), “Bitlis Türk Mimarisinde Süsleme Değerlendirmesi”, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu, Bitlis/04-07 Eylül 2006*, Ankara, 188
- Cantay, G. (2006), “Darüşşifalar”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara
- Cantay, G. (2006), “Medreseler”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara, 340
- Çağatay, N. (1981), “Sivrihisar’ın Mülk Köyü”ndeki Doğan Arslan Mescidi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III, Ankara, 21
- Çakmak, A. (2012), “Ulucami (Diyarbakır Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 9

- Çakmak, A. (2012), “Ulucami (Eğridir Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 98
- Çakmak, A. (2012), “Ulucami (Elbistan Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 99
- Çal, H. (1989), *Niksar’da Türk Eserleri*, İstanbul
- Çam, N. (1988), “Erzurum’da Yakutiye Medresesi İle İlgili Bazı Mülâhazalar”. *Vakıflar Dergisi*, Sayı. XX. Ankara, 289-310
- Çam, N. (1985), “Erzurum Kâbe Mescidi”, *Vakıflar Dergisi*, XIX, Ankara, 119.
- Çayırdağ, M. (2001), “Kayseri’de Selçuklu Döneminde İnşa Edilen Tekgöz Köprüsü ve Dev Ali Türbesinin Kitabeleri”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri, 167-172
- Çayırdağ, M. (1984), “Kayseri’de Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Bazı Kitâbe ve Mezartaşları”, İstanbul Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi*, 34, İstanbul
- Çayırdağ, M. (1998), “Huand Hatun Külliyesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XVIII, 261
- Çayırdağ, M. (2013), “İncesu Şeyh Turesan Zaviyesi”, *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul, III, 1291
- Çayırdağ, M. (2000), “Kayseri’nin Yazır Köyü’nde Bir Selçuklu Mescidi: Yazır Camii”, *Belleten*, LXIV/239, Ankara, 59
- Çayırdağ, M. (1980), “Kayseri’nin İncesu İlçesinde Şeyh Turesan Zaviyesi”, *Belleten*, XLIV/174, Ankara, 81.
- Çayırdağ, M. (2001), *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, Kayseri.
- Çetin, Y. (2008), “Silvan Ulu Camii’nin Plan Bakımından Bir Değerlendirmesi ve Anadolu Türk Cami Mimarisine Katkıları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXX, Erzurum
- Çetintürk, E. N. (1986), *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

- Çobanoğlu, A. V. (2003), “Lala Mustafa Paşa Külliyesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXVII, 75
- Çok, B. (2010), *Isparta ve İlçeleri Camii Süslemeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çoruhlu, Y. (2014), “İpekyolu Şehri Ani ve Ani Kenti Kazıları (2006-2009)”, *II. Uluslararası Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu*, 25-27 Eylül 2013 Ahlat-Bitlis, İstanbul, 147.
- Çoruhlu, Y. (1993), *Türk Sanatının ABC si*, Simavi Yayınları, İstanbul.
- Danık, E. (2000), “Ortaçağda Harput Yüzev Araştırması 1998 Yılı Çalışmaları”, 17. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1999 Ankara Ankara, 71
- Darkot, B. (1945), “Diyarbakır”, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, , III, 603
- Demir, A. (1989), "Anadolu Selçuklu Hanları, incir Han", *ilgi*. No. 56, , 8-12
- Demir, A. (1986), "Zazadin Han", *İlgi*, Yıl:20, Sayı:44, İstanbul, 26-31
- Demir, A. (1989), "Anadolu Selçuklu Hanları Çardak Han", *İlgi*, Sy. 58, İstanbul, 20-23
- Demir, A. (1988), "Anadolu Selçuklu Hanları Evdir Han", *İlgi*, 53, 13-17.
- Demir, M. L. (2007), *Ortaçağ'dan Günümüze Eğil ve Hani'deki Mimari Eserler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van , 18-19.
- Demircan, Z. (2007), “Nûreddin b. Sentimur Türbesi” , *DİA*, , XXXIII, 257-258
- Demirci, İ. ve Terzioğlu, İ. (2012), “Türk Dünyası ve Şehircilik Abideleri; Türk Dünyası Mühendislik”, *Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı*, Trabzon
- Demiriz, Y. (1971), "Atabey'deki Ertokuş Medresesinde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, 4, 1970-1971, İstanbul, 91-92.
- Demiriz, Y. (2000), *İslam Sanatında Geometrik Süsleme “Bir Envanter Denemesi”*, İstanbul

- Deniz, B. (2001), “Susadı Köyü (Aksaray) Hacı Bektaş Zâviyesi”, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler, I, Konya, 240
- Deniz, B. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 321
- Denkhalbant, A. (2013), “Erzurum’da XIV. Yüzyılın Başında İnşa Edilen İlhanlı Devri Medresesi ve Kümbeti”, *İslam Ansiklopedisi*, , XLIII, 293.
- Denkhalbant, A. (2013), “Niksar Ulu Camii Üzerine Bir Değerlendirme”, *Vakıflar Dergisi*, XXXX, Ankara, 16.
- Denkhalbant, A. (2012), “Ulucami (Silvan Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 114
- Denkhalbant, A. (2004), *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Denktaş, M. (2010), “Gülük Çeşmesi”, *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul, II, 901
- Denktaş, M. (2000), *Kayserideki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar)*, Kayseri, 161-167
- Doğan, N. Ş. (1997), “Isparta ve Çevresindeki Selçuklu-Beylikler Dönemi Yapılarında Devşirme Malzeme Kullanımı”, *Vakıflar Dergisi*, XXVI, Ankara, 347
- Doğan, N. Ş. (2013), “Kayseri’deki Selçuklu Dönemi Kadın Türbeleri”, *Vakıflar Dergisi*, 39, Ankara, 20
- Doğan, N. Ş. (2013), “Niğde’deki Türk Dönemi (13-15. Yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı-Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:30, sayı:1, Haziran, 119
- Doğan, N. Ş. (2008), *Isparta’da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, Isparta
- Doğan, S. (2012), *Antalya Medreseleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Dursun, Ş. (2009), *Anadolu Selçukluları Dönemi Kayseri Türbelerinde Taş Süslemeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Konya.

- Durukan, A. (2001), “Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı İlişkileri”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri.
- Durukan, A. (2001), “Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı İlişkileri”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri, 260
- Durukan, A. (1998), “Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler”, *Vakıflar Dergisi*, XXVII, Ankara, 19
- Durukan, A. (1991), “Elbistan Ulu Camii”, *Kültür ve Sanat Dergisi* Kahramanmaraş Özel Sayısı, 10, Ankara
- Durukan, A. (1995), “Ertokuş Külliyesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XI, 313.
- Durukan, A. (1992), “Eski Malatya Ulu Camii”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi Malatya Özel Sayısı*, 16, İstanbul, 7-10
- Durukan, A. (1988), “Hani, Hatuniye (Zeynep Hatun ya da Zeynebiye) Medresesi”, *Vakıflar Dergisi*, XX, Ankara, 140
- Durukan, A. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Edhem, H. (1334), *Kayseriye Şehri*, İstanbul
- Eken, G. (2006), “19. Yüzyıl Mardin Vakıfları Üzerine”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, Konya, 242.
- Ekiz, M. (1998), *Niğde Alâaddin Camii'nin Anadolu Selçuklu Mimarisi İçerisindeki Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Eldem, H. E. (1982), *Kayseri Şehri, Selçuklu Tarihinden Bir Bölüm*, (Haz. K. Göde), Ankara.
- Eraşar, O. (2010), “Gülük (Külük) Camii ve Medresesi”, *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul, II, 900-901.
- Eraşar, O. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

- Eravşar, O. (1998), *Ortaçağda Kayseri Kent Dokusunun Gelişimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Erdemir, Y. (2009), *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, Konya.
- Erdmann, K. (2015), *Der Türkisch Teppich Des 15. Jahrhunderts (15. Asır Türk Halısı)*, İstanbul 1957, 100; Editörler: Ali Uzay Peker& Kenan Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 560
- Erdoğan, M. A. (1994), “Karaman Vilayeti Zâviyeleri”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, İzmir, 104
- Erken, S. (1972), *Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara.
- Erkiletlioğlu, H. (2001), *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri
- Erkiletlioğlu, H. (2001), *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri
- Eroğlu, A. (2003), *Selçuklular Döneminde Aksaray*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri
- Ertuğrul, S. (1996), “Gökmedrese Camii”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XIV, 140.
- Eskici, B. (2007), “Eski Malatya Ulu Camii ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları Üzerine”, *Konya Kitabı X*, Rüçhan Arık-M. Oluş Arık’a Armağan, Konya, 363.
- Eyice, S. (1992), “Burmali Minare Camii ve Türbesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, VI, 444.
- Eyice, S. (1992), “Caca Bey Medresesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, VI, 539
- Eyice, S. (1992), “Sivas’ta XIII. Yüzyılda Yapılan Medrese”, *İslam Ansiklopedisi*, , VI, 465
- Ferdî, K. (2006), *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, Neşr. Ali Emirî, Haz. Y. Metin Yardımcı, Ed. İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul

- Ferid, M., Mesud, M. (1940), *Selçuk Büyüklerinden Celâleddin Karatay ile Kardeşlerinin Hayatı ve Eserleri*, Konya
- Ferid, M., Mesud, M. (1934), *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri*, İstanbul
- Gökoğlu, A. (1952), *Paphlogonia*, Kastamonu.
- Gönçer, S. H. (1948), “İshaklı Kervansarayı”, *Taşpınar Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, 159, Konya, 474
- Görür, M. (2007), “Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Kataloğu”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara
- Görür, M. (1991), *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Göyünç, N. (1969), *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul
- Gülşen, N. (2012), “Ulucami (Develi Ulucamii (Aşağı))”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 93.
- Gülşen, N. (2011), *Kayseri İli'nin Develi İlçesi'ndeki Türk Mimari Eserleri*, İstanbul
- Gündoğdu, H., Bayhan, A. A.,-vd. (2006), *Tarihi Yaşatan İl Tokat*, Ankara.
- Gündoğdu, H. (2001), “Elbistan Ulu Cami'nin Tarihlenmesi İle İlgili Bazı Düşünceler”, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, II, Konya, 351-353
- Gündoğdu, H. (2006), “Kültürlerin Buluştuğu Bir Ortaçağ Şehri: Ani”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 17, Erzurum, 61
- Gündoğdu, H. (1998), “Tarihi Kalıntılar”, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Tercan*, Tercan Kaymakamlığı ve Belediye Başkanlığı Tarafından Bastırılmıştır, Ankara
- Gündoğdu, H. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gündoğdu, H. (1992), *Erzurum Lala Paşa Külliyesi*, Ankara, 51-52

- Gündüz, T. (2010), "Tahmasb", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXIX, 414
- Güneş, B. (2003), *Van Gölü Havzası Türk Mimarisinde Yazı Sanatı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Güneş, H. H. (2007), *Abdüselam Efendi'nin Mardin Tarihi*, İstanbul
- Gürbüz, O. (2004), "Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Yapım Tarihi ve Bânisi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, , 157.
- Güzel, G. (2010), *Mardin'deki Osmanlı Dönemi Mimari Yapılarında Taş Süsleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Hakkı, İ. (1929), *Kitabeler II*, İstanbul
- Hakkı, İ. (1927), *Kitabeler*, İstanbul.
- Halaçoğlu, Y. (1991), "Arapkir", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, III, 329
- Hamzakadı, M. (1966), "Tarihi Yönden Aksaray", *Hasandağı Gazetesi*, , 2
- Hüseyin, H., *Amasya Tarihi*, cilt 1, 163, 295, cilt 2, 404
- İlaşlı, A. (2004), Üyümez, M., Kaya, F., "Afyon'da Mimari-Ticaret Yapıları", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyonkarahisar, 202.
- İlgar, Y., Karazeybek, M. (2001), "Afyonkarahisar'da Cami ve Mescitler", *Afyonkarahisar Kütüğü*, Afyon, I, 305
- İlgar, Y. (1990), "Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz Umur Bey Külliyesi", *1. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 10-11 Mayıs 1990/Afyonkarahisar, Afyonkarahisar, 104.
- İlter, F. (1975), "Sivrihisar Yöresi Araştırmaları", *Anadolu (Anatolia)*, 19, Ankara, 17; İlter, , 23
- Kara, G. (2015), *Kırşehir Kesikköprü Kervansarayı*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum

- Karaçağ, A. (2007), "Avanos Sarı Han", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara, 211
- Karaçağ, A. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 211
- Karadağ, Ş. (2011), *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.
- Karahan, A. (1976), *Tarihi Eserleriyle Niksar*, Ankara
- Karakaya, E. (2000), "İshaklı Kervansarayı", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXII, 547.
- Karakaya, E. (2004), "Menûçihir Camii", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXIX, 156
- Karamağaralı, H. (1971), "Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Bânisi Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, Ankara, 239
- Karamağaralı, H. (1976), "Kayseri'deki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar", *A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 21 (Ayrı basım), Ankara, 216
- Karamağaralı, H. (2007), "Ahlat Kazıları (1967-1991)" *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis/04-07 Eylül 2006, Ankara, 91
- Karamağaralı, H. (1981), "Erzurum Ulu Câmii", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III, Ankara, 150-154
- Karamağaralı, H. (1971), "Erzurum'daki Hatuniye Medresesi'nin Tarihi ve Bânisi Hakkında Mülâhazalar", *Selçuklu Araştırmalar Dergisi*, 3, , 232
- Karamağaralı, N. (2011), "Eski Ahlat Şehri Kazısı 2008-2009 Çalışmaları", *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 20-22 Ekim 2010 Konya, Konya, 366.
- Karamete, K. (1949), "Develi'deki Ulu Camii", *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 81, Kayseri

- Karaoğlu, A. Z. (2001), "Konya Yakınlarındaki Kızılören Han'ın Tanıtımı ve Değerlendirilmesi", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, Cilt: 1, Konya, , 461-474
- Karpuz, H. (1988), "Erzurum Şehrinin Tarihi Dokusu ve Türk-İslam Yapılarının Çevre Düzenlemeleri", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Selçuk Dergisi*, 2, Konya, 176.
- Karpuz, H. (2007), "Konya Kızılören Hanı", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Ankara
- Karpuz, H. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Karpuz, H. (2009), *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, I, Ankara
- Kayaoğlu, İ. (1994), "Turumtay Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, XII, Ankara 1978, 94; Gediz Uruk, *Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Kesik, M. (2008), "Sâdeddin Köpek", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 393
- Kılavuz, B. N. (2005), *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, Van
- Kılıcı, A. (2007), "Kızıltepe (Koçhisar) Ulu Camii ve Onarımları", *Makalelerle Mardin*, II, İstanbul, 311
- Kılıç, M. E. (2006), *XIII-XIV. Yüzyıllarda Kırşehir ve Yöresinin Siyasî, Sosyal, Kültürel ve Dinî Tarihi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kırzioğlu, M. F. (1953), *Kars Tarihi I*, İstanbul
- Koca, S. (1997), *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*, Ankara
- Koçyiğit, F. (2014), "Amasya Gökmedrese Camii Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII/XXXV, , 431
- Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 2010, 269

- Konyalı, İ. H. (1960), *Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi*, İstanbul.
- Konyalı, İ. H. (1967), *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi*, İstanbul
- Konyalı, İ. H. (1974), *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, cilt 2, İstanbul
- Konyalı, İ. H. (2007), *Konya Tarihi*, Konya
- Konyar, B. (1936), *Diyarbakir Kitabeleri*, III, Ankara, 365-366.
- Kozan, A. (2012), “Sözlü ve Yazılı Tarihe Göre Nevşehir Bölgesinde Horasan Erenleri Olarak Bilinen Şahsiyetler”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61, Ankara, 320
- Kuban, D. (2008), “Fiziksel Çevrenin Öğeleri/Amasya Burmalı Minare Camisi”, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Editör: Doğan Kuban, İstanbul
- Kuban, D. (1965), *Anadolu-Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, İstanbul
- Kuban, D. (2002), *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kuban, D. (2008), *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kuban, D. (2002)., *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, YKY, 1567, İstanbul.
- Kucur, S. S. (1992), “Cacaoğlu Nüreddin”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, VI, 542
- Kunter, H. B. (1942), "Kitabelerimiz, I, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara, 432-433
- Kuran, A. (1969), *Anadolu Medreseleri*, cilt 1, Ankara
- Kurtbil, Z. H. (2012), “Ulucami (Afyon Ulucamii)”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 82
- Kuru, A. Ç. (1998), *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Mimarisi*, Ankara
- Kuru, A. Ç. (1999), *Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Devri Mimarisi*, Ankara.
- Kütükoğlu, B. (2003), “Lala Mustafa Paşa”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXVII, 73-74

- Meriç, A. (1994), "Afyonkarahisar Eski Eserlerinde Uslup ve Süsleme Unsurları", 3. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 22-24 Ekim 1993/Afyonkarahisar, Afyonkarahisar, 5
- Mülayim, S. (1996), "İncir Hanı Rumilerinde Asiyatik Bir Unsur", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, , 73-78
- Mülayim, S. (1993), "Selçuklu Toplumunun ikonografik Hafızası", *Antalya IV. Selçuklu Semineri (Bildiriler)*, Antalya, 68
- Mülayim, S. (1982), *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Selçuklu Çağı*, Ankara.
- Mülayim, S. (1996), "Nevşehir'de Türk Dönemi", Nevşehir, İstanbul.
- Mülayim, S. (1982), *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Nusret, M. (Som), (2005), *Tarihçe-i Erzurum*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Fidan, İstanbul.
- Tuncer, O. C. (1986), *Anadolu Kümbetleri*, C.I, Ankara
- Okur, Ö. (2011), *Kayseri Anadolu Selçuklu Dönemi Camilerinde Geometrik Bezemeler (Taş Tezyinat)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Kayseri.
- Oral, M. Z. (1962), "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara, 23-77.
- Oral, M. Z. (1967), "Harput Ulu Camii Duvarındaki Vergi Kitabesi", *VI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara, 141-143
- Ozergin, M. K. (1965), "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *İ.U. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: 20, İstanbul, , 141-170.
- Ögel, S. (1976), *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Ögel, S. (1966), *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara.

- Ögel, S. (1987), *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Önder, M. (1971), *Mevlâna Şehri Konya (Tarihi Kılavuz)*, Ankara, 121
- Öney, G. (1988), *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, ikinci Baskı, Ankara.
- Öney, G. (1971), "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü (Lion Figures)", *Anadolu (Anatolia) XIII*, (1969), Ankara, 1-64
- Öney, G. (1970), "Anadolu Selçuk Mimarisinde Boğa Kabartmaları", *Belleten*, cilt, 34, sayı 133-136, Ankara, 84
- Öney, G. (1972), "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", *Malazgirt Armağanı*, Ankara, 154
- Öney, G. (1969), "Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri", *Belleten*, cilt 33, sayı 129-132, Ankara, 181.
- Öney, G. (1968), "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", *Belleten*, cilt 32, Ankara, 32
- Öney, G. (1968), "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", *Vakıflar Dergisi*, 7, İstanbul, 120.
- Öney, G. (1966), "Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Medresesi", *Belleten*, XXX/119, Ankara, 377
- Öney, G. (1967), "Niğde Hüdavent Hatun Türbesi Figürlü Kabartmaları", *Belleten*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Öney, G. (1988), *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İzmir
- Önge, M. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Önge, Y. (Aralık 1969), "Anadolu Türk Mimarisinde Köşk-Mescit Geleneği" *Önasya*, V/52, 9-11

- Önge, Y. (1978), “Bugünkü Bilgilerimizin Işığında Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası”, *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Ankara, 33
- Önge, Y. (1967), “Mübarezeddin Ertokuş’un Kümbeti ve Çinili Sandukası”, *Ön Asya*, III /27, Ankara, 17-18
- Önkal, H. (26–28 Ekim 2002), “Develi Türbelerinin Sanat ve Kültür Tarihimizdeki Yeri” *Bütün Yönleriyle Develi Bilgi Şöleni*
- Önkal, H. (1980), “Selçuklular Devri Amasya Türbeleri”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, IV, Ankara
- Önkal, H. (1996), *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını S. 91, Ankara
- Özaydın, A. (2004), “Melikşah”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXIX, 54-57
- Özbek, Y. (2000), “Develi’de Türk Mimarlık Eserleri”, *Sanatsal Mozaik Dergisi*, İstanbul, , 59.
- Özbek, Y. (2008), ve Arslan, C., *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri Cilt.1*, Kayseri
- Özbek, Y., ve Arslan, C. (2008), *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, II, Kayseri
- Özbek, Y. (2015), “Mimari”, *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul, IV, 1881
- Özbek, Y. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Özdemir, H. (1961), *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon
- Özel, S. (1966), *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara
- Özergin, K. M. (1959), *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları*, İstanbul.
- Özergin, M. K. (1965), “Anadolu”da Selçuklu Kervansarayları”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, XV/XX, İstanbul, 146
- Özgüç T., Akok, M. (1956), "Sarıhan" *Belleten*, XX, Ankara, 379-383
- Özgüç, T., Akok, M. (1956), “Sarıhan”, *Belleten*, XX/79, Ankara, 383.

- Özgüç, T., Akok, M. (1958), “Üç Selçuklu Âbidesi; Dolay Han, Kesik Köprü Kervansarayı ve Han Camii”, *Belleten*, XXII/86, Ankara, 256
- Özgüç, T., Akok, M. (1956), “Ağzıkara Han”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi, I*, Ankara, 93
- Özgüç, T., Akok, M. (1955), “Develi Âbideleri”, *Belleten*, C. XIX, 75, Ankara.
- Özgüç, T., Akok, M. (1955), “Develi Âbideleri”, *Belleten*, XIX/75, Ankara, 379
- Özkan, S. H. (2001), “Selçuklular ve Hamidoğulları Döneminde Isparta ve Kültürel Yapılar”, *Isparta'nın Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, III, 16-17 Mayıs 1998 Isparta, Isparta, 280.
- Özkeçeci, İ. (1997), *Tarihi Kayseri Cami ve Mescidleri*, Kayseri
- Özkeçeci, İ. (2008), *Türk Sanatı'nda Kompozisyon*, İstanbul
- Paksoy, B. (1967), “Mardin”, *Türkiye Turizm*, Ankara, 7/6, 14
- Peker, A. U., Bilici, K. (2015), (Ed.) *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Pektaş, K. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Perihanoğlu, H. (2004), *Silvan ve Hazro'daki Mimari Eserler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van
- Sakaoğlu, N. (1971), *Türk Anadolu'da Mengücek Oğulları*, Milliyet Yayınları, İstanbul
- Salman, F. (1981), "Tarihi Türk Kumaşlarında Desen ve Renk Anlayışı", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sayı. 4, Erzurum, 145
- Salman, F. (2011), *Türk Kumaş Sanatı*, Zafer Ofset, Erzurum
- Saylan, A. (2017), *Artuklu Dönemi Camilerindeki Bezemeler*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Erzurum
- Solmaz, G. (1994), *Erzurum-Kars ve Yöresi Kaleleri (XI. yy.-XV. yy.)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Sönmez, Z. (2002), “Kölük b. Abdullah”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXVI, 248-250.
- Sönmez, Z. (1995), *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara
- Sözen, M. (1968), “Anadolu’da Türk Tipi Türbeler”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, , 179-181.
- Sözen, M. (1970), *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, I, İstanbul
- Sözen, M. (1972), *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, II, İstanbul, 42.
- Sözen, M. (1972), *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, C. II, İstanbul, 1-7.
- Sözen, M. (1970), *Anadolu Medreseleri*, I, İstanbul
- Sözen, M. (1972), *Anadolu Medreseleri*, II, İstanbul
- Sümer, F. (1989), “Ahlat”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, II, 22
- Sümer, F. (2002), “Keykubad II”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XXV, 360
- Sümer, F. (1971), “Saltuklular”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Malazgirt Zaferi Özel Sayısı, III, Ankara, 431
- Süslü, Ö. (1989), *Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara.
- Şahabettin, Ö. (1996), *Van-Ahlat ve Adilcevaz’daki Tarihi Camilerin Rölöve Proje Çalışmaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Şahin, İ., Emecen, F. (1991), “Amasya”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, III.
- Şahin, M. K. (2009), “Anadolu Selçuklu Sanatında Öncül Bir Örnek: Ani Menuçehr Camisi Üzerine Bazı Düşünceler”, *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu*, 15-17 Ekim 2008, Kars, 328.
- Şahin, M. K. (2004), *Anadolu’da Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti’nin Yıkılışına Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, İzmir.

- Şener, Y. S. (2000), *Kayseri İl Merkezindeki Selçuklu Türbelerinde Mevcut Korunma Durumlarının Tespiti*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniv., Sosyal Bil. Enst., Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, C.I., Ankara.
- Şerare Y.(1972), *Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul.
- Beysanoğlu, Ş. (1996), *Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi Başlangıçtan Akkoyunlular'a Kadar*, I, Kültür ve Sanat Yayınları,.
- Şimşek, A. (2006), *Cacabey ve Medresesi*, Kırşehir
- Şimşek, H. (2010), *Harput Ulu Camii*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Tabak, N. (1970), *Ahlat Türk Mimarisi*, İstanbul
- Tanman, B. ve Parlak, S. (2006), "Tarikat Yapıları", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, Ankara, 394
- Tanman, M. B. (1993), "Dânişmendîler (Mimari)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, VIII, 475
- Tarım, C. H. (1938), *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir
- Taştemir, M. (1995), "Elbistan", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XI, 1
- Telli, H. (2011), *Atabey Ertokuş Medresesi Kazı Buluntuları (Sikkeler)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Temir, A. (1989), *Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur El-din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, Ankara
- Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri
- Topal, N. (2011), "509/1115 Tarihli Sultan İbrahim Vakfı, Şeyh Torasan Zaviyesi ve Türbesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, XXX, Ankara, 346.
- Topal, N. (2006), *Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Tuncer, O. C. (1986), *Anadolu Kümbetleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 118

- Tuncer, O. C. (1978), "Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri", *Vakıflar Dergisi*, XII, Ankara, 146
- Tuncer, O. C. (1971), "Bitlis Adilcevaz Eski Camii", *Önasya*, VII/73, Ankara (Eylül), 7.
- Tuncer, O. C. (1997), "Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen", *Vakıflar Dergisi*, XXVI, Ankara, 109.
- Tuncer, O. C. (1985), "Mimar Kölük ve Kalûyân", *Vakıflar Dergisi*, XIX, Ankara
- Tuncer, O. C. (1985), "Niğde Alaaddin Camisi Doğu Taçkapısı", *VI. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyet Semineri Bildirileri*, 16-17 Mayıs 1996, Konya 1997, 113
- Tuncer, O. C. (1995), "Selçuklu Yapılarında Restorasyon Problemleri", *IV. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 26-26 Nisan 1994, Konya, 50.
- Tuncer, O. C. (1986), *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- Turan, A. (1969), *Anadolu Medreseleri*, Cilt I, Ankara
- Turan, O. (1946), "Selçuklu Kervansarayları", *Bellekten*, X/39, Ankara, 475
- Turan, O. (1973), *Doğu Anadolu, Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul
- Turan, O. (1971), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul
- Türkmen, K. (2003), "Develi Tarihine Işık Tutacak Kitabeler", *Bütün Yönleriyle Develi*, I. Bilgi şöleni (26-28 Ekim 2002), Develi, , 221
- Türkmen, K. (1998), "Selçuklu Döneminde Kayseri'nin İmar Faaliyetine Katkıda Bulunan Hanımlar", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri* (16-17 Nisan 1998), Kayseri, 438.
- Türkmen, K. (2015), "Lala Muslihiddin Camii", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul, IV, 1752-1754
- Türkmen, K., "Lala Muslihiddin Camii", *Kayseri Ansiklopedisi*, İstanbul 2015, IV, 1753
- Uğur, F. (1936), "Selçuk Kervansaraylarından Zazadin Hanı", *Konya*, Sayı:1, Konya, , 35-39.

- Uğurlu, A. (1998), "Klasik Çağ Anadolu Dokumacılığı", *İlgi, Yaz*, 46, 3
- Uluçam, A. (2014), "Arapgir'deki Mimari Anıtların Bugünkü Durumu", *Arapgir Tarih, Mimari ve Yaşam*, Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, Editör: Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller, İstanbul, 13-14
- Uluçam, A. (2009), "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma", *Kazı ve Kurtarma Projesi 2008-2009 Çalışmaları*, Ankara trs.
- Uluçam, A. (2008), "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", *I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (15-17 Nisan 2008/Batman)*, İstanbul, 438
- Uluçam, A. (2012), "Ulucami (Kızıltepe Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII, 105-106.
- Uluçam, A. (2012), "Ulucami (Mardin Ulucamii)", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXXXII
- Uluçam, A. (2002), *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Bitlis*, Ankara
- Uysal, M. (2006), Dicle Aydın-Kerim Çınar-Yavuz Arat, "Afyon Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 78.
- Uzun, C. (2014), "17. Yüzyılda Harput Ulu Camii", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, I/2, Elazığ, 31
- Uzunçarşılıoğlu, İ. H. (1929), *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malûmat*, İstanbul, 230
- Uzunçarşılıoğlu, İ. H. (1927), *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler*, I, İstanbul
- Ülgen, A. S. (1962), "Divriği Ulu Camii ve Dar üş-şifası", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara, 93.
- Ülgen, A. S. (1942), "Kırşehir'de Türk Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara, 255
- Ünal, H. R. (2002), "Erzurum Hatuniye (Çifte Minareli) Medresesi", *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

- Ünal, R. H. (1996), "İncir Hanı 1993 Çalışmaları", *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı VIII, İzmir, 117-129.
- Ünal, R. H. (1970), "İğdır Yakınlarında Bir Selçuklu Kervansarayı ve Doğubayazıt-Batum Kervanyolu Hakkında Notlar" *Sanat Tarihi Yıllığı, III*, İstanbul, 7-15
- Ünal, R. H. (1972), "Kızıllören Yakınındaki Yapının işlevi Hakkında Gözlemler", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: 6, İzmir, 129-136.
- Ünal, R. H. (1982), *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir.
- Ünal, R. H. (1972), "Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 4, Erzurum, 60-61.
- Ünal, R. H. (1993), *Erzurum Yakutiye Medresesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ünal, R. H. (2007), *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Ünal, S. (2001), "Kâbe", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, XXIV, 15.
- Verel, N. (1970), "Bitlis Camileri", *Vakıflar Bülteni*, I, İstanbul, 131
- Yanar, Ş. (2008), *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Kayseri'de Kültürel Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yardım, A. (2004), *Amasya Burmalı Minâre Câmii Kitâbeleri (Kapı, Mihrap, Minber)*, Ankara.
- Yavaş, D. (1993), "Erzurum'da Anadolu'nun En Büyük Selçuklu Medresesi", *İslam Ansiklopedisi*, , VIII, 311
- Yavuz, A. T. (1995), "Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansaraylarının Tipolojisi" , *IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, (25-26 Nisan 1994], Konya, , 187
- Yavuz, A. T. (2006), "Kervansaraylar" , *Anadolu Selçukluları ve Beylikleri Uygarlığı*, II, Ankara, 439
- Yeğen, A. (1993), *Kayseri'de Tarihi Eserler*, Kayseri.

- Yetkin, S. K. (1965), *İslam Mimarisi*, Ankara
- Yetkin, S. K. (1975), *İslâm Mimarisi*, Ankara
- Yetkin, Ş. (1963), "Anadolu'daki Selçuklu Şifahaneleri", *Türk Kültürü*, sayı 10, Ağustos, 24.
- Yetkin, Ş. (1993), "*Türk Kumaş Sanatı*" *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara.
- Yetkin, Ş. (1991), *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. (2010), *Selçuklu Devrinde Ani Şehri (1064-1200)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Yıldız, İ., Erdal, Z., Yıldız, D., Koç, E., Çimen, M. H. (2014), "Diyarbakır İli ve İlçeleri Ortaçağ ve Sonrasına Ait Mimari ve Sanat Eserlerinin İncelenmesi Yüzey Araştırması-2013 Çınar-Hani İlçeleri", *32. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, II, 02-06 Haziran 2014 Gaziantep, Ankara, 411
- Yılmaz, Ö. (1967), "Emir Mübarezeddin Ertokuşun Kümbedi ve Çinili Sandûkası", *Önasya*, 27, , 16-17
- Yılmaz, Ö. (1997), *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Yinanç, M. H. 1979, "Bitlis", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, II, 662
- Yurdakul, E. (1996), *Kayseri-Külük Camii ve Medresesi*, Ankara
- Yurdakul, E. (2007), *Kayseri Mihrablari (Kayseri Merkez ve İlçelerinde Bulunan Cami ve Mescidlerdeki Mihrablar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Yurttaş, H. (2006), "Bitlis Camilerinin Plan, Mimari ve Süsleme Açısından İrdelenmesi", *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Van/08-10 Eylül 2004, İstanbul, 217
- Yuvalı, A. (2006), "Artukoğulları Döneminde Mardin'deki Maddi Kültür Unsuru", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 26-28 Mayıs 2006/Mardin, İstanbul, 32

İNTERNET KAYNAKLARI

http://3.bp.blogspot.com/TQ65zY6M8Y/VYRJQC_ab0I/AAAAAAAAACFI/p0XaBgeB2oU/s1600/20150529_104155.jpg

<http://akproje.org/madde/420-nigde-alaaddin-camii.html>

<http://antalya-city-blog.blogspot.com.tr/2014/12/atabey-ertokus-medresesinde-tarihi.html>

<http://drinainsaat.com/Restorasyon/Gevher-Nesibe-Medresesi>

<http://gezgindergi.com/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi>

<http://ilginarastirmalari.blogspot.com.tr/2018/01/ilgn-seyh-bedreddin-turbesi.html>

<http://izlerveyansimalar.blogspot.com.tr/2017/09/tercanda-bir-kadn-hukumdar-mama-hatun.html>

<http://kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/asikli-sultan-turbesi/>

<http://mapio.net/pic/p-12719136/>

<http://miniaturk.com.tr/m%C4%B0n%C4%B0atuerk/maket-eserler/anadolu-eserleri/sivas-divri%C4%9Fi-ulu-cami.aspx>

<http://picssr.com/tags/sittemelikk%C3%BCmbeti/interesting>

<http://sosyodenemeler.blogspot.com.tr/2012/06/kureys-baba-turbesi-afyonkarahisar.html>

<http://sosyodenemeler.blogspot.com.tr/2013/10/gok-medrese-turbesi>

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=43904>

<http://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=341>

<http://www.beyaztarih.com/gunun-resmi/detay/kayseri-doner-kumbet-sah-cihan-hatun-kumbeti>

http://www.divrigiulucamii.com/tr/Mihrap_10.html

http://www.kayseriden.biz/foto_galeri.asp?kt=7

<http://www.nedirkimdirbilgilen.com/2014/12/askl-sultan-kimdir-hikayesi-hayat.html>

<http://www.tarihiyapilar.org/diyarbakir-silvan-ulu-camii/>

<http://www.turizm.info/arapgir-ulu-camii/>

<http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/?pnum=37&pt=Sahip+Ata+K%C3%BCllyesi>

<http://yasamakarken.blogspot.com.tr/2017/04/kirsehir-hacibektas-ve-kaman.html>

<https://archnet.org/sites/2066>

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Divrigi,SitteMelikT%C3%BCrbesi1.jpg>

<https://nigdemiz.wordpress.com/2012/10/24/nigde-hudavent-hatun-turbesi-fotograflari/#jp-carousel-318>

<https://okuryazarim.com/hunat-hatun-cami/>

<https://sites.google.com/site/mutlukirsehir/s%C3%BCleyman%C3%BCrkmani>

<https://steemit.com/mosque/@mamicco/kayseri-huand-hatun-camii-mihrabi>

<https://tr.pinterest.com/pin/561683384751566359/>

<https://twitter.com/aksaraybel/status/951153490725883907>

<https://www.google.com.tr/search?q=amasya+halifet+gazi+t%C3%BCrbesi&oq=amasya+hal>

https://www.google.com.tr/search?q=Gevher+Nesibe+Hatun+Medresesi&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjDn8mQ5MDaAhXOx6YKHffVAvUQ_AUICygC&biw=1920&bih=974#imgrc=GIHOysD7GwsMuM:

https://www.google.com.tr/search?q=amasya+g%C3%B6k+medrese&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjR-Z-v3a_bAhUoiKYKHcsiDZYQ_AUICigB&biw=930&bih=947#imgdii=RAh0EV5hZl4JJM:&imgrc=9Q22h4BVU2SRuM:

https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+k%C3%B6k+cami&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi0_rLouLnbAhVQKVAKHazpCbEQ_AUICigB&biw=958&bih=954#imgdii=vjqk2ZqbjqwP1M:&imgrc=dkfYKXTJjIdXIM:

https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+cami&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&bi

w=1920&bih=974#imgdii=I_A4KSn3amtZRM:&imgrc=vAxMWYXEDv56bM
:

https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+camii&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&biw=1920&bih=974#imgrc=LlhZ-9Jj5cxD3M:

https://www.google.com.tr/search?q=kayseri+develi+ulu+camii&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjQ0MWhyMDaAhUIDJoKHeINCTEQ_AUICigB&biw=1920&bih=974#imgrc=7CtBqbl1S1JepM:

<https://www.google.com.tr/search?q=Kayseri+Yaz%C4%B1r+K%C3>

<https://www.google.com.tr/search?q=mard%C4%B1n+k%C4%B1z%C4%B1ltepe+ulu+camii>

<https://www.google.com.tr/search?q=Tercan,+Mama+Hatun+Türbesi>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/halfet-gaz-turbes>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bitlis/kulturenvanteri/bugatay-aka-kumbet>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bitlis/kulturenvanteri/yarim-kumbet-almoglu-kumbet>

<https://www.tarihnotlari.com/divrigi-ulu-camii/divrigi-ulu-cami-tac-kapi/>

<https://www.tarihnotlari.com/divrigi-ulu-camii/divrigi-ulu-cami-tac-kapi/>

http://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=10820

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Metin ERBAY
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum, 1978
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Temel Eğitim (Sanat Kuramı ve Eleştiri)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Büyükşehir Belediyesi
İletişim	
E-Posta Adresi	metin_erbay@mynet.com
Tarih	